

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

149915

SÂMÎ
HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ
VE
DİVANI'NIN TENKİDLİ METNİ

DOKTORA TEZİ

43622

DANIŞMAN
Doç.Dr. Gönül AYAN

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

HAZIRLAYAN
Kemal KAHRAMANOĞLU

KONYA - 1995

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
KISALTMALAR.....	IV
TRANSKRİPSİYON.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

I. ARPAEMİNİZÂDE SÂMÎNİN HAYATI VE ESERLERİ	8
A) HAYATI	8
B) ESERLERİ	11
1) Divân.....	11
2) Tarih-i Vekâyî.....	15
II. DİVANIN İNCELENMESİ	17
1. ŞEKİL BAKIMINDAN	17
a) Nazım Şekilleri	17
aa) Kasîdeler	17
bb) Gazeller.....	20
cc) Musammatlar	22
çç) Mesnevîler.....	26
a) Der-Tevbîh-i Bilyos Küffâr-ı Venedik	26
b) Menkabe-i Tubba	26
c) Terkîb-i Makâmât-ı Mûsikî	27
d) Takrîz-i Divân-ı Mahtûmî	28
dd) Murabba ve Şarkılar	29
ee) Nazımlar, Kıtalar, Rubâiler.....	29
ff) Târihler.....	31
2. MUHTEVA BAKIMINDAN	34
I. DİN VE TASAVVUF	34
A) DİNÎ UNSURLAR	34
a) Allah.....	34
b) Hz. Muhammed	35
c) Cebrâil.....	36
ç) Kur'ân.....	37
d) Âyet ve Hadîsler	38
e) Hz. İbrâhim	40

f) Hz. Yakub ve Yusuf	40
g) Hz. Musa	41
ğ) Hızır	42
h) Hz. Dâvud	42
ı) Hz. Süleymân	43
i) Hz. İsâ	43
j) Çâr-ı Yâr	43
B) TASAVVUFÎ UNSURLAR	44
a) Zâhid ve Sûfî	44
b) Aşk	45
c) Mey, Meyhâne, Pîr	46
ç) Dünyâ	46
d) Ârif	46
e) Sâkî	47
f) İbn-i Vakt	47
g) Cemül-Cem	47
ğ) Mevlevî	48
h) Hallâc-ı Mansûr	48
ı) San'anî	48
II. CEMİYET	49
A) Tarihî Şahsiyetler	49
a) Osmanlı Hükümdarları ve Şahsiyetleri	49
b) Sadrazam ve Diğer Devlet Erkânı	49
c) Şâirler ve Âlimler	50
ç) Tarihî Şahsiyetler	54
B) Efsânevî Şahsiyetler	60
III. İNSAN	61
A) İnsana Ait Güzellik Unsurları	61
a) Boy	61
b) Yüz	62
c) Yanak	63
ç) Saç, Tıra, Kakül	64
d) Ağız	65
e) Dudak	65
f) Ben	65
g) Hat	66
ğ) Kaş	67

h) Göz.....	67
ı) Gamze.....	68
i) Kiprik.....	68
j) Alın.....	69
k) Sine.....	69
l) Çene.....	70
m) Gabgab.....	70
IV. TABİAT.....	70
I. KOZMİK ALEM.....	71
a) Felek.....	71
b) Yıldızlar.....	71
c) Güneş Ay.....	72
ç) Gezegenler.....	72
aa) Utarit.....	72
bb) Mirrih (Behram).....	73
cc) Bircis (Müşteri, Jüpiter).....	73
çç) Burc-ı Esed (Arslan Burcu).....	73
dd) Burc-ı Kavs.....	73
II. HAYVANLAR.....	73
a) Bülbül.....	74
b) Huma, Anka (Simurg).....	74
c) Tûtî.....	75
ç) Fâhte (Üveyk).....	75
d) Bum.....	75
e) Şâhbâz (Doğan), Ukab (Tavşancıl Kuşu).....	75
III. BİTKİLER.....	76
a) Gül.....	76
b) Benefşe.....	76
c) Lale.....	77
ç) Nergis.....	77
d) Nilüfer.....	77
e) Süsen.....	77
f) Sünbül.....	78
g) Buhûr-ı Meryem.....	79
3. EDEBİ SANATLAR.....	79
A) Heyecana Bağlı Sanatlar.....	79
1. Leff ü Neşr.....	79

2. Hüsn-i Ta'lil	79
3. Tecâhül-i Ârif.....	79
4. Tekrir.....	80
5. Nidâ.....	80
6. Tenâsüb.....	81
7 Telmih.....	81
8. Ta'riz	81
9. Mübâlağa.....	82
10. Teşhis ve İntak	82
11. Tezâd.....	82
12. İstiâre.....	82
13. Teşbih.....	83
B) Fikre Bağlı Sanatlar.....	83
1. Tevriye	83
2. Cinâs	83
3. Kinâye	83

İKİNCİ BÖLÜM

I. ARPAEMİNİ-ZÂDE SÂMÎ'NİN EDEBÎ KİŞİLİĞİ	84
1. DİLİ VE USLÛBU	100
2. VEZİN VE KÂFİYE	104
3. ETKİLENDİĞİ ŞÂİRLER VE NAZÎRELERİ	109
4. ETKİLEDİĞİ ŞÂİRLER VE KENDİSİNE NAZÎRELER	114

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

I. METNİN KURULUŞUNDA KARŞILAŞTIRILAN NÜSHALAR	120
II. TENKİDLİ METNİN HAZIRLANMASINDA GÖZETİLEN ESASLAR	125
III. ARPAEMİNİ-ZADE SAMİ DİVANI'NIN TENKİDLİ METNİ	
KASİDELER.....	135
GAZELLER	313
MUSAMMATLAR	458
I. TERKÎB-İ BEND	459
II. TERKÎB-İ BEND	470
III. MÜSEDDES	478
MESNEVÎLER.....	486
I. MESNEVÎ DER-TEVBÎH-İ BİLİYOS	487
II. MENKİBE-İ TUBBE	503

III. TERTÎB-İ MAKÂMÂT-İ MÛSİKÎ	516
IV. TAKRÎZ-İ DÎVÂN-İ MAHTÛMÎ VÂHİD	523
ŞARKILAR VE MURABBALAR	530
NAZIMLAR	539
KITALAR	542
RUBÂİLAER	549
TÂRİHLER	557
LÜGAZLAR	636
MUAMMA	639
MATLALAR	641
MÜFREDLER	672
SONUÇ	676
BİBLİYOGRAFYA	679
İNDEKS	683

ÖNSÖZ

Türk insanının hissiyatını ve irfanını temsil ettikten sonra, yerini Tanzimat edebiyatına bırakan Divan edebiyatı, henüz bütün yönleri ile incelenmemiş ve değerlendirilmemiştir. Bunun en önemli sebeplerinin başında da, bu döneme ait eserlerle ilgili bir hayli çalışma yapılmakla beraber, yine de gün ışığına çıkarılmayı bekleyen bir yığın eserlerin varolması gelmektedir. İlmî tarzda yapılan tezler sayesinde bu eserler zamanla daha önceki değerlendirmelerin eksik yönlerini tamamlayacak ve Divân edebiyatı ile ilgili daha objektif sonuçlara ulaşılabilecektir.

Divan edebiyatının asıl yönünü siir oluşturur. Bunun için Tenkidli Divân nesri bu edebiyatın aydınlatılmasında önemli bir role sahiptir. Zamanımıza kadar yapılan bir çok nesre rağmen gene de yayınlanmayı bekleyen divanlar mevcuttur. Divan siirinin son temsilcilerinden olan ve Tenkidli Divanını hazırladığımız Arpaemînzâde Sâmî Efendi de müretteb bir divana sahip olan sairlerimizdendir. Edebiyat tarihlerinde Sâmî hakkında bir çok hükümler verilmesine rağmen eserlerinin bütün olarak incelenmemesinden dolayı, bunların büyük bir kısmı objektiflikten uzaktır. Biz Sâmî üzerinde yaptığımız bu çalışma ile Sâmî'nin edebiyatımızda hakiki vechesiyle yer alması gayesini güttük.

Çalışmamız Arpaemîni-zâde Sâmi'nin Hayatı, Eserleri ve Edebî kişiliği hakkında bilgi verilmesi ve Divanının Tenkidli Metninin Hazırlanması şeklinde sınırlandırıldı.

Eser üç bölüme ayrıldı. Birinci bölümde şairin hayatı , eserleri üzerinde duruldu. Mevcut iki eserinden birini teşkil eden Divanı şekil ve muhteva yönünden incelendi. Şairin kullandığı nazım şekilleri üzerinde teker teker duruldu. Muhteva incelenmesinde de Din ve Tasavvuf, Cemiyet, İnsan ve Tabiat anabashlıkları altında divan tarandı.

İkinci bölümde edebî kişiliği ele alındı. Şairin edebî kişiliğinin ortaya çıkarılması için dönemin tarihi ve edebî durumu gözden geçirildi. Hakkında değerlendirmeye yapan hemen bütün kaynaklardan istifade edildi. Önceki bölümde şekil ve muhteva yönünden taranan divandan da hareketle değerlendirmemiz belirlendi. Edebi kişiliğini aydınlatacak özelliklerden olan dil ve üslubu vezin ve kafiye kullanışı nazireleri ve kendisine yapılan nazireler de ihmal edilmedi.

Üçüncü bölüm metne tahsis edildi. Önce metnin kuruluşunda karşılaştırılan nüshalar tanıtıldı. Sonra tenkidli metnin hazırlanmasında gözetilen esaslardan söz edildi. Son olarak Tenkidli Divan verildi.

Çalışmamızla ilgili değerlendirmeler de genel hatlar ile sonuç bölümünde sunuldu.

Bibliyografya ve muhtasar bir dizin ile çalışma

tamamlanmıştır. Dizin hazırlanırken Allah'ın ve Peygamberimizin isim ve sınıflarının geçtiği yerler hem herkesçe mâlum olması, oldukça sık gecmesinden dolayı gösterilmemiş ve bunun yanı sıra sairin ismi de hemen her siirde geçtiğinden dolayı dizine alınmamıştır.

Tez olarak tenkidli bir divan hazırlamamı tavsiye eden, yönlendiren ve tezi hazırlamam sırasında karşılaştığım zorlukların çözümünde her zaman yakın ilgi ve yardımlarını gördüğüm muhterem hocam Prof. Dr. Hüseyin Ayan ile tez danışmanlığımı üstlenen Hocam Sayın Doç. Dr. Gönül Ayan'a gönülden şükranlarımı sunuyorum.

1995

Kemal KAHRAMANOGLU

KISALTMALAR

a.e.g	: adı gecen eser
Bkz.	: Bakınız
Böl.	: Bölüm
C.	: Cilt
E.	: Süleymaniye Ktb. Esad Efendi No: 2644
G.	: Gazel
H.	: Süleymaniye Ktb. Hafid Efendi No: 346
K.	: Kaside
Ktb.	: Kutüphane
Mat.	: Matla
Mur.	: Murabba
Müs.	: Müseddes
Mes.	: Mesnevi
P.	: Süleymaniye Ktb. Pertev Paşa No: 399
R.	: Topkapı Sarayı Revan Ktb. No: 752/1
s.	: Sayfa
Sar.	: Sarkı
Tar.	: Tarih
Terk B.	: Terkib-i Bend
TY.	: Türkçe Yazmalar
Unv.	: Üniversite
V.	: Kaiserlich-Konglihen Hofbibliothek Wien 720
Y.	: Süleymaniye Ktb. Yahya Tefvik No: 360
Yay.	: Yayınları

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا (ā)	a, ā
ا (ī)	a, e, i, i, u, ū
ء	'
ب	b
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c
چ	ç
ح	h
خ	h
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
ژ	j

س	s
ش	ʃ
ص	ʃ
ض	d, z
ط	t
ظ	z
ع	'
غ	g
ف	f
ق	k
ك	k
ن	n
ل	l
م	m
ن	n
و	v (o, ō, u, ū, ū)
ه	h (a, e)
ی	y (i, i, i)

GİRİS

Mustafa Sâmî Efendi. Osmanlı Devleti'nin bir kaç küçük başarısına mukabil, önemli askerî ve siyasî yenilgilere uğradığı dönemde yaşamıştır.

Viyana bozgunu(1683). bu yenilgiler zincirinin ilk ve en önemli halkasını oluşturur. Artık gerileme devri başlar. Nitekim, Viyana yenilgisi ile Karlofca sulhu arasındaki seneler Osmanlı tarihinde "Felâket Seneleri" olarak bilinir. Bu dönemde Osmanlı "Kutsal Avrupa İttifakı" ile-Almanya İmparatorluğu, Polonya Krallığı, Venedik Cumhuriyeti, Papalık, İspanya Krallığı, Rusya Carlığı- tek başına savaşmıştır (1). Bu ittifakın hücumlarında Kanunî'nin Macaristan Seferi ile alınan Budin düşer(1686). ardından Zenta bozgunu yaşanır(1697). 1699 yılında da Karlofca sulhu yapılır. Bu sulh, Türkleri Polonya ve Macaristan'dan tamamen siler. (2). Osmanlı bu sulhdan sonra "ilk kez Avrupanın üstünlüğünü ne ile sağladığını öğrenmek ve bunu Osmanlı düzenine uydurarak bir reform yapma gereğini duyar"(3).

XVIII. yüzyıla III. Ahmed'in saltanatıyla girilir. (1703). Yirmi yedi yıl tahtta kalan bu padisahın devrinde Ruslarla Prut Savaşı yapılır(1711), fakat kazanılan savaş gerektiği gibi değerlendirilemez. 1715-1718

(1). İsmail Hakkı Uzuncarsılı, Osmanlı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1983, III. Cilt, s.547

(2). Yılmaz Uztuna, Osmanlı Tarihi, Faisal Finans Kurumu Yay. İstanbul 1986, s.547

(3). Stanford Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, E Yay. İstanbul 1932, 1.Cilt, s.307

yılları arasında Almanlar, Venediklilerle bir çok savaş yapılır. Şehid Ali Paşa komutasında Venediklerden Mora ve bir kaç ada fethedilir. 1718 tarihinde ise Osmanlı Karlofca'dan sonra daha da feci olan Pasarofca sulhunu imzalar. Bu tarihten sonra "Lâle Devri" denilen dönem başlar. Bu on iki yıl süren bir barış dönemidir. Fakat bu dönemde dahi İran ile bir çok savaşların yapıldığı görülür. Bu savaşlarla Tiflis, Kirmansah alınır (1723). 1724 te Hoy, Hemedan, Erivan fethedilir. 1725 tarihinde Tebriz ve Gence alınır. Patrona Halil isyanı ile (1730) bir reform ve yenileşme devri olan Lâle Devri sona erer. III. Ahmed tahttan iner, Lâle Devrinin kurucusu meshur Sadrazam Nevşehirli Dâmâd İbrahim Paşa idam edilir. "III. Ahmed devri Tımışvar ile Belgrad'ın elden çıkmış olmasına mukabil, Venediklerden Mora yarımadasıyla, Aya-Mavri adasının ve Girit'teki son Venedik kalelerinin fethi. Ruslardan Azak bavalisinin istirdadı ve Safevilerden alınan Garbi-İran son zamanlarda elden çıkmış olmakla beraber, Cenubi Kafkasya'nın Osmanlı hakimiyetinde kalması, arazi bakımından devletin genişlemesine sebep olduğu için Garb menbalarında parlak bir devir sayılır"(1).

Siyasi ve askeri yenilgiler ister istemez Osmanlıda bazı reformları gündeme getirmiştir. Bunların ilk planda askeri ve teknik alanlarda olması pek tabii idi. Gerci,

(1). İsmail Hami Danişmend, İzablı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, Türkiye yayınevi, İstanbul, 1947-48, IV. Cilt, s.19

askerlik ve gemicilik sahasında iki taraf daha önce de birbirlerini takip etmişlerdi. Fatih'in Macaristan'dan getirttiği topçu ustası Urban bunun en güzel bir misalidir. "Fakat burada da ileri gidilmemiş ve zaman gectikçe aradaki fark lehimize olmaktan çıkmıştır. XVIII. asırda Avrupa devletlerinin muntazam askeri teşkilatlarına ve gittikçe ilerleyen gemiciliklerine mukabil Osmanlı İmparatorluğunda yavaş yavaş bu iki teknik subesi bir ihtisas ve meslek olmaktan çıkmış bulunuyordu"(1).

Bu mesele ile ilgili olarak Bernard Lewis sunları söyler: "Osmanlılar, Avrupa gemi yapımı ve deniz savaşları tekniğini almakla isteklilik gösterdiler. XV. yüzyılda gemi yapımında Venedik onların modelleri idi. Venedik tersanelerinin kadirga model ve yapımında gösterdiği gelişmeler yakından gözlenmiş, taklit edilmisti. Aynı şekilde XVII. yüzyılda Cezayir korsan gemileri, büyük, dört köseli yelkenli, yirmi dört topla donatılmış ve açık denizlerde uzun yolculuklar yapmaya yetenekli gemilerin yapım ve kullanımında Türk efendileri tarafından model alınmıştı"(2).

Bu münasebetlere rağmen, Batılılaşma politikasına ilk suurlu teşebbüs XVIII. yüzyılın başlarında olur. 1716 tarihinde Rochefort adlı bir Fransız subayı,

(1) Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Basımevi, İstanbul 1976, IV. baskı, s.42

(2) Bernard Lewis, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s.45

Osmanlı ordusunda bir yabancı mühendis subayları kütasının teskili için bir taslak sunmuş, fakat bir sonuca ulaşamamıştır (1). "Uç ambarlı kalyon ilk kez 1682 yılında inşa edilir. Ancak çok az sayıda yapılır. III. Ahmed devrinde bu gemilerin yapımı tekrar ele alınır ve geliştirilir. Bunun sonucu, Kadirga Osmanlı donanmasında kalkmaya yüz tutar (2). Bu dönemde askerî saha ile ilgili diğer teşebbüs, 1729 yılında Türkiye'ye gelen ve müslüman olarak Ahmed ismini alan Comte de Bonneval'ındır. Bu Fransız asili, Osmanlı hizmetine girerek, Sadrazam Topal Osman Paşa tarafından, Avrupa tarzında Humbaracı kitalarını ıslah ile görevlendirilir. 1734 yılında Uskudar'da bir Hendesehane açılır ve ertesi yıl Bonneval iki tuğlu paşa yapıp kendisine Humbaracı Başî rütbe ve Unvanı verilir (3).

XVIII. asrın asıl özelliği, askerî alanlardaki reform çabalarının yanında kültür ve sanat alanlarındaki yeniliklerin de hızlanmasıdır. Gerçi askerî sahalarda olduğu gibi, kültür ve sanat alanlarında da Batı ile daha önce bir takım alışverişler olmuştur. "Piri Reis haritası coğrafî kesiflerin tam zamanında bulunduğunu gösteriyor. Katib Celebi'nin "Atlas" tercümesi vasıtasıyla Copernic ve Galile'nin sistemlerinden haberdar bulunduğumuz anlaşıyor. Sanatkar Avrupa ile münasebe-

(1) - Bernard Lewis, Modern Türkiye'nin Doğusu, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s.40

(2) - a.g.e s.40

(3) - a.g.e s.40

timiz daha eski ve devamlıdır. Fatih'in sarayında Röesans ustaları çalışmış, Bayezid II. devrinde Michel Angelo ile Leonard da Vinci'nin İstanbul'a getirilmesi için teşebbüslerde bulunulmuştur⁽¹⁾.

Bu dönemde reform teşebbüslerinin esas sorumlusu ise 1716'da Sadaret Kaymakamı ve 1718 yılından 1730'a kadar Sadrazam olan Nevsehirli Dâmâd İbrahim Paşa'dır. Dâmâd İbrahim Paşa, barış sağlanır sağlanmaz 1719 senesinde Viyana'ya bir elcilik heyeti, 1721'de de Paris'e Yirmi sekiz Mehmed Said Efendi'yi elçi olarak yollar. Yirmi sekiz Mehmed Said Efendi, Tanpınar'ın "hic bir kitap garblılaşma tarihimizde bu küçük Sefâretnâme kadar mühim bir yer tutmaz" dediği bir sefâretnâme ile döner. Mehmed Said Efendi bu Sefâretnâme'sinde, Rasadhane, Tesrihhane, Tiyatro ve Opera gibi ilim ve kültür müesseselerini anlatmakla kalmaz ayrıca Fransız saray ve bahçe mimârisi üzerinde çok mühim tafsilat verir⁽²⁾.

Böylece "Bu devirde zihniyet farkının müsaade ettiği nisbette bazı Fransız ve Avrupa modaları memleketimize girer. Fransız bahçesi, mimarisi çok değiştirici nisbetler ve müdahaleler uzaktan hissedilir, bazı eski tezeyinat geleneklerimize garplı motifler bir nevi natüralist zevk getirir"⁽³⁾.

(1) Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Basımevi, İstanbul, 1976, s.40

(2) Yirmi Sekiz Mehmed Celebi, Sefâretnâme, Terçilman Yay., İstanbul, 1980.

(3) Ahmed Hamdi Tanpınar, a.g.e., s.45

Yirmi Sekiz Mehmed Said Efendi'nin Paris'ten getirdiği Fontainebleau Sarayı resimleri model olarak kullanılır. Sâdâbâd Sarayının çevresine heykeller, havuzlar, bahçeler, cesmeler yapılır. Gaye, Fransa Kralı ile çevresindekilerin yasantılarını kopya etmektedir⁽¹⁾. Asıl mânâ taşıyan hadise ise babası ile Paris'e gitmiş olan Yirmi Sekiz Mehmed Said Efendi'nin oğlu Said Celebi ile İbrahim Muteferrika'nın actıkları matbaadır. İlim ve kültürün. geniş kitlelere yayılması da böylece daha kolay hale gelmiştir. Yüzyıl sonra Tanzimat olarak ortaya çıkacak olan Osmanlı düşüncesinin uyanışının başlangıcı kabul edilen Lâle Devri'nde padişah, sadrazam ve diğer devlet adamları Osmanlı sairlerinin eserlerini yaymak ve paraca desteklemek için yarısa girerler. Dâmâd İbrahim Pasa, geçmişin önemli Arapça ve Farsça eserlerini Osmanlıcaya tercüme için bir kurul oluşturun⁽²⁾. Bu devri müsbet ilimler alanında olmasa bile kültür alanında oldukça parlak olarak değerlendiren A.Adnan Adıvar, adı geçen kurul ile ilgili olarak sunları söyler: "Ahmed III. zamanında sadrazamlığa gelen unlu Dâmâd İbrahim Pasa oldukça barış içinde geçen devrinde aydınları, bilginleri himaye etmiş, bu sayede kutüphanelerimizdeki kitapların sayısı bir hayli artmıştır. Dâmâd İbrahim Pasa, 25 kişilik bir komisyon kurarak Bedreddin Aynî'nin Ikdu'l-Cüman adlı muazzam tarihiyle Handmir'in

(1). Stanford Shaw: Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye Eyay. İstanbul 1982 s.320
 (2). a.g.e s.320

Habibu's-Siyer'inin ve bazı baska eserlerinin Türkceye tercümesini emretmistir. Bu kurul icerisinde meshur sair Nedim de vardır⁽¹⁾.

Sonuc olarak, "Onsekizinci asrın baslangıçlarında Rönesansı ve onun hayata getirdiği feyizli değişiklikleri idrak eden, Coğrafi kesifler sayesinde Amerika'yı kendisine eklemek ve eski dünyanın mühim bir kısmında faaliyete geçmek suretiyle sahasını ve istihsal imkanlarını iki yüz yılda bir kaç misli genişleten, dar ve katı çerçevelerinden çıkarak kendisine yeni hayat şekilleri yaratmaya başlamış bir Avrupa karşısında, ilmi hayatı durmuş, iktisadi nizamı birbiri ardına gelen harplerle alt üst olmuş, bir çok sahalarda tekâmülün mucizesini unutmus bir Osmanlı imparatorluğu mevcuttur."⁽²⁾ XVIII. yüzyılın sahnesinin açılmasıyla Osmanlı devletinin geleneksel kuruluşlarını diriltme yerine, çağdas batıya yönelme eğiliminin doğduğu ve bu yolda başlıca iki yeni fikrin belirdiği görülür. Bunlardan biri, devlet gücünün modern yöntemlere göre yetistiril mis bir ordu ile desteklemek, öteki bunun gerçekleşmesi için tenolojik ve ekonomik kalkınmanın zorunlu olduğu fikridir⁽³⁾.

-
- (1) - A.Adnan Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982, IV. Baskı, s.159
 (2) - Ahmed Hamdi Tanpınar, XIX. Asır Türk Edebiyatı, Tarihi, Çağlayan Basımevi, İstanbul, 1976, s.42
 (3) - Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaslaşma, Doğu-Batı Yay. İstanbul 1978 s.69

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARPAEMİNİ-ZÂDE SÂMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

A) Hayatı: Doğum tarihi hakkında kaynakların bilgi vermediği Sâmî Efendi'nin asıl adı Mustafa'dır. Babası Hâcegân-ı Divân-ı Humâyun'da Arpaemînlîği yapmış olan Osman Efendi'dir. Babasının mesleğinden dolayı Arpaemini-zâde diye şöhret kazanmıştır⁽¹⁾.

İstanbulludur⁽²⁾. Gençliğinde "tahsil-i ma'rifet ve tekmil-i fenn-i kitâbet"⁽³⁾ eden Sâmî Efendi, Osmanlıların bütün devlet işlerinde birinci derecede sorumlu merci olan Divân-ı Humâyun'da babasının da mesleği olan "Hâcegânlığa" girmiştir.

Bu Hâcegân-ı Divân-ı Humâyun'da kendi kabiliyeti ile "bir çok menâsib-ı celîleye" mazhar olmuştur⁽⁴⁾. Bunlar sırası ile Arpaemîni Katıblığı, Küçük Evkâf Muhasebeciliği, Sehreminliği, Mevfukâtilik, Piyâde Muka-beleciliği (1725) ve Vakanüvüslüktür (1730) ⁽⁵⁾.

Bütün hayatını devlet hizmetinde geçiren Sâmî

(1). "Ol sâir-i mâhir-i ruh-efzânun nâm-ı dil-ârâsı Mustafadur". Sâlim, Tezkire-i Sâlim, İkdâm Matbaası, İstanbul 1315, s.331

"Ol bulbul-i gülîstân-ı şafâhat u ma'nânun nâm-nây u ism-i sâimleri Muştafadur Hâcegân-ı Divân-ı adâlet-Unvândan Arpaemânıyla karîn-i izz u sân olan 'Osmân Efendî'nin subhâ-i vücûdî gonca-i nev-resîde gülîstân-ı zât-ı mes'ududur". Râmiz Adâb-ı Zurefâ, Unv. Ktb.TY.91 İstanbul, s.146

"Arpaemîni 'Osmân Efendî'nin oğludur". Nâill Tuman Tuhfe-i Nâill, Milli Kütüphane, Yz. B., No:611, c.11, s.590

"E'âzım-ı su'ârây-ı 'Osmânîden olup Arpaemîni 'Osmân Efendî'nin oğlu olmağa, Arpaemîni demekle dahî ma'rûfdur". Kâmus-ı A'lâm, Semseddin Sâmî, Mihran Matbaası İstanbul 1311 c.IV, s.2512

(2). "...gül-i bâğ-ı 'irfân gülîstân-ı hezâr-ma'ârif Kostantine sehrinden nümâyân olup...". Sâlim, Tezkire-i Sâlim, İkdâm Matbaası, İstanbul 1315 s.331.

"...Schridür. "Tuhfe-i Hattatîn Muntakim-zâde, Süleymân Şâhedî, İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1928 s.254

(3). Cemâleddin, Ayine-i Zurefâ, İkdâm Matbaası, İstanbul 1314 s.146-147

(4). Râmiz, Adâb-ı zurefâ, s.146-147 Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmânî, İstanbul, 1311, c.IV, s.7

(5). Cemâleddin, Ayine-i Zurefâ, a.g.e., s.46-47

Efendi'nin hayatının değişik yönlerine dair klasik edebiyat ve tarih kitaplarımızda bilgi yoktur. Sadece Tuhfe-i Hattatîn'den Sâmî'nin mevlevî tarikatine mensub olduğunu öğreniyoruz⁽¹⁾. Diğer Tezkire ve tarih kitaplarında Sâmî'nin bu yönü ile ilgili başka bilgi olmamakla beraber, siirlerinin tasavvuf yüklü olması ve gazel-lerinden birisinde "mevlevî" redifini kullanarak, mevlevîliğin özelliklerinden söz etmesi Tuhfe-i Hattatîn'in haklı olduğuna mülahhas bir delil teskil eder:

1. Muttasıldır menzil-i tahkîke râh-ı mevlevî
Meş'al-efrûz-ı Hudâdur sûz-ı âh-ı mevlevî
2. Bir yire gelmiş tecerrüd-pîsgân-ı 'aşk-ı Hâk
Mecma'-ı rûhâniyândur hânkâh-ı mevlevî
3. Peyk-i zerrîn tâc-ı sâhı kisver-i tecrîddür
Sâlik-i câpuk-rev-i şâhib-kulâh-ı mevlevî
.....
.....
7. Bî-def u nây u rebâb olmak iledür Sâmîyâ
Hücresinde zuhd-i huşk ile günâh-ı mevlevî
G.130

Sâmî'nin tasavvufî yönüyle ilgili olarak P nüshasının 84. varâğın kenarında ilgi çekici bir kayıt vardır:

(1). Müstakim-zâde Süleyman Sadeddin, Tuhfe-i Hattatîn, s.534.

"İshak Efendi Hazretleri nakl buyururlar ki, Sâmi merhûm cezbe-i ilâhî ile pederüm merhûm iyâdesine bendelerin irsâl eyleyüp yanlarına girdükde yanmış kömür ile divâra bu beyti tahrîr itmeleri belki du'âya vesîle olur diyü zabt u tahrîr olundu. Ol beyt budur:

Zencîr-i cûnûn gerdene oldu mu'tâd
Mecnûn-i İlâhî olur şubha-pür-pûlâd"

Tuhfe-i Hattatîn'den Sâmi'nin aynı zamanda "Husn-i hattı selis ve Nesîhi Karakız-sühret Hâce-zâde Mehmed Efendi'den yazıp derecc-i izn-i kemâle reside ve bi'l-hassa Şikest Ta'likleride vâdi-i ihtirâ'ileri hâme-i 'acemâne ile kalem-i rik'adan mürekkeb ve fasîh mevlevî hattından elfâz-ı tavr ile müretteb"(1) olduğunu öğreniyoruz.

Divânında musikî makamlarını anlatan bir küçük mesnevi bulunması, kaynaklar da bu hususa temas edilmekle beraber, Sâmi'nin siir ve hatt sanatının yanında musikî sanatı ile de meşgul olduğunu ortaya koyuyor. Ölümü ile ilgili olarak "Adâb-ı Zürefa H.1145/M.1732, Tuhfe-i Hattatîn', Kâmusu'l-A'lâm ve Osmanlı Muellifleri H.1136/M.1724 tarihlerini gösterirler. Tuhfe-i Nâilî H.1146/M.1733 tarihi-

(1) • Mustakim-zâde Süleyman, Tuhfe-i Hattatîn, s.534

(2) • "1145 senesinde emr-i rücu'a ser-nihâd-ı icâbet ile gülgest-i cennet ve Ali Paşa'yı Cedid Câmî hazırasına defn olunmuşdur". Râmiz, Adab-ı Zürefa, s.146.
"1136 yılında 'azm-ı mekâbir eyledi". Mustakimzade, a.g.e. s.146
"1136 da vefât eyledi". Semseddin Sâmi, Kâmus'l-'Âlâm, c.IV, s.2512
"1136 da İstanbul'da vefat eyledi". Mehmed Tahir, Osmanlı Muellifleri Matbaa-i Amire, İstanbul 1133, c.II, s.232

ni vererek Râmizin Sâmi'nin vefat tarihini H.1145/M.1732 göstermesini hatalı bulur⁽¹⁾. Diğer taraftan Sicill-i Osmânî⁽²⁾, Hâtîmetü'l-Es'Ar⁽³⁾, Ayine-i Zurefâ⁽⁴⁾ ve Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafyâda⁽⁵⁾ Sâmi'nin ölüm tarihi H.1146/M.1733 olarak tesbit edilmiştir. Doğru olan tarih de budur. Çünkü, Sâmi'nin H.1143/M.1730 tarihinde Vakanüvis olduğunu ve üç yıl bu görevde kaldıktan sonra vefat ettiğini açıkça biliyoruz.

Istanbul'da Ali Paşa-yı Cedid kabristanında medfun-
dur⁽⁶⁾.

B) Eserleri:

1) Divân: Sâmi, müretteb bir divanı olan sair-
lerimizdendir. Divanı'nın 23 yazma nüshasını tesbit
edebildik ve bulunduğu kutuphaneleri bir tablo halinde
gösterdik. Bu nüshaların Viyana Krallık Kutuphanesinde
olanı hariç, diğerleri Türkiye Kutuphanelerindedir.
Sâmi'nin elimizde bir de matbu divanı vardır. Bu matbu
divan, ketebe kaydından öğrendiğimize göre, Mısır'da
Bulak Matbaasında H.1253/M.1837 yılında basılmıştır.

Divanda sayıları nüshalara göre farklılık göster-
mekle beraber toplam 37 Kaside (5 na'it, 6 tarih), 143
gazel, 2 terkib-i bend, 2 müseddes, 4 mesnevi, 9 kıt'a,
6 nazım, 15 ruba'i, 63 tarih, 2 lugaz, 1 muamma, 1 hic-

(1). M.Nâilî Tuman, Tuhfe-i Nailî, c.II, s.590.

(2). Mehmed Süreya, Sicill-i Osmânî, c.IV, s.7

(3). Fatih, Hâtîmetü'l-Es'Ar, İstanbul 1271, s.181

(4). Cemâleddin, Ayine-i Zürefâ, s.47

(5). Lugat-ı Tarihiyye ve Coğrafya, c.IV, s.12

(6). Mehmed Süreya, Sicill-i Osmânî, c.IV, s.7 M.Nâilî Tuman, Tuhfe-i Nailî, s.590

viye, 14 mufred, 121 matla vardır.

Çalışmamıza esas teskil etmek üzere, tesbit edilen 23 yazma nüshadan 6 tanesi, istinsah tarihleri, hacimleri imlâları gibi hususlar gözönüne alınarak seçilmiş, ayrı ayrı rumuzlar verilmiş ve nüshaların tanıtımı bölümünde ayrıntılı bilgiler verilmistir.

Yazmalar arasında müellif hattına tesaduf edilmekle beraber, Sâmî'nin ölümünden (1733) 15 yıl sonra yazılmış bir ve 17 yıl sonra yazılmış iki nüsha olmak üzere üç nüsha (Suleymaniye Kutuphanesi, Esad Efendi Bölümü, No:2644, istinsah tarihi 1748, İstanbul Üniv. Kutuphanesi, 1214, istinsah tarihi 1750, Topkapı Sarayı Müzesi, Revan Kutuphanesi, No:752, istinsah tarihi 1750) elimizdedir. Böylece müellif hattına yakın nüshaların elimizde bulunması sağlam bir metin ortaya konulması hususunda çalışmamıza büyük kolaylıklar sağlamıştır.

Diğer yandan, elimizde müellif nüshasının bulunmaması durumunda, birden fazla olan nüshaların seceresini tesbit etmek, tenkidli divan çalışmalarının önemli bir kısmını teskil eder. Fakat "Secereyi tam olarak tertib etmek her zaman mümkün değildir. Bizim yapacağımız is mevcut olan yazmaların birbiriyle münasebetini tesbit etmektir"(1). Bununla beraber hemen her çalışmada yapıldığı gibi, biz de yazmaların istinsah tarihlerinden bazı ortak özelliklerinden ve imlâ hususiyetlerinden

(1). Yusuf Ziya Kavakcı, İslam Araştırmalarında Usul, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1982, s.89

hareketle, metin kuruluşunda esas aldığımız nüshaların birbirleriyle olan münasebetini bir secere seması ile gösterme yoluna gittik.

Sâmi'nin divanının tesbit edebildiğimiz 23 nüshasının 16 sı

Olunca perde ber-endâz nazra cesm-i suhûd
Göründi âyine-i dilde cehre-i makşûd
K.1/1

diğerleri de

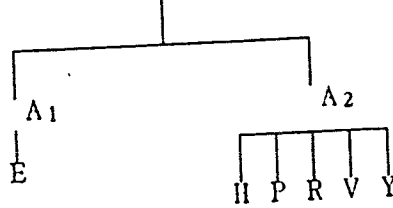
Cemâlu'llâha oldı veche pâk-ı Muştafâ mir'ât
Numâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât
G.19/1

beyitiyle başlamaktadır. Metin kurmaya esas aldığımız nüshalardan sadece Suleymâniye Kutüphanesi Esad Efendi Bölümü 2644 no'lu nüsha "Olunca perde ber-endâz..."beyti ile başlamaktadır. Bu nüshanın mevcut nüshaların hem en eskisi hem de en sağlamı olmasından dolayı bu koldan gelen diğerlerini kullanmadık. "Cemâlu'llaha oldı veche ..." beytiyle başlayan nüshaların ise aralarında imlâ ve kelime açısından pek fazla fark olmamakla beraber, siir sayılarında ve tertiplerindeki önemli sayılabilecek farklılıklarından dolayı birden fazlasını karşılaştırma da kullandık.

Elimizde müelliif nüshasının bulunmaması ve mevcut yazmaların farklı iki tür beyitlerle başlaması, müellif hattından iki kopyanın yapıldığını ve oradan dallas-

tığını ortaya çıkartmaktadır. Buna göre, kesin olmamakla beraber, nüshaların birbiriyle olan münasebetlerini aşağıdaki şekilde semalandırabiliriz:

MUELLİF NUSHASI

DİVAN				
Sıra No	Kütüphane / Bölüm	KAYIT NO	İSTİNSAH TARİHİ H. M.	MİKROFILM ARSİV NO
<u>Süleymaniye Ktb.</u>				
1.	Esad Efendi (E)	2644	1611-1748	Mustaakdimzade
2.	Seyh Murad	397	1168-1755	Ahmed Hamdi
3.	Esad Efendi	2643	1251-1835	—
4.	Hafid Efendi(H)	346	1171-1758	Süleyman es Selmani
5.	Pertev Paşa (P)	399	—	—
6.	Yahya Paşa (Y)	360	—	—
7.	Lala Tefvik Efendi	446	—	—
<u>İstanbul Univ. Ktb.</u>				
8.	İstanbul Univ. Ktb.TY.	1899	—	—
9.	İstanbul Univ. Ktb.TY.	1214	1163-1750	Hacı Mustafa Sıdkı
10.	İstanbul Univ. Ktb.TY.	431	—	—
11.	İstanbul Univ. Ktb.TY.	5503/1	—	—
12.	İstanbul Univ. Ktb.TY.	1474	—	—
<u>Fatih Millet Ktb.</u>				
13.	Resid Efendi	760	—	—
14.	Pertev Paşa	397/1	—	—
15.	Ali Emiri Efendi	196	—	—
<u>Topkapı Sarayı</u>				
16.	Revan Ktb.(A)	752/1	1164-1750/1	Hüseyn Rasid
17.	Revan Ktb.	751	—	—
18.	Revan Ktb.	754	—	—
19.	Bağdad Ktb.	167	—	—
<u>Milli Kütüphane</u>				
20.	Milli Ktb. Y2.	A 1892	—	—
21.	Milli Ktb. Y2.	A 1636	—	—
22.	Türk Dil Kurumu	A 373	—	—
23.	Kaiserlich-Koniglichen	720	1163-1750	—
<u>Hofbibliothek wien(V)</u>				

2) Tarih-i Vekâyi: Sâmî'nin divanından başka, bilinen ikinci eseridir. Omrunu devlet hizmetinde geçiren Sâmî'nin en son devlet hizmeti de vakanüvisliktir. II. Mahmud'un ilk saltanat yıllarından (H.1143/M.1730) ölümüne kadar (H.1146/M.1733) Sâmî bu görevini sürdürmüştür.

Eser, İstanbul'da eski harflerle "Tarih-i Sâmî ve Şâkir ve Subhî" adıyla H.1198/M.1784 yılında basılmıştır.

Bu matbu eserin 1-71 yapraklı Sâmî ile Şâkir'e aittir. Sâmî'ye ait bölümler ise Patrona Halil isyanı ile (1730), Vezir Osman Paşa'nın 1733 yılında İran Hükümdarı Nâdir Han'a karşı kazandığı zamanları ihtiva eder. Sâmî'nin "Tarih-i Muharebe-i Osman Paşa" başlığı ile bu muharebeyi ele alan 48 beyitlik uzun bir de tarih siiri vardır⁽¹⁾.

Sâmî'nin bu üç yıllık tarihinin adının Tarih-i Vekâyi olduğunu Hanifzâde'den öğreniyoruz⁽²⁾. Fakat Hanifzâde, tarihin 1143/1147-1730/1734 yıllarını ihtiva ettiğini belirtirse de eldeki yazmalar 1146/1733 yılına kadar gelmektedir⁽³⁾.

Sâmî'nin eserindeki bazı konu başlıkları da şunlardır:

-İcmâl-ı Hâl-ı Irân

(1). Bkz. Tar. LII

(2). Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, Franz Babinger (cev. Prof. Dr. Coskun Ucoğ), Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1982, s.296.

(3). a.g.e s.296.

- Zuhûr-ı Fitne vü Fesad u Keyfiyât-i İbrahim Pasa vü Kapudan Pasa vü Muhammed Kethuda vü Kabul-ı İnziva-kerden Hazret-i Sultan Ahmed-ı Salis
- Tebdil u İbkâ-yı Mûnasib Hâcegân-ı Dîvân
- Azl-ı Kadı-yı Haleb Veliyü'ddin Efendi ve Nasb-ı Seyyid Ahmed Efendi
- Sudûr-ı Karaman Berayı Hedm-ı Kusur-ı Sâdâbâd
- Dâden-ı Hil'at u Rahsı be-Ağayan-ı Serdengeçti
- Kapudan-ı Derya-suden Hafız Ahmed Pasa
- İhsan-ı Bahsis-i Humayun
- Vuku-ı Harik der-Fındıklı
- Tebdil-i Menâsib-Ba'zı Vuzerâ-yı İ'zâm
- Zuhûr-ı Harik der-Sengel
- Azl-ı Vezir-i A'zam Osman Pasa ve Nasb u Vezir-i Mûkerrem Ser-asker-i Tebriz Hekîmpasazâde Ali Pasa
- İrtihâl-ı Sehzâde Süleyman
- İntikal-ı Sehzâde Seyfeddin
- İrtihâl-ı Fatıma Sultan
- Tebdilât-ı Menâsib-ı Vuzerâ

11. DİVANIN İNCELENMESİ

1. ŞEKİL BAKIMINDAN

a) Nazım Sekilleri: Sâmî'nin divanında müretteb bir divanda bulunması gereken hemen bütün nazım sekilleri kullanılmıştır. Divanda tevhid bulunmamakla beraber, murabba şekli ile yazılan bir "ilâhî"si, bir çok yazma divân tavsiflerinde "tevhid" veya "münâcât" olarak kaydedilmiştir.

Sâmî, divanındaki na'tleri, kasideleri, gazelleri, mesnevileri, terkib-i bend ve terci-i bendleri, sarkıları, kıt'a ve nazımları, tarihleri, muamması ve lugazları, matla ve mufredleri ile Muallim Nâci'nin de dediği gibi (1) muazzam denilecek bir eser ortaya koymuştur.

aa) Kasideler: Sâmî'nin divanındaki kasideleri tasnif ettiğimizde, Peygamberimiz için 5 (na't), Sultan III. Ahmed için 5, Baltacı Mehmed Pasa için 2, Şehid Ali Pasa için 4, Nevşehirli Dâmâd İbrahim Pasa için 7, Nisancı Mustafa (Kapudan) için 1, Dâmâd İbrahim Pasa'nın Kethudası için 1, Edirne için 2 (Sitaiye) yazdığını görüyoruz. Bunların dışında 3 Farsça kasidesi vardır ki ikisi Urfi ile Sevket'e naziredir. Geri kalan 6 tanesi ise tarih kasidesidir.

Divandaki 5 na'tin 3 u Mi'râciye'dir. Bu Mi'râciye'

(1). Muallim Nâci, Lugat-ı Nâci, Çağrı Yay. İstanbul 1978 s.465

lerin birincisinin 80, ikincisinin 101 beyit gibi uzun siirler olmasına mukabil, diğ er uç na'tin üçüncüsünün 6, dört ve besincisinin ise 5'er beyitlik olduğunu görüyoruz.

Sâmî Mi'râciye'lerinde konuya uygun olarak, Peygamberimizin iki âlemin hulâsası olduğunu ve kâinatın yaratılmasından maksadın o olduğunu, Mi'râc esnasında sessiz, harfsiz, lafsız ve mânâsız Allah ile konustüğ unu belirtmiştir. Gene na'tinde kainat daha yaratılmadan önce Peygamberimizin ruhunun yaratılmış olduğunu söyleyerek, sefâatine nâil olabilmek için du'a eder.

Sultan III. Ahmed devrinde (1703-1730) 13 ve I. Mahmud devrinde (1730-1750) 4 sadrazama şahid olan Sâmî, bunlardan sadece Sultan III. Ahmed devrindeki üçü için (Baltacı Mehmed Paşa, Şehid Ali Paşa, Dâmâd İbrahim Paşa) kaside yazmıştır. Tarihi incelediğimizde bunun da tabii olduğunu anlıyoruz. Nitekim bu üç sadrazam diğ erlerine göre oldukça başarılı görü lüyor. Özellikle Şehid Ali Paşa ile Dâmâd İbrahim Paşa ilim adamlarını ve sanatkarları desteklemişlerdir⁽¹⁾.

Sâmî, Sultan III. Ahmed ile Nevşehirli Dâmâd İbrahim Paşa'yı birbirinden ayrı düşünmemiştir. Her ikisi için yazdığı müstakil kasidelerde dahi, diğ erinden söz etmekten geri durmamıştır. Nitekim VIII. kasidede beyitlerin ilk mısra'ında III.Ahmed'i, ikinci mısra'ında

(1). Abdulhak Adnan Adıvar, Osmanlı Türklerinde İlim, Remzi Kitabevi, İstanbul 1982 s.181

da Dâmâd İbrahim Pasa'yı övmüştür:

Bir sehensâh-ı cihân-ârâ ki bi-sibh u nazîr
 Bir vezîr-i mu'teber kim fahr-ı 'ayân olmada
 K.V/51

Bâreke'llâh sâh-ı pâk-ı pâdisâh-ı dehr kim
 Mustesârı böyle bir şadr-ı sühândân olmada
 K.V/52

Hatta onların devrinde kurtlar koyunlara cobanlık
 etmekte arslanlar ile ceylanlar kucak kucağa yaşamakta-
 dırlar:

Ẓalim u mazlûm olup 'aşrında yek-reng-i vifâk
 Görk-i derrende soban-ı gûsfendân olmada
 K.V/64

Hilm u lutfı 'aleme tâ öyle te'sîr itdi ki
 Âhûvân âgûs-der-âgûs-ı sırân olmada
 K.V/65

Bir kasidesinden de Sâmî'nin sadrazamlarından en
 çok Dâmâd İbrahim Pasa'ya yakın olduğunu anlıyoruz:

'Aceb midür bu kuluñ dahı kâm-yâb olsa
 Hezâr bendeleruñ itdi rutbeler ihrâz
 K.XVI/28

Ser-be-ser 'alemi mustağrak-ı ihsân itdun
 Sûre yirlerde dahı kalmadı bir husk-ı gubâr
 K.XVII/11

Sen bilürsin benüm ahvâlümi yahsı vü yaman

Sâîna kaldı lşüm ey Âsaf-ı Âlî-mikdâr

K.XVII/42

bb) Gazeller: Devrin diğer sairleri ile mukayese edildiğinde Sâmî, 143 gazel gibi az bir sayı ile dikkati çeker. Gazel sayısındaki bu azlığa rağmen Sâmî, gene de diğer siirlerinden ziyade gazelleri ile tanınmıştır. Hatta Fatî'n'e göre, Rum sairleri, gazelde Sâmî, Kasidede ise Nef'i nin çok başarılı olduğunu teslim etmişlerdir⁽¹⁾. Osmanlı Müellifleri'nden de Sâmî'nin gazelleri ile temeyyüz ettiğini öğreniyoruz⁽²⁾. Muallim Nâci başta olmak üzere diğer bazı edebiyat münekkidi-lerimizin Sâmî'nin siirlerini sıkıcı, girift anlaşılmaz bulmalarına özellikle gazel söz konusu olduğunda katılmak mümkün değildir. Büyük bir ekseriyeti bes beyitlik olan bu gazellerde biz selâsetin, belâgâtın en güzel örneklerine tesaduf ederiz.

Nâmîk Kemal, Sâmî'nin bazı güzel siirleri olduğunu kabul etmekle beraber divânında sadece

Yâre kûstâhâne dil'arz itdi dâğ-ı sineyi

Âtesîn pîrâhen oldı germi-i haclet bâña

G.1/3

beytini sade olarak irad edilmeye layık bulur. Fakat bu beyti de fikren sade olmakla beraber lafzan tekellüflü

(1). Fatî, Hatimetü'l-Esar, S.181.

(2). Bursalı Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, C.II, S.232.

kabul eder⁽¹⁾. Gene Nâmık Kemal, Şâmî'nin "Zulf u hâl u ruh⁽²⁾ ile " " bir " iki "⁽³⁾ redifli gazellerini başka sairlerimizde görülmeyecek kadar latif bulur⁽⁴⁾.

Şâmî'nin gazelleri tasavvufîdir. Hikemî tarzın bir takipçisi olarak duygudan ziyade düşünceye dayanan şiirler ortaya koymuştur. Temleri felsefik ve tefekkürîdir. Fakat buna rağmen gazelleri hiç de kuru değildir. Gazellerinde kendi döneminin coşkulu romantizminden uzak olmakla beraber oldukça başarılı olmuştur.

Mufred ve matla'larında sıkça rastladığımız hikemî şiirleri gazellerinde de görebiliyoruz:

Bihûde itme ehl-i riyâdan ümîd-i feyz
İlmez dıraht-ı husk-nûmâdan şemer zühûr
G.44/3

Gücdür dil-i şâf olsa sikeste anı yapmak
Birbirine âyine-i şad-pâre yapısma
G.46/3

Turs-rû gösterme cânâ zerdî-i rüyum görüp
'İllet-i sevdâ-yı âşık âb-ı limon istemez
G.48/2

Şâmî'nin gazelleri hakkında genel bir hüküm vermek gerekirse, bazı münekkidlerimizin tekellüflü, muğlak

(1). Kazım Yetiş, Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1989, s.203

(2). Bkz.G.25.

(3). Bkz.G.119

(4). Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, s.269.

bulmalarını haklı çıkartacak siirlere tesaduf etmek mümkündür. Fakat bu tarz olan divanın butununu göz önüne aldığımızda siirlerine hâlel getirecek kadar çok değildir. Hatta Sâmi de bunun farkındadır ve

Havf ider şarf itmege endîsesin dahî kibâr
Şâdece es'âr arar dikkatli mazmûn istemez

G.48/7

diyerek, siirindeki mazmunları anlaşılmaz bulanları tenkid eder.

cc) Musammatlar: İnci veya boncuk dizilmiş iplik, gerdanlık anlamında arapça "smt" kökünden gelen musammat edebiyat terimi olarak:

1. Muselsel, .murabba, muhammes, müseddes, müsebba, müsemmen, müfessa, mu'aşşer, terkib-i bend, terci-i bend gibi üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on ve daha fazla sayıdaki mısralarla kurulu, değişik sayıdaki bendlerden oluşan nazım şekillerinin genel adını,

2. Mefâ'ilun, Mefâ'ilun, Mefâ'ilun, Mefâ'ilun ve Mustef'ilun, Mustef'ilun, Mustef'ilun, Mustef'ilun gibi her mısranın iki her beyitinde dört esit parçaya bölünmesine imkan veren böylece her beyitte birinci mısra'nın sonu ile mısra ortalarındaki kelimelerin kafiyeleştirme tarzını belirtir(1).

(1). Halil Erdoğan Cengiz, Türk Dili, Türk Dil Kurumu, Ankara Ağustos-Eylül 1986 s.291.

Edebiyatımızda bendlerle kurulu nazım şekilleri musammaatlar başlığı altında toplanır. Musammaatlar da genellikle kendi özel adları ile, belirtici nitelikleri ile murabba, müseddes, mu'aşşer, terkib-i bend terci-i bend vb. adlandırılırlar. Musammaatların edebiyatımızdaki yeri ile ilgili olarak Tanpınar "Terci ve terkib-i bendler, tıpkı muhammes ve müseddes adları verilen diğer musammat şekilleri gibi, düşünce ve hayal dünyalarını bir türlü geliştiremeyen sairlerimizin beyit estetiğinden az çok kurtuldukları şekildir. Araplardan başlayarak Müslüman sark edebiyatlarının tarihine dikkat edilirse zamanla bu şekillere rağbetin arttığı görülür. Bilhassa bizim edebiyatımızda musammat fazladır. Ana kafiye tekrar eden mısraı veya bend beyitini geriye almak suretiyle elde edilen nisbî hurriyet Seyhi'den ve Necati Bey'den başlayarak Fuzulî, Bâkî, Nev'î, Nâilî, Nâbî'ye, Gâlib'e hatta kaside ve sarkda Nedim'e çok yeni imkanlar ve buedler kazandırmıştır⁽¹⁾.

Sâmî Divânı'nda musammat olarak 2 Terkib-i Bend, 1 Mu'asser, 1 Müseddes, 1 Terci-i Bend 1 Murabba, 6 Sarkı, 6 Nazım, 11 Kıt'a, 15 Rubaî vardır.

Terkib-i Bend: Sâmî'nin bu Terkib-i Bendi, Bağdatlı Ruhî'nin meshur Terkib-i Bendine bir naziredir. "Bağdatlı Ruhi'nin bu siirine birçok nazireler yazılması rağmen, Terkib-i Bend ve Terci-i Bendlerden söz edilince

(1). Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Basımevi İstanbul 1976 s.22.

hemen Bağdatlı Ruhî hatırlanır. Halbuki Bağdatlı Rûhî ile Ziya Paşa arasında köprüyü kuran Cevrî'dir⁽¹⁾. Cevrî'den sonra Sâmî'nin de bir nazire yazdığını ve Rûhî ile Ziya Paşa arasın bir sairin daha girdiğini görüyoruz. Tuhfe-i Hattatin'in hususen Rûhî'ye nazire "Terkib-i Bendi nazire kabul etmez⁽²⁾, değerlendirmesinden Sâmî'nin bu naziresinde oldukça başarılı kabul edildiğini anlıyoruz.

Terkîb-i Bendler, Rûhî'nin manzumesinde olduğu gibi, sosyal, tasavvufî, fikrî konularda toplumun riya-karlarına, sahte seyh ve mürsidlere, onlara aldananlara, hasis zenginlere, adaletsiz ricâle hücumlar yapıyor olması ve Mef'ûlû, Mefâ'ilû, Mefâ'ilû Fa'ûlûn vezninde yazılması özelliği ile bilinir. Nitekim Sâmî'de de aynı durum söz konusudur.

RUHÎ:

Şanmañ bizi kim şîre-i engûr ile mestüz
Biz ehl-i harâbât danuz mest-i Elestüz

CEVRÎ:

Şanmañ bizi şûfî gibi seccâde-perestüz
Biz secde-ber-i kûse-i mihrâb-ı Elestüz

Şanmañ bizi kim mu'tekid-i kavî-i hakîmüz
Biz mu'terif-i ma'ni-i Kur'ân-ı Kerîmüz⁽³⁾

(1). Hüseyin Ayan, Cevri Hayatı, Edebi Kişiliği Eserleri ve Divan'ını Tenkidli Metni, Atatürk Univ. Yay. No:583 Erzurum 1981, s.43.
(2). Müstakimzade, Tuhfe-i Hattatin, s.254.
(3). Hüseyin Ayan, a.g.e, s.43.

SÂMÎ:

Şûfî gibi zannitme bizi şübha-be-destüz
Biz dâne-sümâr-ı guher-i ahd-ı Elestüz
Terk.B.I/1

Mu'asser: Sultan III. Ahmed için yazılan bu mu'asser onar beyitlik sekiz benden mütesekkildir. Bu siirde Sâmi, diğer bazı siirlerinde de görüldüğü gibi III. Ahmed ile birlikte Sadrazam Dâmâd Ibrahim Pasa'yı da medheder.

Ol şadr-ı bi-mu'âdilî Pasa-yı şâf-dül
Dustûr-ı 'âkil Âşaf-ı devr-i zamân gibi
Terk.B.II/7/8

Ya'nî vekîl-i muṭlaḳı şadr-ı muvaffaḳı
Risto ile Sikender-i kisver-sitân gibi
Terk.B.II/7/9

Müseddes: Sultan III Ahmed için yazılmış on bendden mütesekkil müseddes iydiyedir:

"Olup'ıyduñ mübârek devlet u'ömrüñ mezîd olsun
Giceñ ḳadr-ı sa'âdet her günüñ'ıyd-ı sa'îd olsun

beyiti her bendin sonunda tekrarlanır. Siir bastan sona III. Ahmed'i ve zamanını över:

Bî-ḥamdi'llâh zamânuñda cihânuñ halkı râhatda
Degül te'şîr-i yûmn-i ḥikmetuñle kimse miḥnetde

Müs.IX/1

Vücuduñ maḥz-ı ḥayr itmiş cihāna Ḥazret-i Mevlānā
 Veliy-i ni'met-i 'ālemsin ey sultān-ı mülk-ārā
 Mūs. III/1

Tercî-i bend: Sami'nin divanındaki tek Terc-i Bend
 Sultan I. Mahmud'un cülusu için yazmış olduğu tarihtir.
 Bu şiirinde Sâmi,

Sipih-r-i tākına tārīḥ-i sāl-ı yūmn-i āṣār
 Yazıldı يا اولی الایصار ile فاغبروا

beytini tekrarlayarak onbir bendlik bir siir meydana
 getirmiştir.

99. Mesneviler

Sâmi divanında dört mesnevi parçası vardır.

a) Der-Tevbih-i Bilyos-ı Kuffar-ı Venedik: 170
 beyitlik bu mesnevîyi Sâmi, sulhu bozan Venedik'i azar-
 lamak, hicvetmek için yazmıştır. Bu sulhu bozan venediği
 Sâmi tilki tabiatlı olarak vasıflandırır:

Sad güne recā hezār minnet
 Sulhunu kabûl itdi devlet
 Mes.I/53

Bu luṭfı unutdı soñra hınzır
 Rubeh-menîs ol muḥill-i şerîr
 Mes.I/54

b) Menkabe-i Tubbâ: 141 beyitlik bu mesnevide Sâmi
 Yemen'de Tubbâ ile namlanmış temiz ve saf birisini

anlatır:

Ba'zıları aña nebîdur didiler
Bulmadı lîk taḥakkuk bu haber
Mes.II/5

Bin sene evvel idi bi'setden
Oldı imân ile kalbi rûsen
Mes.II/8

Kavme teklif idicek Islâmı
Red idüp bilmediler ikrâmı
Mes.II/9

Bunun uzerine Tubba⁶, kavminden nefret eder. Kendisi derya dilli, mütedeyin ve akıllıdır. Hizmetinde yüzotuz bin altı ve onüçbin ulema vardır. Mekkeye cadır kurar. Burada da kabul görmeyince gazaba gelir ve sehrin yok olması için kalbinden niyet eder. O zaman bir rüzgar eser ve kendisine bir hastalık, illet peyda olur. Bunun nereden geldiğini anlayamaz. Sonra Ka'be'ye karşı bir kötü niyet ettiğini hatırlar. Sonra Hacca gider. Kendisine bir ilim gelerek, İslam daha gelmeden müslümanlığı kabul eder. Hz. Muhammed'in ümmetinden olur.

c) Tertîb-i Makâmât-ı Mûsîkî: Sâmi Efendi'nin sairliği, hattatlığı yanında musikiye olan ilgisini gösteren 62 beyitlik bir menevidir. Bu mesnevîde, bazıları bugün kaybolmuş olan 26 musiki makamından söz eder. Bunlar: Rast, Revahi, Nikriz, Nisabur, Mahur, Selmek, Neva, Isfahan, Ussak, Huzî, Beyati, Nihavend,

Acem-asīrān, Kurdi, Asiran, Arazber, Gerdaniye, Huseyni, Buselik, Araban, Hicaz, Muhayyer Sunbule, Irak, Segah Karcıgar'dır

c) Takrîz-i Divân-ı Mahtûmî: Çağdası olan ve 1732 yılında ölen, müretteb bir divana sahip olan Vahid Mahtumî'nin divanı için yazılmış 67 beyitlik bir mesnevidir. Sâmi'ye göre Mahtumî zamanın en büyük sairlerindedir hatta kendisinden de üstündür:

Su'ârâ-yı zamāneden 'âli
Tâb--ı pâkî sûtûde ahvali
Mes.IV/64

Zâtı başdûrdı şöret ü nâmı
Aña vehbi bu rûtbe-i Sâmi
Mes.IV/65

'Âli mâ'llâh kâsem be-naẓm-ı kâdîm
İderûm aña gerdenu teslîm
Mes.IV/66

Gecti hep sâirân-ı âfâkı
Diyicek gayrı kalmadı bâkî
Mes.IV/67

dd. Murabba ve Sarkıları: Sâmi Efendi, Murabba nazım
sekliyle altı bendlik bir münacat (ilâhî) yazmıştır.

Varluğum cümle nâ-bud eyledüm
Varlığı yoklukla mevcûd eyledüm
Mâsivâdan kaç-ı makşûd eyledüm
Yâ ilâhi 'aşk-ı pâkûnle senüñ

Mur/V

Sâmi Divânı'nda Sarkı nazım sekliyle yazılmış altı
siir vardır. Böylece edebiyatımızda simdiki araştır-
malarla ilk örneği Nâilî'de görülen XVIII. yüzyılın
başında Yahya Nazîm ile gelisen ve Nedîm ile zirveye
çıkan bir nazım seklini kullanma kervanına Sâmi de
katılmıştır. Bu yüz yılın sonunda Seyh Gâlib, XIX
sâirler ile mukayese edildiğinde oldukça azdır.

ee. Nazımlar, Kıt'alar, Rubâiler: Divan tertiple-
rinde bir ayırım yapılmaksızın Mukatta'at veya Rubâiyat
adı altında bir araya toplanmasına Sâmi divanında da
tesaduf ediyoruz. Her çalışmada yapıldığı gibi biz de
bunları birbirinden ayırarak nazım, kıt'a ve Rubâi
olarak tertib ettik.

Nazım: Kıt'anın ilk beyti kafiyele olan seklidir.
Mahlas beytinin bulunmaması ile gazelden ayrılır. İki
beyitli yazılanları Rubâiye benzer. Fakat vezin ile de
rubâiden ayrılır. Sâmi divanında 6. nazım vardır.
Hepsi de iki beyitlidir. Bu sekliyle konu itibariyle bir
fikri kısa ve özlu anlatan rubâiye benzer:

Mahv olur çünkü vücūdun gider işneyniyet
 Sâmiyâ 'âlem-i keşretde görürsin vahdet
 Subhesiz bil ki Ene'l-Hak dimesi Manşûrun
 Oldı kalbinde nümâyân hemân bu hâlet

Nazım/6

Kıt'a: Sâmi divanında Kıt'a-ı Kebire denilen ve özellikle tarih düşürmede bulunanların yanında, edebiyatımızın daha ilk devirlerinden itibaren kullanılan iki beyitlik kıt'alara da tesaduf ediyoruz. bunların sayısı dokuzdur. Sâmi'nin kıt'alarının konularını genelde hiciv, yerme teskil eder.

1. Kâr-ı ağılânda hatîb oğlu
 Hemcu Yahya İbn-i Edhemdür

2. Fazl-ı var gerçi kim elif bâda
 İlk bu echel-i dâd-ı âlemdür

(KITA 3)

1. Zihî belâ-yı beled maqdemo o şahsuñ kim
 Nuḥûseti sebeb-ikeşret-i ribâ oldı

2. Vücūd-ı sâhid-i devlet ne pāk idi evvel
 Dirig şimdi Frengîye mübtelâ oldı

KITA (5)

Rûbâ'iler: Dört mısra içinde önemli bir fikri kısa ve özlu olarak söylemek özelliği olan rûbâiye Sâmi fazla itibar göstermemis olacak ki sadece 15 rubâi ile yetinmiştir. Bu rakam edebiyatımızda rubâi yazan diğer sâirler ile mukayese edildiğinde oldukça azdır.

Rüba'ilerinde genel olarak aşk temasını işlediğine şahid oluyoruz:

Bir âfet-i dil-firibe meftûn oldum
Şemşir-i cefâ ile ciğer-ñun oldum
Zincir-i bıkırdan firâk itdi beni'
Pinhâ-yı fezâ-yı gamda Mecnûn oldum

Ol şûh-ı cihân baña dirîğ yâd oldı
Gönlüm gam-endüha ile nâ-şâd oldı
Ma'mûre-i dil seng-i cefâdan hayfâ
Kâşâne-i bûm-mişâl ber-i bâd oldı(x)

ff) Tarihler: XVIII. yüzyılda manzum tarihte büyük bir gelişmeye şahid oluyoruz. Özellikle Lâle Devri'nde yeni binaların yapımı, eskilerin onarımı, Ramazan, Nevruz, Sadaret, Vezaret kutlamaları, şehzade doğumlarından, kazanılan savaşlar kadar büyük küçük hemen her hadiseye sairler tarafından manzum tarihler düstürmüşlerdir. Kaside, uzun veya kısa kıt'a tarihler divanları doldurmıştır⁽¹⁾. Nedim, Râsîd, Seyyid Vehbi, Küçük Celebizâde Asım, Es'adzâde Faiz, Nevres-i Kadîm ile beraber 63 tarihi ile Sâmi de bu devirde çok tarih söyleyen sairlerdendir. Sâmi'nin divanındaki tarihlerden 7 tanesi kaside tarihtir⁽²⁾. Bir tarih ise I. Mahmud'un cülusu ile ilgili bir Terci-i Bend'dir⁽³⁾.
Şehzade Doğumu için: Sâmi, Sultan III. Ahmed'in 12 şehzâdesinden ⁽⁴⁾ altısı için birer, Şehzade İbrahim için

(1). Büyük Türk Klasikleri Otüken Yay. İstanbul 1987 c.6 s.196-97

(2). Bkz. Tar.I,V,XI,XLI, LIII.

(3). Bkz. Tar.LI.

(4). Yılmaz Uztuna, Osmanlı Tarihi, Falsal Finans kurum Yay. İstanbul 1986 s.436

(x) Bkz.Rüba'i 7-8 sh.553

iki tarih yazmıştır. Doğumuna tarih düşürülen sehzadeler, Sehzade Isa, Sehzade Muhammed, Sehzade Selim, Sehzade Mustafa, Sehzade Ibrahim, Sehzade Numan, Sehzade Seyfeddin'dir.

Vezir Olmak İçin: Sâmi'nin Sehid Ali Pasa, Dâmâd Ibrahim Pasa, Muhammed Hekim Paşazâde olmak üzere dört vezir için tarih düşürmüştür.

Fetihler İçin: Sultan III. Ahmed devrinde birçok muharebe yapılmıştır. Bunlar batıda Venedik ve doğuda İran'la olan muharebelerdir. Sâmi, bu devirdeki fetihlerin hemen hepsine bir tarih düşürmüştür. Sehid Ali Pasa tarafından fethedilen Gördös ve Mora için birer, İran seferine de Tiflisin fethi için uc, Nahçıvan için bir, Hemâdan için iki, Revan için uc manzum tarihi vardır.

Yeni Yapılarla İlgili Tarihler: Giriş bölümünde de belirttiğimiz gibi bu devirde Fransız ve Avrupa modaları memleketimize girer. Fransız bahçe ve mimarisi taklit edilir. Yeni eğlence yerleri imar edilir. Yani devir bir yapılanma devridir. Şairler de bu yeni yapılara tarih düşürmekten geri durmamışlardır. Sâmi'nin de bu devirdeki yapılarla ilgili olarak onaltı tarihi vardır. Bunlar Enderun Kitabevi'nin yapılışı, Nev-bünyad, Sa'd-abad, Kasr-ı Dil-ara, Darb-hane, Atik Sarayı'nın Odaları, Nevşehir Camii, Tekye Tecdidi, Cebe-hane Kapısı, Çesme, Sultan Ahmed'in Tahtı ve Câmîî'icidir.

Sehzade ve Dostlarının Vefatı İle İlgili Tarihleri:

Bununla ilgili Sâmi'nin dokuz tarihi vardır. Sehzâde-lerden sadece Muhammed'in vefatına iki tarih düşürmüştür. Diğerleri tarihî şahsiyet olmamakla birlik-te Sâmi'nin yakın dostlarıdır. Bunlar, hanımı Zuleyha, kızkardesi Afife Hanım, Himmet Efendi, Muezzin Celebi, Hacı Mustafa Efendi, Molla Mustafa Efendi'dir.

Diğer Tarihleri: İbrahim Paşa'nın Dâmâd olmasına, Hacı Mustafa Efendi'nin Defterdâr olmasına, Sehzâde Muhammed'in sünnet olmasına, I. Mahmud'un Culusuna, Nisancı Mustafa Paşa'nın tuğrasınadır.

Mufredler ve Matlaları: Besi farsca 14 mufredine mukabil yûzyirmi bir gibi oldukça fazla matla'ında Sâmi, edebiyatımızda daha önce de görülmekle beraber özellikle XVII. yüzyılın sonu ile XVIII. yüzyılda farkedebilir bir coğalma kaydedilen şiirde darb-ı meseller ve deyim-ler kullanmanın en güzel örneklerini vermiştir. Bunlar en çok matla'larında görülür. Taşı tas uzre komak (mat 34), toz koparmak (mat 42), cana minnet (mat 44), pismis asa su koymak (mat 56), it ite it kuyruguna emreder (mat 94), canı acıyan esek atı geçer (mat 95). vb.

2. MUHTEVA BAKIMINDAN

I. DIN VE TASAVVUF

A) Dini Unsurlar:

a) ALLAH: Allah ve kâinât ile ilgili fikirlerinde Sâmi, tasavvufun tesiri altındadır. Bilindiği gibi, mutasavvıflara göre "bir tek vücut vardır, o da "vücut-ı mutlak"tır. Yegane varlık "Allah" tır. Kainatta gördüğümüz esya hakiki ve müstakil bir mevcudiyete malik değildir. Cenab-ı Hakk'ın birer surette tecellisinden ibarettir"(1).

Divanında tevhide yer vermeyen Sâmi, sadece murabba nazım şekli ile altı bendlik bir ilâhî yazmıştır. Bu ilâhisinde diğer bazı şiirlerinde din ve Allah anlayışı hakkında açık bir bilgi sahibi olabiliyoruz:

Cumle esyâda tecellüñ nûrî var
Bu mezâhirde zuhûruñ âsikâr
Rû'yete cân u dile vir iktidâr
Yâ İlâhî 'aşk-ı pākûñle senüñ
(İlahi/II)

Bu bezm-i kurb-ı cem'ü'l-cem'a kim vahdet idi Mevlâ
Yine sensin seni seyr iden ey 'âlemlerüñ cânı
K.II/75

Câre yok teslîmden gayrı bu hayret-gâhda
Kâr-ı 'âlem in'ikâs-ı fi'l-i Yezdân olmada
K.V/10

(1). Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı, Enderun Yay. İstanbul 1984 IV. Baskı, s.14

Yenâbî' -i su'ûnât-ı tecelliyât-ı Bârîdur
 Ki resh-i sebnem-i lutf ile 'âlem tâze vü terdur
 K.X/80

Kâinâttaki her guzellik İlâhî guzelligin bir aynasıdır:

Bilür cesm-i hakîkatle temâsâ eyleyen 'ârif
 Cemâl-ı Hakkâ her berg-i cemen bir gûne mazhardur
 K.X./2

Her yıl bahar mevsiminde Allahın kudreti tezâhur eder:

Hasr-ı escâd-ı nebâtât ide tâ kim her sâl
 Kudretin zâhir ide şun'-ı Celîl u Cabbâr
 K.XV111/114

b) Hz. MUHAMMED: Divanda bes na'ti olan Sâmî Efendi,
 Peygamberimizi medhederken klasik anlayışın dışına
 çıkmaz. Butun kâinât peygamberimizin yuzu suyu hürmetine
 yaratılmıştır:

Yüzüñ şuyına yaradıldı cumle mahlûkât
 Eyâbîhîn-i guher baħr-ı bî-nihâyet-i cûd
 K.I/40
 Kemâl-ı zâtına munzam haķâyık-ı esyâ
 'Uluvv-ı sânine muhtaş şu'ûn-ı fıtrat-ı bûd
 K.I/20

Hız. Muhammed varlığın özüdür:

Ķalurdu ketm-i 'ademde cemî'-i mahlûkât
 Sen olmasañdı eger hulâsâ-i mevcûd
 K.I/37

Bu mevcudat yaratılmadan, Peygamberimizin nuru yara-
 tılmıştır:

Anuñ nūr-ı cemāl-i bā-kemāli halk olunmısdur
 Zuhūre gelmeden ilm-i İlāhiden bu mevcūdād
 G.19/2

Onun temiz yüzü Cemalu'llāha bir ayna olmuştur:
 Cemālu'llāha oldu vech-i pāk-i Muştafā mir'āt
 Numāyāndur yüzinde pertev-i nūr-ı tecelliyāt
 G.19/1

Peygamberimiz bütün İlāhî sıfatları kendisinde topladı -
 mıştır:

Be-ism-i zāt ki müstecmī-i cemī-i şıfat
 Be-feyz-i bāğ-ı 'Alīm u be-nūr-ı ism-i vedūd
 K.I/62

c) CEBRÂİL: Mukarreb meleklerden, peygamberlere
 cenab-ı Hak tarafından vahy ve emirler inzalına vasıta
 olan melektir (1).

Be-sırr-ı çār-kitāb u nüzūl-ı Cembrā'ıl
 Be-Muştafā vu Kelīm u be-Mūsā vü Dāvūd
 K.I/74

Rümüz-āmüz-ı İkrā hāce-i hejdeh-hezār-ālem
 Ki mir'āt-ı dil-i Cibrīl der-i levh-i debistānı
 K.II/37

Peygamberimizin Allaha kurbiyetinde, ona arkadaşlık
 yapmış olan Cembrâildir:

(1). Ahmet Talat Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
 Ankara 1982 s.349.

Nuhustîn cā-nisîn-yâb-ı ziyâfet-gâh-ı kurbîyyet
 Ki Cibrîl-i Emîndür cûn meges sergeste-i h'ânı
 K.II/41

ç) KUR'AN: Divanda Kur'an haricindeki semâvî kitap-
 lar Kur'an ile beraber "Çar kitab"olarak zikredilir.
 Kur'an ise hem âyetler hem de Peygamberimizin vasıtasıy-
 la cesitli benzetmelerle ele alınır:

Be-Hakḳ-ı sūre-i Tāhā v' sūre-i Yâsin
 Be Ahṣenu'l-Kıṣaṣ-ı Yūsuf u Sūre-i Hud
 K.I/64

Seh-i kisver-ḡusâ-yı الله محمد Ahmed-i mürsel
 Ki naḳs-ı hâtem-i hatmiyetidur naṣṣ-ı Kur'ânî
 K.II/27

d) ÂYET ve HADISLER

- 1) ما زانغ Necm/17 K.I/48
- 2) نون و القلم Kalem/1 K.I/49
- 3) ارنى لن ترانى A'raf/143 K.I/67
- 4) كونى بردا Enbiya/69 K.I/67
- 5) ان بنا لغفور Fatır/34 K.I/69
- 6) قاب قوسين او ادنى Necm/9 K.II/61
- 7) انا نتمن Fetih/1 K.IX /44
- 8) من الملاء كل شى Enbiya/30 K.XV/7
- 9) اربعى الى ربل Fecr/28 Tar.XLVI/8
- 10) ما عبّروا يا اولى الابصار Hasr/2 Mûs.IV
- 11) انسان لمرّبه لکنود Adiyat/6 K.1/73

- 1) (Muhammed'in) göz(u) sasmadı
- 2) Nun. Kaleme and olsun.
- 3) (Rabbim) bana kendini göster. (Rabbi) sen beni göremezsın.
- 4) (Ey ates, İbrahim'e) serin ol.
- 5) Doğrusu Rabbimiz çok bağışlayandır.
- 6) İki yay uzunluğu kadar yahut daha az.
- 7) Biz sana apacık bir fetih verdik.
- 8) Biz her canlı şeyi bir sudan yaraatık.
- 9) Rabbine dön.
- 10) Ey akıl sahipleri ibret alın⁽¹⁾.

HADISLER

تلف الله على صورت الرحمن
كنت كنزاً

Terc. Bend. I/5-1

K. II/32

(1). Süleyman Ates, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Kevser Yayınevi, İstanbul.

e) Hız. İBRAHİM: Divan siirinde, Nemrud tarafından atese atılması, atesin Hız.İbrahim'i yakmaması ve gulbahçesi haline gelmesi ve Allah'ın onu kendisine dost kabul etmesinden dolayı Halilu'llah olması ile ele alınır:

Be-farṭ-ı şabr-ı Halîl ü hitâb-ı **کونی بردا**
 Be-gul-sitân-tırâz-i âtes-i Nemrûd
 K.I/67

f) Hız. YAKUB ve YUSUF: Divanda Hız.Yakub müstakil olarak ele alınmamakla beraber, Hız. Yusuf'tan söz eden beyitlerde kendisine telmih yapılır. Gözlerinin görmez oluşu, külbe-i ahzanı, gözlerinin açılışı, Hız. Yusuf'un gömleğinin kokusunu uzaktan duyması bu telmihlerin başında gelenlerdir:

Nesîm-i cân-fezâsı feyz-i enfâs-ı mesîhâyı
 Reg-i bûy-ı guli mevc-i nigâh-ı mäh-ı Ken'ânî
 K.II/17

Hem-âgûş-ı seker-h'âb olsa ger cesm-i Hudâ-bîni
 Olur giysû-yı 'anber nûkhet-i Yûsuf meges-rânı
 K.II/41

Yakub Peygamberin oğlu olan Hız. Yusuf, siirimize emsali olmayan güzelliği, aşktaki temizliği, Kuran'daki kıssaların en güzeli "ahsenu'l-kısas" olarak vasıflandırılan Yusuf suresi ile ele alınır:

Ne 'aşk mûcib-i kûstâhî-i Zuleyhâya
 Ne 'aşk 'ismet-i dâmân-ı Yûsuf-ı mevcûd
 K.I/8

Gunes melâhatuñe husn u pâk-ı Yûsuf-ı meh
 Du keffe birisi sîmîn u biri zer-endûd
 K.I/46

Be-Hakk-ı sûre-i Tâhâ vü sûre-i Yâsîn
 Be-Ahsenu'l-Kıssaş-ı Yûsuf u sûre-i Hud
 K.I/65

g) HZ. MUSA: Divan edebiyatında Hz. Musa ile ilgili olarak pek çok mazmun kullanılır. Bunların en başta gelenleri Allahın kendisine Tur dağında Eymen Vadisi'nde tecellisi, Allahın hitabına mazhar olması, Firavun'a karsı gösterdiği mucizeleri, Allahın emri ile elini koy-nuna sokup çıkardığında bembeyaz olması (yed-i beyza), elindeki asa ile topraktan su çıkarmasıdır:

Be-su'le-i Yed-i Beyzâ vü mu'cizât-ı 'aşâ
 Be-nûr-ı Eymen-i Tûr-ı tecelliyât-ı nümûd
 K.I/64

Geh Vâdi-i Eymen gehî Mûsî-i tecellî
 Geh 'İsf-i mu'ciz-nefes-i Meryem-i 'aşkam
 Terk.B. 1/LX/3

HZ. Musa, Hızır ile ilm-i ledûn öğrenmek için yol arkadaşlığı yapmasından dolayı zikredilir:

Be-hem-rehî-i Kelîm u be-iftirâk-ı Hızır
 Be-sırr-ı 'ilm-i ledûn u be-cesm-i ehl-i sühûd
 K.I/68

ğ) HIZIR: Peygamber veya veli olduğuna dair değişik rivayetleri olan Hz. Hızır'ın Kuran-ı Kerim'de Hz. Musa ile olan macerası anlatılır (kehf/81). Hızır, ab-ı Hayat içip ölmezliğe kavusmuştur. Darda kalanların imdadına yetişdiğine dair inanış vardır. Edebiyatımızda özellikle Ab-ı Hayat, Iskender, zulûmat imajlarının değişmez bir parçasıdır. Sevgilinin bir çok özellikleri Hızır'ı çağrıştırır. Kelimenin yesillik anlamına gelmesi dolayısıyla çeşitli düşüncelere sembol teskil eder⁽¹⁾ :

Hızır-ves himmeti olmazsa eger rāh-numūn
Pāymāl-ı siyeh guşşa olur cism-i nizār
K.XVII/22

Güm-kerde sūrāğ-ı reh-i hayrāni-i askuz
Hızır ile o vādīde ki biz dest-be-destuz
Terk.BI/7

İşba'-ı Hızır idi her berg-i giyā
İtmede sūy-ı cināna imā
Mes.II/130

El-meded el-meded ey Hızır-ı beyābān-ı kerem
Kalmısam bādiye-i ye'sde bī-yāver u yār
K.XVII/17

h) Hz. Davud: Edebiyatımızda güzel sesi ve kendisine indirilen ve dört kitaptan birisi olan "Zebur" ile ele alınır:

(1). Iskender Pala, Ansiklopedik Divan Siiri Sözlüğü, Akçağ Yay. Ankara, 1991 s.226

Be-sırr-ı cār kitāb u nüzūl-ı Cebrā'il
 Be-Muştafā vü Kelīm u be-Mūsā vü Dāvūd
 K.I/74

1) Hz. SULEYMÂN: Hem Peygamber hem de hükümdar olan
 Süleyman Peygamber tahtının heva üstüne seyretmesi ile
 söz konusu edilmistir:

Taht-zeyn-i cılve-gāh itdükde sultān-ı Cihān
 Ber-hevā kaşr-ı mu'allā-yı Süleymān olmada
 K.V/48

i) Hz. İSA: Hz. Muhammed'den sonra divanda en çok
 söz edilen Hz. İsa nefesi ile ölümlere hayat vermesi ve
 gökyüzüne çekilmesi ile ele alınır:

Nesīm-i cān-fezāsi feyz-i enfās-ı Mesīhāyı
 Reg-i bûy-ı gûli mevc-i nigāh-ı Māh-ı Ken'āni
 K.II/17

Hayāt-ı cāvidānı buldı 'İsī feyz-i nuṭkından
 Derinde Hāzret-i Mūsā 'asā-der-dest-i der-bānı
 K.II/33

Semīm çekdüm 'İsī-i buḥūr-ı Meryem ile
 Nesīme rūḥ virür mu'ciz-i Mesīhā-vār
 K.XV/23

Tecerrüd ile Mesīhā felek-nisest oldı
 Cihānda māl ile Kārūn gör ki pest oldı
 G.129/1

i) Cār-Yār: Sāmī Efendi, dört halifeden de hürmetle

bahseder. Her zamanki gibi Hz. Ebu Bekir sadakatıyla,
Hz. Ömer adaletiyle, Hz. Osman hayasıyla ve Hz. Ali
cesareti ile beyitlere konu olur:

Bü Bekir Şiddik u 'Ömer inşâf zü'n-nüreyn hilm
Sîr-i Hak-şavlet hudâvend-i velâyet-intisâb
Tar.XIX/6

Gelmedi böyle 'Ömer:adl u 'Alî-hulk-âşaf
Olalı şân-ver-i saltanat-ı Âl-ı 'Osmân
K.XLIII/43

Bazı beyitlerde dört halifeden sadece birisinde söz
edildiğinde tesaduf edilir:

O denli dest-i 'adli çekdi haşma tîğ-ı Fârûkî
Ki gayrı kalmadı takat-ı dil saht-ı 'anîdinde
Tar. XXV/5

Bir beyitte de Peygamberimizin Hz. Ali'ye verdiği
"Bu Turab" "toprağın babası" lakabı söz konusu edilir:

Be-dest-i şîr-i Hudâ-yı kâli^c der-i Haydar
Be-hâk-ı sâh-reh Bu Tûrâb-ı 'ars-cenâb
K.XI /2

B) TASAVVUFÎ UNSURLAR:

a) Zâhid ve Sûfî: Dünya işleriyle meşgul olmayan ve
dünya hazlarına karşı bigâne kalan perhizkara zahid,
ehl-i tasavvuftan olan ve öyle görünen kimseler de sufi
denir.

Her ikisi de münevverlerin, rindlerin sevmedikleri.

hasm telakki ettikleri kimselerdir⁽¹⁾ . Bu onların meselenin önünde değil de kabuğunda kalmış olduklarına inanmadan ileri gelmektedir:

Zâhid reh-i mecâzi hakikat-nisân iken
Hüsn-i sülûkî cilve-i âhârda eylemiş
G.58/5

Ey zâhid-i kısrı suhân-i da'vî-yi bâtıl
Bî-zâika-i lubb-i kemâlât-ı efâzıl
Terk B/I/II-1

Ẓa'y itme zâhit ehl-i dile i'tirâzında
Râz-âsinâ degûlsin o baħr-ı 'amîk ile
G.105/5

Şûfi gibi zan itme bizi şubha-be-destüz
Biz dâne-şumâr-ı guher-i 'ahd-ı elestüz
Terk B/I-1

b) Âsık: Âsık redifli bir gazel yazan Sâmi¹, bu gazelinde tasavvuf yolunda bir âsığın vasfını ele almıştır. Hakiki âsık, varlık kaygısında olmayan ne gam, ne ziyan ne de herhangi bir fayda ummyan insandır.

Hayâl-ı nokta-i mevhûme-i dehânun ile
'Adem 'adem diyu mahv-ı vücûd ider 'âsık
G.67/2

Telef-pezîr olur cümle nakd-ı sâmanî
Ne ğam ne ziyân u ne umîd-i sûd ider 'âsık
G.67/3

(1). Ahmet Talat Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s.443.

Âsık, gönül aynasını her türlü varlık kirinden arındırmış insandır:

Idüp dil âyînesin pāk-ı jeng-i hestîden
Derûnı mehbûṭ-ı nūr-ı dūd ider ‘âsık
G.67/5

c) Mey, Meyhâne, Pîr: Askı Allaha ulaşma yolu kabul eden tasavvuf ehli meyi de mecaz yolu ile ruh coşkunluğu için bir vasıta olarak kabul eder. Meyhane (harabat) ise bir tekke olarak düşünülür ve ilahi ask meyinin içildiği yerdir. Böylece harabat bir nese ve feyz kaynağı, haki-kata ulaşılan bir yer olur. Pîr de bu tekkenin seyhidir:

Ben tekye-i ‘aşkunda o ‘uryân-ı gamam kim
Pinhân-ı beden itmege bir pirehenum yok
G.68/2

Ne feyz-i zühd ne seyh u yârdan gördük
O hâlet ki mey-i hâs-güvârdan gördük
G.76/1

‘Aceb irsâd idi ey pîr şâhib feyz-i meyhâne
Bir iki cām ile def‘-i humâra himmet itseydük
G.77/4

c) Dunya: Dünya su üstündeki nakıs gibidir. Temeli sağlam değildir:

Cihân naṣṣ-ı ber-ab olduğın aña ‘âkıbet-bîn ol
Şu uzre vaz‘ olunmışdur esās-ı muḥkem-i ‘âlem
G.86/7

d) Ârif: İlm-i ledûn denen ilahi hakikatler bilgi-

sini ilham, hal ve şüphe perdesinin ötesine geçme yoluyla elde eden kimsedir. Ârif, zâhidin tam zıddıdır:

Bilür cesm-i haqîkatle temâşâ eyleyen 'ârif
Cemâl-ı Haqka her berg-i cemen bir gûne mazhardır
K.X/2

e) Sâki: Divan siirinde "bezm" âleminin en önemli unsurlarından birisi olan sâki, içki dağıtması, meclise nese ve canlılık vermesi ile ele alınır:

Sâki şun o meyden ki ola nes'e de tāk
Bir cām ile kıl def'-i humār-ı dil-i gam-nāk
Terk.B.I/VII-1

f) Ibn-i Vakt: Tasavvufta, sûfi Ibn-i vakt olarak geçer yani sûfi geçmiş ve gelecekle uğrasmaz, içinde bulunduğu zaman neyi gerektiriyorsa onu yapar ve böylece ilahi tecelliye uymuş olur⁽¹⁾ :

Ibn-i vakt eylemez اليلة ملى lafzın
Anma hâl ehline müstağbel u mâzi emelin
G.70/4

g) Cem'ül-Cem: Tasavvuf literaturünde, tamamen kendinden geçmek ve Allah'tan başka bir şey görmemek ve istigrah hali olarak ele alınır⁽²⁾ .

Be-bezm-i kurb-ı Cem'ül-cem'e kim vahdet idi Mevlâ
Yine sensin seni seyr iden ey 'âlemlerüñ cânı
K.İ/75

(1). Kelabazı, Doğuş Devrinde Tasavvuf Ta'arruf (Haz. Süleyman Uludağ) Dergah Yay. İstanbul 1979 s.198.

(2). Necmüddin Kübra, Tasavvufi Hayat, (Haz. Mustafa Kara) Dergah Yay. İstanbul, 1980 s.173.

ğ) Mevlevî: Mevlevî redifli gazelinde Sâmi, melevî olanların vasıflarını dile getirir. Mevleviler istigna mülkünün sultanlarıdır:

Muik-i istignâda sultân olduğın telmîh ider
Deste nây âldukça halka kec-kulâh-ı melevî
G.134/4

Mevlevîlik yolu tahkik menziline kavusmaktır. Mevlevî ahı ilâhi kandili tutusturur:

Muttaşıldur menzil-i tahkîke rāh-ı melevî
Meş'al-efrūz-ı Hudādur sūz-ı āh-ı melevî
G.134/1

h) Hallâc-ı Mansûr: Edebiyatımızda "Ene'l-Hak" sözüyle meshur olan Hallac-ı Mansur, ilâhi ask uğruna her şeyi göze almanın sembolüdür:

Verâ-yı kâr-ı evlâ şavt-ı Mansûr-ı Ene'l-Hak gūy
Metâ'-ı nâ-revâcî küfr-i mahmil-zîb-ı gūyânı
K.II/3

İder ney gibi hem-surâh-ı dāğ-ı nāle-i yā Hū
Figân-ı 'aşk ile pūr-gūyiyā Mansûrdur gōñlum
G.87/3

1) San'anî: Mantıku't-Tayr'da (1) tafsilatlı bir hikayesi anlatılan, Şeyh San'anî büyük bir âlim ve Muhaddistir. Dört yüz müridi olduğu söylenen San'anî,

(1). Ferüdeddin-i Attar, Mantık Al-Tayr I (çeviren Abdülbaki Gölpınarlı) Milli Eğitim Bakanlığı Yay. İstanbul 1990 s.97.

Sâmî divânında sadece bir beyitte zikredilir:

Ne 'aşk âfet-i îmân-ı şeyh Şan'ânı

Ne 'aşk din-siken u kıble-bend-i küfr-efzûd
KI/9

II. CEMİYET

A) Tarihi Şahsiyetler

a) Osmanlı Hükümdarları ve Sehzâdeleri: Sâmî Divânında, Osmanlı Padişahlarından (1703-1730) Sultan III. Ahmed'e yazılmış altı kaside (1) ve saltanat araba sı için bir tarih kîr'ası vardır(2). Sâmî'nin hemen diğer bütün kaside ve Tarihlerin de III. Ahmed'den söz edilir. Sehzâde ve vezirler için yazılan siirlerde de hemen bir vesile ile III. Ahmed övülmüştür.

III. Ahmed'in Patrona Halil İsyanı ile tahtı bırakmasından (1730) sonra hükümdar olan I. Sultan Mahmud Han (1730-1754) ile ilgili olarak iki tarihi vardır(3).

III. Ahmed'in yedi sehzadesi için (İsa, İbrahim, Muhammed, Selim, Mustafa, Numan, Seyfeddin) de cesitli vesilerle tarih düşürülmüştür(4).

b) Sadrazamlar ve Diğer Devlet Erkanı: Sâmî'nin Divânında sadrazamlardan sadece Baltacı Mehmed Paşa(5),

(1). Bkz. K. 211, IV, V, VI, VII, IX

(2). Bkz. T. 211

(3). Bkz. Tar. XXXVII

(4). Bkz. Tar. XXIX. V, VII, VI, XXII

(5). Bkz. K. VII, IX

Şehid Ali Paşa (1), Damad İbrahim Paşa (2) Hekim-Paşa-zâde ve Topal Osman Paşa için (3) kaside veya tarih yazılmıştır.

Diğer devlet erkanından Kapudan Mustafa Paşa için bir kaside (4) Damad İbrahim Paşa'nın Kethudası Muhammed için bir kaside, Ârif Efen'nin Sadr-ı Rum olması ile ilgili bir tarih (5) ve Defterdar Mustafa Efendi için bir tarihi vardır (6).

c) Şâirler ve Âlimler: Bâkî, şiirlerindeki lafz ve mânâ'nın çokluğu ile medhedilir:

Dehrde olmasa mecmû'a-i Bâkî dir idüm
Cem' olunmaz bu kadar lafz ile ma'nî bisyâr
K.XVIII/103

Nef'î: Sâmi Nef'î'nin Sultan II. Osman için yazmış olduğu meshur kasidesindeki "Bir gaza itdüñ ki hoşnûd eyledüñ Peyğamberi" mısra'ını Baltacı Mehmed Paşa için yazdığı kasidede aynen kullanır.

Nef'î merhûm eylemiş bu mısra'-ı berceste-yi
Nîce yıl evvel senüñ vaşfuñda inşâ üyiyâ

Bir gaza itdüñki hoşnûd eyledüñ peyğamberi
Eyleyüp eser-i rāsûlu'llâha el-hak iktifâ
K. IX /27-28

(1). Bkz. K.X, XI, XII.

(2). Bkz. K. XIV, XIII, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX, XX, XXI

(3). Bkz. K. XXVII.

(4). Bkz. K. XXIII

(5). Bkz. Tar. II

(6). Bkz. Tar. XI

Nâbî: Hikemî tarzın ebebiyatımızdaki bu en büyük sâiri, kendisinden sonra gelen ve tarzını devam ettiren sâirlerce Ustad olarak kabul edilmistir. Sâmi de bunlardan birisidir:

Ne mümkîn pey-rev olmak Nâbî-yi üstâda ey SÂMÎ
Sevâd-ı nâ-becâdur müşg-i si'r-i kilk-i etfâlûn
G.69/9

Nedîm: Sâmi Efendi Nedîm ile ilgili tek beytinde onun nuktedanlığından bahseder:

Maḥrem-i ḥalvet-serây-ı perde-i ilhâmdur
Sâhid-i ḡaybuñ Nedîm-i nuktedânîdur ḡöñul
G.68/5

Râşid: XVIII. yüzyılın bu unlu Tarihçisi, aynı zamanda devrinin tanınmış bir sâiridir. Sâmi de onun siirini Kesmir gülünün kokusundan daha güzel bulur:

Nazm-ı Râşid tuḥfe-i pāk-âmîzdur
Ḥub-terdür Sâmi'yâ bûy-ı gul-i Kesmirden
G.94/11

Mahtûmi: Vahid Mahtûmi'nin divanına yazdığı 67 beyitlik takririnde Sâmi oldukça sitayiskârdır:

Sözi maḡbûl tab'-ı sultânî
Bezle ḡüyende-i ḡazâl-h'ânî
Mes.IV/6

Şâ'ir-i nukte-senc pāk-menis
Şandali zîb-i mesned-i dānîs
Mes.IV/5

Zâtı başıdurdı şöret u nâmı
 Aña velibi bu rûtbeye-i Sâmi
 Mes.IV/65

Yahya Nazîm: Bu şâiri de Sâmi kendisinden üstün
 bulur:

Nazmı yine Sâminuñ olur rağbete sâyân
 Olmazsa da ey hâme Nazîmun gâzelince
 G.116/6

Firdevs: Sâmi, Firdevsi'yi Sehîd Ali Paşa ve Dâmâd
 İbrahim Paşa için yazdığı kasidelerde söz ustalığı ile
 ele alınır:

Be-seh-nâme-i Firdevs-i suhan-perdâz
 Be-heft-hânı Tehemten-i tâli'a-i ahzâb
 K.XI /17

Nutkı Firdevs-i hükûmetle zülâl-ı tesnîm
 Nefes-i pâki nesîm-i şehir-i fevz-âşâr
 K.XVIII/39

Orfî: Orfî'ye nazire olan bir kasîdesi vardır.

Eflatun: Edebiyatımızın ilim, hikmet, isabetli görüşe
 sahip olma sembolü olarak karsımıza çıkan Eflatun, Sâmi'
 de de bu vasıfları ile karsımıza çıkar:

Ol sehensâh-ı'avâkıb-bîn-i kâr-âgâh kim
 Câk câk 'aql-ı Eflâtûn-ı Yûnân olmada
 K.V./30

Dur-i yektā-yı himem zīver-i ser-tāc-ı kerem
Hermes-i fenn-i hikem şadr-ı Felâtūn-girdār
K.XVIII/44

Göricek rütbe-i hāşiyet-i isti-dādūñ
Haşr idup didi Felâtūn-menisân-ı devlet
K.XII/14

Bü 'Ali fıtnat Āristō hikmet
Dikkat-āmūz-ı Felâtūn-hıredān
K.XXI/18

Câlinus: Eski büyük hakimlerinden biri olan Calinus
hekimlikteki mahareti ile ele alınır:

'İlm-i riştō hikem-i Cālinus
Oldı sermāye-i neng u nāmūs
Mes.II/72

Ibn-i Sînâ: Fetānet ve hikmet sembolüdür:

Mıfzāl-ı Ebü 'Ali fetānet
Hayru'l-haleef seh-i velāyet
Mes.I/46

Musir-i Bū 'Ali hikmet hidivv-i müsteri-fıtnat
Felek-cah-ı semahat müstesar-ı peyk-i ahterdur
K.X/31

Sehāda Bermeki tedbīr-i 'ālemde Āristōdur
Fetānetde Felâtūndur hikemde Ibn-i sînādur
K.XXI/42

c) Tarihi Şahsiyetler: Afrasyab, İran'ın Pisdâdiyân sulâlesinden olan ve yıllarca hukum süren Turan hukumdarlarından(1). Sami divanında sadece iki beyitte zikredilir:

Ne bâb dâ'ire-i halka-i felek-sâyi
Muht-i merkez-i mülk-i Ferasyâb oldı
K.VI/12

Hażret-i Sultân Ahmed bin Mehmed Han kim
Bendegân-ı dergehîdûr Behmen u Afrasyâb
Tar.XIX/4

Asaf: Doğu edebiyatlarında vezirin es anlamlısı olarak kullanılan unvan Suleyman Peygamberin meshur veziri ve Israil oğulları soyundan gelen Asaf b. Berkiya'dan kalmadır(2). Osmanlı Sadrazamlarının övülmesinde Asaf istisnasız sembol olarak kullanılır:

Âşaf-ı devr-i zamân mâ-ḥaşala kevn u mekân
Nuḥbe-i devletiyân maḫhar-ı luḫf-ı Bārī
K.XVlll/22

Nice Âşaf yarasur olsa küre-i gird-i rehi
Zîh-i diḥîm-i zer-endûde-i mihr-i raḫşân
K.Xll/27

Behmen (Erdsir): İran'ın Keyanya sulâlesi hukumdarlarından Isfendiyaarın oğru Erdsir'in lakabıdır(3). Kahramanlık ve yiğitlik sembolüdür.

(1). Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı Enderun Yay. İstanbul 1984 s.159.

(2). Iskender Pala, Ansikkopedik, Divan Şiiri Sözlüğü, s.226

(3). Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı, s.152.

Erdesir-i sir-haybet Āşaf-ı cem-menkabet
Kahramân şavlet vezîr-i Gâzi-Rustem-veğâ
K.1X/30'

Behmen u Husrev olur gâşiye-ber-dûsânı
Olsa sevkette suvâr-ı feres-i şüh-nejâd
K.111/50

Bermekî: Bermekî'ler Emevi devletinin düşmesiyle Abbasi devletinin kurulmasında âmil olmuş ve Harun Resid zamanına kadar sırasıyla vezirlik etmiş bir ailedir. Bunlar Halit, Yahya, Fazıl ve Cafer isimli dört kisidir:

Bende-i halka-be-gûsdur cûd-ı Hâtem
Bermekî dergehinün kâse be-kef cerrârı
K.V11/20

Sebkât itdi küremâ-yı selefi dirsem olur
Vech-i ruçhâne makarr Bermekiyân-ı devlet
K.X11/8

Cem (cemşîd): Pisdâdiyân sülalesinin dördüncü hükümdarı olup İran Mitolojisine göre yediyüz yahut bin yıl yaşamıştır. Büyük padisahlar hakkında sıfat olarak kullanılır. Asıl ismi Cem'dir. Şîd, sonradan ilave edilmiştir ki ısıklık demektir. Sarabın icadı, nevrüz gününün senebası ve bayram kabulü de ona isnad olunur⁽¹⁾. Kadeh manasına gelen cam ile birlikte câm-ı Cem şeklinde de

(1). Iskender Pala, Ansikkopedik, Divan Şiiri Sözlüğü, s.156.

beyitlerde yer aldığı görülür:

Âsûmân-mertebe Hân Ahmed-i deryâ-dil kim
Resk ider kevkebe-i câhına Cemsîd u Kâbâd
K.111/26

Cengiz: Büyük Mogol hükümdarıdır. Edebiyatımızda
güc sembolü olarak kullanılır.

Ser-furû eylemez ikbâl ile cengiz olsa
Bârgâhında kemer-beste olan Tatarı
K.X111/27

Dârâ: İran'ın Keyaniyan sülalesinin dokuzuncu hükümdarı olan Keykubad'dır. Ayrıca hükümdar anlamı da vardır. İhtişam ve ululuk sembolü olarak ele alınan Dârâ, Iskender'in bir hilesi sonucu mabeyncisi tarafından zehirlenerek öldürülmüştür. Sehnâme'nin başlıca kahramanlarından birisi olan Dârâ, Iskender ile birlikte savaş sahnelerinde yer alır. Edebiyatta dâr kelimesi ile Dârâ arasında çeşitli edebi sanatlar teşkil edilir:

Derinde Mânî vü Hâtem iki cârî-kes gûlâmîdür
Yanında rahsînuñ 'abd-ı meges-rân dâr-ı Dârâdur
K.XX1/22

Nice şeh mazhar-ı ilhâm hûhavend-i Ezel
Nice seh 'âkîl u dâd-âver-i Dârâ tedbîr
K.XIV/21

Şadr-ı 'âli-şân vezîr-i Husrev u Dârâ-nisân
Dest-gîr-i müstemendân melce-i hâş u'avâm
K.XXXI111/26

Ferîdûn: Cemsîd'in sulâlesindendir. Zâlim Dahhak'ın
öldürülmesiyle tahta geçmiştir. Adaleti ile meşhurdur⁽¹⁾

'Akl-ı kul tab'-ı Felâṭûn re'y-i Ferîdûn-cesm
Feylesof-ı hikmet-ârâ vu hîred-mend-i resîd
K.XXXI11/15

Pâdisâh-ı bî-bedel sâhensâh-ı dîn u duvel
Zül-i Hâk 'Azze ve Cell sâh-ı Ferîdûn-iḥtişâm
K.XXXI111/17

Hudâvend-ı hîred-câmen cihân-bân-ı Ferîdûn-fer
Seh-i rûsen-güher revnaḡ-dih-i dihîm-i isti'dâd
Tar.XV/4

Hâtem: Hâtem-i Tay lakabı ile meshur Arab sair ve
reislerindendir. Cömertliği darb-ı mesel hükmüne geçmis-
tir.

Bende-i halka-be-gûsdur cûd-Hâtem
Bermekî dergihinûn kâse be-kef cerrârı
K.VI111/20

Luṭf-ı Hudâdur 'âleme in'âmı gâlib Hâteme
Vâcib dūrûr her'âdeme itmek senâsın iltizâm
K.XIX/20'

(1). Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı, s.157

Husrev: Nusirevan'ın torunu olan ve efsanevi bir kişiliğe karışan Husrev, edebiyatta da en çok Şirin'e olan askı ile kullanılır. Kelimenin "padisah" anlamına gelmesiyle çeşitli kelime oyunlarına vesile olur:

Sâh-ı gerdûn-⁴azâmet dâver-i Dârâ-heybet
Husrev-i memleket-i Iskender-i fermân-fermâ
 K.XXIX/5

Behmen u Husrev olur gâşiye-ber-dûsânı
 Olsa sevkette suvâr-ı feres-i sūh-nijād
 K.III/50

Iskender: İki Iskender vardır. Biri Makedonya kralı Filip'in milattan 356 yıl önce doğan oğlunun adıdır. Aristo'nun yetistirmesidir. Yirmi yaşında hükümdar oldu. Yunanistan'ı zabt ettikten sonra Anadolu, İran ve Hindistan'ı zabttetti. Oradan Cin'e geçerek guya ab-ı hayat aradı, fakat bulamadı. İkinci Iskender ise Zulkarneyn lakabıyla meshur ve Peygamberliği rivayet edilen zattır. Guya Cin Seddini yapan zulûmatta ab-ı hayat arayan bu zat olması muhtemeldir. Edebiyatımızda bu iki isim karıştırılmış bütün menkabeler Makedonya'lı ya isnad edilmiştir⁽¹⁾. Edebiyatımızda Iskender hükümdarlığı, seddi, hı-zırla ab-ı hayatı araması ve ayinesi vs. ile meshurdur:

Sipih-kevebe sâh-ı Sikender isti⁴dād
 Ki re'yi âyîne-i çihre-i şevâb oldu
 K.VI/20

(1). Ahmet Talat Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s.222.

Var yûri feth eyle Şark u Ğarbi Iskender gibi
 Kalmadı simiden giru bir sedd-i rāh olur saña
 K.1X/8

Sāh-ı gerdūn- 'azāmet dāver-i Dārā-heybet
 Husrev-i memleket-i Iskender-i fermān-fermā
 K.XXIX/5

Kārûn: Zenginliği ve hasisliği ile meshurdur. Hz.
 Isa'nın yoksulluğu ile gökyüzüne çıkması, Karun ise
 zenginliğine rağmen yere batması mukayese edilir:

Tecerrüd ile Mesîha felek-nisest oldu
 Cihānda māl ile Kārûn gör ki pest oldu
 G.133/1

Nemrut: Hz. İbrahim'i atese atmış fakat ates Hz.
 İbrahim'i yakmamış, sonrada bir gul bahçesi haline gel-
 mistir. Aşağıdaki beyitte bütün bu hadiselerle telmih
 vardır:

Be-fart-ı şabr-ı Halil u hitāb-ı لى ترانى
 Be-gul-sitān-tirāz-ı ātes-i Nemrūt
 K.I/67

Nuşirevan: İran'ın Sasaniyan Sulâlesinden adâletiy-
 le un salmış bir hükümdardır. Lakabı "adil"dir. Edebi-
 yatta bu özelliği ile ele alınır:

İumturak 'aşem u 'adluni görse kul olur
 Saña Iskender ile Nûsirevān-ı devlet
 K.XII/26

Rustem(Tehemten): İran'ın Unlu kahramanıdır. Adı Sehname'de övgüyle anılan, kahramanlık, kuvvet, yenilmezlik sembolu olarak kullanılır:

Ḳahramān-pīše hudāvend-i Tehemten-şavlet
K'oldılar emrine sâhân-ı zamâne münkād
K.111/23

Bir ğazā itduñ ki te'şīr-i şadā-yı şöreti
Oldı rūḥ-ı Ḳahramān-ı Rusteme ḥayret-fezā
K.1X/30

Erdesīr-i sir-ḥaybet Āşaf-ı cem-menḳabet
Ḳahramān şavlet vezīr-i ğāzi Rustem-vegā
K.1X/34

B) Efsanevî Sahsiyetler:

Ferhad: Sevgilisi Şirin için delmeğe memur edildiği Bisütun adındaki dağın başında ömrünü heba eden bir efsanevi şahsiyettir. Edebiyatta sevdiğine kavusmak için katlanılan fedakarlıklara sembol olarak kullanılır:

Bezm-i 'ālem o ḳadar pūr-ġam-ı behcet kim
Itse Ferhād bu eyāmda nāhun-kārı
K.VIII/10

Dest-i ahı itmedi seng-i dil-i Şirine kār
Bīsütünda gerçe Ferhād itdi cün mermer tırās
G.66/3

Zuleyha: Hz. Yusuf'la olan ask macerası ile edebiyatımızda mesnevilere konu olmuştur. Zuleyha'nın kustah-

lığı, Hz. Yusuf'ın güzelliği, zindana atılması beyitlere konu olur:

Ne 'aşk mûcib-i kustâhî-i Züleyhâyı
Ne 'aşk 'ismet-i dāmân-ı Yūsuf-ı mevdūd
K.I/8

Alma göz habşine el Yūsuf-ı hüsni ey dil
Ana zindân olur ağıs-ı Züleyhâ-yı nigāh
G.110/2

Esîr-i kâfir-i zülf-i bût-i hos-endāmū
Ki sifte-i dil ider Yūsuf u Züleyhâyı
G.128/4

Mecnun, Leyla: Edebiyatımızın bu iki efsanevî ask kahramanları hemen bütün beyitlerde beraber kullanır. Mecnun, askı ağrunda cünuna uğraması Leyla da sevgili de aranan unsurlarından bir şahsiyet sembolüdür:

Şaklarum âyîneyi el hod-perest nâzdan
İstemez 'aşk ola Mecnûn bir Leylâ iki
G.123/2

III.İNSAN

İnsana Ait Güzellik Unsurları:

a) Boy: Divanda sevgilinin üzerinde en çok durulan ve önem verilen unsurlardan birisi boyudur. Boy ile güzellik arasında sıkı münasebet vardır. Sair, boy için bir çok sıfat kullanır: "Nihal-ı Tur, Hus-hıram, serv,

ham, bukuk vs." Sevgili boyu ile birlikte yürüyusunun güzelliği onu isveli yapar:

Serde toğrı söyle sive mivar
Dilberün kadd-ı hos-hırāmı gibi
G.125/5

Sevgilinin boyunun hayali, sairde Tur fidanını çağ-
rıştırır:

Hayāl-ı kâmetuñle bir nihāl-ı Tūrdur gönüm
Tecellâ-yı cemâle cāy-gāh-ı nūrdur gönüm
G.87/1

Sevgilinin boyu servi ağacına benzer:

Tolasdı pâyına cün tavk-ı kameri riste-i enzâr
O serv-i kad semâ itdükce dil pūr-istirâb oldu
G.135/5

Asığın boyu ise yardan ayrılmanın hüznü ile bukulmüstür:

Yâr-ı hicrân kaddümüz Sâmi itmisken yine
Ol der-i vâlâ cenâbuñ halka-i birünuyuz
G.72/3

Kaddum bukuldi kesmekes-i baht-ı dūn ile
Bildum ki carh-ı kes-revise ser-furū gerek
G.72/2

b) Yüz: Güzellik unsurunun basta gelenlerindendir.
Sevgilinin yuzu ilahi bir nurdur. Parlaklığı itibariyle
güneş gibidir:

Rūyuñ taşavvuri ile gul mihr-i 'āleme
Şarf-ı nigāh eyleyemem baña bû gerek
G.71/2

Yuzun sureti kalb erbabını cezb ider:

Süver-i yuzin zeyline erbāb-ı kulûbı 'azb it
Sāmiyā eyleye gör sûret-i ikrāmda rām
G.85/5

c) Yanak: Divanda en çok islenen güzellik unsurlarından birisi de yanaklardır. Yakıcılığı ve rengi ile güneştir, güldür, gulbahcesidir:

Hāl-ı siyehi 'arız-ı hürsīd-i ziyāde
Pervāne gibi sem'-i kâfûra şarılmış
G.58/2

Temāsā-yı ruḥundan kām-yābum gest-i bāğ itmey
Semīm-i verdini ser-sīse pīrāy-ı dimāğ itmey
G.88/1

Nes'e-i meyle ruḥ-ı āluñi gul gul görelüm
Acul ey ḡonce birāz şuyını gul gul görelüm
G.90/1

Dün fikr-i ruḥuñla taraf-ı gulsene vardum
Bir ah-ı guli sözi ile guller şola dusdi
G.130/3

Sevgilinin saçının kufur olmasından kinaye yanak da iman olur.

Ruḥunda ol bütün zülf-i girihgiri nedür yâ Rab
Sevâd-ı kufr mi yâ nûr-ı îmân-ı maḥabbet mi
G.126/2

ç) Saç, Turra, Kakul: Divanda en çok tahayule ve ben-
zetmelere konu olan bir özelliğe sahiptir. Saç perisan-
dur, mis kokuludur, kafirdir, tuzaktır, zincirdir, kıv-
rım kıvrımıdır:

Siyâh-ı mest-i cünûn eyler 'âsık-ı zârı
Nedem iderse perisân turra-i dilberümüz
G.57/2

Cebînine ol peri zülf-i müşg-sâ aşmıs
Ser-i felâket-i 'ussâka bir belâ aşmıs
G.59/1

Esîr-i kâfiri zülf-i siyâh idüp o şanem
Sikenc-i târîma şad cân-ı muhtelâ aşmıs
G.59/6

Dâm-ı zülfi diluñ makâmı gibi
Dem ceker evc-i gam-ı ḥamâmî gibi
G.124/1

Gelince ḥâtıra zincîr-i mevc-i kâkul-i yâr
Hezâr pâre olur ceyb-i 'aql-ı sâne gibi
G.125/3

Ruḥunda ol bütün zülf-i girihgir nedür yâ Râb
Sevâd-ı kufr mi ya nûr-ı îmân-ı maḥabbet mi
G.126/2

d) Ağız: Güzellik unsuru olarak divanda pek fazla yer almaz. Küçük telakki edilmesinden dolayı noktadır. Hatta yoktur sadece vehmedilir:

Dehānı nokṭa-i mevhūma yine pergār-ı kudretdür
İhāṭa itmis anı halka-i devr-i vefādur ḥaṭṭ
G.63/4

Ḥayāl-ı nokṭa-i mevhūme-i dehānuñ ile
‘Adem ‘adem diye mahv-ı vücūd eyler

e) Dudak: Kırmızılığından dolayı la'l olarak vasıflandırılır. Kırmızı renli değerli bir tas olan la'l ile dudak arasındaki bağ öyle kuvvetlidir ki la'l denildi mi akla dudak gelir. Edebiyatta mecaz-i Orfi denilen bu kullanmaya Sâmi'de de tesaduf ederiz. Kırmızılığından dolayı gene dudak sarap, mey olarak da tekakki edilir:

Buldı Sâmi nes'e ol mey-i dūsmāndan
Mevc urup reng-i tebessüm la'l-ı nābuñdan senūñ
G.74/5

Ḥayāl-ı bâde-i la'luñde mestdür Sâmi
Ki ḥaset-kâr-ı nesâṭ-ı sarâb-ı nâb degul
G.81/7

Hâne-i kâlbe sarâb olmasa mîmâr-ı nesâṭ
Leb-i ḥamyâze gelür ḥanne-i dîvâr-ı nesâṭ
G.64/1

f) Ben: Siyah olup yüzün çeşitli kısımlarında bulunur ve diğer güzellik unsurları ile beraber kullanılır. Ben

Uzerinde mustakim beyte tesadüf etmek bu sebeple zordur.
Saç tuzak olunca, ben de tuzaktaki dane olur

Miyân-ı halka-i zülfinde hâl dâne gibi
Yine bu dām-ı Humā şayd-ı murg-ı câne gibi
G.125/1

Hâl-ı siyehi 'arız-ı hürsîd-i ziyâde
Pervâne gibi sem'e-i kâfûra şarılmış
G.61/4

İki beyitte de ben ile göz bebekleri arasında ilgi kurulmuştur.

Hâl-ı butânı merdümek-i cesme-i naqs iden
Hüsn-ı ezelde 'aşk ile perverde eylemiş
G.58/2

Hâl-ı ruhşâruna nazẓâre-i germ itdükce
Merdüm-i cesmüñ olur lâlede mânend-i dâğ
G.65/2

g) Hat: Daima güzellik unsurları ile beraber kullanılır. Hattın aynı zamanda yazı anlamından dolayı yazı ile ilgili tasavvurlara sebep olur. Renk itibariyle yeşildir, ve hızır ile ilgi kurulur. Sami'nin hat redifli gazel yazmıştır⁽¹⁾.

İdüp efzûn cihet-i hüsnini mensûr-ı hattı
Buldı dil mertebe-i 'aşk ile ahkâmda kām
G.84/4

(1). Gazel.63.

Yanaktaki hat, nur ayetindeki yazılar gibidir:

Tefe'ul eyleyüp dil muşhaf-ı hatt-ı 'izârından

8) Kas: Diğer güzellik unsurlarına nisbeten az kullanılır. Uzerinde en çok söz edilen özelliği eğri, kavis, seklinde olmasıdır. Diğer bir yönüyle kemana benzetilir. Bir harp aleti olana benzetilmesi kasın yay olarak telakki edilmesinden ileri gelir:

Geçmem ol ebrû-yı pür-cîn-i keman te'sîrden
Tîr-âsâ cism-e zârum geçse ger zeh-gîrden
G.94/1

Me'âl-i 'ukde-i pîcîs-nümâ-yı ummîdi
Nuhufte sîve-i ebrû-yı yârdan görduk
G.76/2

Kas, kavis sekliyle mihraba benzer:

Mihrâb-ı ebrûvânına ey dil-perestise
Âb ile tîğ gamze-i yâruñ vuзу gerek
G.73/4

1) Göz: Sarhostur, hastadır. Sevgilinin asığın gözüyle avlamasından dolayı bir sahin gibidir:

Olur hâme-i dil sâhbâz-ı cesmûñ şayd
Ki rûy-ı gird ser-pence-i 'ukâb degül
G.81/5

Tayanmıs cesm-i mestî gûyiyâ bâlin şamûra
Siyeh ebrûsı olmış muttaşıl bergeste müjgâna
G111/2

O sekle cesm-i mest oldukça sirin h'âbdan bîdâr
 Seker-âlûde bâdâm-ı du-mağz oldu hayâlümde
 G.120/2

Cân-ı sirin hubb-ı sevdâ-yı süveydâ-yı dili
 Cesm-i bîmâruñ içün ma'cûn terkîb eyledüm
 G.88/4

i) Gamze: Sevgiliye ait bir hareket, manalı yan bakıştır. Bu yan bakışın asığın gönlünde karışıklık meydana getirmesinden dolayı fitne olarak vasıflandırılır:

Pür-fitnedür gamze-i cesm-i nîm-h'êbından senüñ
 Nısfı çıkmıs tîğ-ı naḥvetdür kûrâbuñdan senüñ
 G.74/1

j) Kirpik: Sekil itibariyle ok ve kalem gibidir:

Şayd-ı murğ-ı ma'nîye fikr-i müjendur tîrümüz
 Gerdis-i cesm-i gazâlândur bezm-i zîh-gîrümüz
 G.55/1

Hırâs-ı fikr-i nigâhuñda hâme-i müjgân
 Kenâr-ı dîdeye taṣvîr-sâz-ı h'âb degül
 G.81/3

Bir beyitte de iğne olarak telakki edilmistir:

Bir nigâh itsün de cânân sūzen-i müjgen ile
 Sîne hemcû kısr-ı bâdâm olsa da ma'ni degül
 G. 82/4

k) Alın: Parlaklığı, kıvrımlığı ve sacın alını örtmesi ile ele alınır:

Cebînine o peri zülf-i musg-sâ aşmıs
 Ser-i felâketi 'ussâka bir belâ aşmıs
 G.59/1

Gelse hüy-kerde cebîn bâğa o âtes cihre
 Gul olur mevc-i tehi jâlede mânend-i dâğ
 G.65/5

Ider kevşer terâves-i selsebil 'Adenden güyâ
 'Arağ cîn-i cebîn dilber-i fettâna düsdükce
 G. 112/2

1) Sine: Saftır, temizdir:

Fânüs-ı âb-gîne gibi sine-şaf olan
 Bulur çerâğ dîde-i aḥbâbdan furûğ
 G.66/7

Bir nigâh itsün de cānān sūzen-i müjen ile
 Sîne hemcū kısr-ı bādām olsa da ma'nî degül
 G.81/4

Nā-dîdedür gönül bu acmıs gul-i sefîd
 Gel gel sikâf-ı sîneye pek bak şâdeli
 G. 139/4

m) Cene: Cene cukuru ile birlikte ele alınır:

Ol mû-miyānı sîneye şanmak seb-i vişâl
 Uftâde-i ceh-i zaḳana mūmyā imis
 G.60/2

Sekil itibariyle yuvarlak olarak tasavvur edilir:

Eyleyüp gird-i zaḳandan ḥaṭṭuṇa diber tırās
 Eylemis elmâsdan güyâ ki bir sāğar tırās
 G.62/1

n) Gabgab: Cenenin altı demek olan gabgab, bir beyitte
uzerinde hat çıkması ile ele alınır:

Nesīm-i ʿisveden āb-ı hayāt-ı ḥusn olur pūr-mevc
Ḥabāb-ı şaf-ı gabgabdan çıkan reng-i hevādur gabgab

Baska bir beyitte de seftali ile alâka kurulmustur:

Gāh buse-i gabgab-ı sâķi gehi nūs-ı sarāb
Nuķl-ı bezmi tâze seftālu ile sīb eyledum
G.88/3

IV.TABIAT

I.KOZMIK ALEM

a) Felek: Edebiyatımızda daha çok sikayet konusu
olarak kullanılır. Bunun dışında yükseklik, yücelik,
sonsuzluk ve içinde barındırdığı semavi cisimlerle bera-
ber ele alınır. Kötü kader, sıkıntı ve eziyetler hep
feleğe yüklenilir:

Nuhsa-i baht-ı siyehden hekk olur harf-ı galat
Olsa ger levh-i felekde nokta-i ahter tırās
G.62/4

Göñul kurtulmadı cevri-i felekden bilmem ey Sāmī
Melāmet eylemek eşḥabımı sāl-ı maḥabbet mi
G.126/3

Felek, mevlevîlerin cilve yerleri olarak tasavvur
edilmistir:

Rûh-ı Mevlânâdan itse kesb-i rûh-ı Mevlevî
Kurs-ı carh-ı berrındur cilve-gah-ı Mevlevî
G.134/5

Peygamberimiz ayı yarmayı ima ettiği zaman felek de Peygamberimizin yüzünün güzelliğini görerek yakasını parçalamıştır:

Ol dem mehi sak eylemege eyledüñ imâ
Gördükde cemâluñ felek itdi yakasın cāk
71/3/3

b) Yıldızlar: Yıldızlar tesbîh tanesi, feleğin atesi de ipliklidir:

Hücüm dâne olup rismân sihâb-ı felek
Zebân tevbe-güzâr olsa mü-be-mûy-ı vücūd
K.I/51

Yıldızlar feleğin gözleridir:

Hak budur kim bu kemâl-ı insirâhuñ vaḳti hic
Cesm-i encümle felek seyr itmisdür ve's-selâm

Yıldızlar aksam arsasında cirid oynarlar:

Atılan şanma sihâb itdi felek tertîb-i sūr
Arş-gâh-ı sâmda hayli nücüm oynar cirid
K.XXXII/5

c.Güneş, Ay: Beyitlerde genellikle beraber kullanılır. Her ikisi feleğin köhne damına asılmış ısıklı dolu

bırer kandildir:

Felekde şanma sems u kamer āh-ı su'le-hurūs
O köhne sakfa du kandil-i pur-ziyā olmış

Güneş sarayın penceresinden içeri girerse ay put
kadar güzel sevgilinin beni gibi karanlık olur:

Kurş-ı mäh hāl-ı butân gibi olur zulmet-fām
Girse hürşid eger revzen-i kâşānemūze
G.1111/3

d) Gezegenler:

a) Utarid: Merkür gezegenidir. İkinci felekte yer
alır. Feleğin katibi olarak kabul edilir. Güzel yazı ve
sanatkarlığın sembolüdür. Dost yıldızı ay, düşmanları
ise güneş ve zuhredir⁽¹⁾ :

Değul cürm-i kamer sır-ı meşk iqbāli icun eyler
Utarid simdiden āmāde levh-i mekteb-i ta'līm eyler

b) Mirrih (Behram): Merih olarak da bilinir. Elinde
bir kılıç veya hancer ile tasvir edilir⁽²⁾:

Burc-ı kavse meh-i nev eyledi tahvīl henūz
Matla'-ı hancer-i mirrih-fesāndur gūñul

(1). İskender Pala, Ansiklopedik Divan Siiri Sözlüğü, s.504

(2). a.g.e.

Görse ol tîg-ı kâza cevheri Behrâm-ı felek
Dehsetinden olur uftâde be-hâK u münkâd
K.111/41

c) Bircis (Müşteri, Jupiter): Altınce felekte bir
gezegendir. Felegin katibi ve kadısı olarak bilinir.
Sad-ı Ekber (büyük kutluluk) olarak da telakki edilir⁽¹⁾

Ey kâm-rân-ı şadr-ı guzîn ey dâveri mesned-nisîn
Ey şaf-der-i nuşret-karîn ey zât-ı Bircis ihtirâm
K. 1X/34

c) Burc-ı Esed (Aslan Burcu):

Oldukça süver esb-i kamer zeyn-i vakâra
Hürsîduñ olur Burc-ı Esed şanki mekânı
K.XXII/4

d) Burc-ı Kavs (Yay Burcu):

Burc-ı kavse meh-i nev eyledi tahvîl henüz
Matla'-ı hancer-i Mirrîh-fesândur kemeruñ
G.77/7

II HAYVANLAR:

a) Bulbul: Asığın sembolüdür. Asık bulbul olunca
sevgili de gül olarak siire girer:

Ol bûlbûl-i aşkum ki gül u yâseminum yok
Ol tûti-i gûyâ-yı firâkum cememin yok
G.68/1

(1). Iskender Pala, Ansiklopedik Divan Siiri Sözlüğü s.352.

Bulbul, sesinin güzilligi ile de siire konu olur:

Gayrı murgān idemez nağme senüñ birden birin
Hüsn-i şavt ile olup vahid-i ke'l-elf-hezār

K.XVlll/20

b) Huma, Anka (Simurg): Divan edebiyatında sözü çok edilen efsanevi kuşlardır. Huma, yükseklerde ucması, gölgesi uzerine düştüğü kimseye baht acıklığı vermesi ile ele alınır. Anka (simurg), Kafdağında yaşadığı var sayılan yer konmayıp yükseklerde uçan, adı var kendi yok bir kustur:

Saştı bir mertebe kim kavs-ı Humā şaydından
Virse bir kez o hadeng-i keder-endāze küsād

K. lll/37

Dide-i terbiyeti olsa nigh-sāz-ı cihān
Gösterür becce-i simurg u Humā beyzā-yı hād

K.XV/49

Kāf-ı ikbālde Anka-yı şukūhunda Humā

Olamaz hem-ser-i bāli tayerān-ı devlet

K. Xll/10

c) Tûtî: Konusma özelliği ile Divan siirinde çok cesitli tasavvurlara yol açan bir kustur:

Ol bülübül-i aşkam ki gul-i yāseminum yok

Ol tûtî-i güya-yı firākum cemenim yok

G.68/1

c) Fahte (Uveyk): Sesinin güzelliği ile siire konu olur. Sadece serv ağacına konduğu farzolunur⁽¹⁾:

Servden tāki konup fāhte itdükde maḳām
Rāstdan eyledi bir su'be ile aşma qarār
K. XVI/8

d) Bum: Uğursuzluk sembolüdür:

Buldi 'ahdinde mebāni'-i salāh istiḥkām
Lāne-i büm-ı ferāğ oldı hufr-ābād-ı fesād
K. VI/30

e) Sahbaz (Doğan), Ukab (Tavsanalıcıl Kusu): Avcı-
lıkları ile ünlüdürler:

Olur ḥāme-i dil sahbāz-ı cesmüñe şayd
Ki rūy-ı gird ser-pence-i 'Ukab degul
G. 81/5

III BITKILER:

a) Gul: Divanda en çok sözü edilen çiçektir. Göz alıcı kırmızı rengi, gonca ve dikenli olmasından, bilhas-
sa Hz. Peygamberimize sembol olmasına kadar çok değişik
tasavvurlara konu olmuştur:

Olur gul-cūb-ı husk lāne-i bülbulden üsküfte
Tekāzā-yı nemā kim ḥadd-ı zātından fuzūn-terdür
K. X/8.

Sâir, siirinde baharın vasıflarından söz ettiği
için her beytinin güllerle süslenmiş gibi olduğunu
belirtir:

(1). Ahmet Talat Onay, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, s.162.

Bahārın vaşf-ı rengīni ile her beyt-i matbū‘um
Muzeyen sīse sīse lālelerle verd-i ahmerdur
K.X/28.

Bir beyitte de beyaz gulden söz edilir. Asağıdaki
beyitte gün beyaz bir gule benzetilmistir:

Rūz çün verd-i sefīd oldı tamām uskuftē
Leyl-māned benefse görinur bī-mikdār
K. XVlll/29

b) Benefse (Menekse): Koyu, mor rengi, kısa boyu
ile baharın müjdecisi olması özellikleriyle siirde yer
alır. Boynu eğik, hüzünlü olarak tasavvur edilir:

Ser-fūru-bürde hüzün benefse ne ‘aceb
Gönceler olms iken māye-i külhānde murād
K. lll/9

Letāfetle zemīnuñ sāye-i rengīn ezhār
Dimāğ-ı cāna mānend-i benefse nekhet-āverdur
K. X/6

c) Lāle: Divanda önemli bir yere sahip çiçeklerden
birisi de laledir. Rengi, siyah lekesi, sekliyle kadehe
benzemesi ile değişik tasavvurlara konu olur:

Mesih-āsā semīmi māye-baḥş-ı zindegānidur
Buḥūr-ı Meryeme her lāle bir yākūt mermerdur
K.X/8

Cerāğ-ı lāleyi şimdi firūzān itdi sermādan
Nuhufte eylemişdi nāmiye dāmān-ı kuhsāra
K.XXll/17

c) Nergis: Beyitlerde yer almasına sebep olan özellikleri, ince yapısı sarı rengi, şekil itibariyle göz ile benzerliğidir. Ayrıca mahmur ve baygın gözler için "nergis güz" tabir olunur:

Miṣāl-i dīde-i nergīs gerek bu demlerde
Hemīse desti- temāsāda dāmen-i kuhsār
K. XV/11

Letafet öyledür kim imtizar-ı asiyanında
Kalur nūr-ı nigh nergīsde ‘avdet itmez enzāra
K. XXII/18

d) Nilüfer: Su üzerinde açan beyaz ve sarı bir çiçektir:

Hey'et-i pertev-i rengīni degul emr-i ba'īd
Ser-zede olsa cū nilüfer-i cūy-ı gulzār
K. XVII/26

e) Susen: Susam çiçeği de denilen süsen, sivri ve uzun yaprakları ile beyitlerde yer alır. Şekli ile siirde dil, kılıc hancer, kirpik vs. gibi unsurlara benzetilir:

Kılıc zam oldu susen karye-i sebz-i bahār üzre
Ruṭūbetlendürdi gul mālīk olunca böyle tīmāra
K. XXII/20

f) Sunbul: Bir beyitte yaprağının revnaklığından söz edilir:

Bulur revnak tabībuñ berg-i sunbul gibi destinde
Yapıssa fikr-i gül-gest-i cemenle nabz-ı bîmâre
K.XXII/10

g) Buhur-ı Meryem: Meryemana eli denilen cicek. Aynı zamanda tutsu olarak da kullanılır. Hz. Meryem, İsa Peygamberi doğururken zorlanmış ve bir çiçeği tutmustur. Çiçek sonradan el şeklinde belirmistir. Ebeler kolay doğum olması için bu çiçekten yararlanmışlardır⁽¹⁾. Bundan dolayı Buhur-ı Meryem Hz. İsa ile ilgili beyitlerde çok kullanılır:

Mesîh-âsâ semîm-i mâye-bahs-ı zindegânîdür
Buḥûr-ı Meryem'e he lâle bir yâḳûd mermerdür
K. X/8

Semîm çekdüm "İsî-i Buḥûr-ı Meryem ile
Nesîme rûḥ virür mu'ciz-i mesîḥa-vâr
K. XV/23

(1). Iskender Pala, Ansiklopedik Divan Siiri Sözlüğü, s.89.

B) Edebî Sanatlar

A. Heyecana Bağlı Sanatlar

1. Leff u Nesr

Pây-ı h̄āmda keç-kuleh rind-i kalender-mesrebem
Efser-i Cemdür sifāl-ı köhne-i 'isret baña
G.1/7

Bulbul âtes-nevâyam berķ-i âhum âşiyân
Cun Semender fıtrat âtes-dâr-ı gulşendür baña
G.2/2

Bezm-i vahdet kim olur tertîb-i rûh-efzâzı bir

Oldı Câm u.sâķi vü mey-h'âre vü şahbaşı bir
G.29/1

2. Husn-i Ta'lîl:

Kef-i deryâsına taķlîd idemez catılsa da
Taşdan taş vurup basını mevc-i 'ummân

Cözünce duğme-i Sîmini ol pence-i hürsîd
Açıldı kufl-i elmâs-ı dūr-i gencîne-i mehtâb
G.12/2

Hilâl-ı 'ıyd açup ağusın ebrûvânım ile
Meğer ma'an-kâh itmekliğı ider umîd
G.26/6

3. Tecâhül-i 'Ârif:

Bilmezüz ma'bed-i zuhhâd u kilise ey Sâmi
Çekmege derd u ğam-ı 'aşķ ı zuhūr eylemisüz
G.45/7

4. Tekrir:

1. Ne'ask bā'is-i hestī-i āferīde-i gayb
Ne'ask illet-i icād-ı 'ālem-i meşhūd

2. Ne'ask nesve-i evvel zuhūr-ı Rûz-ı Elest
Ne'ask mebd-e-i hilkat me'ād-ı sırr-vücūd

3. Ne'ask nāṭıka-pirāy-ı rûḥ-ı insānı
Ne'ask sırr-ı heyulā-yı Âdem-i mescūd

4. Ne'ask mışkal-ı âyine-i dil-i 'āsık
Ne'ask mähî-i Jeng-i hevā-yı nefis-i 'anūd

5. Ne'ask emti'ā-yı cārsū-yı hayrānı
Ziyān-kārī-i rüsvāyı aña māye-i sūd

6. Ne'ask mûcib-i kustāhi-i Zuleyhāyı
Ne'ask ismet-i dāmān-ı Yûsuf-ı mevdūd
KI/3-8

5. Nida

Meded-res ol meded-res ey pâdisâh-ı zî-sānum
Ki lutf u merḥametun dehre bî-ḥesâb oldu
K. VI/42

Pervâne ṭabi'at ey gönül ey Sāmī-i Seydâ
Sûzân olacak meş'ale-i encümenüm yok
G.68/5

6. Tenasüb:

Ben tekye-i 'aşkuñda o'uryân-ı ğamam kim
Pinhân-ı beden itmege bir pirehenun yok
G.68/2

Kıyâma gelse hırām eylese kıyâmet olur
Anı görün hele tursun o kâmet-i belâ
G.7/2

Nâle-kârânı gul-i şad berg-i ruhsârum hezâr
Gulsen-i 'aşkuñ deguldur bulbul-i seydâsı bir
G.29/7

7. Telmih:

Gerden be-ṭavḳ silsile-i zulf-i dil-berüz
Dest-i cünûn-ı 'aşḳda pilyân olan bizüz
G.47/3

Göñül sencide-i mîzân-ı cesm-i i'tibâr
İtmez nice Yûsuf u melahat sâhid hezâr ḥasret sensin

Ḥayâl-ı kâmetünde bir nihâl-ı Tûrdur göñlüm
Tecellâ-yı cemâle cây-gâh-ı nûrdur göñlüm
G.86/1

8. Ta'riz:

Ḥavf ider serf itmege endisesin daḥi kibâr
Şâdece es'âr arar diḳḳatli maẓmûn istemez
G.48/7

İderduk tâze tâze böyle nazm-ı dil-pesend insâ
Kûhen-i vâdi-i şî're bizde Sâmi raḡbet itseyduk
G.76/6

Ḥidmet-i yârı raḳîbân birbirine diseler
Güyyâ it ite ve it kuyruḡuna emr ider
Mat.94

9. Mubalağa:

Zâlim u maẓlûm olup 'aşrında yek-reng-i vifâk
Görk-i derrende Soban-ı gusfendân olmada
K.V/64

Düşünce pertev-i hürsîd ka'r-ı deryâya
Derûn-ı yemde olan mâhiyân kebâb oldu
K.V1/3

Gird-âb-ı baḥr-ı âtes ider lâle-i dili
Sûz-ı nihânum eylese dilden eger zuhûr
G.44/9

Yasarsa merdüm-ı resmüm mesâl-ı Nuh ider
Cihân-ı ḡarḳa-i Tûfân-ı girye-i ser-tâ-ser
G.40/1

10. Teshis ve Intak:

Senuñle tartılamaz 'ıyd-gāh-ı husn icre
Kemāl-ı mertebe nokşānuñ bilup meh-i 'ıyd
G.26/4

Şoyunup hān-kāh-ı gulsenide erba'in cekdi
Nihāl-ı verd giydi peyreviden hırka-ı beyzā

Açıldıktan gonca-i gulde ustād-ı nev-bahār
Ser itdi ders-i bulbule da'ir risālevi
G.136/5

11. Tezad:

Peste ikrām iden olur bālā
Felegum'arza iltiyāmı gibi
G.124/7

Kadeh-nūs-ı sarāb-ı 'aşk-ı ruḥānı neşātumda
Felek hūrsīdi şunsa destüme SĀMĪ ayāğ itmey
G.88/5

12. Isti'āre:

Cözünce tügme-i sīmīni ol pençe-i hūrsīd
Acıldı küfl-i elmās-ı dür-ı gencīne-i mehtāb
G.12/2

Oldı bir'aks-ı uşul-ı hareket-ı devrān
Sāz-ı bahtum gibi bī-cā maḡām-ı edvārı
'Vlll 71

Hāşe li'llāh kalmadı 'ahdinde bir nā-dīde kām
Kest-i ummīd ebr-i en'ām ile reyyān olmada
K.V/62

13. Tesbih:

'Anka-nazīr Ḥazret-i Nābī Efendi kim
Şānisi yokdur ideli nev'i beser zuhūr
G.44/10

Yem-i hüsnde bakılmaz dem-i sinâh saña
İki keduv gibidür âfitâb u mâh saña
G.5/1

B. Fikre Bağlı Olan Sanatlar

1. Tenviye

Du nîm olsa da ten dilde ârzû birdür
Du reng ise gul-i ra'nâ'aceb mı bû birdür
G.30/1

Ķadeh-nûs-ı Sarâb-ı 'aşk-ı ruhân-ı nesâ'umda
Felek hûrsîdi şanma destûme Sâmi ayâğ itmeme
G.88/5

Ayaklansun çekilsün sâgar-ı şahbâ gibi rindân
Meh-i nev süy-ı 'isret-gâha kim engüst-i imâdur
K.XXI/12

2. Cinaz:

Şalınacak seyrine'azm itmiş'usâk alındırmış
Nihâl-ı nevresüm yanınca âgyârı şalındırmış

Şâhib-nazar ârâyis-i guftâre yapışmaz
Ma'ni görür a'ma gibi divâra yapışmaz
G.46/1

3. Kinaye:

Yakdı bizi şarâb-ı 'aşk sâgarı şunma sâkiyâ
Şu koma gel ocağuma hâne-i dil harâb iken
G.46/1

İderduk tâze tâze böyle nazm-ı dil-pesend inşâ
Kuhên vâdi-i şî're bizde SÂMÎ rağbet itseyduk
G.77/6

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

1. EDEBİ KISILIGI

Sâmi Efendi'nin edebî hayatı, Divan siirinin gelişmesini tamamladığı XVIII. asra tekabül eder. XIX. asırda da bir hayli Divan sairî yetismis olmakla beraber, Ali Nihad Tarla'nın da belirttiği gibi, XVIII. asrın sonunda yetisen Seyh Galib'de bu edebiyat hakiki kemalini bulmustur. Hatta Tarlan'a göre, bu kemal öyle bir dereceye ulaşmıştır ki bir hamle daha yapsa, klasik mazmunlar tamamen anlaşılmaz hale gelecektir⁽¹⁾. Nitekim Tanpınar da aynı meseleye bu noktadan temas ederek XIX. asır Divan siiri ile ilgili sunları söyler: "İlhamın umumiyetle küçük kelime ve ifade oyunlarına dayanan buluslardan öteye gecememesinden gelen bir yoksulluk, bayağılıktan öteye gecemeyen bir realizm ve yerlilik zevki ilk göze çarpan seylerdir. Sanki bütün pınarlar kurumuş ve insan cırıl cıplaktır"⁽²⁾.

XVIII. yüzyıl Divan siiri ise daha önceki, özellikle de XVII. asırdan alınan bir çok tarzların yanında, bu döneme mahsus bazı yeniliklerin de ortaya çıktığı bir dönem olmuştur. XVII. asırdan alınan ilk önemli tarz sebk-i Hindi'dir. Bu tarz bizde, XVII. yüzyıl sairlerinden Naili-i Kadim, Fehim-i Kadim, Neşati ve Nabi üzerinde etkili olmuştur⁽³⁾. XVI. ve XVII. yüzyıllarda İran'dan Hindistan'a giden sairlerin meydana getirdik-

(1). Ali Nihad Tarlan, Edebiyat Meseleleri, Ulukın Yay. İstanbul 1981 s.46

(2). Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, s.77.

(3). Haluk İpekten, Naili, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1986 s.13

leri bu üslub XVII. yüzyıl Divan şairleri vasıtasıyla XVIII. asır şairlerinin şiirlerine de girmiştir. Gene XVII. yüzyıl şairi Nâbî, "hikemî tarzı" ile hem kendi dönemi hem de sonrası şairlere etkili olmuştur. Sâbit, Durrî, Kâmi, Fehîm, Râsîd, İzzet Ali Paşa, Seyyid Vehbî etkilenen şairlerin başında gelmiştir. XVII. yüzyılın bir diğer mirası da edebiyatımızda daha önceki asırlarda kısmen görülmekle beraber Nâbî ve Sâbit ile mahallileşme yani edebiyatta yerli malzeme ve hayatın kullanılmasıdır.

Önceki yüzyıllardan alınan bu tarzların dışında, XVIII. asır Divan şiirinde de bu döneme mahsus bir çok yenilikler söz konusudur. Bu devirde Nedim yetişip de üzüntüden, düşünceden uzak bir dünya görüşü ile neseli, coşkulu söyleyişle kendini kabul ettirince şairlerin bir çoğu hemen bu yolu benimsemişlerdir (Kâmi, Râsîd, Seyyid Vehbî, Fâtınat Hanım vs.). Yerlileşme akımı bu dönemde oldukça hızlanmış, özellikle Lâle Devri şairlerinin yeni yapıları ve burada yapılan eğlenceleri edebiyata gecirmeleri bu hızlanmada baş rolü oynamıştır. Bu yerlileşme akımının neticesinde Divan edebiyatımızda Halk edebiyatımıza bir yakınlaşma görülmüş ve Nedim hece vezni ile yazdığı bir şarkı ile güzel bir örneği vermiştir.

Bir sairi yaşadığı dönemden tecrid edemeyeceğimize göre, Sâmî'nin de edebi kişiliğin ortaya çıkmasında yukarıda sözünü ettiğimiz hususların etkili olması kaçınılmazdır. Nitekim Divanını incelediğimizde, gördüğümüz gibi, Sâmî'de adeta bir terkip sözkonusudur. Sami'de sebk-i Hindî uslubu ile hikemî tarz hemen fark edilir. Nedim kadar cöskulu ve başarılı olamasa da Lâle Devri'nin eglencelerini siirine aksettirir. Çağdaslarına göre çok sayılabilecek 63 tarihi ile devrin hemen her önemli hadisesine manzum tarih düşerek dönemin hadiselerine kayıtsız kalmadığını gösterir. Fakat Sâmî, hiç bir zaman ne hikemî tarzı ne de yerlilesmeyi diğer sairler kadar ileriye götürmüştür. O daima klasik kalmıştır. Nitekim onun bu yönü ile ilgili olarak Stanford Shaw "Yeni sairlerin yöresel renk ve dillerinden kaçınmasına ve geçmişin felsefe konularını vurgulamasına rağmen klasik biçimi yeni teknik ve biçimlere eristirmiştir"(1) der. Sâmî'deki bu değişik özelliklerden olsa gerek, o'nun hakkında kendi devrindeki ve sonraki münekkidler farklı değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Fatin: "Su'arâ-yı memâlik-i Rumuñ müsellem u a'zâmı gazelde Sâmî kaşâ'idde Nef'i olduğu gibi bedîhî ve celîdür. Ancak 'aşrımızda bir iki mütesâir mumâileyhuñ is bu ruçhanîyetlerinden haqqı görmeyüp kendilerini andan

(1). Stanford Shaw: Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye Eyay. İstanbul 1982
1.Cilt, s.393.

alî zannederek bazı mehfâfil-i mecâlisde kendü guftâr-ı hezl-aşârlarını 'arz u beyân ile anlara tefavvuk eylemek sevdâsında oldukları gâh u gâh isidilmekde ise de zihî taşavvur-ı bâtıl, zihî hayâl-ı muhâl mışrâ'î makûllere cevâbıkâfîdur"(1) ve Râmiz: "Su'arâ-yı 'aşrdan fikr u bikr-i tâze-hayâl mânâları olan guftârı nâzik, beyne'l-aqrân el-icâz bir şâirdur"(2) değerlendirmeleriyle Sâmi'yi methederler. Lügat-ı Tarihîyye ve Coğrafiyye "El-yevm su'ara-yı Rum kasâyidde Nef'î gazelde Sâmi gibi kimse gelmedi dirler(3)" cümlesiyle Fatin desteklenir. Âyine-i Zürefâ "Si'r u insâsı selîş tahrîr u imlâsı nefîs ve fazl-ı ma'ârif-enîs bir vak'anüvis idi(4)" değerlendirmesiyle Sâmi'yi başarılı olarak kabul edenler arasına girer.

Diğer taraftan Şemseddin Sâmi "Eş'arı külfetli olup selasetten Arî ise de Ustâdân-ı su'arâdan ma'düddur" (5) der.

Sâmi'yi tenkit edenler arasında Tanzimat döneminin unlu edebiyatçısı Muallim Nâci ise su değerlendirmede bulunur: "Siiri külfetle söyler. İnsan okurken sıkılır. Ma' amafih ustaddır"(6). Tanzimat Edebiyatı'nın diğer iki büyük şahsiyeti olan Ziya Paşa ile Namık Kemal arasında edebî kavgalara Sâmi'nin siiri ile ilgili de-

(1). Fatin, Hatemetü'l-Es'ar, s.181

(2). Râmiz, Adab-ı Zürefa, s. 146.

(3). Lügat-ı Tarihîyye ve Coğrafiyye C:IV, s.12.

(4). Cemâleddin, Âyine-i Zürefa, s.47

(5). Şemseddin Sami, Kamusu'l-A'lâm, C.IV, s.2512.

(6). Muallim Naci, Lügat-ı Naci, Çağrı Yay. 1st.1978, s.465.

gerlendirmeler de konu olur. Ziya Pasa Harabat'la⁽¹⁾

Parlak görünür egerci Sâmi

Tesvîs eder ekşer kelâmı

Eyler sözü gâh öyle muhtel

Etmez anı derk 'akl-ı evvel

Beyitleriyle Sâmi'nin anlasılması güc şiirler yazdığını belirtir. Ziya Pasa'ya Harabat'taki tesbitlerinden dolayı bir çok tenkitler yönelten Nâmık Kemâl, Pasa'nın Sâmi ile ilgili değerlendirmesine katılmaz: "Görüldüğü gibi Harâbat müellifine göre, haddizatında Sâmi parlak görülmektedir. Fakat bu hal ekseri kelâmının okuyucuyu tesvik etmesine engel olamıyor. Sözü bazan öyle ki akl-ı evvel olan bile anlayamaz. İşte bütün bunlar, ona ait şiirleri aynı derecede değerli olmadığını gösteriyor" (2). Gene Nâmık kemal, Ziya Pasa'nın Harabât'ındaki

'İzzet ile hem Nazım u Sâmi

Bir sîvede nazım ider kelâmı

Nâbiye bu ihtirâdır hâş

Teslîm ider anı ehl-i ihlâş

Râsîd ile Vecdi Lem'î Râmî

Râgıb Âsım. Münif Sâmi

(1). Kaya Dilçezil, Harabat Karsısında Nâmık Kemal, İrfan Yayınevi, İstanbul 1972, s.60.
 (2). Kazım Yetis, Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1989, s.110.

Ol mektebe oldular mudâvim

Ol hâceden oldular mülâzım

ifadeleriyle Sâmi'yi Nâbi'nin mudavimi olarak göstermesine katılmaz: "Nâbi, Nazîm'ın zamanını idrak etmiş ise de Nazîm Nabi'ye nisbet kudemadan olduğu ve o halde Sâmi ile yek sive addolununca Sâmi'nin Nâbi'ye چراغ olması mümkün olamayacağına hatır-nisan-ı âlileri mi olamadı?" (1).

Nâmık Kemal, bir çok mektubunda da Divan siirinin dil ve hayal dünyasını tenkid ederken Sâmi'yi anmaktan geri durmaz. Abdulhak Hamid'e yazdığı bir mektupta "Fârisînin en büyük hatası da ma'ruf igrakıdır. Eğer bizim lisân anın tesîrât-ı seyyiesi altında kalmamış ve edeb-i Sâmi ve Münşi-i Kâmi'nin zuhur ve gururuna sebep vermemiş olsa...(2) diyerek, aklen mümkün adet olarak muhal olan mübalâğa manasına gelen igrakdan dolayı Sâmi'yi tenkid eder. Gene İrfan Pasa'ya yazdığı mektupta (3) Divan siirini hayal dünyasını tenkit ederken örneğini Sâmi'den alır:

Haţ-ı sebzın didi ol tûti-i isve su'âlümde

Zumurrüdden kenâr âyîne-i ruhsâr-ı âlümde

G.120/1

(1). Kazım 'Yetis: Nâmık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1959, s.110.

(2). Kaya Bilgegil, Harabat Karsısında Nâmık Kemal, İrfan Yayınevi, İstanbul 1972, s.60.

(3). 3 ge. 688

beyti ile ilgili olarak" Akl ile vicdân ile mulâyemetten eser var mıdır? Kırmızı veya yeşil sakal dünyanın neresinde görülmüştür? Dünyada mıyız, cennet-i a'lâda mıyız"?

Sâmi'nin bazı şiirlerini akl-ı evvellerin bile anlayamayacağını söyleyen Ziya Paşa'yı haklı gösterebilecek bir beyit ile ilgili olarak edebiyat dünyamızda ilgi çekici değerlendirmelere şahid oluyoruz. Bu Sâmi'nin

Hzâzır ol bezm-ı mukâfâta eyâ mest-i gurûr

Rahne-i seng-i siyeh penbe-i minâdandur

G.31/3

beytidir. Mehmed Tahir Efendi, bazı kimselerin bu beyti mânâsız bulmalarına katılmaz ve "ba'zıları da zâc yağ şişesinin kapağına konulan pamuğun demir üzerine vaz'olunduğu halde mermerde hasıl olan rahne olduğu veyahud büyük kayalar üzerinde hasıl olan pamuğa benzer bilahare kayanın arasına nüfuz ederek mürur-ı zamanla kayada rahne peyda ettiğini dermiyan eyleyerek mazmunun mevcudiyetine kâil olurlar ki tevcih-i sâni daha muvafıkdır"(1) diyerek beyiti izah eder. Ali Nihad Tarlan da beyti buna benzer bir tarzda yorumlar: "Gurur ile mest olan adam hakikaten kocaman bir kayaya benzer. Hareketsiz, mağrur, geniş,kötü işlerinin karsılığını kimsenin veremeyeceğini düşünür.Halbuki kaya karsısında

(1). Mehmed Tahir, Osmanlı Müellifleri, s.232.

en zayıf mevcut sisedir, sisenin de pamuktan bir tıpası vardır ki dünyada en aciz, yumusak bir varlıktır. İşte o pamuk bu kayayı parçalayabilir. Nasıl? Pamuk barut olur, kayanın içine girer, o pamuktan o baruta fitil yaparlar. Ateşe verdiler mi, koca koca kaya parça parça olur"(1). Fakat Ali Nihad Tarlan, bu açıklamalarından sonra "Nâbî bunda hakikaten başarılı olmuştur"(2) diyerek beyti Nâbî'ye isnad eder. Aynı beyit ile ilgili çok daha ilgi çekici bir değerlendirme de Ahmet Hamdi Tanpınar'dan gelir. Tanpınar beyti mânâsından ziyade "ses" açısından değerlendirir. Nitekim, Divân siirinin tamamen zihni bir oyunda kaldığını ve ikizli uçuzlu oyunlarda kendisini harcayan bu siiri kurtaran tek şeyin de "ses" olduğunu belirtir: "Bu hususta bir fikir verebilmek için yarım asırdır edebiyat bilgilerimiz için bir muamma olan ve Hocamız Ferid Kam'dan başlayarak o kadar değişik tefsirlere yol açan bu beyit üzerinde duralım. Bu telassız, rahat, her adımda sese ayrı bukulusler, tonaliteler veren, sonuna kadar her hecenin yeri ve ifade kudreti evvelden hazırlanmış bu beyti okumak eski siir dilimizi bilenler için hakiki bir zevktir. Fakat mânâsına dikkat ettiğimizde bu zevkin yerini ister istemez bütün bu beyhude gayrete ve ciddiliğe-çünkü pek az beyit bu kadar ciddi edalı alabilir ve tesrifatını okuyucuya kabul ettiri-acıyan bir gülümseme alır. Fakat

(1). Ali Nihad Tarlan, Edebiyat Meseleleri, Otluken Yayınları 1981, s.47.

(2). a.g.e, s.47.

asıl mühim olanı böyle bir dikkatte beytin butunluğunun gitmesidir. Filhakika biraz üstüne düşünce bahsettiğimiz hazzın yalnız birinci mısra'a ait olduğunu, hatta mânânın orada tamalandığını görürüz. Sair gururunun cezasını elbette çekeceksin dediği zaman bizim için sairdir, bunu bir kıyasla tamamladığında sadece başladığı sözü gereği gibi bitiremeyen bir hüner adamıdır. Eski estetikte beytin esas olmasına rağmen, çok defa bu mısralardan birinin lüzumsuz görülmesi buradan ileri gelir. Ve iyi dikkat edilirse bu seçilen mısra'ın doğrudan doğruya oyunsuz konduğu görülür⁽¹⁾.

Sâmi ile ilgili geniş bir değerlendirme de Gibb'den gelir. Ona göre Sâmi'nin siirinde göze carpan en önemli özellik spontanenin yokluğudur. İyi tartılmış düşünceler, dikkatle seçilmiş imajlar, kılı kırk yarararak ifade edilmiş bir dil ile Sâmi, Gibb'e göre, gecis dönemi ürünleri vermekten çok, başarılı klasik eserler ortaya koymuştur. Gibb, Sâmi'nin günün romantizminden uzak kalarak günlük hadiselerle mücerred bir dille temas ettiğini de vurgular. O Sâmi'nin siirlerinde kısmen mahalli renklerden izler bulunduğunu belirtmekle beraber, ekseri temlerinin filozofik' yani tefekkürî olduğunu belirtir. Gibb Sâmi'nin siirlerinde çağdaşlarının coğunda görülen müstehcen ve dünyevî konulardan Sâbit'in cesur humoru ve Nedim'in neşeli zarâfetinden bir şey olmadığından söz eder. İfâdelerinin muğlaklığını kabul

(1). Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı, s.42.

etmekle beraber Ziya Paşa'nın bozuk olduğuna dair fikrine katılmaz. Sâmî'nin şiirlerinin butüne dikkatimizi yönelttiğimizde Ziya Paşa'nın haksız olduğunun hemen anlaşılacağını söylemekten kaçınmaz⁽¹⁾.

Sâmî'nin edebî yönü ile ilgili farklı bakış tarzlarını günümüz edebiyat münekkidlerinde de görmek mümkündür. Vasfi Mahir Kocatürk, uzun sayılabilecek bir değerlendirmeye Sâmî'yi başarılı şairler arasına koyar. Sâmî ohar göre, Divan edebiyatımızın muhayilesi en mücerred tehassüsü şairlerimizdendir. Sözlerini kulfetli, fakat sağlam ve renkli bulur. Lisanında ilk bakıştan kaçan bir örtülülük olduğunu kabul eder. Sanatının bir terkip olduğunu söylemekle beraber, bu terkipte kendi şahsi damgasının varlığını belirterek değerlendirmelerine söyle devam eder: "Sâmî'de tasannu var, fakat ruhu fakir bazı şairlerin bos ve soğuk tasannu'u değil. Nedim'in sakraklığı ise onda yok. Bununla beraber edebî ruh ve tasavvufî ask, hatta hekimâne eda bakımından bunlara hiç yansımayan Nedim'in yanında başka bir tarz büyük. O zaman esrarlı, bir derinlik arz ediyor ve Nabi'yi hatırlatıyor. Bunlar ifadesindeki zarâfet insanı hemen çekiveren şiirlerden değildir. Üzerinde durup düşünmek gerekiyor. O zaman acılıp genişliyor, derinleşiyor ve renkleniyor"⁽²⁾. Fakat, Vasfi Mahir Kocatürk de Sâmî'nin şiirlerinde bazı kusurlar bulur. Bunlar üslup ve

(1). Gibb, E.J., A History of Ottoman Poetry, London 1900, c.II, s.60.

(2). Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Yayınevi Ankara 1964, s.501-502.

ifadesindeki tutukluk, cetretiliktir. Kelimelerin imtizacında acıklık ve ahenk olmayıdır. Bunlara rağmen ona göre Sâmi, "büyük divan sairleri arasında geniş kitleye en az mal olan fakat mahdut sanatsever tarafından en çok sevilenlerden birisidir"⁽¹⁾.

Nihad Sami Banarlı, eserinde Sami'ye sadece bir paragraf yer ayırarak "tasavvuf kültürüyle süslü kulfetli ve klasik bir lisanı vardır"⁽²⁾ demesine rağmen kendisinden sonra gelen sairlere klasik söylenisteki dil ve ifade ustalığı ile tesir ettiğini belirtmekten de kendisini alamaz⁽³⁾.

Faruk Kadri Timurtas da "üslup ve ifadesi muğlak, cetretil ve karışık olduğu için rahat anlaşılamayan Sâmi, geniş kitleye hitab edemeyen bir sanatkardır"⁽⁴⁾ değerlendirmesiyle kendisinden önceki tenkidlere istirak eder.

Edebiyat münekkidi tarafından yapılan bu değerlendirmelerden ve eserin bütünüyle incelenmesinden çıkan neticelere göre, Sâmi'nin edebî kişiliği ile ilgili bir takım yargılara varmak mümkündür. Sâmi'nin siirlerinin muğlak, girift ve derin olması, mânânın ilk bakışta kendini ele vermemesi ve anlaşılmaması için zihni bir gayret istemesi Sebk-i Hindî tarzının tesirinde

(1). Vasfi Mahir. a.g.e. 501

(2). Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyat Tarihi, M.E.Basımevi, İstanbul 1973, c.II, s.750

(3). a.g.e. s.750.

(4). Faruk Kadri Timurtas, Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Vilayet Yay. İstanbul 1981, s.247.

kaldığının müsahhas delillerindendir. Diğer yandan üzerinde ortak yargıya varılan husus-Namık Kemal haric-Nabi mektebinin müdâvimi olmasıdır. Bilindiği gibi "Saib (1611-1677), Mevlânâ yolunda yürüyenlerin mistik edâlarını ve Hâfız tâkipcilerinin alışlagelmiş duygusal şiir anlayışlarını bir yana bırakarak Fars şiirinde aklîselim felsefesi diyebileceğimiz düşüncenin ağır bastığı şiir anlayışını getirmiştir"⁽¹⁾. Bu tarzın edebiyatımızdaki en büyük temsilcisi Nâbi'dir. Nitekim Nâbi divanında:

Sûzde darb-ı meşel îrâdına söz yok ammâ
Sûz odur âleme senden kala bir darb-ı meşel

beyiti ile şiirde atasözü kullanmanın hoş olduğunu ancak asıl hünere atalar sözü niteliğinde değer kazanacak söz söyleyebilmek olduğunu belirterek

Ebnây-ı dehr her hünere aferin verir
Ya Rab bu aferin ne tükenmez hâzinedir

Suhan-ı bi-hüdeden hoş gelir âvâz-ı horos
Dârî mânâsını bilmezse de hengâmı bilir

gibi beyitlerle bunun güzel örneklerini vermiştir.

Kendisinden sonra gelenlere örnek teşkil eden bu tarz, Sâmi tarafından da benimsenmiştir. Sâmi'nin

(1). Mine, Mengi, Divan Şiirinde Hikem-i Tarzın Büyük Temsilcisi Nâbi, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, sayı: 18, Ankara 1991, s.27.

divânında da bu tarzın güzel örneklerine tesaduf etmek
her zaman mümkündür:

Yakdı bizi sarâb-ı aşk sâğara şunma sâki
Şu koma gel ocağuma hâne-i dil harâb iken
G.93/3

Bî-hûde itme ehl-i riyâdan umîd-i feyz
İtmez dıraht-ı husk-nûmâdan semer zuhûr
G.44/3

Güçdür dil-i şaf olsa sikeste anı yapmak
Birbirine âyine-i şad-pâre yapışmaz
G.46/6

Dönse mânend-i dolap itse 'aceb mi ıztırâb
Taşı taş üzerine komak lâzımı idi esbâb
mat.34

Yal u bâl-ı yârı aña itse bî-hûde nefes
Bal demekle ağzını tatlu olur şanma 'abes
mat. 45

Cigerüm bisdi diyü göz yasum itdüm ızhâr
Şu koma pismis asa didi o süh-ı gaddâr
mat. 56

Hidmet-i yârı rakîbân birbirine diseler
Güyâ it ite vü it kuyruğuna emr ider
mat. 94

Bendesin geçse n'ola dâd erine gammâz-ı har
Bu meşeldür cânı yanan esek atı geçer
mat. 95

Sâmi'nin edebî kişiliğinde önemli rol oynayacak olan mahalli renklerin kullanılması meselesine gelince, bu hususta divanında fazla beyitlere tesaduf etmek mümkün değildir. Edebiyatımızın daha önceki devirlerinde de görülmekle beraber, sanatının asıl hüviyetini mahallileşme tarzından alan Sâbit'i en başarılı olarak biliyoruz. Sâbit, "atasözü, deyimler ve söz oyunlarında gösterdiği maharetle diğer sairlerden ayrılmıştır. O yerli hayata yönelmiş, mazmunlarını bu hayatın muhtelif safhaları üzerinde kurmuştur"⁽¹⁾. XIX. asır Divan sairleri bunu en ileri safhaya kadar götürmüşlerdir. Hatta halk arasında geçen konuşmalar ile ilgili olarak işi müstehcenliğe kadar vardırırmışlardır. Sâmi'de tabiri caiz ise böyle basitliklere tesaduf etmek mümkün değildir. Gibb, Sâmi'de bu tarzın sadece tek bir beyitte görüldüğünü haklı olarak belirtir⁽²⁾. Sâmi'nin şiirlerinde mahalli hayattan örneklerle kısmen de olsa sarkılarında tesaduf edebiliyoruz. Nedim tesirinden ileri gelen ve Lâle devrinde izleri müşahade etmek mümkündür.

Sâmi'nin şiirde başarılı olup olmadığı meselesine gelince, bizzat kendisinin şiiri hakkında bir çok tesbitleri vardır. Bâkî'yi, Nazım ve Nâbî'yi kendi Ustadı kabul eden Sâmi bunu teyid eden beyitler yazmıştır.

(1). Turgut Karacan, Bosnalı Alaaddin Sabit Divan. Cumhuriyet Univ. Yay. No:37, Sivas 1991, s.10.

(2). Gibb, E.J., A History of Ottoman Poetri, London 1900. C.II s.59

Nazmı yine Sâminuñ olur raġbete sayân
Olmazsa da ey hâme Naẓımün ġazelinece
G.118/6

'Anka-nazır Hâzret-i Nâbî Efendi kim
Sevâd-ı nâ-becâdur mûrg-i si'r-i kilk-i etfâlün,

Sâmi kendi siirlerini övmekten de geri durmaz. Özellikle
Baltacı Mehmed Pasa içinyazmıs olduġu bir kasidede bunun
örneklerine rastlıyoruz:

Eyledüm himmet-i evşâfun ile peyveste
Farķ-ı su'ârâya ser-i silsile-i es'ârı
K.11/77

Feyz-i medhûñle ben ol sâir-i mûmtâzum kim
Cekerüm nazma bilâ-riste dur-i ġuftârı
K.11/78

O kadar nazm-ı selîsumde leţâfet var kim
Kalemüñden olur âb-ı gevher-âsâ câri
K.11/80

Siirlerini ve mazmunlarını anlasılmaz bulanları da tenkid
eder:

Ne bilsün lezzet-i es'ârımı kısrı olan Sâmi
Nihândur lubb-i ma'nî nûkte-sirin-i meâlümde

G. 120/7

Zaten, dikkatli mazmundan herkes anlamaz:

Havf ider şarf itmege endîsesin daġı kibâr
Sâdece es'âr arar dikkatli mazmûn istemez
G.48/7

Asıl siirden anlayanların ise kendisini takdir edeceğini bilir:

Sâmi ider mi cevheriyan-ı hüner kabûl

Es'ar-ı Abdârum eger gevher olmasa
G. 104/7

Kendi siirlerine bir çok nazire yazılmasının da onun siirlerinin kıymetini ortaya koyar:

Bu şî'r-i taze-revis târih-i tâb-ı Sâmidur

'Acab mi ehl-i suhan talib olsa tanzîre
G. 113/6

Seyyid Vehbi ise

Kimün rütbe-i es'arı nâmı gibi Sâmidur

Sezâdur levh-i mihr u mâha tahrîr olsa dîvânı

beyti ile Sâmi hakkında söylenebilecek olanların en güzelini söylemiştir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki Sâmi, divânı bir bütün olarak ele alınıp gerektiği gibi incelenmediğinden dolayı hakkında bir çok doğru ve yanlış hükümler verilmiştir. Divânının tam bir metnin ortaya konulmasından ve gerektiği gibi incelenmesinden sonra onun hakiki vec-
hesiyle edebiyat tarihimiz içerisinde yerini alacağını umuyoruz. Bize göre Sâmi, kendisinden önceki klasik sairlerin yolunda giderek, kendi devrindeki yeniliklere de kısmen uyarak, tam bir terkiplerle Klasik Türk Edebiyatının başarılı örneklerini teşkil eden mükemmel bir

divan ortaya koymuştur. Gerek kendisinden önce gerekse kendi dönemindeki birinci sınıf olarak nitelendirilen sairlerin gölgesinde kalmış olarak görünmüş ve edebiyat tarihçilerince genelde bir kaç cümleye gecistirilmiştir. Hazırladığımız bu divandan da anlaşılaçağı üzere Sâmi bir kaç cümle ile geğıştirilecek şairlerden değildir.

1) Dili ve Uslubu: Sâmi'nin dili ve uslubu hakkında edebiyat münekkidlere farklı değerdendirmelerde bulunmuşlardır. Bazıları onun dilinin kulfetli, selâsetten uzak görürler iken bazıları da siir ve insasını "selis" bulmuşlardır. Sâmi'nin dilinin tekelluflu olduğı siirleri var olmakla beraber, divânının butunüne dikkat edildiğinde bunların göze batacak kadar çok olmadığı anlaşılr.

Sâmi'nin dili ve uslubunu hakiki olarak değerdendirebilmek için, Divân siirinin genel dil anlayısı ile Sâmi'nin yaşadığı dönemde bu dil anlayısının durumu hakkında bilgi sahibi olmak ve Sâmi'yi bunlarla mukayese etmek gerekmektedir. Ahmet Hamdi Tanpınarın, XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde, Divan siirinin dili ile ilgili olarak önemli tesbitleri vardır. Tanpınar'a göre siirimizin asıl inkisafı sairlerimizin İstanbul Türkçesini kesfetmeleri ileler. Tanpınar bu şehirli Türkçesinin izlerini Necâti ve Bâkî'de parça parça bulabileceğimizi ve bunların sayesinde de

Türkçenin halk ağzındaki gelişmesini adım adım takip etmemizin de mümkün olabileceğini söyler: "Nâîfî, Nesâtî, Nâbî, Nedîm, Galib gibi sairlerimiz içinde bulundukları estetiğin sıkı kaidelerine rağmen yasayan Türkçeye dikkatleri sayesinde umumi zevkin kabul ettiği havalı mısra ve beyitler söylemişlerdir"(1).

Sâmi'de Tanpınar'ın sözünü ettiği özellikleri-Istanbul lehçesi, halk ağzındaki Türkçe-nadir istisnalar haric- bulmak mümkün değildir. Sâmi'nin dili tamamen klasiktir. Divanında bazı atasözü, vecize ve halk tabirleri bulunmaktadır. Fakat divanını butunüne nisbet bunlar çok az miktardadır.

Sâmi'nin divanında tekellüflü, selâsetten uzak ifâdelere tesâdüf edilmesinin en önemli sebebi, divan siirindeki hemen her harften kâfiyeli bir siir söyleme gelenegidir. bir diğer sebep de "Her sa'irin İran veya Arab siirindeki örneklere göre seçtiği son derece keyfi, kendi varlığı ile hiç bir alakası olmayan bir dil kullanmanın Eski siiri zihnî bir oyun, bir nevi hüner haline getirmesidir"(2). Böyle zihnî oyunlara hemen her sairde olduğu gibi Sâmi'de de tesaduf etmek mümkündür:

Turs-ru gösterme câna zerd-i rûyum görüp
'İllet-i sevdâ-yı'âşık âb-ı limon istemez
G.48/2

(1). Ahmed Hamdi Tanpınar, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, s.4.

(2). Ahmed Hamdi Tanpınar, a.g.e., s.3.

Tire-dil feyz-i şabâh-ı 'aşkdan bî-behredür
Lekke-i nâ-susteni imdâd-ı şâbûn istemez
G.48/5

Nâmık Kemâl ise Sâmi'nin siirinde sade denilmeye lâyık sadece tek bir beyitin varlığından söz eder ve onu da fikren sade bulur, lafzan ise tekellülü olarak görür: "...bazı güzel siirleri vardır. Sanây'-i bedi'iiyenin baska kısımlarına gittikçe ismi de tekrar edip duracaktır. Sâmi'nin divanında sâde olarak irâd edilmeyi lâyık yalnız su beyit vardır. Lafzan tekellüflü, fakat fikren sâdedir:

Yâre kûstâhâne dil 'arz itdi dâg-ı sineyi
Atesin pirâhen oldu germ-i haclet baña"⁽¹⁾.
G.1/3'

Sâmi'nin gazellerini göz önüne aldığımız zaman Nâmık Kemâl'in bu fikrine katılmak mümkün değildir. Nitekim gazelerinde sâde denilmeye lâyık bir hayli beyit bulmak mümkündür. Biz aşağıya bunlardan bir kaç örnek almakla yetiniyoruz:

Du nîm olursa da ten dilde ârzû birdür
Du reng ise gül-i ra'nâ 'aceb mi bu birdür
G.30/1

Nâ-dâne ol ki baħr-ı suħan dŭrlerin dŭker
Gŭyâ ki ħâk-ı mezbeleye cevherin dŭker
G.42/1

(1). Kazım Yetis Nâmık Kemâl'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları Edebiyat Fakültesi Basımevi İstanbul 1989. s.203).

Haṭ gelse lebūn em dir idūñ şimdi ne dırsın
 Bu vād-i maḳdem dir idūn şimdi ne dırsın
 G.101/1

Her ḡonce-i nev-reste nigāh itmege degmez
 Āvīze-i destārı kulāh itmege degmez
 G.50/1

Nes'e-i meyle rōh-ı alunı gul gul ḡürelūm
 Acıı ey ḡonce biraz rōyını gul gul ḡürelūm
 G.90/1

Sise-i tevbeyi Sāmī nice bir hıfzı idelūm
 Varalūm gulsene bir yerde gul u mul ḡürelūm
 G.90/5

Sāmî'nin Uslubundaki muḡlaklık, mücerredliğin diğeri bir önemli sebebi de ḡebk-i Hindi tarzının tesirinde kalmasından ileri gelir. Bilindiği gibi bu Uslub ile beraber şiirde anlam genişlemiş, giriftleşmiş, muhayyile ön plana çıkmış, insan mantığı zorlanmıştır(1). Sāmî'nin divanını bu gözle incelediğimizde böyle mânâyı hemen ele vermeyen anlaşılmaması için hayal ve mantığın zorlanmasını gerektiren beyitlere tesaduf etmek mümkündür.

Sāmî'nin dilini tekellüflü yapan üçüncü bir husus da zincirli tamlamalara oldukça sık yer vermesidir. Nitekim "Eski kitaplarımızda fesâhâtı bozan keyfiyetler arasında isim tamlamalarının zincirlemesinde, aynı kalıptaki sözlerin ard arda gelmesinden doğan tekrarın çokluğu da sayılmıştır"(2):

(1). Büyük Türk Klasikleri, (XVI . Yüzyıl Divan Nazım ve Nesri) Haz. Müseyin Ayan, Utuken-Söğüt Yay. İstanbul 1987, C.V, s.66.

(2). M.Kaya Bilgegil, Edebiyat Bilgi ve Teorileri, Atatürk Univ. Yay. No:571. Ankara 1980, s.23.

Neyyirin-i felek-efruz-ı cihan-ı devlet
 Yekün-i cümle-i erkam-ı ka inat itmiş
 Dil hayal-ı ma'nî-i bûs-ı dehân-ı yâr ile
 Hemcu târ-ı mıştâr-ı musk-ı hatt-ı nev-restedur

Bu tarz zincirleme tamlamalara Sâmi'de sıkca rastlamak mümkündür.

2) VEZİN VE KAFIYE

Sâmi'nin kullandığı vezinleri en çok kullandığından en az kullandığının doğru sıralarsak aşağıdaki tablo karşımıza çıkmaktadır:

1. Mefâ'ilun Mefâ'ilun Mefâ'ilun Mefâ'ilun (89 siir) Bahr-ı Hezec
2. Fa'ilâtun Fa'ilâtun Fa'ilâtun Fa'ilun (84 siir) Bahr-ı Remel
3. Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilun (71 siir) Bahr-ı Remel
4. Mefâ'ilun Fe'ilâtun Mefâ'ilun Fe'ilun (51 siir) Bahr-ı Muctes
5. Mef'ûlu Fa'ilâtu Mefâ'ilu Fa'ilun (45 siir) Bahr-ı Muzârî
6. Mef'ûlu Mefâ'ilu Mefâ'ilu Fe'ûlun (15 siir) Bahr-ı Hezec
7. Fe'ilâtun Mefâ'ilun Fe'ilun (11 siir) Bahr-ı Hafif
8. Fa'ilâtun Fa'ilâtun Fa'ilun (8 siir) Bahr-ı Remel
9. Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilun (4 siir) Bahr-ı Remel
10. Mustef'ilun Mustef'ilun Mustef'ilun Mustef'ilun (3 siir) Bahr-ı Recaz
11. Mefâ'ilun Mefâ'ilun Fe'ûlun (2 siir) Bahr-ı Hezec
12. Mef'ûlu Mefâ'ilun Fe'ûlun (1 siir) Bahr-ı Hezec

Görüldüğü üzere Sâmi, siirlerini ortak edebî zevkin ve tavrın bir neticesi ve isareti olmak üzere diğer

sairlemizce de benimsenip kullanılan Hezec, Recez, Remel Muzâri, Muctes, Haff bahirlerine ait kalıplarla yazmıştır. Bu bahirlerin de daha çok Hezec, Remel, Muctes ve Muzâri olmak üzere dördünün üzerinde yoğunlaştığını görüyoruz.

Divân sairleri, İran yolu ile edebiyatımıza giren aruz vezninin 30'a yakın kalıbıyla binlerce siir söylemişlerdir. Seyyid Nesimi 20, Kadı Burhaneddin 24, Seyhi ve Ahmed Pasa 18, Ali Sir Nevâvî 21, Bâkî 16, Fuzûlî 20, Nef'î ve Nâ'îlî 15, Nedîm 18, Seyh Gâlib 20 farklı vezin kullanmışlardır⁽¹⁾. Bu husus gözününe alındığında, Sâmî'nin 12 değişik kalıp kullanması ile yukarıda adı geçen sairler derecesinde bu vezinleri ustalıklarla siirlerine tatbik ettiğini söyleyebiliyoruz.

Sâmî'nin bu vezinleri neden bu derece başarılı olarak kullandığı meselesine gelince, Sâmî'nin Divan Siirinin son devirlerinde yaşaması, kendisinden önce yüzyıllar boyunca islenmiş bir dile sahip olmasından kaynaklandığı şeklinde değerlendirilebilir.

Nâmık Kemal, Sâmî'nin:

Gevher-i hûnî-ı dâğ var ise kânîdur gûnûl mısra'ında vezin olmadığını söyler. Gerçekten de Sâmî bu "gûnûl" redifli gazelinde vezin ile ilgili oldukça zorlandığı görülmüyor. Fakat bu gazelindeki aruz hatalarına rağmen "FA 'ilâton FA'îlâton FA'îlâton FA'îlun" kalıbı

(1). III. Seyyid Ayan, Hürşid-nâme, Atatürk Univ. Yay. No: 502 Erzurum 1979, s. 100.

ile yazıldığı görülmüyor. Nâmık Kemal'in yukarıda zikredilen mısra'da vezin olmadığı görüşü ise doğru değildir. Nitekim sadece "ise" sart ekinin ilk hecesinin uzatılması ile vezin yerine oturmaktadır..

Kafiye: Sami, divanında kâfiyelerini daha çok Arapca ve Farsca kelimelerden oluşturmıştır. Kâfiye olarak kullandığı Türkçe kelimeler divanındaki şiirlerine nisbet oldukça azdır. Divanı bu açıdan taradığımızda aşağıdaki Türkçe kelimelerin kâfiye olarak kullanıldığını tesbit ediyoruz: anı, turan, an, sarı, sana, diğer, var, ar, su, kem, yer, ince, gibi, yüz, söz, el, güzel, yagma, dem ayak, kulak, bu, bana. Bu kâfiyelerin dışında redif olarak kullanılan Türkçe fiiller vardır ki kâfiyeye nisbet çoktur. Bu da oldukça tabii bir hadisedir. Çünkü Yahya Kemal'in de dediği gibi şiirimizin dayandığı nokta kâfiye değil rediftir: "Vakıa Acemin lisanı Aryanî bir lisanıdır, Türkçe bilakis Turânî'dir. Bu iki lisan ayrı ayrı tabiattadırlar, birinde, fiiller cümlelerin başında, diğerinin sonunda gelir, fiillerden ise kâfiye olmaz, diğer kelimelerden olur. Arabın şiirinde redif usuludur, fakat Acemin ve Türk'in şiirinde azgındır, taskındır, coşkudur. Türk'ün ve Acemin şâirleri kâfiyeden ziyade redife basarlar. Türkün manzumeleri adeta rediften doğar, Türk redifi buldumu şiirin uzununu söylemiş demektir. Mesela, Redifi "olsak da olmasak da bir" dir. Bu redif artık muayyen

bir felsefedir, fenafillahi, fedakarlığı, kayıtsızlığı söyletir"(1). Sâmi'ye de bu açıdan baktığımızda Yahya Kemâl'in haklı olduğunu anlarız.

Sâmi'inin şiirlerinde de redif söz konusu olduğunda Türkçe fiillerin ön plana geçtiğini görüyoruz: ider, birdür, ceker, varur, itseyduk, görduk, gerek, yok, ider, gelur, görünür, döker, eylemisiz, yapısma, bizuz, istemez, itmege degmez, itmem, eylemisiz, asmıs, sarıl-mıs, bul, degul, eyledum, görelum, neylesün, olmasa, aldanma, düsdükce, itme, oldı vb.

Bu fillerin haricinde Türkçe bazı isimlerin de redif olarak kullanıldığına şahid oluyoruz: bana, sana, bir, senün, sensiz, gönül, gönlüm, iken, uzere, biri.

Sâmi bir kaç gazelde de Yahya Kemâl'in örnek gösterdiği tarzda zincirleme redifler kullanmıştır. bunlardan birisi de Namık Kemâl'in çok beğendiği "zulf u hâl u ruh" redifli olanıdır:

Bezm-i pâk-ı hüsne zîverdür o zulf u hâl u ruh
Dûd-ı 'anber micmer-i zerdür o zulf u hâl u ruh
G.25/1

Gerden-i billûrun uzre gūyiya bir sîsede
Sunbul u seb-boy gul-i terdür o zulf u hâl u ruh
G.25/2

Bir diğeri

Hüsne hatt-ı 'anberin fām olsa da māni' degul
Cilve-i mehtāba ahsam olsa da māni' degul
S. 82/1

(1). Yahya Kemâl, Edebiyata Dâir, Yahya Kemal Enstitüsü Yay. İstanbul 1971, s.134.

Ḥaṭṭ-ı la'luñ gerden-i kafûruñı yâd eyleyüp
Rûz u seb'âsık mey-asâm olsa da mâni*degül
G. 82/2

Bir baska örnek de bestelenmiş bir gazelde kullanılan
"dir idüm şimdi ne dırsun" redifidir:

Ḥaṭṭ gelse lebûm em dir iduñ şimdi ne dırsın
Bu vâdi maḳdem dir iduñ şimdi ne dırsın
G. 101/1

Gel süylese lûm cumle gecen demleri cânâ
Ḥayrānuña ebkem dir iduñ şimdi ne dırsın
G. 101/3

3) ETKİLENDİĞİ SAIRLER VE NAZİRELER

Bagdatlı Ruhi: Meshur Terkib-i Bendi ile kendisinden sonra gelenleri etkileyen ve tanzir edilen Ruhi'ye bir nazire de Sâmi tarafından yapılmıştır. Sâmi'den söz eden hemen bütün edebiyat tarihçileri Sâmi'yi bu naziresinde oldukça başarılı bulmuşlardır.

Na'ilî: Sebk-i Hindî'nin bu büyük sairî de Sâmi'yi etkilemiştir. Nitekim olun "Bîgâne mahabbetin olmaz gam-âsinâ" matla'lı gazeline Sâmi'nin bir naziresi vardır:

NÂİLÎ

1. Bigane-i mahabbetüñ olmaz gam-âsinâ
Ey dâğ-ı derdin eylemeyen merhem-âsinâ
2. Rûhuñ ki Ka'be-i dil u cândur olur mı hîc
Leb-tesne-i zulâl-ı gamın zemzem-âsinâ
3. Şûr-ı şafâ-yı vuşlata olmaz firîfte
Halvet-guzîn-i hecrin olan mâtem-âsinâ
4. Bîgânedur nigâhı gibi luṭfı da dile
Olmus o şūḥ ile tūtalım'âlem âsinâ
5. Ermez mi Nâilî dem-i şubḥ-ı hidâyete
Olmaz mı gonçezâr-ı emel sebnem-âsinâ

SÂMÎ

1. Ola ne dem gulûmuza kuhl-i ğam-âsinâ
Olmaz kelâm-ı vaşl-ı dil-ârâ fem-âsinâ
2. Olmaz Mesih ider ise eczâsını sehak
Semsir-i ğamzeyâreleri merhem-âsinâ
3. Feryâd iderse bûlbul-i dil 'ask ile n'ola
Ruhsâr-ı sürh-günü gul-i hurrem-âsinâ
4. Billûr-ı cesmi mihr-i ruhuñ pertevin olur
Sûzân ider olursa eger dîdem âsinâ
5. Cism-i nizâr-ı fikr ile zih-gîrden gecer
Engust-i yâre ola ne dem hâtem-âsinâ
6. Biñ sâgar-ı sarâbdan itmezdum ictinâb
SÂMÎ olaydı destime câm-ı Cem âsinâ
G.9

NAZÎM: Sâmi'nin Nazîm'in "Hancer- kemer-i yâre muna-
sib o bel ince" matla'lı gazeline bir nazîresi vardır.

NAZÎM

1. Hancer-kemer-i yâre munâsib o bel ince
Hancer kemer nice kemeri ince bel ince
2. Dâmânı giribanı gibi oldu gülün çak
Bu bâğ-ı hazân dîde-i pur-hâra gelince

3. Lâbüd urulur bâğce-i kûyına yâruñ
Pûyân deveran, bād-ı şabâ gibi yeline
4. Kaddini ider cay-geh-i san ide çevgan
Kûy-ı emeli merd-i murād üzre celince
5. Oldı guheri nazmı Naẓîmuñ yine silk
Şa'y itdi dili mişkab-ı endîse delince

SÂMÎ

1. Semsîrini takınca ne hoşdur o bel ince
Şemşirini takınca nıtak ince bel ince
2. Kûh-sâr-ı maḥabbetde ki rāh ince bel ince
Bâğ-ı ğam-ı ḥicrān çekilür mi cebel ince
3. Ḥayfâ ki ârûs-ı tutuk-ara-yı ümîdüm
Âğûs-ı dile mûy-ı sefîd oldı gelince
4. Pür-ra'se gerek dil vaşat-ı ḥavf u recâda
Çün kıble-nüma dergeh-i Ḥakka yönelince
5. Vâ-bestedür ey dil duzele nâḥun-ı kâruñ
Sîrâze-i moemû'a-i maṭleb düzelince
6. Nazmı yine SÂMÎnuñ olur rağbete şâyân
Olmazsa da ey ḥāme Naẓîmuñ ğazelince

G.113

NÂBÎ: Sâmi'nin "hikemî tarzında hic suphesiz Nâbî'nin büyük etkisi vardır. Hatta edebi kisiliği ile ilgili

değerlendirmelerinde de gördüğümüz gibi onu Nâbî mektebinin en başarılı takipçilerinden gösterenler de vardır.

Bunların haricinde Nedîm'in meshur "söylerim sana" redifli gazelini de Sâmi tanzir etmiştir.

NEDÎM

1. Gür kıdd-i yâri serv-i cemân söylerüm saña
Bak ol dehâna râz-ı nihân söylerüm saña
2. Şorma peyâm-ı la'lini peymâne duymasın
Ey dil tehâlûk etme âmân söylerüm sana
3. Ben sâîrim o kâmet-i mevzûnu doğrusu
Sevmem desem de belki yalan söylerüm sana
4. Vardır huzûra söyleyecek bir sözüm anı
A'da kaçan uyur o zamân söylerüm sana
5. Söylenmez ol perî ile seyr-i Hışârımız
Zannetme ey dil anı hemân söylerüm saña⁽¹⁾

SÂMÎ

1. Gûs ol gûñul beyân u meyân söylerüm saña
Yok belki riste-i dil u cân söylerüm saña

(1). Hasibe Hazioglu, Nedîm, KÜltür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1988, s.124

2. Muĵgān alem saĥife nigeh merdumek midād
Bir cesm-i mū-sikāf-ı beyān söylerüm saa
3. Tiĝ-ı cefāsı kim dil-i seng ni t z ider
Ey dil degul fesāne fesan söylerüm sana
4.  pmis raib deyu lebu h  b-ı n zda
Teb-h ale-i fem nle ni n söylerüm saa
5. Serĥ itmede ced de-i ad-p re-i dili
Her zaĥm-ı h n-fes n-ı deh n söylerüm saa
6. Reng-i suĥan leb nde güher-p re r z-i evk
Bir dilber-i sikeste-zeb n söylerüm saa
7. S m  dar r-i h me-i nazm-ı sel s ile
avt-ı lez z-i  b-ı rev n söylerüm saa
8. Icr  idup ĥad ka-i ev f-ı  afa
C y -ı bihist-i ĥos-cerey n söylerüm saa
9. Ol  af-ı yeg ne ki med -i b lendini
Ser-sar-ı lev -i mihr-i cih n söylerüm saa
10. ub  u mes  du  s n idup z ver-i lis n
Ey  ars-ı vird-i feyz-res n söylerüm saa
G.6

‘URF  ve SEVKET: S m 'nin bunların d sında İran'ın iki büyük airine, Farsca iki nazire gazeli vardır (1).

(1). Dkz. G.10,20.

4) ETKİLEDİĞİ SAIRLER VE KENDİSİNE YAPILAN NAZİRELER

Sâmi hakkında değerlendirmelerde bulunan bazı edebiyat tarihçilerimiz haklı olarak, onun XIX. asır sairlerine çok müessir olduğunu belirtirler. Vasfi Mahir bunlar arasında Galib, Avni ve Nâmık Kemâl'i sayar⁽¹⁾. Faruk Kadiri Timurtaş da Nâmık Kemâl üzerinde etkili olduğunu belirtir⁽²⁾. Bu etkinin temel kaynağı Sami'nin klasik tarzı devam ettirmesinde ve tasavvufî edasındadır. Kececi'zade İzzet Molla iki ve Tanzimat dönemin önemli şahsiyeti Sinasi'nin de Sami'nin bir gazeline nazire yazmaları Sami'nin tesir ettiği sahanın daha geniş olduğuna mülahhas delillerdir. Bunlardan Kececizade İzzet Molla, Sâmi'nin de önceki bölümde gördüğümüz Nazım'ın " bel ince" redifli gazeline ikisinin de adını zikrettiği bir nazire yazmıştır.

KECECİZÂDE İZZET MOLLA

1. Mumkin mi der-âğuş ola'âlemde bel ince
Mumkin mi der-âğuş ola'âlemde belince

2. Mecnûn gibi 'âşıqları var zülfi telince
Leyli süzi efsânedür ol mâha bilince

(1). Vasfi Mahir Kocatürk, Türk Edebiyatı Tarihi, 5.501

(2). Faruk Kadri Timurtaş, Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Vilayet yay. İstanbul, 1961 s.244

3. Yârüm gibi bir düşmeni var hûn ola nehri
Bir kûh mı var dâğ-ı derûnum cebelince
4. Urdı yüzine itdigi zulmı alev-i âh
Tîr-i nigehi sîne-i sûzânı delince
5. Efsâne gelür baña dögüp söğmesi yârün
Dilberde vefâ olmama darb-ı meşelince
6. Bir hâcetümüz kalmadı cevğân-ı felekden
Kûy-ı talebi dest-i kanâ'atla celince
7. Bir seng-i sitem olsun atar basuña ey dil
Ardunca o sūhuñ yelken gibi yelince
8. 'Izzet yücedür mertebe-i nazm-ı bülendüm
Olmazsa da Sâmi vü Nazîmüñ gazelince
9. Her bir nefesi yuf boruñın caldı cihāna
Abdâl-ı dilum dergeh-i pire yönelince
1. Ğam mükerrer fikr-i dehr-i dūn bir'ukbā iki
Neylesun divāne dil Mecnūn bir şahrā iki
2. Her dü 'âlem ma'nî-i vahdetde eyler ittiḥād
Ittigūñ ta 'bîr gūn-â-gūn bir rü'yā iki
3. Güz göre itmekdeyüz sermāye-i 'aşkı telef
Cesme-i dâğ-ı dil-i pür-hun bir mecra iki

4. Olamaz meftûn hattı u hâlûme zülfün ilâc
Sevdiğüm dârû-yı âfetimün bir sevdâ iki
5. Mürde oldı cân u dil ta'n-ı raķib-i sâmdan
Baķ su kâfir derde kim tâ'un bir mevtâ iki
6. Kevn-i vahdet cüz'î a zamdur şabâh u sâmina
Hokķa-i firûzede ma'cûn bir eczâ iki
7. Men' ider burhân-ı 'aķlı olmasa naķli delîl
Hâsa li'llâh kim ola gerdûn bir Mevlâ iki
8. Ol mehûn zincîr-i 'aşķın tutdı birden cân u dil
Olma mûsgil kâkül-i seb-gûn bir seydâ iki
9. Olmasun mi Kays mecnûn-ı cihan-i Hüsn ü Aşk
Şaşırur ger olsa Eflâtûn bir dünyâ iki
10. Birden eyler ebruvân u ğamze imâ-yı halâķ
Ma'nî-i beyt-i kara mazmûn bir gûyâ iki
11. 'İzzetâ Monlâ-yı Rûm iki de bir de luţf ider
Dergehinde ben gibi maķzûn bir deryâ iki
12. Si'r-i Sâmi ile nazmum bir olursa fi'l-meşel
Mısra'-ı berceste-i mevzûn bir ma'nâ iki

SÂMÎ

1. Cûsis-i eske dil-i pür-hûn bir mecrâ iki
Hayf kim felek-i guher-meshûn bir deryâ iki

2. Şakıların âyîneyi ol hüd-perest nâzdan
İstemez 'aşk olmağa Mecnûn bir Leylâ iki
3. Haţţ-ı pust-ı leb ider îhâm-ı şemm-i bûseyi
Mışra'-ı berceste-i mevzûn bir ma'nâ iki
4. Mumtezic dârû-yı ikbâli humâr u nes'eden
Rûzgâruñ virdügi ma'cûn bir eczâ iki
5. Zevk-yâb-ı lutf-ı sirin u 'itâb-ı telhîyuz
Sâğar-ı la'l-ı leb-i mey-gûn bir şahbâ iki
6. Vahdeti seyr idemez ahvâl nigâh-ı istibâh
Hestî-i esyâ-i gûn-â-gûn bir gûyâ iki
7. Müttehid ma'nîde şüretde digerdür husn u 'aşk
Nûr-ı hûrsîd ü meh-i gerdûn bir ammâ iki
8. Bir gerekdür arzu-yı hatırdâ ger Hak-cu isen
SÂMÎyâ olmaz dil-i mahzûn bir sevdâ iki

G. 123

Sami'nin bu gazeli Namık Kemâl tarafından da oldukça takdir edilmistir. Tanzimat edebiyatının diğer bir büyüğü olan Sinasi ise bu gazele bir nazire yazmıştır:

SİNÂSİ

1. Âb u tâb-ı girye-i pür-hûn bir meclâ iki
Gevher-i seyyâl-i âtes-gûn bir mînâ iki

2. Sāyesinde gūñlumuñ dem-sāzdır ‘aşk u vefā
Gār içinde lāne-i meskūn bir verķa iki
3. ‘Arż edip kurb-ı memātı āmed u reft-i nefes
Derde bak derd-ı dil-i mahzūn bir şekvā iki
4. Farķ ider ifrāt u tefrītın miyānın i‘tidāl
Imtidād-ı mihver-i mevzūn bir akşa iki
5. Bir ğurūr mir‘āt-ı vicdānında nefsin hod-perest
Nāzır u manzūr olan meftūn bir sīmā iki
6. Şireti farķ edemez şūret-perest-i kec-nigāh
Bedr ile māh-ı nev-ı gerdūn bir ammā iki
7. ‘Adl-ı mutlaktır celāliyle cemāl Ḥāl-ıķın
Leyl-i muzlim rūz-ı nūr-efzūn bir gūyā iki
8. ‘Āsıkım bulmam cemālinle ḥayālın farkını
‘Aşk bilmez olduğun Mecnūn bir Leylā iki
9. Zevķ-i dünyā sevķ-i cennet naķz ider yek-digerin
Olma mūskildir dil-i meftūn bir sevdā iki
10. Kudret-i tekvīn için olmus dü dide sāhıdeyn
Rū‘yet-i āşār-ı gūn-a-gūn bir bīnā iki
11. Ma‘nevī cehl-i mūrekkebdır ḥaṭā ender-ḥaṭā
Ma‘nī-i terkīb-i nā-mevzūn bir īmā iki

12. Ser'u hikmet müttehattir mebhās-ı tevḥitte
Naql ile 'aql-ı İlâhiyyūn bir gūyā iki
13. Ehl-i zāhir şūret u ma'nāyı eyler bir kıyās
Gerdis-i mihr u meh-i gerdūn bir ammā iki
14. Hāme-i ehl-i kalem-den si'r u insā fer verir
Ey Sināsī künbed-i varun bir si'āra iki

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

17 METNİN KURULUSUNDA KARSILASTIRILAN NUSHALAR

E. Suleymaniye Kutuphanesi (Esad Efendi) No: 2644

Bu nûshada 36 kaside (5 na't, 6 tarih), 143 gazel, 2 terhib-i bend, 2 müseddes (1 tarih), 4 mesnevi, 5 sarkı, 1 murabba, 4 kıt'a, 6 nazım, 9 rubâi, 48 tarih, 2 lugaz, 12 matla', 10 müfred vardır.

Bası:

Olunca perde ber-endâz nazra-ı çeşm-i sühûd
Göründi âyîne-i dilde cihre-i makşûd

Sonu:

جمع کرد این جریده نامی
مکتب از ذره مصطفی سامی

Istinsah tarihi: H.1161/M.1748

Istinsah eden: Mustakim-zâde

144 yk, 213x129-152x75 öç, talik yz, 17 st.âbâdî taklidi bk. hafif yaldız bk. kırmızı szb.ilk çift sayfa yaldız cl. diğerleri kırmızı, kahverengi mesin, kenarları istampa yaldızlı cl.

Basta Esad Efendi'nin mührü basılıdır.

Tesbit edebildiklerimiz içinde en eski tarihli olan bu nüsha Sâmi'nin ölümünden yaklaşık 14 yıl sonra yüze yakın eserin sahibi ve devrin tanınmış alimi Mustakim-zâde Süleyman Sadeddin tarafından istinsah edilmistir.

H. Süleymaniye Kutuphanesi (Hafîd Efendi) No: 346

Bu nüshada 34 kaside (5 na't, 6 tarih) 140' gazel, 2 terkib-i bend, 2 müseddes (1 tarih), 2 mesnevi, 6 sarkı, 1 murabba, 5 kıt'a, 4 nazım, 11 ruba'î, 38 tarih, 12 matla' 2 müfred vardır.

Bası:

Cemâlu'llâha oldu veche pâk-ı Muştafâ mir'ât
Numâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât

Sonu:

İtdi sâz-ı kalemi nâdire-kâr
Sâmi'yâ nağme-i temmetle karar

104. ve 105. varaklarda Nâbî'nin bir gazelini Râgib Paşa'nın tahmisi ve İbn-i Kemâl'in "Eylemek zümre-i nâdâh ile ulfet ne belâ" mısra'ı ile başlayan bir manzumesi vardır.

Istinsah tarihi: Receb H1171/M.Mart 1758

Istinsah eden : Süleyman es-Selmânî

Istinsah kaydı: قد وقع الفراغ عن عبد المحقير سليمان بن
محمد السلمانى غفر ذنوبهما وستر عيوبهما تحريراً فى رجب
شريف سنة احدى ربيعين ومائة والى

105 yk, 208x143-173x93 öc, Nesih, 19 st. âbâdî taklidi kt, 1 ve 69.yaprakların başlamaları nakışlı ve tesbihli kırmızı szb.yaldızlı ct.visne rengi mesin, semseli, selbekli, zencirdeki cilt.

Basta Hafid Efendi'nin vakıf mührü basılıdır.

P. Süleymâniye Kutuphanesi(Pertev Pasa) Nö:399

Bu nüshada 34 kaside (Sna't, 6 tarih), 141 gazel 2 terkeb-i bend, 2 müseddes(1 tarih), 4 mesnevî, 4 sarkı, 1 murabba, 7 kıt'a, 5 nazım, 12 rubâ'î, 47 tarih, 2 luzgaz, 19 matla', 7 müfred vardır.

Bası:

Cemâlu'llâha oldı veche pâk-ı Muştafâ mir'ât
Numâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât

Sonu:

Kodı ol vâdî-ı Yesribde Mevlâ
Ummet olmağlığa bir hüccet aña

127 yk, 192x122-54x77 öc talik yz. 19 st. âbâdî taklidi kt, 1 ve 79. yaprak başlıkları nakışlı ve tezhibli, kırmızı szb. yaldızlı ct. arkası ve kenarları mesin, üstü kumas kaplı, etrafı yaldızlı ct.

Basta Pertev Pasa'nın vakıf mührüyle kutuphanenin resmi mühür ve damgası basılıdır.

Bu nüshanın 83b. varagında der-kenâr olarak "İshak Efendi Hazretleri nakl buyururlar ki Sâmi merhum cezbe-i ilâhî ile pederüm merhum iyâdesine bendelerin irsâl eyleyüp yanlarına gidükde kömür ile dıvara bu beyti

tahrir eyledi. Belki bir du'aya vesile olur diyü zabt u tahrir olundu. Ol beyt budur:

Zincîr-i cünüñ gerdene oldu mu'tâd
Mecnûn-i ilâhinuñ olur şabha pür-pülâd"

kaydı vardır. Farsca rubâ'i ile ilgili notta da "Bu rubâ 'i kendi hatları ile merhum Seyh Arab-zâde mecmuasında bulunmustur" denilmektedir.

R. Topkapı Sarayı Müzesi (Revân Kütüphânesi) No: 754

Bu nüshada 35 kaside 5 na't, 6 tarih), 141 gazel 2 terkib-i bend, 2 müseddes (1 tarih), 3 mesnevi, 1 murabba, 10 kıt'a, 3 nazım, 10 rubâ'i, 47, 2 lugaz, 21 matla', 6 mufred vardır.

Bası:

Cemâlu'llâha oldu veche pâk-ı Muştafa mir'ât
Numâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât

Sonu:

Emr eyledi tâ ki ola mahbus
Bilyos ile kirve menhûs

105 yk. 204x125-154x70 ölç. Talik yz. 21 st. abâdî taklidi kt. 1, 71, 101 yaprak başlıkları hafif tezhibli, kırmızı szb. yaldızlı ct. arkası ve kenarları mesin, üstü ebru kağıt kaplı cilt.

Basta Sultan III. Mustafa'nın tugralı vakıf muhru basılıdır.

V. Oesterreichische Nationalbibliothek, Vienna. No: 424

Bu nüshada 36 kaside (5 na't, 6 tarih), 142 gazel, 2 terkib-i bend, 2 müseddes (1 tarih), 4 mesnevî, 6 sarkı, 1 murabba, 9 kıt'a, 5 nazım, 14 rubâ'i, 47 tarih, 2 lugaz, 1 muamma, 22 matla', 7 müfred vardır.

Bası:

Cemâlu'llâha oldu veche pâk-ı Muştafa mir'ât
Numâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât

Sonu:

İtdi sâz-ı kâlemi nâdire-kâr
Sâmiyâ nağme-i temmetle karâr

Istansah tarihi: H.1163/M.1750

124 yk, octav 7¹/₄, boy 5¹/₄, açık yeşil, kağıt, 19 satır yazılar açık ve net.

Viyana Kayser-Krallık Saray Kutuphanesinden mikro filmini getirdiğimiz bu nüshanın tavsifinde Flugel katalogu'ndan faydalandık. Bu katalogun 720. maddesinde Mustafa Sami ve Divanı ile ilgili kısa bilgiler verilmektedir.

Bu nüshanın başında "Divân-ı Sâmi Bekir Pasa be-Diyarbakırî "kaydı bulunmasına rağmen, Divan Arpa emini-zâde Mustafa Sâmi Efendi'ye aittir. Nitekim Flugel'de de "divanın muhtevâsından da anlaşılabacağı üzere bu Sâmi'den başka bir Sâmi söz konusudur" denilmektedir.

Y. Suleymâniye Kutuphanesi (Yahya Tevfik) No: 300

Bu nüshada 36 kaside (5 na't, 6 tarih), 141 gazel, 2 terkeb-i bend, 2 müseddes (1 tarih), 3 mesnevî, 6 sarkı, 1 murabba, 9 kıt'a, 5 nazım, 9 rubâ'î, 45 tarih, 2 lugaz, 22 matla', 6 müfred vardır.

Bası:

Cemâlu'llâha oldı veche pâk-ı Muştafa mir'at
Numâyândur yüzinde pertev-i nûr-ı tecelliyât

Sonu:

Koydı ol vâdi-i Yesribde Mevlâ
Ummet olmagla bir hüccet aña

109 yk, 236x133 üç. Talik yz. 21 st. aharlı abâdî taklidi, kırmızı szb. kahverengi mesin ciltli olup, bazı yapraklarını guveler tahrib etmiştir.

Basında ve sonunda Rumeli Kazaskeri ve Nakıbu'l-Esrâf Mehmed Sıddık Efendi'nin vakıf muhruyuhe, kutuphanenin resmi damgası vardır

109-112. yapraklarda Sâmi'nin bir takrizi ve Urfi-î Sirâzî'nin kasidelerinden birine yazdığı serh ile İzzet Pasa'ya yazılmış bir arzuhal ve son olarak da Süleymân Celebi'ye yazılmış iki mektup örneği vardır.

11)TENKIDLİ METNİN HAZIRLANMASINDA GÖZETİLEN ESASLAR

Tenkidli divân çalışmalarında esas gaye sâirin kaleminden çıkmış orjinal metni bulmaktır. Orjinal metnin yani müellif hattının bulunamaması durumunda ise yapılacak olan mümkün mertebe müellif nüshasına yakın

bir metin ortaya koymaktır.

Bu tarz bir çalışma ile ilgili metodlarda hemen her zaman Ahmet Ates'in *Türkiyat Mecmuası*nda çıkan bir makalesi esas alınmıştır⁽¹⁾ Ahmet Ates'in de belirttiği gibi, benzer tarzda çalışmalara bizde de tesaduf edilmekle beraber-Hadislerin kaynağı ile ilgili çalışmalarla ortaya çıkan Hadis ulusu gibi.-modern mânâsıyla "metin tenkidi" bize batıdan gelmiştir. Batıda da Latince'ye tercüme edilmiş olan *Kitab-ı Mukaddes*'lerin asıl metinlerini tesbit etme çalışmalarından doğmuş ve oradan Yunan-Latin Klasik eserlerin tetkikleri ve bu klasikleri doğru olarak nesretmek ihtiyacı ile sahası genişlemiştir. Bununla beraber *Kitab-ı Mukaddes* Yunan-Latin Klasik eserlerinin orjinal metinleri ve istinsah edilmiş metinleri arasında asırlara varan zaman farkının mevcut olmasından dolayı asıl metni ele geçirmek çoğu zaman mümkün olamamış ve içinden çıkılmayacak kadar karışık meseleler meydana gelmiştir.

Batı'daki tenkidli metin çalışmalarına dair R. Wellek ile A. Warren birlikte hazırladıkları "Edebiyat Biliminin Temelleri" adlı kitaplarında önemli bilgiler vermişleridir⁽²⁾. Onlara göre "İlmî araştırmalarda ilk yapılacak olan işler malzemeyi toplamak, zamanla yıpranmış olanları onarmak gerçek yazarlarını bulmak, onların

(1). Ahmet Ates, Metin Tenkidi Hakkında, *Türkiyat Mecmuası*, Maarif Mat. İstanbul, c.VII-VIII, cüz:1, s.253-267

(2). R. Wellek, A.Warren Edebiyat Bilimin Temelleri Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1983, s.67

orjinal olup olmadıklarını araştırmak ve yazılıs tarihlerini belirlemektir"(1). Fakat bu yazarlara göre bu tarz çalışmalar asıl ilmi araştırmalara bir kaynak teskil eder. Hatta daha da ileri giderek bu tarz bir çalışma Anglo-Sakson gibi yarı kaybolmuş bir edebiyat için geçerli olduğunu ileri sürerek modern edebiyat araştırmacıları için bu çalışmaların önemini pek fazla büyütmemek gerektiğini belirtirler. Çünkü "Bu tür araştırmalar ya sırf gösteris olsun diye ayrıntılı bilgi verdikleri için alay konusu olmuş ya verdikleri bilgilerin tam ve mükemmel oldukları sanıldığından veya gerçekten de öyle oldukları için göklere çıkartılmışlardır(2). Fakat onlara göre "Bu çeşit çalışmalar değerli olmakla birlikte, bütün zamanını bunlarla geçiren, başka araştırmaları ihmal eden veya başka araştırmacıları da bu yola zorlayan ilim adamları haklı olarak tenkide uğrarlar"(3). Metin tenkidinde sakınılması gereken hususları da şöyle belirtirler" yazmalardaki bütün yazı ve noktalama hataları yayınlanarak aynen metne alındığında asırılığa kaçmak gibi bir sakınca ortaya çıkar. Bunlar özellikle dilbilimcilere ve eseri yayına hazırlayan kişiler önemli sayılabilirse de edebiyat inceleyicisi için bunlar önem taşımadığı gibi engel de teskil ederler. Çünkü metinde esas gaye dikkat

(1). R. Wellek, A. Warren Edebiyat Bilimin Temelleri KÜLTÜR ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1983, s.67.

(2). a.g.e. s.67

(3). a.g.e. s.67.

dağıtmak değil, okunaklı metin ortaya koymaktır⁽¹⁾. Metin tenki dinde tamamen objektif bir metodun da bulunmadığını belirten bu yazarlar gene de bizim için geçerli olan bir metod teklif ederler. "Bir çok durumlarda metnin aslını kendi kafamızdaki hayali bir sekile göre yeniden yaratmaya tesebbüs etmeden, yazarın eserine en çok benzeyen metni almak en doğru yol olacaktır. Eserin son seklini alabilmesi için metinlerin birbiriyle karşılaştırılması gerekecek ve hangi el yazması metnin kabul edileceği, el yazmaları alanında geçerli olan usullere göre tayin edilecektir"⁽²⁾.

Sâmi divânının tenkidli metnini hazırlarken, bu noktaları ele aldığımızda, secere dışında güçlük çıkara-
bilecek hususların olmadığını görüyoruz. Çünkü Sâmi divânın da olduğu gibi hemen diğer bütün divanlarda da ne Kitab-ı Mukaddes metinlerinin aslını bulabilmek için karşılaşılan ne de Yunan-Latin Klasik eserlerinin aslı ile istinsahları arasındaki zaman farkından doğan güçlükler mevcuttur. Sâmi Divânını göz önüne aldığımızda, elimizde müellif hattı bulunmamakla beraber müellifin ölümünden hemen 15 yıl sonra istinsah edilen bir nüsha ve 17 yıl sonra istinsah edilen üç nüshanın olması sağlam bir metin ortaya koymakta bir çok güçlükleri ortadan kaldırmıştır. İkinci olarak, nüshalar arasında imlâ, kelime ve siir sayıları arasında çok fark bulunmaması

(1). R. Wellek, A. Warren Edebiyat Bilimin Temelleri KÜLTÜR ve TURİZM Bakanlığı Yay.

ANKARA 1980 s. 72

(2). A. G. S. s. 71.

yukarıda tenkid edilen teferruattan çalışmayı kurtarmıştır. Metni hazırlamakla kolaylık sağlayan bir üçüncü husus da Sâmi'nin elimizde bir matbu divanının olmasıdır. Bunlar da bize Batıdaki metin tenkidi usulunun aynen bizde de kullanılmasının mümkün olmadığı sonucuna ulaştırır.

Metnin nasıl kurulduğu meselesine gelince, bilindiği gibi, bugüne kadar iki metod kullanılmıştır: Birincisi tek bir (nüsha esas alınır ve diğer nüshaların farkları tesbit edilir. İkincisi de ise eldeki nüshaların hiç birisinin metni kurmaya esas alınamaması halinde müellifin yerine geçilir ve bütün nüshalardan faydalanarak, yazar burada bu kelimeyi kullanır tarzında bir tür tahmin ile hareket edilir. Genelde ikinci yolun tercih edilmesi gibi biz de ikinci yolu tercih ettik. Elimizde 1748 yılında yani Sami'nin ölümünden hemen 15 yıl sonra, Mustakim-zâde gibi tanınmış bir âlim tarafından istinsah edilmiş her haliyle sağlam bir metin kabul edilebilecek bir nüsha olmakla beraber, bu nüshada bulunmayan bir çok şiirlerin diğer nüshalarda bulunması bizi ikinci yola sevkettir.

Metni kurarken en fazla tereddüd ettiğimiz nokta imlâ meselesi olmuştur. Çünkü ses açısından Türkçe'nin yüzyıllara göre gelişimi ile ilgili mufassal ve ilmi bir eser halihazırda elimizde yoktur.

Bizden önce Sâmi'nin çağdaşı olan sairler üzerinde yapılmış tezler ile imlâ meselesinde ortak bir yol takip ettik. Ses uyumuna bakılmaksızın kalıp olarak kullanılan ekler şunlardır:

- dı, di (görünen geçmiş zaman eki)
- mış, mis (öğrenilen geçmiş zaman eki)
- duk, duk (partisip)
- alum, elum (emir 1. tekil)
- ı, i (akkuzatif)
- dur, dūr (bildirme III. kişi)
- un, ūn (genitif)
- um, ūm (iyelik 1. Tekil)
- am, em (bildirme 1. tekil)
- sın, sin (bildirme 1. tekil)
- ur, ūr (geniş zaman)

Divanı hazırlarken şekil ile ilgili gözettiğimiz esaslara gelince şiirlerin sıralanmasında müretteb bir divan esas alınarak, kasideler, gazeller, terki-i bendler ve terci-i bendler, mesneviler, kıt'alar, nazımlar, rubailer, tarihler, muamma ve lugazlar, matla'lar ve müfredler şeklinde sıralanmıştır.

Kaside ve tarihlerde kronoloji esas alınmıştır.

Bütün şiirlerin nüshalardaki yerleri, mevcut oldukları nüshaların rumuzları ve başlama yaprakları esas alınarak, şiirlerin altına alfabetik sıraya göre yazılmışlardır.

Metinde geçen Arapça ibareler (ayet ve hadis vs.) eski yazıyla yazılmıştır.

111). ARPAEMİNİ-ZÂDE SÂMÎ DIVÂNİ'NİN TENKİDLİ
METNİ

K A S I D E L E R

I
BERAYI MIDHAT-I PADİŞAH-I "Lİ-MA'ALLÂH" NEBİ-İ Zİ-ŞÂN VE
PEYGAMBER-I 'ÂLİ-SÂN SÂH-I DU-SERÂ HABİB-I HUDÂ
'ALEYHI ECMELU'T-TAHAYA (x)

Merâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
v - v - v v - v - v - v -

1. Olunca perde-ber-endâz nazra çeşm-i şühûd
Güründi âyine-i dilde cihre-i maşşûd
2. Dil oldu ğarğa be-nûr-müsâhedât-ı cemâl
Temevvüc eylediği demde baħr-ı 'aşk-ı vedûd
3. Ne 'aşk bâ'îş-i hestî-i âferîde-i ğayb
Ne 'aşk illet-i icâd-ı 'âlem-i meşhûd
4. Ne 'aşk nesve-i evvel zühûr-ı Rûz-ı Elest
Ne 'aşk mebd-e-i hilkat me'âd-ı sırr-ı vücûd
5. Ne 'aşk nâṭıķa-pîrâ-yı rûḥ-ı insânî
Ne 'aşk sırr-ı heyûlâ-yı Âdem-i mescûd
6. Ne 'aşk mişķal-ı âyine-i dil-i 'âşık
Ne 'aşk mâhî-i Jeng-i hevâ-yı nefis-i 'anûd
7. Ne 'aşk emti'â-yı cârsû-yı hayrânî
Ziyân-kârî-i rûsvâyî aña mâye-i sûd
8. Ne 'aşk mûcib-i kustâhî-i Zuleyhâyî
Ne 'aşk ismet-i dāmân-ı Yûsuf-ı mevdûd

(x). Na't-ı Serîf: E.H. P.V.Y nüshalarında başlık yok.R nüshasında başlık olarak: "Bu Na't-ı bî'smâdili kıldı insâ SÂMÎ-i ğâḡâh Mûzeyyen eyledi dîvânın cü satr-ı bî'smâ'llah" beyti vardır

9. Ne 'aşk âfet-i tmân-ı seyh Şan'ânî
Ne 'aşk din-siken u kıble-bend-i kufr-efzûd
10. Ne 'aşk māsīta-ı hacle-gāh-ı bīdārī
Ne 'aşk perde - der-i bezm-gāh-ı cesm-i ruķūd
11. Ne 'aşk sūzis-i te'sīr-i hāletindendur
Şerer-fesān-ı nağamāt-ı ney u terāne-i 'ūd
12. Ne 'aşkdur bu ki ser-māye-i hakīkatdur
Bunuñla kesf olunur remz-i gāmız-ı maksūd
13. Ifāze-bahstī hālāt-ı 'aşkdur ey dil
Hezār bāgda hānīn terennümāt ü sūrūd
14. 'Aķīķ-pāre-i mahrūtī-ı zebānumda
Bu āb u tāb-ı sūhan oldu 'aşkdan mevcūd
15. Sūrādikāt-ı sūhandan ārāyis-i ma'nā
Te'āvün-i gām-ı 'aşk ile oldu cebre - nümūd
16. 'Ale'l-huşūş ki ilhām-ı vāridāt-ı nu'ūt
Derūna 'aşk ile oldu seref-peżīr-i vūrūd
17. Ne na't na't-ı serīf-i Habīb-i Yezdānī
K'odur sefī'e-i cemī'e-i güneş dem-i mev'ūd
18. Hudā yegāne-i halvet-sarāy-ı kurbīyyet
Hidīv-ı mülk-i mubūyyet seh-i feriste - cūdā
19. Emīn-i vahy-i ilāhī Muhammed-i 'Arabī
Furūğ-ı cesm-i dü-'ālem hulāşā-i mevcūd

20. Kemāl-i zātına munẓamm haḳāyık-ı esyā
 'Ulūv-ı sānına muhteş şu' ün-ı fıtrāt-ı būd
21. Zuhūr-ı cevher-i ferd-i vücūdudur bi'z-zāt
 Bedāyi'-i 'araz-ı mümkünātdan maḳşūd
22. Cu nokṭa-kār-ı nuḥustīn-i ḥalka-i pergār
 Vücūdudur sebeb-i devr-i çarḥ-ı nā-āsūd
23. Yazınca levḥe kalem nīstī-i sibḥin olur
 'Adem 'adem diyu mihrāb-ı lāya ser-be-sücūd
24. Miḡāl-i ed'ıye-i müstecāb o cism-i laṭīf
 Nuh-āsumānı geçüp lā-mekāna' itdi şu'ūd
25. Ser-i mübārekine ebri sāyebān itdi
 Ḥabībini şakunur cesm-i mihrden Ma'būd
26. Şehāb olmasa fānūs-ı su'le-i ḥusni
 O sem'-i encūmen-i ḳurbı itse ger meshūd
27. Tezerv-i mihr-i muraşşa'-per u mülemma'-bāl
 İderdi sūz ile pervāne gibi maḥv-ı vücūd
28. Zihī kerīm ki yokdur kemāl-i luṭfından
 Sevād-ı a'zam-ı cūdunda iltizām-ı ḥudūd
29. Sikār-ı sīve-i seh-bāz - cesm-i Tā'ir-i Ḳuds
 Kemend-i kākuli kerrūbiyāna dām-ı ḳuyūd
30. Nḳāṭa-i mütezāyid olursa ger encūm
 Muḥāsib-i felek olmaz yine raḳam-kūn-i cūd

31. Olur bidāyet-i şıfr-intihā-yı her eşfār
‘İdād-ı fażl-ı kemālātın idemez ma‘dūd
32. Kuşāde olsa niķāb-ı cemāl-i pür-nūrı
Olur eşî‘a-yı hürsîd sâye gibi nümūd
33. Nesīm-i nehyi eger olsa māni‘-i cereyān
Olurdu hālķa-i zincîr-i pâyı mevce-i rûd
34. Tahayyul eylese dil rûy-mālî-i hâkin
Meşām-ı cāna virür dūd-ı āh-ı nûkhet-i ‘ūd
35. Kemîne katre-i āb-ı sefā‘ati eyler
Sevāz-ı nār-ı caḥîmi fûsurde - tâb-ı humūd
36. Nebî-i‘ mültebanā sâh-ı Hâsimî-nesebā
Eyā sefî‘-i güneş - pîsegān-ı yevm-i hulūd
37. Kâlırdı ketm-i ‘ademde cemî‘-i mahlūkāt
Sen olmasañdı eger ey hulāşa-i mevcūd
38. O demde kim nażar-ı pāk-ı kibriyāyîden
Olunca nūr-ı cebînuñ ḡay-ı hicāb-ālūd
39. Cekîde-i kaṭarātından âferîn işde
K’olundu tâbiye-i hilķat-ı ḥakîķat-ı bûd
40. Yüzüñ şuyına yaradıldı cümle mahlūkāt
Eyā bihîm-i ḡuher baḥr-ı bî-nihāyet-i cûd
41. İder vücūduñ ile da‘vî-yî mübāhātı
Zemîn sipihr-i berîne zemîne carḥ-ı kebūd

42. Taḥammül eylemedi heybet-i velādetuñe
Yıķıldı tāk-ı bulend - āsumān-ı tūrfe-nümūd
43. Başı̄t-i esfel-i hāke futāde olmaz idi
Cihānda sāye-i maḍūmuñ olsa ger mevcūd
44. Sevād-i dīde-i hūrsīd olurdı a¹lāda
İzāfet-i bedenuñle o cevheri nā-būd
45. Eger olursa terāzū-yı bī-miṣālīde
Eyā Ḥabīb-i mu¹allā-serīr-i kurb-ı vedūd
46. Günes melāḥatuñe ḥusn u pāk-ı Yūsuf-ı meh
Du keffe birisi sīmīn u biri zer-endūd
47. Olurdı menzil-i hūrsīd-i evvelīn-i felek
İderdi kūrş-ı kamer tārem-i sipihre şu¹ūd
48. Cemāl-i pākuñe nāmūs-ı ekber āyīne-dār
Sevād-ı cesmuñe ما زاغ kuḥl-ı dīde - kusūd
49. Nuviste muṣḥaf-ı pīsānı-i laṭīfuñde
Cu نون والعلم ol ebrūvān hilāl - numūd
50. O deñlu oldu reh-i hiḍmetuñde germ-sitāb
Safaķla ķan dere ğarķ oldu rüy-ı carḥ-ı kebūd
51. Nucūm dāne olup rīsmān siḥāb-ı felek
Zebān-ı tevbe - guzār olsa mū - be - mūy-ı vucūd
52. Muḥālifuñ ki ola subḥa - gerd-i istiġfār
Karīn-i maġfiret olmaz senolmasañ ḥōsnūd

42. Āsumān: āsitān H.P.R.V.Y. 47. Felek: eflak Y.

48b. Sūre:Necm Āyet:17

49. Sūre:Necm Āyet:1

53. Yeter cesâret-i medhînde vaż'e kustâhî
Zebân-ı kilki hem-âğûs-ı ma'zeret kıl zûd
54. Tarîk-i na'tda lağzide-pây-ı noksândur
Ne deñlu cāpuk u cüst olsa kilki-i musg-âlûd
55. Siyâh-rûy-ı haṭâyum cu hāme-i musgîn
Ba'id-i nûr-ı şevābum mişāl-i su'le-i dūd
56. Tarîd-i dergehuñ itme bu'abd-ı rû-siyehi
K'idder mi 'aks-ı ruḥ-ı zisti āyine merdūd
57. Kemāl-i zātuñı vaşf eylemek ne ḥaddumdur
Mediḥa-senc-i kemāluñ olunca Rabb-ı vedūd
58. Eyā sefî'-i 'umem 'özümlü kabûl eyle
Sözümde var ise 'avf it ḥaṭā-yı nā-ma'dūd
59. Gel ey gūñul idelüm dergeh-i İlāhîde Hu
Cebîn-i 'illeti hem-cünñin buriyā-yı sūcūd
60. Niyāz-mend olalum girye-cūs u nāle-kunān
Ki ceys-i mağfirete sîm esk oldu nuḫūd
61. Be - Ḥaḫḫ-ı اشهد ان لا اله الا الله
Be - şıdḫ-ı ekmel-i tevḥîd-i ḳalb-ı ehl-i suhūd
62. Be - ism-i zâtki müstecmî'-i cemi'-i şıfât
Be - feyz-i bâğ-ı 'Alîm u be-nûr-ı ism-i vedūd
63. Be - Mûsi.-i لن ترانى gûy ارنى gûs
Be - h'âst-gārî-î ru'yet be-intizâr-ı suhūd

58. Sefî': sefîḫ E. 59. Hu: -Y. 60. Ceys: cins E.R. 61. Ekmel: İkmāl V/ Ehl-i: -V.

64. Be-su'le-i Yed-i Beyzâ vü mu'cizât-ı 'aşâ
Be-nûr-ı Eymen-i Tûr-ı tecellîyât-nümûd
65. Be-Haqqı sûre-i Tâhâ vü sûre-i Yâsîn
Be-Ahsenü'l-kıssaş-ı Yûsuf u be-sûre-i Hüd
66. Behist-i bâğ-ı na'im u be-kâşırâtü't-ı-tarf
Be-heft dûzah-ı âtes-nümûn zât-ı vukûd
67. Be-fart-ı şabr-ı Halîl u hitâb-ı **کونی بردا**
Be-gül-sitân-ı tîrâzî-i âtes-i Nemrûd
68. Be-hem-rehî-i Kelîm u be-iftirâk-ı Hızır
Be-sırr-ı ilm-i ledûn u be-cesm-i ehl-i suhûd
69. Be-âyet-i kerem-i **اے ربنا لغفور**
K'odur 'uşûta penâh u sened dem-i ma'hûd
70. Be-su'le-hîzî-i âh-ı gülû-gudâz-ı derûn
Be-rîzis-i kaşarât-ı sirisk-i hûn-âlûd
71. Be-istibâk-nücûm-ı mûnevvârâtı felek
Be-kâr-hâne-i nuh-tâk-ı bî-sûtûn u 'amûd
72. Be-zât-ı pâk-ı Resûl ü be-çâr-yâr-ı güzîn
Be-nûr-ı nâsiye-pîrâ-yı Hâzret-i Maḥmûd
73. Be-ibtidâ-yı süver ya'nî satr-ı Bî'smi'llâh
Be-remz-i âyet-i **انسان لربه لکنود**
74. Be-sırr-ı câr-kitâb u nuzûl-ı Cebrâ'îl
Be-Muştafâ vü Kelîm u be-Mûsâ vü Dâvûd

66. Ates-nümûn zât-ı vukûd: Ates-h'ân-ı âzer-i vukûd H.P.V.Y.

67a. Sûre:Enbiyâ Âyet:69

69a. Sûre:Fâtır Âyet:34

73b. Sûre:Âdiyât Âyet:6

75. Hidāyet eyle medet SĀMĪ-i gūneh-kāra
Beni kureyve-i 'iṣyān kıldı nā-fersūd
76. Benem o ğavṭa - hūr-ı kılzum-ı gūnehkārī
Ki mevc-i ye's olur ancak baña kenāre-i sūd
77. Meded-res ol meded ey dest-gīr-i cümle 'ibād
Koma ḥazīz-i ma'āsīde k'ola dil nā-būd
78. Hemīse ḥāmemi raṭbu'l-lisān-ı na't eyle
Zulāl-ı feyz-i 'amīmuñle Hudā-yı, 'edūd
79. Hemīse nesve-i 'aşk ile 'āsık u ma'sūk
Ola cihānda tā kim niyāz nāz-efzūd
80. Niyāz: 'aşk dil-i 'āsıkāndan efzūn
Revān-ı pāk-ı Resūle ola selām u durūd
- Elb. H4b. P5b. R4b. V4b. Y5a.

II

DER-SITĀYIS-I HAZRET-I HABĪB-I HUDĀ VE NEBĪ-Ī: ARZ U
SEMĀ ŞALLĀLLĀHU 'ALEYHI VE' -SELLEM(x)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün
v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Dil oldı güm-sürāğ-ı dest-gāh-ı 'aşk (u) hayrānī
Ki gerd-i hātır-ı 'ussākdur rīg-i beyābānī
2. Gönül bār-efgen-i ğafletdür ol vādide kim anda
İder bīdār şavt-ı pāy-ı mūrān cesm-i duzdānī
3. Verā-yı kār-ı ūlā şavt-ı Manşūr-ı Ene'l-Haḡ-gūy
Metā'-ı nā-revācī kufr ü maḡmil-zīb-i gūyānī
4. İder her zaḡm-ı pāy-ı ātesīn girdāb-ı baḡr-ı 'aşk
O tīh-ı bī-kerānuñ rīze-seng-i su'le-efsānī
5. Hızır pergār-ves ser-geste gerd-i saḡh-ı pehnāsı
Felek cūn nokḡta-i nācīz-ı ḡaşr-ı devr-i meydānı
6. İder cūn kaḡtre-i emvāc sīm-āb āb ile bāde
Ser-ā-pā ra'se-ḡīz-i bī-ḡarārı rāh-neverdānı
7. Sipihr-i nuh-ḡıbābı su'le-cūs-ı ızdırāb eyler
Mişāl-i ḡār u ḡas ātes-revānuñ bād-ı dāmānı
8. ḡıbāb-āsā döner ser-gesteler sīh-i maḡabbetde
İdup pādan guzer serden çıkar ḡār-ı muḡaylānı
9. Sebī hem-reng-i āh-ı tesnegān-ı el-'atāş-gūyān
Şabāḡī tūde-i ḡākister-i güm-kerde rāhānı

(x) Na't-ı Serīf E. Mi'rāciyye V.Y nüshasında başlık yok.

13. Verā: Derā E. 6.Āb: -H.V. 7. ızdırab: ızdırab H.Y.

10. O dest-i cān-güdāzā-pā-nihāde olmak isterseñ
Seri cūn su'e-le-i sem'e eyle pāyı berķ-ı cevlanı
11. Fitīl-i şu'le-tāb-ı pā-yı rāh-ı istikāmetle
Göñul kat'e itdi cūn mikrāze-i sem'e-i sebistānı
12. Irisdi bir sevād-ı a'zam-ı nā-dīde-e'vāra
Ki seng-i sürmeden tertīb olunmis tarķ-ı bunyānı
13. Mişāl-i şohbet-i isrākiyānı guft-u-gūlar hep
Hamūs-ı ser-be-ceyb-i hayret-i dīdār-ı sukkānı
14. Harīdār olmada sevdā-girānı naķd-ı cān der-kef
Metā'-ı düzd-i hāzār itmede k'ola fūrūsānı
15. Resīde oldı nāgeh cesmi bir gülzār-ı ra'nāya
K'ider nev-bāve-cīn-i bāğ-ı hayret seyr-i rıdvānı
16. Güli dāğ-ı derūn u sūnbūli dūd-ı dil-i 'āsık
Dıraht-ālūde-i hūn-ı ciger cūn sāh-ı mercānı
17. Nesīm-i cān-fezāsı feyż-i enfās-ı Mesīhāyı
Reg-i būy-ı güli mevc-i nigāh-ı māh-ı Ken'ānı
18. Siyāh hāki sevād-ı cesm-i mehtāb-ı tecallāyı
Cebīn-i cūybārı cīn-fūrūs-ı āb-ı hayvānı
19. O bāğ-ı feyż-baḥşuñ bāğ-bānı cevher-i evvel
Bihīn fihrist-i Kur'ān-ı Mubīn evrāķ-ı aḡsānı
20. Olup ser-germ-i şahbā-yı haķīkat pāy-ı bīnīsle
Dil-i hayret-zede gül-gest iderken ol gülüstānı

10. Dest:dest H.R.V.Y. / Isterseñ:Istensen V. 11.Pāy-ı rāh-ı istikāmetle: rāh-ı
Pāy-ı istikāmetle H.R. 14 Düzd:derd R.15. Nev-bāve:nüyāve H.

21. Nümāyān oldı bār-ğāh-ı mu'alla dide-i cāna
Ğarīķ-i nūr-ı vahdet yeksere meclis nisīnānı
22. Kusāde revzeni la'ı-i tebessüm-rız-i hūrā-ves
Der-i meftūhı gūyā 'āsıķuñ cāk-ı giribānı
23. 'Urūc itmekde şaf şaf 'isve-i hūbān gibi ervāh
Hemānā pāyhā-yı nerdūbānı cīn-i pīsānı
24. Kalem nāy-ı haşīri levh-i mahfūz-ı ezel sakfı
Per-i Cibrīl-i dībā-perde-i dehlīz-i eyvānı
25. Gurūh-ı enbiyā vü evliyā şaf-beste-i hidmet
Tavāf itmekde ser-der-pīs-ı haclet kudsiyān anı
26. Te'āla'llah zihī kaşr-ı felek-sā kim derūnında
Habīb-i Kibriyā ārāyiş-i evreng-i nūrānı
27. Şeh-i kisver-güsā-yı "لى محمد الله" Ahmed-i Mürsel
Ki naķs-ı hātem-i hatmiyyetidir naşş-ı Kur'ānı
28. O sultān-ı serīr-ārāy-ı mülk-i Kābe Kavseyne
Ki tīr-i hukmidur āmac-zīb-i 'ars-ı Rahmānı
29. Terabhu' -sāz-ı evreng-i risālet mażhar-ı Levlāk
Seh-i Refref-suvār-ı yekke-tāz-ı kurb-ı yezdānı
30. O şāhib-fatķ u ratķ-ı ma'delāt-ı kişver-i eflāk
Ki medd-i saķr-ı Bi'smi'llāhdur tuğra-yı fermānı
31. Rümüz-āmüz-ı ikrā h'āce-i hejdeh-hezār 'ālem
Ki mir'āt-ı dil-i Cibrīl der-i levh-i debistānı

32. Vücūd-ı gevher-i nā-yāb-ı "genc-i Küntü Kenz"oldı
Cemāl-i pākidür mir'āt-ı ḥusn-i şun'-ı Rabbānı
33. Ḥayāt-ı cāvidānı buldı 'İsī feyz-i nuṭkından
Derinde Ḥazret-i Mūsa 'aşā-der-dest-iderbānı
34. Nubuvvet da'vī-yi peygamberīye iki şāhiddür
DU sakḫ itdi ser-engust-i laṭīfi mäh-ı rahşānı
35. Vücūd-ı pāki oldı ḥarf-i illā ile müsteḡnā
Benānıyla du nīm itdukde ḫurş-ı mäh-ı tābānı
36. Sikāf-ı meh degul vaşf-ı ruḥında iki mışra'ur
Ki bām-ı carḥa itdi 'aql-ı kul āvīḥte anı
37. Safaḫ şanma dökuldi ḥūnı ṭarf-ı dāmen-i carḥa
Ėazāl-ı meh yolında nīm-i bismil oldı ḫurbānı
38. Görüp nāgāḥ ḥusn-i āftāb-efzūnı gerdün
O seb cāk eyledi sevdā-yı 'aşḫ ile giribānı
39. Sevād-ı 'anberi mevc-i 'ademdür sāye-i pāki
Anuñcün olmadı ḥāl u ruḥı mihr-i dıraḥşānı
40. Nuḥistīn cā-nişīn-yāb-ı ziyāfet-gāḥ-ı ḫurbiyyet
Ki Cibrīl-i Emīndür cūn meges ser-geste-i ḥ'ānı
41. Hem āḡūs-ı seker-ḥ'āb olsa ger cesm-i Hudā-bīnı
Olur giysū-yı 'anber nukhet-i Yūsuf meges-rānı
42. Olur ṣāḥir ḥavās-ı bāṭını cūn pence-i ḫursīd
Guṣār itse gāñulden fikr-i nūr-ı vech-i tābānı

32. Rabbānı: Yezdānı E. 33. 'Aşā: -R 35. Müsteḡna: İstigna E./ Tābānı: Ken'ānı E. rahşānı R.

40. Cā- nişīn: cāsın H,P,R,V,Y./ cūn: -H,V,Y.

43. Zāmīrinden ideydi mäh-ı nev deryūze-i envār
Beyāz-ı gerden-i hūrssīd olurdı leyl-i zūlmānı
44. Olursa hāksārān müstā'id-i feyz-i elṭāfı
İder her seb-nem-i uftāde cezb-i mihr-i nūrānı
45. İdüp müstaḳ gedāyī levḥ-i fersḥ-i āsitānında
Debīr-i āsumān itmekde sebt-i ḥaṭṭ-ı pīsānı
46. Bu mānāyı ider intāc-ı sekl-i evvel-i Mi'rāc
Bedīhīdūr cemī'ienbiyādan faẓl u rüchānı
47. N'ola ser-pūşolursa carḥ-ı aṭlas cümle eflāke
Seref virdi aña tamḡā-yı na'ı-ı summi-yek-rānı
48. Haẓīz-i āsitān-ı rıf'at-ı gerdūn-cenābından
Olur İdrīs-i 'ālī-rütbe sākird-i sebaḳ-h'vānı
49. Hayāl itseydi kühl-i hāk-i pāyuñ a'ma-yı fıtrı
Olurdı mū-sikāf-ı nokṭa-i mevhūma müjgānı
50. Kalem kim dīde-düz-ı ma'nı-i rengīn-i na'tidūr
Harīr-i bōy-ı guldūr cāme-pūs-ı cism-i 'uryānı
51. Serī'at kāḥ-ı gerdūn-ıāḳdur sulṭān-ı kevneyne
Cenāb-ı Ğār-yār-ı muḥteremdūr cār-erkānı
52. Mü'essesdūr binā-yı ser' u dīni öyle müstaḥkem
Ki te'sīr idemez ḥaşmuñ ḥurūs-ı seyl-i 'udvānı
53. O kim rāḥ-ı ḥılāf-ı ḥükmine vaẓ'-ı ḳādem eyler
İder āmāde zīr-i pāda şad-şemsīr-i bürrānı

47. Sümm: Süm E.H. 48. Cenābından: Cenābında E.V. 49. Hāk-ı Pāyuñ: Hāk-ı Pāyın P.R.V.Y.
52. Ḥaşmuñ: Ḥaşmın R.

54. Hudā itdi bihisti ol dūr-i yektā ile itmām
Şuver-būnyān kıyās itdi sikeste oldı dendānı
55. Hic āzād olmamak mümkün midür ol kimse dūzahdan
K'ola bir böyle maḥbūb-ı Hudānuñ 'abā-ı fermānı
56. Sözi baḥr-ı muḥīṭ-i 'ilm-i Ḥaḥdan munteḥab gevher
Derūnı "kenz-i la-yēfnā"-yı sırr-ı vaḥy-i Sübhānı
57. Sa'ādet-ḥānesi Āl-i 'Abāya maṭla'u'l-envār
Der u dīvānı pūr-naḥs-ı tecelliyāt-ı Rabbānı
58. Ola her rīze-seng-i pāymālī-ı reh-güzārında
Olur kerrūbiyānuñ dūrr-i nāzik zīb-i bī-cāhı
59. Sefī'-i her güneḥ-kārā resūl-i pāk-girdārā
Gurūḥ-ı enbiyā vü evliyānuñ şāh-ı zī-şānı
60. Sen ol dīhīm-i 'izzet ber-ser-i taḥt-ı risāletsin
Ki pīsūnde Hudā hidmet-guzār itdi surūsānı
61. Seb-i Isrāda remz-i **تاب موبین اد ادنی** dur
İden imā vüçūdunı olduğı vaḥdetle ḥakkānı
62. Ne seb ebrū-yı bārīk-i hilāle vesme-i zība
Ne seb kuḥl-i cilā-baḥs-ı 'uḳūn-ı necm-i nūrānı
63. 'Azīmet eyledükde āsumāna pīs-gāhuñda
O sebdür micmer-i sīmīn-i māhuñ 'anber-efsānı
64. Hilāl ibrīk-i sīm u ṭast **zer mühr** pāb-ı ruḥsāruñ
O Seb carḥ eyledi pāyuñda rīzān ebr-i nīsānı

57. sa'ādet-ḥānesi: sa'ādet-ḥāne-i R. 58. Nāzik: tārik H.P.R.V.Y. 60. Risāletsin: risāletsün H.P.V.Y. 61. İmā: enbā H.P.R.V. 62a. Sīme: Necm Ävet: 9

65. Te'āla'llāh zihī sām-ı sa'ādet-nām-ı 'ālī-ķadr
Ki virdi 'ars-ı rahmāna 'urūcuñ aña 'unvānı
66. Ne leylü'l-leyl pür-nūr olur kim sūy-ı Akşādan
İdūd çarha Burāķ-ı berķ-i nāzik-pāy-ı cūnbānı
67. Fūrūğ-ı gerdis-i çeşmü serār-ı na'ı-ı sūmmünden
Zemīnūñ zıll-ı mahrūṭısi oldu ķalb-i nūrānı
68. Burāķ olup nesīm-i rūḥ-ı pākūñ būy-ı verd-i huld
İrisdūñ lā-mekāna tūrfetūl-'ayn iere cismānı
69. Gelip Refref nesīmen-gāh-ı cism-i pākūñ olduķda
Bu iķbāl ile güm-nām eyledi taht-ı Süleymānı
70. Vücūd-ı nāzenīnūñ çekdi āğūsa mahabbetle
Geçürdi Sidreden ṭayy eyledi şahrā-yı imkānı
71. Şadā-yı لا نرى āsumān-sūz ile Cembrā'il
Çeküp bir āh-ı ḥasret yandı sem'-i bāl-ı sūzānı
72. İrisdūñ mā-verā-yı mūntehā-yı Sidre-i 'arsa
K'o bezme ḥazretūñden ğayrı yokdur mahrem-i şānı
73. Zihī bezm-i hüviyyet reng-i vaḥdet-cūs-ı ma'sūķı
Ne ism ü resm peydā anda ne hestī-i imkānı
74. Zamān ma'dūm u ta'yīn-i mekān mümkün degül aşıā
Mukaddes ses-cihetden ol tecellī-gāh-ı nūrānı
75. Bu bezm-i ķurb-ı cem'u'l-cem'a kim vaḥdetdidi Mevlā
Yine sensin seni seyr iden ey 'ālemlerūñ cānı

76. Bilā- şavt u hurūf u lafz u ma'nā eyledūñ şohbet
Bu sirruñ kālīb-ı elfāza nā-kūncide bunyānı
77. Hemān ber-muktezā-yı 'aşk idi hū güft-u gūy-ı nāz
Bu hāletdür olan endise-sūz-ı 'aşk-ı insānı
78. Ne insān 'aql u nuh-eflāk u emlāk u vesāyitden
Hudā selb eyledi bu ma'na-yı pinhāna iz'ānı
79. Beyānında zebān ebkem kalem ta'bīre nā-mahrem
Hamūs-ı nā-sināsi fem olup mahtūm-ı hayrānı
80. Senūñ zāt-ı serīfūñ medh-i sā'irden mu'allādur
Hemān a'lāsı izhār eylemekdür 'acz u nokşānı
81. Ne kādır na'tuñi insāda kilik-i bende-i nāciz
Ki Hāk vaşf-ı cemīluñ ide ey 'ālemleruñ cānı
82. Hep ahkām u kashaş va'd u va'id u nāsih u mensūh
Hakikatde senūñ vaşfuñdur āyāt içre pinhānı
83. Nice medhūñde sā'ir hāme-cūnbān-ı suhan olsun
Ruḥ-ı táb'ı k'ola seyli hūr-ı şad-dest-i nā-dānı
84. Tehī-dest olsa ger dergāhuña ruḥ-sūde bir sā'il
İderduñ rifk u taṭyīb ile sultān-ı cihān anı
85. Ide yahud gedālardan biri bir berg-i sebz ihdā
İderduñ naqd-ı rahm u sefkat ile aña ihsānı
86. Siyāh-kār u tehī-dest-i 'amel dergāhuñ simdi
Ben ol dem bir gedā-yı ahker-i aşufte-sāmānı
87. Hevā-yı nefse cüst u tāt'at-i Bārī Hudāda sult
'Amel hep nā-dürüst itdum haṭā vü cürm u 'işyānı

88. Devātum kâse-i deryūzedür elde 'aşā hāmem
Fakîr-i nâ-tuvānem hasb-ı hālumdur perisānî
89. Kemāl-i ihtiyāc-ı fakr ile dergāhuña geldüm
Ayaklandur meded naqd-ı sefā'atla bu nālānı
90. Taḥammül itmez oldum bār-ı evzā'ına nā-dānuñ
Dil-i nā-dīde-kāma gālib itme hūkm-i dūnānı
91. Cihānda devlet-i yek-rūze ile itmede nahvet
Temāsādur hele erbāb-ı cāhuñ hod-nümāyānı
92. Ne 'ilm ü ma'rīfet ne ehl-i tāb'a rüy-ı dil izhār
Hemīse ehl-i hācāta si'āarı cīn-i pīsānî
93. Nenüñ taḥdındadur ḥamīl-ı şakīl' vaż'ını çekmek
Ki tefrīk itmeye ḥammāl ile eşḥāb-ı 'irfānı
94. Dili bu nā-şināsān-ı zamāna eyleme mağlūb
Eyā ehl-i niyāzuñ melce-i bāb-ı felek-sānı
95. Mu'allā dergāhūndur dil-penāhum yā Resūlu'llah
Elüm al dūşmüsem şād eyle lūtfuñla bu giryānı
96. Ğarīk-i bahr-ı mevc-ā mevc-i pür-gird-āb-ı 'işyānam
Velī müstağrağ-ı şera eyledi ālūde-dāmānı
97. Bu 'abd-ı bī-kes ü nā-cāra lūf eyle mürüvvet kıl
Hep ef'āl-ı kabīlî cümle ma'lūmuñ kerem-kānı

90. itme hūkm-i dūnānı: itme hūkm-i dūnānı E.H. hūkm itme dūnānı: P.R.V.Y. 91. Yek-rūze: yek-cend rūze d.P.R.V.A. // ile: -n itmede: ider P.R.V. // cāhuñ: cāhuñ R. 94. Bāb: tāb H. P.R.

98. Ne hācet itmege mā-fiz-zamīri hāk-i pāye ‘arz
Deguldur pīs-i nazāreñde ~~biñ~~ sey’ saña pinhānī
99. Şuħan pāyān-resīde oldı ğayrı çekme ğam ey dil
Şıla naqd-ı sefā‘atdūr budur āyīn-i sulṭānī
100. Tevaḳḳuf itme işār-ı şalāt-ı bī-ḥisāb eyle
Ki taḥlīş idesin dest-i günehden tā giribānı
101. Revān-ı pākuñe SĀMĪ nīce yüz biñ selām olsun
Daḥı Āline k’anlardur Resūluñ hem-nisīnānı

E4a. H3a. P3a. R1b. V2a. Y2b.

III

KAŞİDE-I BAHÂRIYYE BERÂYI SULTÂN AHMED HAN-I ŞÂLİŞ (x)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
 v v - - v v - - v v - - v v -

1. Nev-bahâr irdi yine oldu cihân hürrem u sâd
 Eyledi sûre zemîn-i ğamı firdevs- âbâd
2. Zîver-i rûy-ı dukân oldu meta'-ı sâdi
 Reste bâzâr kesel oldu be-hem pîç (ü) kesâd
3. Kaleb efsürde iken irdi nebâtâta hayât
 Âsikâr oldu yine ma'ni-i hasr-ı ecsâd
4. Oyle naqs eyledi levh-i güle ustâd-ı Ezel
 Cânı var mı k'ide taşvîr anı kilik-i Bihzâd
5. Kıldı şah-ı cemene darb-ı hıyâm-ı 'isret
 Dâver-i nâmiye câder çiğgin itdi kusâd
6. Tab'-ı yâbis o kadar oldu ru'ûbet-âgîn
 Gul-i rengîn olur ahker yerine zîb-i remâd
7. Câr-sûy-ı cemenistânda dellâl-ı hezâr
 Hâş u 'âma güher-i 'isreti itmekde mezâd
8. H'âbdan dîde-kusâ oldu cemende nergis
 Şubh-dem fâhte vü bulbul idince feryâd

(x) Kaşide E. Kaşide-i Bahâriyye der-Sitâiys-i Sultân Ahmed Han-ı Gâzî P.
 Kaşide-i Bahâriyye der-Sitâiys-i Pâdisâh-ı Mümtâz Sultân Ahmed Han-ı
 Gâzî R. Kaşide-i Bahâriyye der-Sitâiys-i Sultân Ahmed Han V.Y.

9. Ser-fürû bürde-i hüzn ola benefşe ne 'aceb
Gönceler olmuş iken mâye-i kulhanda murâd
10. Ceys-i sermâya hücum eyledi Sultân Rabî'
Eyleyip karıtopunu dest-i cemende te'âd
11. Bezm-i gülşende konup nahıl-ı gülî ceng idicek
Başladı nağmelere murgî-ı terennüm-mu'etâd
12. Itmege gest-i hıyâbân-ı sipihr-i hadrâ
Dest-ber-dest vifâk oldu cenâr u simsâd
13. Kalem-i mâsîta-i şun'ile cün bāğ-ı nâ'im
Gülşenüñ rûz-be-rûz olmada hüsni müzdâd
14. Kuvvet-i nâmiyede öyle tekâza-vâr kim
Olsa hürsîd-i cihân-cûya eger pertev-dâd
15. Hey'et-i 'aksi olup ser-zede cün nîlûfer
Büyü eyler dem-i 'işî gibi tefrîh-i fu'âd
16. 'Aks-i verd-i ter olur âyîneden nûkhet-sâz
Gülşeni tâ o kadar itdi hevâ feyz-âbâd
17. Sûre yirler dahı bu demde nemâ-yâftedür
Zuhd-i husk ile meger sâha-i kalb-i zuhhâd
18. Eger-i kâmile-i nâmiyeden olsa sezâ
Büyü-ı hadrâ-yı zemîn ғıbta-dih-i müşğ u ziyâd

11. Konup: Koyup H.P.V.Y. 3. Kalem-i: Kulzum-ı E. 16. 'Aks-i: 'Aksi E.V. / olur: olup E.
18. Zemîn: demin H.P.R.Y. demin: V.

19. Levh-i sîm uzre hemân naqs-ı kalem-kârîdur
Halka-berhalka-ı emvâc idup cûları bād
20. Varağ-ı süsen ile lâle kılıc kaftāndur
Gönderür Vâli-i Nev-rûza seh-i ferruh-zād
21. Nîce seh mihr-i cihân-tâb-ı sipihr-i ikbâl
Nîce seh mâ-ḥaşal-ı memleket-i dānis u dād
22. Seh-i ferḥunde-şiyem ma' delet-efrûz-ı himem
Cihre-perdâz-ı kerem âb-ı ruh-ı rûsd u sedād
23. Kahramân-pîse hudāvend-i Tehemten-şavlet
K'oldılar emrine sâhân-ı zamâne münkād
24. Vaşf-ı pâkin kalem-i nâdire-senc-i ma'nâ
Levh-i ta'zîme bu ta'bîr ile eyler insād
25. Maḥzar-ı luṭf- Ezel sâye-i Haqq 'Azze ve Cell
Nâzım-ı dîn u duvel dâver-i pâkîze-nihād
26. Âsumân-mertebe Han Ahmed-i deryâ-dil kim
Resk ider kevkebe-i cāhına Cemsîd u Kubād
27. Pâdissâh-ı felek-evreng-i 'adâlet-güster
Revnağ-ı saltanat ... ârâyis-i iklim u bilād
28. O şehensâh-ı kader-re'y-i hîred-fersâ kim
Zâtıdur 'âleme maḥz-ı kerem Rabb-ı 'ibād
29. Perde-i devletine atlas-ı gerdün ezyâl
Hayme-i rîf'atine nûr-ı kevâkib evtād

30. Buldı 'ahdinde mebânî-ı şalâh istihkâm
Lâne-i bûm-ı ferâğ oldu harâbat-ı fesâd.
31. Hic umulmazdı ola böyle siyeh kâse iken
Ehl-i 'irfâna müsâ'it felek-i sifle-nihâd
32. 'illet-i gâ'ıye imdâd-ı şehenşâhîdür
Yohsa luğf itmege kâdir mi sipihr-i bîdâd
33. Minnet Allaha zamânında cihân âsûde
Bâ-huşûş ehl-i diluâ râhatı ber-vefk'-murâd
34. Guher-i hamd u sipâsı seref-i zâtı ile
Kudsiyân eyledi pîrâye-i silk-i evrâd
35. O rızâ-dâde-i takdîr-i Hudâ kim a'da
Şafha-i sînede olsa rakam-ârâ-yı fesâd
36. Fi'l-megel sâl hezâr olsa muqadder 'ömri
Mun'akis zâ'id olur şıfr-ı ulûf-ı a'dâd
37. Saştı bir mertebe kim kavs-ı Humâ şaydından
Virse bir kez o hadeng-i kader-endâze zuşâd
38. Tarfetu'l-'aynda âvîze-i fitrâkı olur
Murğ-ı hürsîd-i mülemmâ pür-çarh-ı bîdâd
39. Mumdan olsa da peykân-ı kâza-te'sîri
Ten-i ğırbâle döner sekl-i nisân-ı fûlâd
40. Cāk olur şafhada mânend-i du mışrâ-kalemi
Vaşf-ı semsîrini bir sâ'ir eger eylese yâd

41. Görse ol tîğ-ı kaza cevheri Behrām-ı felek
Dehsetinden olur uftāde be-hāk u munḳād
42. Berk-i Şamşām-ı cılā-dāde-i dūşmen-gīri
Oldı ātes-zen-i ḥırmēn-gede-i ehl-i ʿinād
43. Olsa ṭabʿından eger vāye-peziir-i idrāk
Kābil-i ḥikmet-i insānı olur ṭabʿı cemād
44. Gul-i ḥürsīde ider ṭaʿne giyāh-ı ḥod-rū
Nāmiye eylese luṭfından eger istimdād
45. Olsa perverde-i ebr-i felek-i inşāfı
Ḥārdan dāmen-i gul ḡonca olurdı āzād
46. Himmeti olsa eger taḳvīye-baḥşā-yı zafer
Per-i ʿAnḳayı sikest eyler idi pāy-ı cerād
47. Şaḥn-ı gūlsende vezān olsa nesīm-i ʿadli
Pence-i ḥūrdan ider sebnemi gul ister dād
48. Şarşar-ı ḳahrı vezān olsa ider bir demde
Baḥr-ı tennūr pūr-ātes gevherin faḥm-ı sevād
49. Dīde-i terbiyyeti olsa nigeḥ-sāz-ı cihān
Gūsterūr becce-i Sīmurḡ u Humā beyzā-i hād
50. Behmen u Ḥusrev olur ḡāsiye ber-dūsānı
Olsa sevkette sūvār-ı feres-i sūḥ-nijād
51. O sebūk-seyr-i zemīngerd-i felek-peymā kim
Dūsmene her serer-i naʿli olur sāʿiḳa-zād

52. Mâverâ-yı feleki sebkat ider nûr-ı nigâh
Dîde-i rākibi sur'at demini eylese yâd
53. Olsa surfâtle eger cilve-rîz-i 'inân-ı reftâr
Peyk-i endise degul sāyesin eyler ib'âd
54. Sur'atı vaşfını tahrîre irismez hāme
Itseler nuh feleki haḡḡa yedi baḡrı midād
55. Dāverā dād-gerā ḡusrev-i 'ālî-guherā
Ey sehensāhı 'Ömer- 'adl u 'Ali-İsti'dād
56. Bir iki beyt ile dergāhuña kustāḡhāne
İdeyüm mertebe-i ṭab'-ı bulendüm îrād
57. Devletüñde benem ol sā'ir-i siḡr-āver kim
Oldı āvāze-i nuṭṭum guher-gūs-ı bilād
58. Āb-ı ḡayvān gibi oldı resehāt-ı ḡalemüm
Zindeḡî-baḡs-ı ma'ānî-i fusuṛde-ecsād
59. Ātesîn nāṭıḡayam k'oldı sevād-ı nazmum
Hāl-ı ruḡsār-ı suḡan dāḡ-ı derûn-ı ḡussād
60. ḡuvvet-i ṭab'umı dīvān-ı suḡanda hāme
İtdi her beyt-i dü mışra'um ile istishād
61. Deste levḡ u ḡalem âlsam mele-i a'lādan
İrisür gūs-ıdile zemzeme-i taḡsîn-bād
62. Feyz-yāb olsa eger lezzet-i ḡuftārumdan
Telḡî-i ḡanḡal olur ḡayret-i sehd-i mi'ād

63. Fenn-i es'ārda şāhib-i yed-i tūlayam kim
 'Aql-ı kul pust-ı kef-i 'aczi ider pīs-i nihād
64. Geldi hengām-ı du'ā eyleme iṭnāb-ı suḥan
 Tā-be-key lāf u temedduḥle bu tekşīr-i sevād
65. Eyle simden giru şıdķ ile du'ā ey SĀMĪ
 Mustecāb eyleye luṭf ile anı Rabb-ı 'ibād
66. Eyleyüp feyz-i 'amīm ebr-i bahārı tā kim
 Ola günden günə gulzār-ı cihān ḥurrem u sād
67. Görmeye rūy-ı ḥazān bāğce-i iḳbālī
 Ḥār-ı ğamdan ola gul-ğonca-i zātı āzād
68. Tūl-ı 'ömr ile cemen-şuffe-i devletde mudām
 Her sebi Ḳadr ola her rūzı mişāl-i a'yād

El1b. H14a. P14a. R12b. V13a. Y12b.

IV
 ŞİHHAT-NÂME-I HÂZRET-I PÂDISÂH-I CİHÂN SULTÂN AHMED HÂN
 BIN MUHAMMED HÂN-I ŞÂLİŞ (x)

Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fa'ilün
 v - v - v v - - v - v - v v -

1. Sukur Hudāya ki feyz-i 'amīm-i ihsānı
 Kusāde itdi dil-i zār-ı mustemendānı
2. Hezār hamd u şenā kim Hudā-yı 'Azze ve Cell
 Cihāna virdi yine bir nesāt-ı rūhānī
3. Olup kesād ile der-beste cār-sū-yı emel
 Acıldı teng-i metā'-ı dukān-ı sādānī
3. Zamān sirāyet-i feyz-i nesāt ile hurrem
 Zemīn mesarret ile reşk-i bāğ-ı Ridvānī
5. Hücūmı var o kadar inbisātun 'āleme kim
 Olur nesātı dahi leb-kejā-yı hayrānī
6. Cihān kusāde vü 'ālem sukufte halk besīm
 Bu demde 'āmdur āyīnū resm-i handānī
7. Ki oldı illet-i gā'iyesi sürūr u nesāt
 Zuhūr-ı şihhat-ı cism-i latīf-i sultānī
8. O pādisāh-ı 'adālet-penāh kim oldı
 Sikenderān-ı zamān dergehinde der-bānı
9. Hūdaygān-ı felek-bār-gāh kim dehre
 Vücūd-ı nāzikedür mahz-ı lutf-ı Rabbānī

(x). Şihhat nāme-i Humāyun E. Şihhat-nāme-i Hāzret-i Pādisāh-ı Cihān Sultān Ahmed bin Muhammed P. Şihhat -nāme-i Hāzret-i Pādisāh-ı Cihān R. Şihhat-nāme-i Hāzret-i Pādisāh Cihān-Sultān Ahmed Hān Ibn-i Muhammed Hān V. Şihhat-nāme-i Hāzret-i Pādisāh-ı Cihān Sultān Ahmed Hān Y.

10. Sipihr-erîke Seh-i Cem-cenâb kim tutdı
Cihâna velvele-i kûs-ı sevket ü şanı
11. Revân kalbûd-i devlet-i cihân-gîri
Furûğ-ı encûmen-i taht-gâh-ı "Osmânî
12. Su'â-ı neyyîr-i İkbâl-i Hân Ahmed kim
Musellem oldu aña milket-i cihân-bânî
13. O pâdisâh-ı Tehemten-sükûh-ı yektâ kim
Kul itdi dergchine Husrevân-ı devrânı
14. Hazîz-i hâkder-i rif'at âsitânında
Kemîne mûr ider da'vî-i Suleymânî
15. Olur şevâbına mülhak nücûm-ı seyyārât
Sükûn-ı gerdis-i eflâka itse fermânı
16. Sirâyet eylese kühsâra hilmi eyler idi
Çerâğ-ı bezm-i gazâlân cesm-i sîrânı
17. Celâlı tefriķa-fermâ olursa Pervîne
Benât-ı Na'se döner hâlet-i perîsânî
18. Nice tahmmül ider düşmenân-ı saht-dilân
İder güdâhte-itâb-ı kahrı sindânı
19. Zuhûr-ı berķ degül penbe-i şehâbı cû sem'
Tutusdurur serer-i na'î-ı sümme-i yekrânı
20. O dem ki tab'-ı hâs-âyende-i medihe-tîrâz
İdince vaşfını tahrîre hâme-cünbânı

21. Kemāl-ı feyż ile itdi derūnuna ilhām
Hudā bu maṭlaḥ-ı rengīn-i gevher-efsānī
22. Sūkufte oldu leṭāfetle verd-i handānı
Cicek cıkardı şanur halk o sâh-ı zî-sânı
23. Benān-ı şunḥ ile ustād-ı cîre-dest-i ezel
Cemāli muşhafına itdi sîm-efsānı
24. İhāṭa eyledi mäh-ı ruhın saʿādet ile
Sipihri-i saltānatuñ encüm-i dirahsānı
25. Hıbāb-ı āb-ı hayāt oldu ʿārızında bedīd
Temevvüc eyleyicek mevc-i cîn-i pîsānı
26. Cicek degul yed-i kudretle İzld-i mütēāl
Ser-i mubārekine şacdı dürr-i rahsānı
27. Gören şanur gül-i al uzre sebnem-i terdür
Cicek ihāṭa idince o rûy-ı tâbānı
28. Hazān resīde olinca sūkufe-i ʿillet
Acıldı gonda-i şihhat-şemīm-i rūhānī
29. Sipās u minnet-i bî-hadd Hudā-yı lem-yezele
İrişdi āfiyet-cism-i pāk-i sultānī
30. Duʿāya basla tazarruḥ-künān ey SÂMÎ
Ki cûs-ı bahır-ı suhan buldı hadd u pâyānı
31. Kemāl-ı şıdk ile sukrāne bir duʿā eyle
Budur umīd ki Mevlā kabûl ide anı

32. Hemîse tâ ki hücum-ı sürûr u sâdîden
Civân-ı tâze ola pîr-i 'âlem-i fânî
33. Vücûd-ı pâki ola taht-ı 'âfiyetde mekîn
Mu'ammer eyleye Bârî o sâh-ı devrânı
34. Ola cihânda neşât u sürûr ile dâ'im
Şabâhı 'ıyd u seb-i târî kâdr-ı nûrânî

E13b. H25b. P25b. R23a. V24b. Y23a.

34. Cihânda: cihânla R. / Nesât u sürûr: sürûr u nesât E.

V.

KAŞİDE-I VEZÂRET-I İBRAHİM PAŞA DÂMÂD-I SULTÂN

AHMED HÂN-I SÂLIŞ (x)

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

- v - - - v - - - v - - - v -

1. Geldi ol demler ki "âlem sâd u handân olmada
"Ukdeler açılmada ğamlar perîsân olmada
2. Zûlm ile vîrân olan diller olup ma'mûre-zâd
Köhne bünyân-ı sitem hâk ile yeksân olmada
3. Gerçi yuz biñ päre olmışdı mirâyâ-yı kulûb
Her birinden şimdi rûy-ı dil nümâyân olmada
4. Muẓmaḥil olduğda sedd-i bîm-i cân itdi zuhûr
Birbirin ta'ķīb iderken halk pinhân olmada
5. Bîm-i cāndan kimse göstermezdi bas her kâr da
Rûḥdan ihfâ idi ser-der-giribân olmada
6. Sûd-mend olmak nice mümkündür ol bâzârda
Kim ziyân-ı kemter-i sermāye-i cân olmada
7. Gicelerde bî-çerāĝ eylerdi mazlûmân du'â
Sāyesin cāsūs zannıyla hırāsân olmada
8. Böyle bir hengām-ı nâ-mesbûķ idi kim her nefes
Yâd olunduķca müzeyyel "aķl-ı insân olmada
9. Ol ḥamûs ey dil bu ki bir sîve-i taķdîr idi
Men'-i lâ-yûs'el kımaz bu sırrı pürsân olmada

(x). Kaşîde E. Kaşîde der-vezâret-i İbrâhîm Paşa Zamân-ı Sultân Ahmed Hân P. Kaşîde der- vezâret-i İbrâhîm Paşa Dâmâd-ı Sultân Ahmed Hân-ı Sâliş R. Kaşîde-i vezâret-i İbrâhîm Paşa Dâmâd-ı Sultân Ahmed Hân V. Y.

VIII. Dil nümâyân: luṭf-ı tâbân H.P.R. luṭf-ı bârân V.Y.

3. Merâyâ: mezâyâ H.P.V. 6. Ziyân: zebân V. 9. Bu ki: buda H.R.V.Y.

10. Cāre yok teslīmden ğayrı bu ħayret-ġāhda
Kār-ı ʿālem inʿikās-ı fiʿl-i Yezdān olmada
11. Gerçi bu sāl-ı tesettut-fālda emr-i Hudā
Ceys-i dīni iktizā itdi perīsān olmada
12. Baʿdezīn meʾmūldür dūsmenden aḥz-ı intikām
Kim hemīse celb-i daʿvāt-ı ġarībān olmada
13. Ḥaḡ budur kim zaḥmı ile mecrūḡ olan ḡāṭırlaruḡ
Merhem-i tedbīr içün saʿy-ı firāvān olmada
14. Musrikīni ġarḡa-yāb eyler bu dem umīdümüz
Mu'minuḡ seyl-i esk-i cesmi tūfān olmada
15. Cūn teḡābul uzredür dār-ı mukāfāt-ı İlāh
Her ʿilāca derd her bir derde dermān olmada
16. Ğam yime ey dil zuḡūr itdi henüz elṭāf-ı Ḥaḡ
Seyr-i çeşm ol ġayrı bezl-i ḡvān-ı iḡsān olmada
17. Gulsitān-ı devleti acdı nesīm-i ʿadl u dād
Her giyāh-ı ḡuskdan güller nūmāyān olmada
18. Her tehī-dest-i emel olmaḡda gul-cīn-i merām
Cūd u himmet zer-fesān-ı kīse hemyān olmada
19. Sāh-rāḡ-ı sālān-ımaṭlaba ṡāfi cevāb
Sūkkerīn cullāb derd-i ye's u ḡırmān olmada
20. Cār-sūy-ı ġam olur der-beste ḡufl-ı kūsād
Behçet u sādı metāʿ-ı rūy-ı dūkkān olmada

11. Tesettut: tesennet H.P.R.V. 13. Ḥāṭırlaruḡ: Ḥāṭırları E. 18. Zer fesān: H.P.R.V.Y.
Kise:kıs E.V. Kis u H.Y. 19. Cullāb: ḡullāb E.H. 20. Kūsād: neşāt E.P.

21. Carh-ı kec-reftār olup ber-vefķ-ı hātır-cilve-sāz
Gerdis-i nā-ber-şavābından pesīmān olmada
22. Allah Allāh bu ne tevfīķ-i ʿināyetdur ki hep
Ser-be-ser āsāyis-i dünyāya fermān olmada
23. Bu ne elṭāf-ı ilāhidur ki dīn u devlete
Böyle bir zāt-ı melek-ḥaşlet nigeḥ-bān olmada
24. Şad-hezerān sukr-i Yezdānī ki ol şāḥib-himem
Revnaķ-ārāy-ı muʿallā şadr-ı dīvān olmada
25. ʿAdl u inşāf eyle ḥalka dil-nevāz-ı merḥamet
Luṭf u cūdı dest-gīr-i ḥāk-sārān olmada
26. Bir vezīr-i pāk-gevgerdur ki dehr-i ʿāleme
Fikri ḥayr-ı maḥz u kārı luṭf u iḥsān olmada
27. Aşaf-ı Risto-ḥired kim diḳķat (u) endīsesi
Ḥayret-efzā-yı ʿuḳūl-ı mū-şikāfān olmada
28. Ṭabʿi beyt-i mufred-i mecmūʿa-i rūsd ü sedād
Zāt-ı pāki maṭlaʿ-ı ḡarra-yı dīvān olmada
29. Cümle-i evşāfına yok ḥadd u ḡāyet bā-ḥuşūş
Ṭavırı memdūḥ-ı sehensāh-ı cihān-bān olmada
30. Ol sehensāh-ı ʿavākib-bīn-i kār-āḡāḥ kim
Cāk cāk-ı ʿaḳl-ı Eflātūn-ı Yūnān olmada
31. Dāver-i şāḥib-başīret kim zamīr-i enveri
Dūr- bīn-i māverā-yı carḥ-ı gerdān olmada

32. Ol veliyy-i ni'met-i hürd u kelân-ı dehr kim
Kâse-lîs-i maîbahı Fağfûr u Hâkan olmada
33. Husrev-ı sultân-nîşân-ı heft-kisver kim anuñ
Lesker-i Tatara bir kem-ter kuli hân olmada
34. İftihâr-ı dîde-i 'Osmâniyân kim sevketi
Gıpta-bahs-ı milket-i Irân u Turan olmada
35. Seh-suvâr-ı sâha-i ikbâl kim gird-i rehi
Surme-i çesm-i seh-i mülk-i Şifâhân olmada
36. Mişlini görmis deguldur pîr-i carh-ı köhne-sâl
Zatı 'âlîdür rehîn-i sibh-i akrân olmada
37. Hazret-i Sultân Ahmed Hân-ı Gâzi kim anuñ
Âsitânı büse-cây-ı pâdişâhân olmada
38. Nûr-ı fıtratdur heyûlasında şûret-bend olan
Fıtratı sermâye-bahs-ı 'aql u iz'ân olmada
39. Hem-'inân olmaz aña çapük-revân-ı saltanat
'Arşa-i yektâ suvâride feres-rân olmada
40. Hasmet u iclâl ile bindükce rahs-ı devlete
Gâşiye ber-dûs-ı hayl-ı tâc-dârân olmada
41. Âsumân gerdis zemîn temkîn u seylâbe-hurûs
Sâh-bâz-ı bî-per u tay-sâz-ı ezmân olmada
42. Perçem-i mîlsgîn ile olduğa cûnbîde-'inân
Güfyâ bir dil-ber-i kâkul perîsân olmada

32. Sultân-nîşân: sultân-sân H.Y. 36. Sibh-i: sibh ü H.P.V.Y. 38. Bu beyit H.P.R.V. ve Y nüshala-rında yoktur. 39. Aña: eger H. 41. Hurûs: revis H.P.R.V.Y.

43. Ol semend-i bād-peymādur ki hengām-ı sitāb
Peyk-i endīse ҡalur yollarda pūyān olmada
44. Cilve-rīz oldukça yek mih uzre hūsn-i sīveden
Naķs-ı pāyı gerdis-i cesm-i ғazālān olmada
45. Na'li ātesler saçup sur'at demi sāyestedür
Su'le-i cevvalē dinse germ-i cevlān olmada
46. Oyle җapuk-pāyı hūs-reftārdur kim seyr iden
Pey-revān olsa nigāh-endāz-ı im'ān olmada
47. Görmeyüp gerdis dahı peyk-ı hayāl-i tīz-revūn
Tārfetūl-ı ayn icre sekli vaķf-ı nisyān olmada
48. Taht-zeyn-i cilve-gāh itdukçe sultān-ı cihān
Ber hevā ҡaşr-ı mu'allā-yı Suleymān olmada
49. Resk o esb-i seh-nisīne kim idüp kā'im-maķām
Bende-i hāşı rikābında sitābān olmada
50. Bir bunuñ gibi vezīre meh olupdur zir-rān
Böyle bir Āşaf yanınca pāy-cunbān olmada
51. Bir sehen sēh-ı cihān-ārā ki bī-sibh u nażīr
Bir vezīr-i mu'teber kim faķr-ı a'yan olmada
52. Bāreke'llah җab'-ı pāk-ı pādīsāh-ı dehr kim
Mustesārı böyle bir şadr-ı suhendān olmada
53. Maṭla'-ı iķbāl-ı devlet ersed-i cümle-hired
'Aķl-ı kul idrākine meftūn u hayrān olmada

44. Oldukça: oldukça H.V.Y. /Pāyı: pūki V.Y. 47. Nisyān: Bostān H.P.R.V. Pestān V. 50.
vezīre-hiredre E E A'yan Aķl E

54. Gūşe-i gencîne-i tab'-ında sâh-ı âlemün
Muddehir bir gevher-i pākîze-i kân olmada
55. Rutbe-i vālâ-yı isti'dādını fehmi eyleyüp
İ'tibâr u rağbeti hakkında her ân olmada
56. Nice yıl evvel bilürdi şādıkâne hıdmetin
Simdi hüd sa'yi hezâr-ender-hezârân olmada
57. Bezl-i maqdûr eyleyüp nazm-ı umûr-ı dîn için
'Adl u dâdı ber-tıbağ-ı hüküm-i Kur'ân olmada
58. Vaşme-i ağrâz-ı fâsidden beriyu's-; sâhadur
Re'yi bi'l-cümle şavâb-ı nîg-hâhan olmada
59. Hayr-hâhidür veliyy-i na'mine endîsesi
Kârı tevfiğ-ı kulûb mustemendân olmada
60. Nâhun-ı engûst-i inşâf ile kâr-ı halkda
Inhilâl-ı 'uğde-i ser-riste âsân olmada
61. Var mı âyâ kimse gark-ı bahr-ı cûdı olmayup
Cesme-sâr-ı luğfına hasretle 'aışân olmada
62. Hâse li'llâh kalmadı 'ahdinde bir nâ-dîde kâm
Kist-i Ummîd ebr-i in'âm ile reyyân olmada
63. Virmede beynûnet-i ezdâda'adli ittiḥād
Târ u pûd câme-i meh-tâb-ı kettân olmada
64. Zâlim u mazlûm olup'aşrında yek-reng-i vifāk
Gürk-i derrende sobân-ı gûsfendân olmada

54. Tab'-ında: tab'-ide H.P.V. 58. Vaşmet: vaşme E/safâ: sâha E.Y. 60. Halkda: halkdan E.
60. ser-riste: ser- beste E.R. 62. 'Ahdinde: 'adlinde E.P.

65. Hilm u luṭfı ʿāleme tā öyle te'sīr itdi kim
 Ahuvān āgūs-der-āgūs-ı sīrān olmada
66. Nuṣḥa-i sīmādan istidlāl ider ḳaṣd-ı dili
 Feylesōf-ı ṭabʿı imādan zebān-dān olmada
67. Naẓra-i ūlāda añlar her kesün māḥiyyetin
 Nuṭḳa ḥācet yok fehīm-i rāz-ı pinhān olmada
68. Eyleyüp ḥabl-ı metīn-i serʿe dā'im istinād
 Intizām-ı ʿāleme ber-çide dāmān olmada
69. Muḳteẓā-yı cifr-i ḥikmet böyledür bī-istibāh
 Kim ki ṭālibdür cihān pūr-naẓm u sāmān olmada
70. Niyyetin ḥāliṣ idüp evvel ʿli-merzāt-ı İlāh
 Ḥayra saʿy eyler ḳarīn-i luṭf-ı Yezdān olmada
71. Maẓhar-ı tāmı bu nīgū kār-ı memdūḥuñ henüz
 Suḳr-i İzīd kim bu destūr-ı felek-sān olmada
72. Mujdeler āfāḳa simden soñra eşnāf-ı ʿumem
 Subhesiz dil-ḥāḥı uzre cümle sādān olmada
73. Āṣafā ṣāfī-ẓamīrā ṣadr-ı ʿālī-gevherā
 Ey ki zātuñ nuḥbe-i ṣaff-ı vezīrān olmada
74. Sensin ol pīrāye-i ser-ṣafḥa-i iclāl kim
 Ğayrilerden cevdetuñ mümtāz u ruḥān olmada

69. Cihān: cihāne R. /pūr: -H,P,R,V,Y. 71. Felek-sān: felek-sān H,P,V,Y. 72. Subhesiz dil-ḥāḥı uzre cümle sādān olmada: Subhe yokdur dest-blürd-i kāfiristān olmada E.

75. Sendedür hāşşiyet-i iksīr-i himmet sendedür
Her nigāhuñ kīmyā-yı kām-cūyān olmada
76. Ey hidīv-i kām-bahs musta'iddān-ı zamān
Feyz-i medhūñ āb-ı cūs-ā-cūs-ı 'irfān olmada
77. Tab'um ister kim suhanda eyleyüp sihr-i halāl
Gösterem i'cāz-ı maẓmūnı ğazel-h'ān olmada
78. Haṭ degul mir'āt-ı rüyında numāyān olmada
Cesm-i 'āsıkdan sevād-ı 'aks-ı mujgān olmada
79. Āh-ı serdinden olur pūsīde-i sammūr-ı nāz
Zülf kim ber-gerden-i kāfūr-ı cānān olmada
80. Geymis aḳ ḥāre gelür cān-bahs olup 'ussākına
Mevc-hīz-ı āb-ı hayvāndur hīrāmān olmada
81. Dusdi kaldı merdum-i cesmum revāk-ı 'aşkdan
Hāl sanmañ der-bun-ı cāh-ı zenehdān olmada
82. 'Aks-i ḥusn ile perī der-sīsedür her kaṭresi
Germī-i nazẓāreden rüyı hūy-efsān olmada
83. Guft-u-gūy-ı 'aşkda lağzīdedür pāy-ı beyān
Seng-i reftār-ı suhan ḥayretle dendān olmada
84. Sāmīyā oldu kaşīde vü ğazel ğayrı tamām
Temme bi'l-ḥayr-ı suhan vird-i sūrūsān olmada
85. Ba'dezīn iḥlāş ile 'anber-fesān-ı da'vet ol
Kim felekde qudsiyān - āmīn-gūyān olmada

86. Yâ İlâhî pâdisâh-ı dîni manşûr eyleyüp
Kıl inâyet gâlib-i erbâb-ı tuğyân olmada
87. Eyleyüp zâtın terebbu'-sâz-ı evreng-i zafer
Dusmeni maḡhûr ola der-bend-i hîzlân olmada
88. Dîde-i ḡussâddan ḡıfz eyle yâ Rabbe'l-felâḡ
Kim vücûd-ı pâki dehrâ zıll-ı Yezdân olmada
89. Âşaf-ı pâkîze-girdârın dahı iḡbâl ile
Eyle dâ'im ḡayr-ḡâh-ı sâh-ı devrân olmada
90. Eyle takdîre muvâfıḡ dâ'imâ tedbîrini
Kim ḡayâli rûz u seb ıslâḡ-ı devrân olmada
91. Merkezinde tûl-ı cümle ile ola sâbit kadem
Sevḡ ile tâ kim bu heft-ecrâm-gerdân olmada

E14a. H34b. P35b. R31b. V33b. Y31b

VI

KAŞİDE-I TEMMÜZİYE DER-SİTÂYİS-I SULTÂN AHMED HÂN-I
ŞÂLİŞ DER-VAKT-I İBRÂHİM PASA (x)

Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

v - v - v v - - v - v - v v -

1. Temûz irisdi cihân ġarķ-ı tef u tâb oldu
Zemîn harâret ile vaķf-ı pîc u tâb oldu
2. Idup kemâl ile germiyyet-i hevâ te'sîr
Cekîde-i 'araķı ġul-ruhân ġul-âb oldu
3. Düşünce pertev-i hûrsîd ka'r-ı deryâya
Derûn-ı yemde olan mâhiyân kebâb oldu
4. O deñlü siddet-i tâb-ı Temûz kim zerrât
Cihânda her biri bir ķurş-ı âfitâb oldu
5. Bu demde kaķre-i bârân degul harâretten
O deñlü pûte-i gerdûn pür-iltihâb oldu
6. Siyeh ġamâmı ġüdüzendegî-i hûrsîdi
Miġâl-ı külce-i fûlâd eritdi âb oldu
7. Bu farķ-ı ġarr-ı hevâ istidâd-ı germâdan
Tuyûra bâ'iş-i hem-reng-i ġurâb oldu
8. 'Araķ-feşândur oda şanma rûy-ı deryâda
Hurûs-ı mevce ile câ-be-câ ġabâb oldu

(x). Kaşide E. Temmüziye der-sitâyis-i pâdisâh-ı Baħr u Ber Sultân Ahmed Hân-ı Şâliş H.
Kaşide-i Temmüziye der-sitâyis-i Ĥazret-i Sultân Ahmed Hân-ı Şâliş an-zamân-ı İbrâhîm
Pasa P. Temmüziye der-sitâyis-i pâdisâh-ı Baħr u Ber Sultân Ahmed Hân-ı Şâliş V. Tem-
müziye der-sitâyis-i pâdisâh-ı Baħr u Ber Sultân Ahmed Hân Y.

9. O dem ki pürsis-i tahrîr-i vaşf-ı Temmūzuñ
Murād-ı māsıta-i tab'-ı mustetāb oldu
10. Idüp kelāle-i dūsîze-i hayāle eşer
Cu reng-i surh-ı 'alev hōd-be-hōd hıdāb oldu
11. Idüp gūdāhte sīmîne kurş-ı māhı Temmūz
Degül hilāl-ı felek halka-sāz-ı bāb oldu
12. Ne bāb dā'ire-i halka-i felek-sāyı
Muht-i merkez-i mulk-i Ferāsyāb oldu
13. Ne bāb zerre-i nācîz hāk-ı seh-rāhı
Yegāne gevher-i sentāc-ı āfitāb oldu
14. Dahı 'alāmet-i nā-suste-rūyı bākîdür
Kamer o bābda ruhsūde-i turāb oldu
15. Ne bāb pādīsāhān-ı cihān-gīrāne
Melāz u müstenid u cāy-ı intisāb oldu
16. O bār-gāhta Keyvān-ı heftümîn ile māh
Gulām-ı halka be-gūs-ı felek-cenāb oldu
17. Mülūk-ı 'ālemūñ ilcileri yūzin sürerek
Gelüp o bāb-ı sa'ādetde kām-yāb oldu
18. Bu bābda sözüm işbāta kâdirüm dirsem
Ki pādīsāhlara merci'-u me'āb oldu
19. Bu bābda ki anuñ sudde-i mu'allāsı
Memerr-i esb-i sehen.sāh-ı meh-rikāb-ı oldu

20. Sipihr-kevebe sâh-ı Sikender-isti'dād
Ki re'yi âyine-i cihre-i şavâb oldu
21. O bâr-guzîde-i 'Osmâniyân kim ikbâli
Kadem-'nihâde-i ecrâm-ı nûh-ķıbâb oldu
22. Fezâ-yı evcde haytū's-su'â-i hürsîdi
Hıyâm-ı devletine zer-fesân-ı tınâb oldu
23. Muht-ı kûze-i cûdında kaçre-i nâcîz
Nûh-âsumân yem-i lutfında bir habâb oldu
24. Iritdi beyzâ-i mâhî hilâl idince felek
miyân-ı şavletine tîğ-ı su'le-tâb oldu
25. Olup vezîde nesîm-i bahâr-ı inşâfı
Cunûd-ıfitne ser-ender- lîhâf-ı h'âb oldu
26. Figân ider ğam-ı 'âlemle yok zamânında
Meger ki nâle-i bîhûde-i zûbâb oldu
27. Harem-serây-ı sukûhında kemterîn guncisk
Kemâl-i zûr ile nâhun-zen-i 'ukâb oldu
28. Olunca sâha-i kühsâra müntesir 'adli
Ġazâle pence-i sîrân serîr-i h'âb oldu
29. Dem-i bahârda bârân degul huy-efsândur
Ki dest-i cûdı hacâlet-res-i şehâb oldu
30. O sehşuvâr-ı şaf-ârây-ı kâm-rânı kim
Kûmeyt-i haşmetine mâh nev-rikâb oldu

22. Zer-fesân: zer-nişân H.P. Vezîde: derende H.P,R,V,Y. 26. 'Âlemle: 'âlemde P,R,V,Y.
29. Hıy-efsân: cûy-efsân P.V.

31. Zihî semendi Şureyyā-kuṭās-ı cāpūk-pāy
Ki hem-cu şā'ika ol dem ki pur-sitāb oldu
32. Kemîn serāre-i na'îlî hilāl resmîdur
Şu'ūd idup feleke su'le-i sihāb oldu
33. O hînk-i bâşıra-cevlân ki peyk-i endîse
Dem-i müsābaka pesmānde-i hicāb oldu
34. Hudāyegāne-î dehrā seh-i felek-kadrā
Ma'ārif ehline lutfuñ ki bî-hisāb oldu
35. Kaşîdeme nazar it 'ātîfetlu Hunkārum
Bu 'arz-ı hāle faqat sefkatuñ cevāp oldu
36. Felek didükleri nā-ber-karārdan feryād
Ki dil ehlinde sitem-horde-i 'ikāb oldu
37. Bu teng-nāy-ı felāketde kalb-ı nā-sāda
Hemîse kārı anuñ rencîsî-azāb oldu
38. Derūnı ātes-i miñnetle eyleyüp pur-dāğ
Tenūr-ı sînede laht-ı ciger kebāb oldu
39. Felāhun-ı sitemi seng-sārı zîcret idup
Mişāl-ı hâţır-ı 'āsık göñul harāb oldu
40. Sipihr-i kîne-ver-i bed-menis hayālinde
Eziyyet ehl-i dile mûcib-i şavāb oldu
41. Gürūh-ı nādire-sencān-ı nûkte-fehmāna
'Adāveti hele bi-sekk u irtiyāb oldu

42. Meded-res ol meded ey pādisāh-ı zī-sānum
Ki lutf u merḥametüñ dehre bī-ḥisāb oldu
43. Penāh-gāh ideli dergeh-i mu'allāñ
Sipihre carz-ı niyāz itmek irtikāb oldu
44. Futādegāne olan dest-gīr sensin sen
Ki yüz süren der-i vālāna kām-yāb oldu
45. Nigāh-ı merḥamet it SĀMĪ-i ġarībūñe de
Ki dergehūñde o da hende-i tūrāb oldu
46. İnāyet u kereme maḡhar eyle kim diyeler
Telāfī-i sitem-i carḡ nā-ṣavāb oldu
47. Umīd-i mertebe-i ḥāceğī-i dīvānı
Derūna māye-i tesvīs u irtirāb oldu
48. Be-ḡaḡḡ-ı nūr-ı Nebī nā'il-i merām eyle
Der-i sa'ādetūñe geldi pūr-ṣitāb oldu
49. Bilindi maḡsad-ı mā-fi'z-ẓamīr ḡāmūs ol
Suḡan resīde-i ser-maḡṡa'-ı niṣāb oldu
50. Söz āḡır oldu ḡulūṣ ile bir du'ā it kim
Sūrūs-ı ġayb diyeler müjde müstetāb oldu
51. Hemīse sūzis-i tāb-ı Temmūz ile tā kim
Zemīn pūr-ātes u ālem-pūr-irtirāb oldu
52. Sipihri zātuña ḡaḡ sāyebān-ı rāḡat ide
Ki sekl-i filke-i zerrīni āfitāb oldu
53. Ola vücdı murabbā'-nīsīn-i ḡaṣr-ı ḡayāt
Binā-yı āmr-i ādū tāki pūr-ḡarāb oldu
- E17a. H37a. P38a. R34a. V36b. Y34a.

VII

KAŞİDE-İ SITÂ'İYYE BERÂYI SULTÂN AHMED HÂN-I ŞÂLİS (X)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Yine âşârın izhâr eyledi hengâm-ı dey haqqâ
"Aceb esdi şavurdu nîce günler serdî-i sermâ
2. Degül berf ustine cil aqça şaقدı erba'in icre
Sitânbuluñ felek ta'zîm sânin eyledi icrâ
3. Zemîn uzre o deñlu hâr-ı yâbîs oldu müstahkem
Ne çekdi ref' idince nîcesin bî-tâb idup sermâ
4. N'ola "aţţâr-ı carhuñ olsa rîzân khand-ı kâfûr
Kârıldı tablasında toñdı ke's-i encûm-i zehrâ
5. Kudûm-ı lâleye nazżâre-senc-i hasret olmaقدan
Gözine aq dusup berf ile nergis oldu nâ-bînâ
6. Cemende döndi her serv-i sehî bir sem'-i kâfûra
Serinde su'le-ves zâhir olup gice meh-i ğarrâ
7. Şoyunup hân-kâh-ı gulsenîde erba'in çekdi
Nihâl-i verd giydi peyrevîden hırqa-i beyzâ..
8. Neyistânuñ çalındı beñzi dem-serdî-i sermâdan
Ham itdi pîr-i cengi-i sitâ escârı ceng-âsâ
9. Şoyunmısdı egerci nev-nihâlân küşti-girâna
Mişâl-ı Zâldur' meydâna çıقدı baقدı kıs ammâ

X. 1. Hengâm: ahkâm E. 3. Hâr-ı yâbis oldu müstakkem: Kâr oldu selc kim hûrsîd H.P.V.Y.
9. Der-i:zer H.P.V.Y.

10. Şoğuk tutsa 'aceb mi simdi rindān cām-i billūri
Görinür cesmine hem-şüret-i yah sāgar-ı mīnā
11. Ayāğını kümevt-i mey üşütdi eyle gel ta'rīk
Yetissun tā ki sākī germ olunca nes'e-i şahbā
12. 'Aceb mir'āt-ı yahrengi felekde oldı mı mer'ī
Bu güne in'ikās-ı incimād şüret-i gābrā
13. Meger kürsīde dīdārı ola seyh-i murā'īnūn
Kelām-ı bāridin serd eyledükce zemherir-āsā
14. Ger ibrā'-ı zinād itse bu dem Zerdüşt-ı sāhib-Zend
Serār-ı seng olur mānend-i erzen muncemid peydā
15. Şebātı kıl kalemle eybakūñ ahkerde mümkindür
Burūdet tab' nāra öyle te'sir eyledi hālā
16. İderdi imtinān ehl-i caḥīme mālik-i dūzah
Eger bu kıs kıyāmātlar göreydi 'ālemi farzā
17. O deñlu tab'-ı sermā-dīdeye nār oldı sevḳ-āver
Ki rüy-ı mānkal-ı sūzāna oldukça nigh-peymā
18. Şanur bir kāsedur kim dāne-i rūmmān ile memlū
Ekilmiş üstine ḥākisteri sukker durur gūyā

E68b. H38b. H39b. V37b. Y35a.

10. Şoğuk: sovuğ E. 18. Kāsedur kim dāne-i rūmmān: dānedür kim kāse-i rummān E.

VIII

KAŞİDE BERĀYI VEZİR-İ A'ZAM BALTAÇI MEHMET PAŞA- (x)

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün
v v - - v v - - v v - - v v -

1. Bâreke'llâh zihî 'ârifet-i settârî
Ġamuñ oldu mütevârî-i 'adem-âşârî
2. Kalmadı âyine-i dilde küdüretten eser
Oldı şaykal-zede-i dest-i şafâ jengârî
3. Bâğ-ı dehrüñ bumeserretle degül müsteb'id
Olsa uskûfe-nümânâ-ber-maḥal escârî
4. Muhtefî idi 'arûs-ı tutuk-ârâ-yı emel
Oldı cesm-i dile âyine-nümâ ruḥsârî
5. Oyle ser-germ-i nesâṭ oldu cihân kim zuhhâd
Feleki cām şanur meyi şafak hun-bârî
6. N'ola olmaz ise bu hengâm-ı sürûr-efzâda
Bir daḥî kâ'ide-i girye-i miḥnet cârî
7. Varsa şûret-gede-i Ġine demlerde şabâ
Sevḳ ile raḳşa gelür her şuver-i dîvârî
8. Dest berhem-zen olub sevḳ ile ehl-i du.cihân
Cesm-i baht-ı siyehe girdi dem-i bîdârî
9. Itdi âvihte zuhhâd-ı duruğ-pişe bu dem
Gerden-i zuhre ḥamâ'il gibi mûsikârî

(x). Berâyı Baltacı Mehmed Paşa E. Kaşide der-Sitâ'is-i Baltacı Mehmed Paşa H. Kaşide-i Baltacı Mehmed Paşa Ḥazret-i Sultân Ahmed-i Sâlis el Vezir P. Kaşide-i Ġarrader-Sitâ'is-i Şadr-ı A'zam Baltacı Mehmed Paşa R.

XI. 1. Ġamuñ: Ġamın R. /Mütevârî: müteva'zi E. 2. Şafâ: cefâ H.R.Y. ḥafâ V.

10. Bezm-i 'âlem o kadar pür-nağam-ı behcet kim
İtse Ferhād bu eyyāmda nāhun-kārı
11. Şūret-i kâse-i tanbūra dönüp kūh- gārān
Tise mızrāb u reg-i seng olur evtārı
12. Şābitāt oldu mişāl-ı kaṭarāt-ı sīm-āb
Bī-ḳarār eyledi sādī felek-i devvārı
13. Tīre-bahtāne, tulū' eyledi mihr-i umīd
Muẓmaḥil oldu ḳalām-ı seb-i miḥnet-kārı
14. Zīver-i rūy-ı dükān oldu metā'-ı sādī
Ba'dezīn ḳalmadı kālāy-ı ḡamuñ miḳdārı
15. Eyledüm ser-be-girībān-ı taḥayyūr dilden
Bu meserret nedür ayā diyū istiḥbārı
16. Pāy-ı cünbān-ı şafā rakş-künān-ı tebşīr
Didi şad-müjde āyā ḡam-zede-i nācārı
17. Yine üftādelere rif'at ü sān el virdi
Oldılar dest-be-dāmān-ı 'aṭā-yı Bārı
18. İtdi tevḫīḳ-ı Hudā nā'il-i mihr-i devlet
O cihān-daver-i düstūr-ı felek-girdārı
19. Eylese sāye Hudāvend-i Mu'aẓẓam kim olur
Kūse-i dāmeni fark-ı feleguñ destārı
20. Bende-i ḥalka-be-ḡış-ı dūr-i cūdı Hatem
Bermekī dergihinūñ kāse-be-kef cerrārı

21. Vaşf-ı pākuñde ider kilik-i bedfu'l-erķām
Levh-i ta'zīme bu ta'bīr ile gevher-bārī
22. Āşaf-ı devr-i zamān mā-ḥaşeile kevn u mekân
Nuḥbe-i devletiyân maẓhar-ı luṭf-ı Bārī
23. Cihre-perdāz-ı kerem dest be-bālā-yı himem
Mesned-efrūz-ı ḥasem maşdar-ı nikū-kārī
24. Rā'iz-i edhem-i iķbāl Muḥammed Paşa
Küremānuñ 'alem-efrāz-ı sipeh-sālārī
25. Masrık-ı 'ātīfetuñ mihr-i celī sa'sa'ası
Şadef-i cāh u celāluñ guher-i seh-vārī
26. Serv-i mevzūn-ı ḥıyābān-ı refi'ū's-sānı
Gulsen-i mekrēmetuñ tāze gul-i bī-ḥārī
27. Ser-fürū eylemez iķbāl ile Cengiz olsa
Bārgāhında kemer-beste olan Tatarı
28. Kāse-lis eyledi Fağfūr ile şāh-ı Çini.
Rīze-cūnbān-ı simāṭa ni'am-ı bisyārī
29. Feleki zīr-i esāsında bulur der-gehinuñ
Olsa tarḥında Sinnimār-ı felek mi'mārī
30. Dest-i cūdunda kalem Altun Oluğdur gūyā
Zātıdur kıble-i ḥacāt-ı himem züvvārī
31. Olsa kevneyni n'ola dā'ire-i cūdı muḥīṭ
'Arşdur nokṭası kuṭbeyn-i felek-pergārī

32. Lezzet-i k̄and-ı mükerrer gibi kām-ı dehri
It̄di pūr-sehd-i şafā maḳdem-i şīrīn-kārı
33. Kendūdūr yine nazīri var ise dūnyāda
Itme aḥvel gibi mir'āt-ı zanūn enzārı
34. It̄di bu ma'nī-i taḥḳīḳ-nümāyı te'yīd
Mesned-i şadr-ı vezāretde anuñ tekrārı
35. Haşmı dem-beşte ider sürme-i toz-ı kavsi
Söyledür kuvve-i bāzūsı leb-i süffārı
36. Olsa rūsen-ger-i nazḳāre ḡubār-ı kādemi
Reşk-i āyine-i İskender ider enzārı
37. Seḳḳati bī-ser ü sāmānı ayaklandursa
Pāy-ı leng eylemez bir daḥi kec-reftārı
38. Himmeti olsa eger taḳvīye-baḥs-ı zu'fa
Nāza ḡālīp-ter ider mūr-ce-i seyyārı
39. Nāmiye vāye-peḳīr olsa eger cūdından
Dāne-i la'ı-ı girān-ḳıymet ider ḡul-nārı
40. 'Adli te'şīr-i belīḡ eyledi āfāḳa n'ola
Pust-ı seh-bāzda keb̄k eyler ise reftārı
41. Düşmeni cevher-i semsīri idüp ser-geste
Gösterür ḥalka-i girdāb yem-i zehhārı
42. Dehset-i su'le-i semsīri keḳ-i temkīni
Eridür şu gibi tīḡ-ı kemer-i kūhsārı

43. Devr-i 'adlinde ki esbāb-ı perīsāniden
Oldı cem'ıyyet-i gul-deste-i 'ālem 'ārī
44. Tār-u-mār ide meger darbe-i dest u sāne
Sünbül-i zülf-i şiken-der-şiken-i dildārı
45. Itse devletle ger irhā-yı 'inān-ı iqbāl
Cesm-i hürsīda başar esb-i şabā-reftārı
46. Hābbezā esb-i sebük-seyr-i felek-peymā kim
Kem-terīn gird-i rehi sebkat ider efkārı
47. Āhuvān dil-şude-i 'isve-i cesm-i sūhı
Hūblar sīfte-i percem-i müsgīn-tārı
48. Hāşılı hemcu bütān mütēnāsib-a'za
Oldı maṭbū'-ı pesendide anuñ etvārı
49. Görse yek-mıhda tarz-ı cevālānuñ 'ussāk
Bir dahi yād idemez gerdīs-i cesm-i yārı
50. Na'linuñ olsa eger pür-serer-i nācīzi
Kemterīn cūnbis ile atlas-ı carha sārī
51. Zīr-i ğırbaldan āgūs-ı temāsāya olur
Māverā-yı felegi rakībinün enzārı
52. Kāğız-ı bād gibi şafha uçar destinden
Vāşıfı ala ele kıl-k-i sebük-reftārı
53. Sur'atin yine kalem vaşf idemez olsa eger
Nüh-felek hokka yedi baħr-ı midād-ı cārī

54. Āşafā şāf-dilā baħr-ı muruvvet-güherā.
Ey bihīn durr-i girān-māye-i feyz-i Bārī
55. Sensin ol perde-berendāz-ı nihān-hāne-i cūd
Saña mahşūş tıllısm-ı keremün izhārı
56. Gelmedi sencileyin dehre vezīr-i a‘zam
Görmedi cesm-i cihān sende olan āsārı
57. ‘Adem-i sibhuñe ħukm eyler idum gāhī eger
Zīb-i dest itmeseñ āyīne-i pur-envārı
58. Gözi kaldı felekuñ ħalka deguldur görinen
Dergeh-i rif‘atıñuñ tā ola ħidmet-kārı
59. Hep aķup gelmede dergāhuña ehl-i ħacāt
Baħr elbette çeker kendüsine enhārı
60. Ben daħi kūze-i iskeste-i ummīd be-dest
‘Azm idup sūy-ı yem-i luṭfuña kaṭre-vārı
61. Oldı deryā-yı dili āgūs-kuşāy-ı emvāc
Şadef-i feyz-nişār itdi dūr-i seh-vārı
62. Eyledum zīver-i ser-tāc-ı mezāmin u nikāt
Ya‘nī bu maṭla‘-ı rengīn-i guher miķdārı
63. Tāb-ı mey eylese ħūy-gerde o gül ruhsārı
Mevc-i mīnā-yı perī-hāne ider enzārı
64. Nigeħi oldı cu bādām-ı du mağz-ı sīrīn
Cesm-i aḥvel görüp ol la‘l-i seker güftārı

65. Yad-ı la'liyle olup dīde-i ter sīse-i kand
Beñzedi cūb-ı nebāta muje-i hūn-bārı
66. Eyledi ğavṭa-hūr-ı hayret o cār-ebrūnuñ
Cār mevc-i yem-i hūsnı bu dil-i nā-cārı
67. Görse peymāne be-kef ol mehi eyler zāhid
Gerdiş-i cāma bedel subḥa-i istiğfārı
68. Dil-i ğam-dīdeyi carḥ eyledi maḥrūm-ı vişāl
İtdi āğūs-be-āğūs-ı şaf-ı ağıārı
69. Dād-ı gerdūn-ı siyeh-kāse-i dūn-perverden
K'eyledi ehl-i dile vāye ğam u ekdārı
70. Oldı ham kāmēt-i bālā-yı emel vaqt-ı sebāb
Cekmeden bār-ı girān-ı felek-i ğaddārı
71. Oldı bē-aks-ı uşūl-ı harekāt-ı devrān
Sāz-ı bahtum gibi bī-cā nağam-ı edvārı
72. Gird-i hāṭır olur ehl-i suḥana kuḥl-i gulū
Böyle kalursa ğam u miḥnetuñ istimrārı
73. Vaşfuñı böyle mi eylerdum ayā mihr-i kemāl
Olsa göñlümde eger zerre sürūr āşārı
74. İtme bīhūde şikāyet bu müsellemdür kim
Dā'imā cevrdür ehl-i dile carḥuñ kārı
75. Cāre yok sive-i taḳdīre rızādan ğayrı
Fehm olunmaz ḥikem-i sırr-ı ḥafī- i Bārı

76. Āşafā ṭabʿa idūp feyż-i medīḥuñ te'sīri
İtdum engüst-numā ḥāme-i gevher-bārī
77. Eyledum himmet-i evşāfuñ ile peyveste
Fark-ı su'arāya ser-i silsile-i es'ārı
78. Feyż-i medḥuñle ben ol sâ'ir-i mümtāzum kim
Çekerum nazma bilā-riste dur-i güftārı
79. Şaf-be-şaf lesker-i ervāḥ-ı ma'ānī-i laṭīf
Oldı Beytu'l-Ḥareṁ nāṭıķamuñ züvvārı
80. O kadar nazm-ı selīsumde leṭāfet var kim
Kalemümden olur āb-ı gevher-āsā cārī
81. Nazm-ı rengīnımuñ engüst-i meşāri'-de olur
Ṭamla yāķut gibi her nuķat-ı hem-vārı
82. Enverī-i suḥan-ārā-yı ider dāğ-ı be-dil
Mihr-i burcu's-seref-i maṭla'umuñ envārı
83. Pāy-ı taḥt-ı suḥanumda olamaz ḥaclet ile
'Urfī zānū-zede-i şandalī-i pindārı
84. E's-şalā nādire-sencān-ı suḥan-fehmāna
İste mīzān-ı kalem iste suḥan miķdārı
85. Nice faḥr eylemesün ṭab'-ı bulend-i iķbālüm
Bir senuñ gibi vezīruñ ola midḥat-kārı

80. Selīsumde leṭāfet: Leṭāfet selīsumde R. 81. Nuķat: nokta H.R. 84. Mīzān: mīrān E.

86. o mubāhātı hūlūş ile yeter ey SĀMĪ
 Bir du‘ā it ki ola .zerķ u rīyādan ‘ārī
87. Tā ki āşārı zuhūr eyleye seyyārātun
 Dündüre dest-i azāya felek-i devvārı
88. Ola bī-jeng u keder zīver-i zānū-yı nesāt
 Dā' imā āyīne-i ab‘-ı şafā-girdārı
89. ‘Umr ü devletle olup şadr-ı vezāretde muķīm
 İde iķbālını günden güne efzūn Bārī

E22b. H30b. R27b. V29b. Y28a

IX

KAŞİDE-İ TÂRİH DER-FETH-İ TABUR BERĀY-I BALṬACI MEHMED PASA
NĀKİŞ (x)

Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun
- v - - - v - - - v - - - v -

1. Bāreke'llāh ey bihīn serdār-ı meydān-ı veġā
Ḥayr-ı maḳdem ey yegāne şaf der-i kişver-küşā
2. Cekdi bir mūy-ı za'īf-āsā gurūh-ı dūşmeni
Ḳabā'a-i tīġūn meger kim ola seng-i keh-rubā
3. Dūsmene gösterdi el-ḥak mu'cizāt-ı Ahmedi
Āferīn ey şadr-ı Ḥaydar-ḥamle-i nuşret-livā
4. Dūşmeni saḳḳ-ı 'aşā itdukde tefrīḳ eyledi
Buña lāyık dinse açıldı tefāriḳu'l-'aşā
5. Boynı baġlu bende itduñ sille-i iḳbālle
Eyleyüp gerden-kesān-ı 'ālemi rû-der-ḳafā
6. Böyle sehl-i mümtenîe olmış mı bir feth-i celīl
Var ise gelsün disün cümle tevārīḥ-āşinā
7. Ḥāşılı olmış degüldür böyle bir feth-i 'azīm
Saña mahşûş u müsellemdür be-te'yîd-i Ḥudā
8. Var yûri feth eyle Sarḳ u Ğarbı, Iskender gibi
Ḳalmadı simden giru bir sedd-i rāh olur saña

(x). Kaşide-i Nâkışa E. Kaşide-i Moskova Seferi Fethine Baltacı Mehmed Pasa H. Kaşide-i Feth-i Tabur-ı Moskova Berâyı Baltacı Mehmed Pasa nokşandır P.V. ve Y nüshalarında başlık yoktur.

XII. 2. Mûy: mûr E. 3. Bu beyit sadece E nüshasında var 4. Ey dedi: eyledüñ P,R,V,Y. 5. Baġlu: baġlı E. 6. Böyle: bu E,H,R, V. /bir feth-i celīl: feth-i her-celīl V,Y.7. Bir feth: feth bir H.

9. Zātuña dirsem sezā Iskender-i gīti-sitān
Tīguña lāyık disem āyīne-i 'ālem-numā
10. Zūr-ı bāzū ile feth itduñ kılā'-ı dūsmeni
Eyleseñ āvīhte semsīriñi'arsā sezā
11. Hōd-be-hōd haşmı giriftār itdi bīm-i şavletuñ
Halka-i t̄abūrı oldı kendūye dām-ı bālā
12. Mevc urup seyl-ābe-i t̄ūfān-hurūs-ı ceys-i dīn
Eyledi ser-geste t̄abūrın mişāl-i āsiyā
13. Kendū āb u dānesidūr cekdi hayl-i dūsmene
Muhre-i t̄op u tufeng u mevc-i semsīri-i kazā
14. Virdi āb-ı tīg ile misket guzāt-ı mūslīmīn
Eyledukce kāfiri germ-istihā kaht̄ u galā
15. Şanma kim ceng u cidāl icre tufeng u harbadur
Ellerinde oldı kuffār-ı za'ifānuñ 'aşā
16. T̄oplar kundağ bırağdı hān-u-mān-ı dūsmene
Bir āğızdan eyleyüp hengāme-i rūz-ı cezā
17. Cār-ı murdāra pacavra gönderürdi t̄oplar
Yas içinde kanlı yasın silmek için dā'imā
18. Cārıbed-hencār nā-cār el-amān dirse n.'ola
Kim bozuldukda hurūf cār olur elbet recā
19. Cekmedi kimse bu heycāda ta'ab mānend-i tīr
'Adeti olmağla kavsuñ kāmeti oldı dūtā

12. Bu beyit Y nüshasında kenardadır. / Āsiyā: āsiyāb Y. 13. Kendū: kendi E. V. 14.
Tig ile: tīguña 19. Olmağ: olmağ E.H.P. R.V.

20. Raķŗa geldi bezm ü rezm içre ser-i a'dā-yı dīn
Turralar itdükce gūŗ-ı heft-cūŗı pūr-ŗadā
21. Ŗūr idi gūyā nefīr-i mehterān bir nefh ile
Eyledi dūŗmenleri uftāde-i hāķ-ı fenā
22. Āfitāb-ı rāyet-i nuŗret olunca āŗikār
Hep řaŗıldı lesker-i küffār-ı zulmet-āŗinā
23. Re's-i küffāra dūŗup hūmbare-i encūm-fesān
'Asker-i seyřānı şan recm eyledi ehl-i semā
24. Döndi la'lin sāŗara . mīnā-yı neyit-fām carh
Mun'akis olduŗda reng-i dest pūr-hūn-ı vegā
25. Eyledi a'lā vū ednāyı bu nuŗret . sād-kām
Diyeler tahŗīn idūp ins ũ melek ni'me'l-ŗazā
26. Gūyiyā bir ķac sehīd olan dilāverler için
Dūŗdi mülk-i Lehle nīce hıŗn-ı 'ālī hūn-bahā
27. Nef' i merhūm eylemiş bu mıŗra'-ı bercesteyi
Nīce yıl evvel senūŗ vaŗfuŗda inŗā gūyiyā:
28. Bir ėazā itduŗ ki hūsnūd eyledūŗ peyŗamberi
Eyleyūp isr-i rasūlu'llāha el-hāķ iķtifā
29. Bir ėazā itduŗ ki bīm-i tīŗ-i ķahruŗdan senūŗ
Fitne vū ėavŗa kesildi oldu 'ālem pūr-ŗafā
30. Bir ėazā itduŗ ki te'ŗīr-i řadā-yı sūhreti
Oldı rūh-ı ķahramān-ı Rūsteme ĥayret-fezā

20. Gūŗ:ķuŗ E. 23. Encūm-fesān: Āteŗ-fesān E. 28. Bu beyt H.R,V,Y nüshalarında yoktur.
29. Bu beyt H.P,R,V,Y nüshalarında yoktur.

31. Bir ğazā itduñ ki simden şoñra şaff-ı rezmüne
Karşu turur var ise meydāna gelsün e'ş-şalā
32. Cār-ı Moskov bir gedā-ves n'ola istīmān ile
Olsa bāb-ı devletūnder rūy- ber-hak-ı recā
33. Kayser u Iskender u Yunān bu cengi görseler
Acz ile anlarda olurdı derūnda cebhe-sā
34. Gūs idunce müjde-i nā-gāh zuhūr-ı nuşreti
Böyle tahrīr eyledüm elķāb-ı medhuñ bī-riyā
35. Erdesīr-i sīr-heybet Aşaf-ı Cem-menķabet
Kahraman-şavlet vezīr-i Ğazī-i Rustem-veġā
36. Kār-fermā-yı zafer şāhib-ķırān-ı nām-ver
Kām-kānı dād-ger şadr-ı secāat-intimā
37. Mālik-i mülk-i saādadet iftiḥār-ı saltanat
Rütbe-bahşā-yı şadāret mazḥar-ı luḥf-ı Hudā
38. Ḥazret-i Pasa-yı Ekrem dāver-i gerdūn-ḥasem
Şāhib-i seyf-u kalem hem-nām-ı Faḥru'l-enbiyā
39. Ol vezīr-i şāhibu't-tedbīr kim tevfiķ-i Ḥak
Eylemis taķdīr ile re'y-i rezīnūn āsinā
40. Zīb-i bālā ḥāne-i iķbāl kim sāyestedür
Olsa cārūb-ı deri seh-bāl-ı Sīmurġ u Humā
41. Baḥr u ber olsa n'ola muḥtāc-ı luḥf u himmeti
Bir eli deryā-yı cūd u bir eli kām-ı sehā

42. Pîs-gāhında cenibet-keş seh-i hāver-sitān
Ablağ-ı cāhında meh sīmīn-rikāb-ı pūr-ziyā
43. Hāk-māl-i sūdde-i rif‘at-medār-ı āfītāb
Carh rāhında gedū-yı māh der-kef bir gedā
44. Suḳka-i rāyāt-ı iḳbālīne taḥrīr eyledi
Sūre-i سورة ilk-i te'yīd-i Hudā
45. Ba‘dezin her ḳanda ‘azm eylerse nuṣret-yāb olur
Gālib olur cümleten a‘dā-yı dīne ḡalibā
46. Zūr ile a‘dā-yı ṣulḥ itdüdü ḡayrı kimsenūn
Ḳana girmez desti bu demlerde bī-reyb u merā
47. Sāḳi-i bezm-i ṭarab ola meger sāḡar-be-kef
Dest-i hūbāna vire ziynet yāhud reng-i hīnā
48. Teng idup cāy-ı gūrīzi ḥaṣma bīm-i heybeti
Hālḳa-i zincīr olup pāy-ı ‘adūya naḳs-ı pā
49. Taḳvīyet-baḥs-ı za‘ifān kim kemīn bir kāh-ı ḥusk
Eylese kem-ter ḡubār-ı dergehine ilticā
50. Cezb ider bu‘d-ı mesāfa olsa da sāl-i hezār
Fi'l-meṣel mānend-ikuh-ı Kaḡolursa keh-rubā
51. Naḡrası olurdu cesm-i sūzen-i ‘İsīye tār
Hāk-ı pāyın a‘mī-i fıṭrī ideydi tūtiyā
52. Luṭfını yād itse cisminde gedāyānı olur
Mevc-i hārāya bedel naḳs-ı cebīn-i buryā

44. İḳbālīne: iḳbālī ki 45. Bu beyit Y nüshasında kenardadır. 48. Ḥaṣma : ḥuzme H.
49. Bār-gāh : perḡār H,P,R,V,Y. 52 Bedel: mībeddel H,P,R,V,Y.

53. Bîd-i baht-ı vâjgûn bâr-âver-i maşşûd olur
Irse bir kahtremidâd-i luţf u ūdından numâ
54. Her cebel bir tûde-i anber olur cûlar gul-âb
Bûy-ı ahlâkın nebâtâta nişâr itse şabâ
55. Bûy-ı hulķı var iken zîr-i lihâf-ı nâfdan
Zâhir olsa mahv olur mûsg-i Hutten ile Hıta
56. Mû-sikâfân-ı Aristo-hikmetân-ı rûzgâr
Nûşâ-i re'yinde bulmazlar sevâd-ı nâ-be-câ
57. Rutbe-i vâlâ-yı câhın bilseler itmezdieler
Ehl-i hey'et i'tibâr-ılâ-halâ vü lâ-melâ
59. Seh-suvâr-ı arşa-i hîcâ ki pîsinde mûdâm
Hıẓr-ı tevfiķ-ı Hudâ-yı lem-yezel"dür reh-numâ
59. Olsa devletle semend-i sūh-ı reftâra suvâr
Pâyına olur fütâde dūşmen-i ser-der-hevâ
60. Dūsina olms vūcūd-ı nâzikîn cūn bûy-ı gul
N'ola ol esb-i sebūk-seyre disem bād-ı şabâ
61. Âhūvâne zîb-pūs-ı âl ile itse hırâm
Cilve eyler gūyiyâ bir dil-ber-i gul-gūn kabâ
62. Sur'ati ol rutbedir kim raķîbi vaķt-i direng
Eylese sehven eger destin'inâne âsinâ
63. Güz yumup acınca kuŗr-ı arzı devr eyler hemân
Bu'l-acebdür koyduķı yerden yine olmaz cūda
- E25b. H41a. P47a. R35a. V44b. Y41b

X.

KAŞİDE-İ BAHÂRIYYE DER-VAŞF-İ SEHİD VEZİR-İ A'ZAM 'ALİ PASA
(x)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün
v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Bahâr irdi yine şahn-ı cemen pür-ziynet u ferdür
Bihîşt-i cāvidāniden cihānuñ luṭfı ber-terdür
2. Bilür cesm-i haḳīḳatle temāsā eyleyen 'ārif
Cemāl-i Haḳḳa her berg-i cemen bir gūne maḫhardur
3. Feleklerdür ḥum-ı firūze-fām-ı sıbgatu'll-ilāhī
Nebātātuñ anuñcūn her libāsi levn-i digerdür
4. Leb-i cū şu gibi taḳrīr ider luṭf-ı cemen-zārı
Serevler ḥāme der-kef naḳs-perdāz-ı gul-i terdür
5. Degul uskūfeler escārdan rīzān olan ḥāke
Leṭāfetle zemīn āyīnedür bu 'aks-ı aḫtedür
6. Leṭāfetle zemīnuñ sāye-i rengīn-i ezhārı
Dimāğ-ı cāna mānend-i benefse nekhet-āverdür
7. Birīsim-riste-i gul-deste itse bāğ-bān ḥāke
Reg-i seng öyle te'sīr-i hevādan nerm-i ḥuṣ-terdür
8. Olur gul cūb-ı ḥuṣ lāne-i bulbulden ūskūfte
Tekāzā-yı nemā kim ḥadd-ı zātından füzūn-terdür

(x). Kaşide Berāyı Sehīd 'Alī Paşa E. Bahāriyye H. Kaşide-i Bahāriyye der-vaşf-ı sehīd
'Alī Paşa Ḥazretlerine virilmiştir P. Kaşide-i Bahāriyye der- Sitāyis-i Sehīd
'Alī Paşa V.Y.

XIII. 2. Berg-i cemen: berg-i cümle E.H.R. 3. Levn: nevc P.V.Y.
7. Ḥāke: mümkün H.P.R.V.Y.

9. Bahāristānı yazdı levh-i bāğa Kātib-i Kudret
Muselsel mevci bārik ile cūlar aña mıştardur
10. Zümür-rūd-gün varaqla şāh-ı pīç-ā-pīçde gonce
Kafesde āl-ı mınkār ile tūtī-i suhan-verdur
11. Nesīm-i nev-bahārı feth idup gevher-nişār eyler
Tıllısm-ı bāğa kim carh-ı felek kufl-ı müdevverdür
12. Nesīm-i cīre-dest anı şarar serv-i hırāmāna
Acıldı tazelendi yāsemen destār-ı dil-berdur
13. Yesil dībāden incüli cibinlik berg-i şebnem-püş
Derūnunda ‘arūs-ı gonce bir pākīze duhterdür
14. Maḳām-ı Evc şāh-ı gulde taḳsīm-i neşāt eyler
Ne nağme itse teklīf istemez bulbul muhayyerdur
15. Dem-i şubḥı beyāz-gerden-i ḥāvra-yı ‘illīyyīn
Cebīn-i sāhid-i feyziyye şebi zūlf-i mu‘anberdur
16. Seb-i meh-tābda seyr-i leb cu naḳra-i gūlsen
Mezāk-ı ḥāhise hem- ḳaşnī-şīr ü şekkerdur:
17. Düşünce cūybāra pertev-i hūrsīd-i ‘ālem-tāb
Derūn-ı sīsede ‘ayniyle nāreno-i müdevverdür
18. Mesīḥ-āsā semīmi māye-baḥs-ı zindegānīdur
Buḥūr-ı Meryeme her lāle bir yākūt mecmurdur
19. Cemen tā öyle cūs-ā-cūs-ı emvāc-ı tarāvet kim
Temāsāda nigāh-ı ārzū gūyā sināverdür

12. Kesf: feh E / Remz: sır E. 14. zebānumda: ziyānumda H.

13. Ahterdur: duhterdur E. 15. Feyziyyesi: feyze şeb: E.

20. Sefāyindür dirāhtān i bād-bān acmıs sefīd u sūr
Cemen şahnı donanma-yı bahāra bahr-ı ahzardur
21. Sarāb-ı jāle-i gūlsenden olmaz mihr-ves sırāb
Anuñcun māh tābān gāh fer-i bih gāh lāğardur.
22. Bu hengām-ı şafāda nazra-senc-i gūlsitān olmak
Terāzū-yı kıyās-ı dilde cennetle berāberdür
23. Ne ālemdür nazara şafvet-i āyīne-i cūya
Temāşil-i şuveraks-efgen-i hūsn-i mükerrerdür
24. Görünce mihr ider bām-ı felekden kendüsin pür-tāb
Hāzīz-i hāk o deñli ğarķ-ı nūr-ı zīb u zīverdür
25. Hākīm-i nāmiye bī-sübhe saķķu'l-arza kādirdür
Ki izhār itdigi hep genc-i elmās u dūr u zerdür
26. Hıyābāna dösendi bir cicekli mahmil-i sebzī
Şabā tertīb-sāz-ı meclis-i sāhāne-gūsterdür
27. Aceb mi tahta-i ũşkūfede olsa terebbū-sāz
Ki evreng-i rebiā lāle sāh-ı tāc ber-serdür
28. Bahārun vaşf-ı rengini ile her beyt-imāthūm
Müzeyyen sise sise lālelerle verd-i aħmerdür
29. Dizüp ũşkūfedan şafha-i sīmīn nikāt ũzre
Cemen-pīrāy-ı hāmem gūl-fesān-ı bezm-i dāverdür
30. Ne dāver Aşaf-ı şāhib-hired dāne-yi bī-hemtā
Ki zāt-ı bī-nazīri mu'tenā-yı heft-kisverdür

31. Musîr-i Bû 'Alî-hikmet hidiv-i müsterî-fîṭnat
Felek-câh-ı semâhat müstesâr-ı peyk-i aḥterdür
32. Haḳâyîḳ-dân-ı esyâ fâzıl-ı nihrîr-i müstesnâ
Penâh-ı pîr u bernâ şadr-ı zî-sân-ı hüner-verdür
33. Semîyy-i Ḥaydar-ı Kerrâr destûr-ı yelî-kirdâr
Muşâr-ı bi'l-benân-ı rûzgâr u cûd-gûsterdür
34. Vahîd-i 'aşr dâmâd-ı şehensâhî, 'Alî Pasa
Ki her ne emr iderse emrine 'âlem müsahḥardür
35. O revnâḳ-bahş-ı dîvân-hâne-i şadr-ı vezâret kim
Vekîl-i muḥlaḳ-ı şâh-ı cihân-bân-ı muzafferdür
36. Felâṭun pîş-i idrâkindi şakird-i sebaḳ- h'ânı
Aristo-yı zemâne dergeh-i 'adlînde câkerdür
37. Kavânîn-i ḥikemde Ristetâlis-i daḳâyîḳ-senc
Nevâmis-i Hudâda nûkte-dânı nûkte-perverdür
38. Zâmîr-i pâki burc-ı âfîṭâb ḥikmetu'l-i işrâḳ
Ḥarîm-i ḳalbi 'ars-ı ḳudsiyân-ı şem'-i enverdür
39. Sirist-i nâzenîni mehbûṭ-ı envâr-ı isti'dât
Vücûd-ı 'îr-ı sâhî-i kerâmetle muḥammerdür
40. Ğubâr-ı dergehiyle mihr germ-â-germ-i unsıyyet
Meh-i nev ḥalḳa-i bâb-ı refî'iyle berâberdür
41. Benân-ı kilki hall u 'uḳde nâḥûn-kâr-ı âsânî
Şikâr-ı fatḳ u ratḳa şîr-i fermânı ḡazanferdür

32. Nihrîr: tahrîr H.P.R.Y. 34. Emr: re'y H.P.R.V.Y.

37. Nevâmis: nevâmis P.V. 39 Envâr: enver E.H.R.

42. Havās-ı bāṭını cūn pençe-i hürşid olup zāhir
Anuñ kim kalbi rüşen nūr-ı feyz ile münnevverdür
43. 'Aceb mecmū'a sırr-ı Hudādūr 'unşur-ı pāki
Mücessem 'aql u rüşd-i mahz bir rūḥ-ı müşavverdür
44. Velī gencīne-i ilhām der-vaḳt-ı hamūşide
Tekellümde zebānı nāvdān-ı āb-ı gevherdür
45. Cebīninde kerāmet mäh-tāb-āsā nümāyāndur
Kelāmında letāfet cān-ı sırın gibi . müzmerdür
46. Cihān memnūn-ı ḥusn-i ḥulķi 'ālem bende-i lutfı
Nişār-ı devletinde cümlesi mecbūr u muştardur
47. Bu ahlāk-ı ḥasen bu 'āṭıfet bu 'adl u bu sefkat
Bu faẓl u ḳābiliyyet ḡayra... bī-şekk nā-müyesserdür
48. Re'āyā-perver u zālīm-kūs u ḥāmī-i beytū'l-māl
Müzeyyel nām-ı rüşvet muḫyī-ı dīn-i peyāmberdür
49. Vezīr-i bī-müdānīdür Hudāvend-i melek-ḥūdūr
Mudebbirdür sehīdūr muttakīdür ehl-ı perverdür
50. Bu bir memdūḥ 'ālī-menḳabetdür kim suḥan-sāzān
Ne gūne vaşfa āḡāz itse andan zātı ber-terdür
51. Sütüde-menḳabet-şadrā Hudāvend-i felek-ḳadrā
Ġubār-i āsitānuñ āfitāba zīb-i efserdür
52. Sen ol 'ādil vezīr-i bī-ḡaraż şāḫib-mürüvvetsin
Ki 'ahduñde eḫibbā ḥūş-dil u a'dā muḫaḳḳardur

53. Zamānuḡda cihān öyle müreffeh kim ġarībāna
Hacer bālīn-i penbe hāk-ı kul-han puple bisterdür
54. Butūn dünyāya itduḡ hilāt-ı āsāyisi ilbās
Cihāna feyz-i ām-ı re'fet ü cūduḡı ser-ā-serdür
55. Televūnden berīdür cümle-i evṣāf-ı memdūhuḡ
Kıyām-ı zāt-ı pākūḡ bī-ġaraż hem-reng-i cevherdür
56. Kudūretten muṣaffa cyleyüp rūsen-ger-i ādluḡ
Merāyā-yı zemīn hem-hāl-ı mir'āt-ı Sikenderdür
57. Muṣāfāt uzredür hep dest-i sekvālar giribānlar
Dem-i ādluḡde mazlūmān ile zālīm berāberdür
58. N'ola ṣūfī-i ṣāfī-mesrebe ta'n itmese zūhhād
Bu demde seng ü mīnā bir biriyle āsinālardur
59. Netice gelmemisdür dehre sulṭānuḡ gibi memdūh
Tevārīḡ-i selef manzūr-ı ceṣm-i ābd-ı ahkerdür
60. Aceb āhd-ı muvāfiqdur ki simdi ehl-i istiādād
Ne haşm-ı tāli'u ne dūşmen-i carḡ-ı sitem-gerdür
61. Muḡaddem zīver-i dīvānce-i nisyān idi es'ār
Henüz ārāyis-i mecmū'a-i zībā-yı serverdür
62. Metā'-ı nazm u insā naḡs-ı tamġā-yı kabūluḡle
Mūzerkes atlas-ı gerdūn ile hem-ḡadr u hem-serdür
63. Bī-hamdī 'llāh dūkān-ı cārsū-yı i'tibāruḡda
Derārī-i suhan-sencīde-i mīzān-ı gevherdür

53. Zamānuḡda: zamānında V. 55. Cümle-i: cümleten H.P.R.Y. /pākūḡ: pākūḡle E. //
Bī-ġaraż: ġaraż L. 50. Merāyā-yı: mezāyā-yı E.Y.

64. Pey-ender-pey zuhūr-ı rağbetuñle sâ'irân hös-hâl
Hemîse iltifâtuñla suhan-sencân muvakkardur
65. O şâ'ir kim suhan-sâz olmaya vaşf-ı serîfuñde
Eger sîr olsa da kuvvetde tab'ı kendüsi hardur
66. Yahud ol söz ki silk-i medhuñe nazm itmeye gevher
Dür-i yektâ da olsa kadri çün harmühre kem-terdür
67. Hele vaşfuñda bu 'abd-ı senâ-h'ânuñ gibi olmaz
Lebîb-i nükte-pîrâ sâ'ir-i pâkîze-gevherdur
68. Güher-pâs-ı girîbân-ı hüner Vaşşâf nâzuk-tab'
Gazel-perdâz-ı ma'nî münşi-î. mazmûn-perverdûr
69. Zebân-ı tâzede pebgâ-yı şîrîn lehce-i Ihâm
Kaşîde- gûylukda haylî ustâd-ı hüner-verdûr
70. Devâtında midâd-ı hâl-ı rûy-ı şahid-i ilhâm
Benânında kalem şüret-ger-i şad-güne peykerdur
71. Sevâd-ı şî'ri gûyâ perçem-i hûbân-ı ma'nîdür
Mezâmîn-i mu'akka'd anda pîcîde güherlerdur
72. Zebânı tercemân-ı sırr-ı gaybu'l-gaybı endîse
Zamîri kâşırâtu't-ţaraf bâğ-ı huld-manzardur
73. Egerci tab'ı her vâdîde rûkbân-ı belâgatdur
Tağazzülde velîkin cilve-sâz-ı tarz-ı ahardur
74. Nigâhum riste-i gül-deste-i ruhsâr-ı dil-berdur
Şaf-ı mujgânlarum hod şâne-i zülf-i mu'anberdur

75. Hayāl-ı lezzet-i gul-büse-i la'1 ile cānānuñ
Şanevber-sekl olan dil güyyiyā bir kesme sekkerdur
76. Idup cāk-ı girībān sīne-i pür-dāğı gösterdüm
O sāh-ı mülk-i hūsne sehr-i dilden 'arz-ı mahzardur
77. Ne hōsdur mest-i seker-h'ab iken bādām-ı cesm-i yār
Cebīn pür-mevc-i cīn-i 'isve cūn pālūde-i terdur
78. Yeter SĀMİ uzatma zülf-i meh-rūyān gibi nazmı
Ki zīrā kâfiye hāl-ı dehān teng-i dil-berdur
79. Hülūş-ı kalb ile eyle du'ā simden girü cūn kim
Kaşīde ahar olduğda du'ā emr-i muḳarrardur
80. Yenābi'-i su'ūnāt-ı tecellīyāt-ı Bārīden
Ki resh-i sebnem-i luṭfıyla 'ālem tāze vü terdur
81. Hemīşe gūlsen-i iḳbālī pür-nesv ü nemā olsun
Seḫāb-ı nev-bahārı bāğa ta kim feyz-gūsterdur
82. Bahār-ı devlet ü 'ömri hazāndan ola āsūde
Ki būy-ı verd-i luṭfıyla dimāğ-ı cān mu'aṭṭardur

E29b. H17a. P17a. R15a. V16b. Y15b

77. Pür: -P,V,Y. 78. Bu beyit E de yoktur /Meh-rūyān: mihribānV. 80. Bārīdır: Bārīden
E,R./Ki resh-i sebnem-i luṭfıyla 'ālem tāze vü terdur: Seḫāb-ı nev-bahārı bāğa ta kim feyz-
gusterdur H,P, R,V. 81. Seḫāb-ı nev-bahārı bāğa ta kim feyz-gusterdur: Kireş-i sebnem-i
luṭf ile 'ālem tāze vü terdur H,P,R,V.

XI

KAŞİDE DER-FETHİ-I MORA HAZRET-I ŞADR-I SEHİD 'ALİ PASA
VEZİR-I HAN-I AHMED (x)

Me'â'îlün Fe'îlâtün Me'â'îlün Fe'îlün

v - v - v v - - v - v - v v -

1. Kaşem be-nâm-ı Hudâ-yı müfettiḥü'l-ebvâb
Be-nûr-ı nâsiye-pîrâ-yı mefḥarü'l-esḥâb
2. Be-dest-i sîr-i Hudâ-yı ḳâli'-der-i Hayber
Be-ḥâk-ı şâh-reh Bû Turâb-ı 'ars-cenâb
3. Be-fevc fevc-i cüyûs-ı semâ dūr-i da'avât
Be-mevc mevc-i ḥurûs-ı icâbet-i Vehhâb
4. Be-zırh-pûsı-i Zâl-i sipihr-i pür-aḥter
Be-tîğ-bâzî-i râh u nev u be-tîr-i şihâb
5. Be-heft câder ses-ḥâne-i cihâr sûtûn
Be-zer-nisân-ı 'âlem - âritâb-ı 'âiem-tâb
6. Be-lem'a-pâsî-i nûr teveccühât-ı ḳulûb
Be-rû şenâyi-i âşâr-ı himmet-i aḳṭâb
7. Beân-ı nîm- seb sâlikân-ı râh-ı Hudâ
Be-incizâb-ı dil-i 'âsıkân-ı derd-me'âb
8. Be-zâhidân-ı mürâyi-i jeng-beste-derûn
Be-'ârifân-ı mezâyâ-ḳulûb-ı şafvet-yâb
9. Be-sükkerîn şemarât du'â-yı ehl-i ḳulûb
K'ider dimâğ-ı sürûsânı lezzeti sîr-âb

(x). Kaşîde Berâyi 'Ali Pasa Sehîd E. Kaşîde der Sitâyiş Sehîd 'Ali Pasa II, Kaşîde der Feth-i Mora Hazret-i Şadr-ı Sehîd 'Ali Pasa-yı Sultân Ahmed Han Kaşîde-i Âsâyiş-i sehîd 'Ali Pasa V, Kaşîde der Sitâyiş Sehîd 'Ali Pasa Y.

XIV 1. Mefḥarü'l-aşḥâb: mefḥar-ı aşḥâb P.V.Y. 9. ḳulûb:ḳulûş E. /K'ider: ki ider E.

10. Be-sevķ-ı tıfl-ı dil-i şādık-ı seher-hızān
Be-mevc-i sīr-i tebāsīr-i şubh-ı feyz-nişāb
11. Be-pūsis-i halā'-ı ten burehnegān-ı niyāz
Be-perniyān-ı sefīd-ı mus'asa'-ı meh-tāb
12. Be-cūz-i ferd-iķabūl-ı tecezzi' mevhumēndur
Be-hall-ı 'ukde-i cezr-i eşamm-i fenn-i hisāb
- 13 . Be-ihtilāf-ı tībā'-ı 'adū-yı bed-menisān
Be- ittiḥād-ı tamām-ı meşārib-i aḥbāb
14. Be-inḥinā-yı ḳadd-ı ceng u rāsitīn-i naḡamāt
Be-sīne- kūpi-i ṭanbur u nālehā-yı rebāb
15. Be-hūb u zist-i 'ukūs mecāli-i evhām
Be-naḳş-ı bul-'aceb māverā-yı perde-i h'āb
16. Be-feyz-i nesve ki dil mest-i ser-girānı idi
Meşām- hāne daḥi gelmemişdi būy-ı sarāb
17. Be-Sāh-nāme-i Firdevsī-i suḥan-perdāz
Be-Heft-h'ān-ı Tehemten-i ṭalī'a-i aḥzāb
18. Be-hāme-i ḳasem-ārāyı mülstaḳīmū'l-ḳavl
K' ider telāṭum-ı şıdkı binā-yı ḥaṭṭı ḥarāb
19. Be-ḥaḳḳ-ı sāh-ı nübūvvet be- cār-ı yār-ı güzīn
Budur ḥulāşa-i aḥlāf-ı şādıķu'l-icāb
20. Ne geldi 'āleme böyle :şehenşāh-ı ḡāzī
Ne şadrı gibi vezīr-i dilīr-i nuşret- yāb

13. ve 14. beyitler E nüshasında yer deḡistirmiştir. 16. Nesve: nes'e H,P,R,V,Y.
/Dil:-P,R,V. // Cāna: hāne E. 18. Binā: senā E. /Ḥaṭṭı: ḥabṣı(?) H,P,R,V,Y.

21. Yegâne şadr-ı mu‘azzam hıdīv-i deryā-dil
Ki baħr-ı himmetine nuħ felek kemīne ħabāb
22. Nigāh-bān-ı ġamūz-ı ‘avāķıb-i her kār
Ki elde ħāmesidür dūr-bīn-i rāh-ı şavāb
23. Daķıķa-dān ħired-mend-i mū-sigāf-ı ħüner
Ķarīn fehm-i mezāyā-yı hikmet u ādāb
24. Ma‘ānī-i kelimāt-ı ‘arāyis-i taħķīķ
Żarā‘ir-i fıķarātı kevākib-i etrāb
25. Hızebr-pīşe-i heycā dilīr-i ma‘reke-ġir
Semiyy-i şıhr şehengāh tāhiru‘l-ensāb
26. Guzīde-i vūzerā Ĥazret-i ‘Ali Pasa
Ki zātıdur yem-i hestīde gevher-i nā-yāb
27. Secā‘-ı pūr-dil-i şāķib-ħimem ki yanında
Cebīn be-ħaķ-ı hevān oldu Rüstem u Sührāb
28. Gehī hilāl u gehī bedr idüp felek ķameri
Netīce idemedi esb-i devletine rikāb
29. Makam-ı Şadr-ı ħükümetde kūh-ı ħilm u veķār
Dem-i muķārebede nerre sır-i berķ- sitāb
30. ‘Adū sikence-ħūr-ı cengel-i hezīmet olup
O sāh-bāza sikār oldılar mişāl-ı ġurāb
31. ‘Ināyet-i ezelī baħr u berden itdi zuhūr
Ĥurūs-ı seyl-i vegā ħaşmı itdi ħāne-ħarāb

21. Mu‘azzam: mu‘zaam E.H. 23 Ķarīn: setīre H.P.R.V.Y.

25. Hıber: HÜner-ber H.Y. / Heycā H.V. 30. Olup: olur E. 31. Berden: Berde V.

32. Sū'āla yer mi kor a'dā-yı herze-guftāra
Ki tīg-ı hāmesidür elde hem-zebān-ı cevāb
33. Bütünce tu'ma-i semsīr-i intikām oldu
Ru'ūs-ı düşmen olup sīh-i nīzelerde kebāb
34. Ser-i 'adūyı iderlerdi **kuy-ı** bāzīçe
Güzāta hūn-ı sahādet virüp nesāṭ-ı şarāb
35. Zihī 'aṭiyye-i ğaybiyye-i ilāhiyye
Ki mu'mīnine zuhūr itdi bī-sūmār u hisāb
36. Ne luṭfdur bu ki yek-çend rūze müddetde
Ide bu fethi müyesser müfettiḥu'l-ebvāb
37. Budur bu 'ādet-i dīrīne-i Hudā-yı Kādīm
Felek bir emr-i 'asīri iderse ger iş'āb
38. Cihānda bir girīh-i nā-kūsūde zāhīr ola
Ki ḥalli ide benān-ı 'uḳūlī bī-fer u tāb
39. Yahūd tezāḥum ide mu'delāt-ı devlet u dīn
Ki Bū 'Alīler ola cāk cāk istiṣ'āb
40. O dem 'ināyet idüp bir vücūd-ı pāk-güher.
Bulur nizāmını 'ālem be-vefḳ-ı fikr-i şavāb
41. Ider ḥavāle o müsakil-kūsā-yı dānāya
Olur hep 'uḳde-i pīcīdeler kūsāyīs-i bāb
42. Henüz o vaḳt-ı şafā-ḥūs-ı 'emn u rāḥatdur
Ki gerdis itmede 'adl uzre bu kühen dūlāb

43. Ne dem durur bu dem intizām u āsāyis
Ki āhuvān ile sır oldı ser-be-bālis-i h'āb
44. Se-a-ser eyledi āfāka 'adl u dād eşer
Ki cīne-dān-ı hamām oldı pence-i 'uqqāb
45. Vezīr-i baḥr dilā Āşaf-ı guher paşa
Ayā iden kef-i cūdı cihāne bezl-i nişāb
46. Sen ol yegāne-i 'aşr u ferīd-i devrānsın
Yapıldı re'y-i rezīnuñle bu cihān ḥarāb
47. Yekūn-ı cümle-i erḳām-ı kâ'ināt itmiş
İden vücūduñı ser-defter-i ūlū'l-elbāb
48. Eyā vezīr-i mükerrerem Hudāyegān-ı zamān
Kapuñdur 'ālemyāna penāh-gāh u me'āb
49. Mubārek ola dile manşīb-ı 'ubūdiyyet
Ki ḥalka-i der-i cūduñdur aña ṭavḳ-ı rikāb
50. Bu devletüñ nice şukrin edāya ḳādir olam
Ki āsitānuñ ola baña kūse-i miḥrāb
51. Kifāyet eylemez evşāfuñ itmege taḥrīr
Midād olursa yem u ḥaḳḳa carḥ-ı heft-ḳıbāb
52. Budur ḳaşıde-ṭırāzāne resm-i dīrīne
Olur ḳalem dem-i taḥrīr-i ser-be-pīs-i ḥicāb
53. Bilur ḳuşūrını vaşf-ı bulend-i zātuñda
Suḥan selīs u müfīd ola lık bī-iṭnāb

44. Āfāka: İḳāme E. 46. Devrānsın: devrānın E,H,R. 49. Cūduñdur aña: cūduñ erīke: E.
52. Ḥicāb: ḥabāb E, mūcāb H.

54. Hülûş-ı tām ile SĀMÎ du'āya eyle sūrū^e
Ki irdi feyz-i zebān icābet-i Vehhāb
55. Neberd-gāh-ı cihānda hemīse nuşret eyle
Semend-i bahtuñ ide cılve-i iyāb u zehāb
56. Bunuñ gibi nīce feth u zafer mulyesser ide
"Azīmetuñle Cenāb-ı Müfettiḥu'l-ebvāb
57. Hudā cenābuñı ikbāl ile mu'ammer idup
Hasūd-ı devletinuñ ḥān-u-mānın ide ḥarāb

E45a. H33a. P34a. R30a. V32a. Y30a.

XVI

KAŞİDE-İ ĞARRÂ BERÂYI ŞADR-İ SEHİD 'ALİ PASA
HAZRETLERINE VIRILMISDUR (x)

Fêi lâtlun Fe'ilâtun Fêi lâtlun Fe'ilun
v v - - v v - - v v - - v v -

1. Ey vücûduñ sebep-i rif'at u sâh-ı devlet
Âsitâh-ı keremuñ kehf-i emân-ı devlet
2. Müftehîr hürmet-i dergâhuñ ile câh u celâl
Murtefi' nisbet-i zâtuñla mekân-ı devlet
3. Perveris-yâfte-i pence-i hürsîd-i kemâl
Bihterîn gevher-i gencîne-i kân-ı devlet
4. Dökmege âb-ı ruhın dâmenuñe tesne fuhûl
Himemüñdür: yem-i bî-ka'ır u girân-ı devlet
5. Cûsıs-âmûz-ı muhîtt-i 'azâmetdür câhuñ
Ey kefi . menba'-ı şad-lucce-fesân-ı devlet
6. Resha-i âb-ı hayât kalem-i luţfuñdur
Ten-i fersûde kâm-ı dile cân-ı devlet
7. Tesne-i dest-i temennâya devâtuñdan olur
Mevc-der-mevc hürûs-ı âb-ı revân-ı devlet
8. Hâtem-i sâhid-i iqbâluñe el-hağ yarasur
Nağs-ı nikû eşer-i nâm u nisân-ı devlet
9. Feleke râyet-i zer-semse-i eyvânuñdur
Neyyîreyn-i felek-efrûz-ı cihân-ı devlet
10. Kâf-ı iqbâlde 'Anka-yı şükuhuñla Humâ
Olamaz hem-ser-i bâl-ı tayerân-ı devlet

(x). Kaşide E. H nüshasında bu kaside yoktur. Kaşide-i Ğarra Berâyı Paşa R,V ve Y de baslık yok.

11. Pence-i mihr gibi sâ'id-i bahtuñ ter ider
Olsa da kıavs-ı kıuzah deñlu kemān-ı devlet
12. Zabtā kim kıādir idi esb-i harūn-ı feleki
Olmasa kıabza-i destuñde 'inān-ı devlet
13. Kerem u cūd ile resk-āver-i fażl-ı hātem
'Aql u tedbīr ile Risto-yı zamān-ı devlet
14. Göricek rütbe-i haşıyyet-i isti'dāduñ
Haşr idup didi Felāṭūn-menisān-ı devlet
15. Görmese bilmez idi kimse sevād-ı kalemūñ
Ne imiş nüsha-i pākīze-beyān-ı devlet
16. Kim bilürdi kerem olduğını nāmuñ birle
İtmeseñ hall-ı mu'ammā-yı benān-ı devlet
17. Cūd işbāt-ı vücūd itdi vücūduñla senūñ
Şāhidumdur buña kilik-i dū-zebān-ı devlet
18. Sebkat itdi küremā-yı selefi dirsem olur
Vech-i rüchāna maḳarr Bermekiyān-ı devlet
19. Saña maḳşūşdur āyīn-i semāhat bi'llāh
Yokdur eslāfda bu tāb u tuvān-ı devlet
20. Gelse 'ahduñde Aristo vu Nizām u Āşaf
Hep olurlardı saña menkıbe-h'vān-ı devlet
21. Hāşılı gelmedi zātuñ gibi bu mesnede hic
Şadr-ı 'isāhib-hıred. u nādire-dān-ı devlet

22. Eyleyüp 'āleme nü'mā-yı 'aṭā-yı yağma
Ey veli-ni'met-i ser-halkā-i h'ān-ı devlet
23. Besledi halkı 'aḳīdeyle zer-i iḥsānuñ
Oldı pür -sekker-i sükruñle dehān-ı devlet
24. Var iken zāt-ı serīfuñ gibi düstür-i guzīn
Yāda gelsün mi fulān ibn ü fulān-ı devlet
25. Gelmedi sencileyin dehre vezīr-i a'zam
Görmedi mişlūñi ceşm-i nigerān-ı devlet
26. Tūmturak-ı ḥaşem ü 'adlūñi görse kul olur
Saña Iskander ile Nūsirevān-ı devlet
27. Ğayrı evşāfa ne ḥācet bu seref kāfidur
Ḥazret-i pādiseh-i kevn ü mekān-ı devlet
28. Seni dāmād idinüp itdi vekīl-i muṭlak
Eyleyüp zātuñı mūmtāz-ı cihān-ı devlet
29. Şadr-ı rüşen-güherā Āşaf-ı 'ālī-kadrā
Ey ki naḳs-ı ḳademi tāc-serān-ı devlet
30. Dāne-cinān-ı simāṭ-ı lkerem ü cūduñdur
Sīr-i çeğm oldı bütün ḥurd ü kelān-ı devlet
31. Bā-ḥuşūş ehl-i dil ü ṭab'a idüp bezli tamāma
Oldılar ğıbṭa-dih-i devletiyān-ı devlet
32. Herbiri rütbe-i ḥālinde suhan-sāzānuñ
Ḥaḳ budur k'oldı ser-efrāz-ı cihān-ı devlet

33. Kāle-i zer-kes-i es'ārı iden pāy-endāz
Buldı tamğa-yı kabūluñle lisān-ı devlet

34. Bā'reke'llāh zihī germi. bāzār-ı kerem
Farṭ-ı sūd eylemede maḥv-ı ziyān-ı devlet

35. Hāşılı fikr-i medīhuñle du'ā-gūyuñdur
Saña her sâ'ir-i-mu'ciz-suḥanān-ı devlet

Her nefes zikr-i cemīluñle olup subḥa-şumār
'Ālem olmaḳda saña menḳabe-h'ān-ı devlet

E47a. P40a. R38b. V38a. Y35b.

XIII

DER-TEBRİK-I 'İYD-I RAMAZÂN-I SERİF DER-SİTÂYIS VEZİR-I A'ZAM
DÂMÂD 'ALİ PASA (x)

Fe'ilâtun Fe'i lâtin Fe'ilâton Fe'ilün
v v - - v v - - v v - - v v -

1. Yine 'ıyd-ı Ramazân oldu seref-bahs-ı cihân
İtdi imâ-yı bisâtîmeh-i nev ref'-i benân
2. Lem'a-pâs itdi girîbân-ı şabâh-ı 'ıydı
Tugme-i necmi cüzup pence-i mihr-i rahşân
3. Yūsufistâna dönüp 'ıyd-geh-i İstānbul
Dil-berân oldılar ārayis-i keff-i mīzân
4. Gerdis-i carh ile geh evc u gehî oldu hāzîz
Māh-ves pelle-i dolābda hūrsîd-i zamân
5. Bî-karâr oldu şalıncağ gibi kalb-i 'ussāk
'İyd-gehde şalınup seyre çıkınca hūbân
6. Meh gibi hāle-nisîn oldu şalıncağda o sūh
Rīsmānı cū sihāb itdi ruhi pür-lem'ân
7. Müstehillîne isāret ider ebrū-yı hilāl
Gāh gül-būs-ı leb u gāh der-āğūs-ı miyān
8. Va'de-i buseye nūn-ı na'am oldu simdi
Sekl-i lâ olmis iken gurra-i sehr-i Ramazân
9. Bî-hırāsıpeder u māder idüp gest u hırām
Oldı āzād u murahhaş yine her serv-i cemân

(x) 'İydiye E. Tebrîk-i 'İyd-ı Ramazân der-Sitâyis-i Şehîd 'Alî Paşa H. Der-Tebrîk-i 'İyd-ı Ramazân der-Sitâyis-i Şehîd 'Alî Paşa Hazretlerine P. Der-Tebrîk-i 'İyd-ı Ramazân der-Sitâyis-i Şehîd 'Alî Paşa V.Y.

XVI. 4. Oldı: olmisdı P.V.Y. / Zamân: -rūhân E. 6. Bu beyit R nüshasında yok.
7. Müstehillîne: sāhid -niyâz H.P.V.Y. 9.Serv: sebz R.

10. Oldı ebrū-yı butān ile perākende hilāl
Sīne-ber-sīne vü āgūs-der-āgūs-ı Kırānı .
11. Rūze itmisdi seb-i ‘aysı muḳaddem tesvīd
Seher-i ‘ıyd anı çekdi beyāza el-ān
12. İmtināne dili bitdi feleküñ ğurra degül
‘ıydı itdukde telāfī-i hilāl-ı Ramazān
13. ‘Anber-i feyz-i terāvīḥ u şıyām eyledi ‘ūd
Büy-ı‘ūd eyleye tervīḥ-i mesām-ı dil u cān
14. Merḥaba cılve-i āmizīs-i ünsiyyet kim
Dest-ber-dest ola aḥbāb ile bīgāne revān
15. Āferīn mäh-ı nev-i‘ıyda tehī-kāse iken
Ser-te-ser ‘āleme başt eyledi ḥvān-ı elvān
16. Mäh-ı nev şanma kemīn gevmededür tevsen-i‘ıyd
Gıceyi gündüze ḳatmıs gelür ol cüst‘inān
17. Ziver-i ḥvance-i şubḥ oldı ‘adīm olmısken
Rūzda pāre-i nān hem-çü hilāl-ı Ramazān
18. Luṭf-ı Hāḳ itdi hengām-ı sürūr-efzāda
Ġamı zānū-zede-i şaff-ı ni‘āl-i nisyān
19. Seherī ḥande-küncihre-i evkār-ı şıyām
Pence-i mihr ile münḥal girih-i mühr-i dehān
20. Olup āḥır meh-i nev ḳufl-küşāy-ı umīd
Şabr-ı miftāḥ-ı ferec olduĝını itdi beyān

10. Perākende: nezāketde H.P.R.V.Y. 13. ‘ūd: ‘ıyd R. / Eyleye: eyledi R. (?) P.V.Y.
15. Ser-te-ser: Ser-be-ser E.İ. 18. Nisyān: līmān E. 20. Beyān: ‘ayān E.

21. Rūze-dārāne meh-i 'ıyd acup āğūsın
İder ikrām ile iclās-ı serīr-i ğufrān
22. Bu dem-i zevk u şafāda görinen şanma hilāl
Ceng der-dest olup muṭrib-i gerdūn rakṣān
23. Bu dem-i behcet-eşer-i ğıhta-dih-i cennetdür
K'oldı ārāste-i yek-reng civān u pīrān
24. 'Acaba mān-ı nev-i 'ıyd midür yohsa felek
ism-i memdūhūñ ider 'aynını şüretde 'ayān
25. Āsumāndan ham ider kaddi hilāl-ı Şevvāl
Dāmen-i Āşafı būs itmege tebrīk-kunān
26. Nice Āşaf kim olup leb-be-leb sāhid-i feyz
Her kim olursa dehen-sūde-i būse-i dāmān
27. Nice Āşaf yarasur olsa küre-i gird-i rehi
Zib-i dihim-i zer-endūde-i mihr-i rahsān
28. Halka-i dergehini gūs-ı meh-i ğarrāya
İtse mengūs-ı felek hem-cu kalender sāyān
29. Muhr zanneyleme gül-mih-ı der-i ikbālin
Pālehenk eyledi abdāl-ı sipihr-i gerdān
30. O bihīn-i dāver-i pākīze-guher kim oldı
Ta'biye gevher-i zātında kemāl-i ihsān
31. Sebak-āmūz-ı debistān-ı kemālātı 'ukūl
Tab'-ı idrākine ervāh-ı mücerred hayrān

22. Der-dest: V. / Olup: olur V.Y. 23. Āreste yek-reng: yek-reng āreste R. 28. Ğarraya: sevvāle E.R. 29. Pāleheng: E. 30. Ta'biye: Ka'beye H.P.V.Y. İhsān: insān H.P.R.V.Y.

32. Dem-be-dem tîğî virür haşmina cevâb-ı kâti¹
Mu²dalata kâlemi ³ukde-küsâyide benân
33. Vaşf-ı renginini bu vech-ile mesâtâ-i kilk
İder ârâyis-i râyât-ı hicâl-ı ⁴unvân
34. Şâhib-i ⁵izz u hasem hâmi-i eşnâf-ı umem
Mâhî-i zulm u nedem müstenid-i hurd u kelân
35. Şıhr-ı maîbûb-ı Hüdâ ile semiyy u hem-nâm
⁶ilm u takvâda dahî vâris-i sâh-ı merdân
36. Kâbiliyetde seh-i dehre vekîl-i muṭlak
Fart-ı hayşiiyet ile şadr-ı şudûr-ı devrân
37. Zîver-i mesned-i ikbâl ⁷Ali Pasa kim
Oldı dâmâd-ı sehensâh-ı ekâlîm-sitân
38. Fikr-i bârîkine kıl konduramaz bir kimse
Diye meddâhı meger mûy-şikâf-ı devrân
39. Fârisân-ı hünere darb-ı meşeldür ⁸ilmi
Bahşde virmez Ebu'l-Fazlîda ola meydân
40. Hâriku'l-⁹âdedür evzâ¹⁰-ı hikem-perdâzı
İdüp uşlûb-ı hakîm uzre cihâna fermân
41. Hâşılı ¹¹aql-ı mücerred ile bu tedbîr olmaz
İtmese temsiyet ilhâm-ı Hudâ-yı Mennân
42. Belludür muntehâb-ı nüsha-i takdîr idigi
Nazar-ı ¹²ibret ile ru'yete olsa im¹³ân

43. Gelmedi böyle ‘Ömer-adl u ‘Alī-hulkı u Āşaf
Olalı nām-ver-i saltanat-ı Āl-i ‘Osmān
44. Felekün pīs-i girībān-ı kabā-yı şubhı
Olsa sāyeste beyāz ustine zeyl-i haftān
45. Ma‘n u Hātem der-i cūdında cebīn-sā-yı niyāz
Sā’il-i rāh-güzār-ı keremi Bermekiyān
46. Cümle ef‘āl-i pesendīdesi maqbūl-ı Hudā
Harekātı heme ber-vefķ-i Hadīs u Qur‘ān
47. Eyleyüp tefrīkadan ‘adli berī ezdādı
Buldı ‘ahdinde cihān tā o kadar emn u amān
48. Seng u mīnā ile āb ātes ile şem‘ ile bād
İtdiler ‘akd-ı uhuvvet cū gazāl- sīrān
49. Terbiyet bulsa nesīm-i nefes-ifeyzinden
Berg-i escārı perīsān idemez bād-ı hazān
50. Ba‘dezīn cārsū-yı dehrde inşāfı ile
Sūd ma‘nāsına müsta‘mel olur lafz-ı ziyān
51. N'ola bār-āver-i feyz olsa kalem vaşfında
İtmede bāğ-ı hayālī yem-i luṭfı reyyān
52. Hükmi tā öyle nifāz uzre mü‘eşşirdür kim
İtmeden şafha-i fermāna dahı nokta nisān
53. Kef-i deryāsına taklīd idemez çatılsada
Taşdan taş urup başını mevc-i ‘ummān

44. Sāyeste beyāz ustine: beyāz ustine sāyeste V. 47. Ezdādı: ezlādı P.V.

52. Nifāz: nifād E.

54. Serbet-i bādiye-i maḥbere-i iḥsānı
Seyr ider bādiye gerd-i emel olsa reyyān
55. Ciger-i ḥaşmı deler rencis-i peykān-ı hirās
Hāme engüsti ile olduğu dem tîr u kemān
56. Hod-be-hod terk-i vaṭan itse daḥi menfîdûr
Lām-elif sekli olup dest-i ‘adûsında ‘ayān
57. Bir kemîn ‘abdi dem-i girnes-i teslîminde
Ham-sude ḳaddin ider ṭāḳ-ı sipihre ‘unvān
58. Yapdı ustād mühendis-menis-i tedbîri
Mutezelzil iken aktâr-ı eḳālîm-i cihān
59. Pek yakın idi k’ola vehn-pezfîr-i āzārı
Rub‘-ı meskûn ile bu ses-cihet-i cār-erkān
60. Oldı cûn vefḳ-ı murabba‘ mutesāvi adlā‘
Hāne-i ḳuṭb olıcaḳ zātına şadr-ı dîvān
61. Var ise şibhi yine âyînede ‘aksidûr
Yokdur ol gevher-i yektāya nazîr u aḳrān
62. Âb-ı vecd ile mukennā olan erbāb-ı ‘ulûm
Dergehinde bulamaz mertebe-i ebced-h‘ān
63. Sevḳ-i evşâfı baḡal-gîr-i mûmāsāt olıcaḳ
Bir ayaḡ uzre ṭurup hindû-yı kilik-i zûr-bān
64. Bir lisān ile ḳaşîde diyerek biri ile
Eyledi bu ḡazel-i bî-bedeli ṭarḥ u beyān

65. Nîce tîziyilmayın semsîr-i nigâh-ı cânân
Dil-i sevgîni ki her dem bileddür hem-cü fesân
66. Câne-i sebz ile cesmünde hayâl-i kaddi
Beñzer ol serve leb-i cûyda dâmen-be-miyân
67. Kavş-ı ebrû-yı hadeng-i müje-i yâri görüp
Meh-r nev oldu dehen-bâz-ı tahayyür cü kemân
68. Gûyiya nişfı budur nişfı o bir elmanuñ
Zeneh-i yârum ile gabgab-ı mäh-ı Ken'ân
69. Penc-beyt ile bu ra'câ gazelum ey SÂMÎ
Bağır-ı ma'nide siyeh-pence-i sâh-ı mercân
70. 'Aql-ı kul-mertebe-şadrâ müte'âlî-kadrâ
Ey olan bâ'is-i âsüdegî-i kevn ü mekân
71. Ser-be-ser oldu cihân bende-i cûd ü keremlû
Siyemâ mazhar-ı lutfuñ ola ehl-i 'irfân
72. Sensin ol nâzım-ı silk-i durer-i devlet kim
Buldu zâtuñla şeref nazm-ı umûr-ı ekvân
73. Sendedür gevher-i hâşiyet-i 'aql-ı evvel
Saña ma'lûmdur esrâr-ı kemâlât-ı nihân
74. Ehl-i tahkîk ü nazâr bilmedi sırr-ı kaderi
Saña vâbeste-i yek-lahza-ı cesm-i iz'ân
75. Dest-i tedbîri ki her 'ukde-i saht-ı düsvâr
Tugme-i ceyb-i kabâ çözmese deñlü âsân
76. Bîm-i 'adlûñle felek kimseye 'ögr eyleyemez
Bağlıdur gerdene silsile-i Kâh-kesân
E56b. P23b. R21a. V22b. Y21b.

XIV

KAŞİDE-İ DİL-FİRİB DER-HAĞĞ-I BE-DOST-ĀVERDEN-İ HÂTİR-I HOD 'ALİ
PAŞA DĀMĀD-İ SEHRİYĀRÎ (x)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

v v - - v v - - v v - - v v -

1. Cûd u himmet aña dirler ki becā-yı ta'zîr
'Afv ile bende-i kûstâhâ ide lutf-ı keşîr
2. Şâfdur tab'-ı kerem âyîneden kim olmaz
'Aks-ı rûy-ı siyeh-i müeri ile jeng-peziir
3. Ehl-i rif'atdur iden cezb-i kulûb-ı zu'âfa
Zerre-perverlik olur kâ'ide-i mihr-i mûnîr
4. Bir vücdüñ ki siristinde ola nûr-ı hilm
Zulmet-i gayz u gâzab itmez anı tire-zamîr
5. İder âzâr-ı günh-kâmı kabûl ehl-i kerem
Cûs-âmîziş enhârı yem itmez tenfîr
6. Mesreb-i pâk hatâ-pûse tağayyûr gelmez
Hâr u has bahr-ı derûn şâfı ider mi tekdîr
7. Maşlahat-bîn-i niyâz-âver olan zâtuñ ider
Kâr-ı dısvârını Allâhu Te'âlâ teysîr
8. 'Ukde-i hâtıra-ı bî-kesi hall eyleyene
Hod-be-hod munhal olur her girih emr-i 'asîr
9. Kezm-i gayz eyleyenüñ vaşf-ı pesendîdesini
İtdi Furkân-ı kerîminde beyânı Rabb-ı Kadîr

(x) Kaşîde-i İ'tizâriye-i Cûrm-i Hâs E, Kaşîde H, Kaşîde-i Dil-Firîb der Hağğ-ı be-Dost-averden Hâtîr-ı Hôd şehîd Ali Paşa P,V ve Y nüshalarında başlık yok.

10. 'Afvdur sîme-i müstaḥsene-i ehlu'llāh
'Afvdur sunnet-i Peyğamber-i mi'rāc- serîr
11. Ḥusn-i ḥulḳ 'ādeme sermāye-i āsāyis olur
Dā'imā mīh-ı benānında döner çarḥ-ı eşîr
12. Dest-i iḳbālî olur māye-i gencîne-i kām
Bir yıķılmış dili her kim ki iderse ta'mîr
13. Ittişāf eylese aḥlāḳ-ı ḥamīdeyle kisi
İder ef'āline bî-subhe tevāfuḳ taḳdîr
14. Seng-i ğaltîde olup āb-ı mulāyimle k'ider
Kār-ı saḥte ğalebe nermî-i rûy-ı tedbîr
15. İki 'ālamde gul-i devleti yek-reng olur
Ḥalkı kim itmez ise ḥār-ı sitemle dil-gîr
16. Bed-nihād itse de şad-sāla 'ibādet olmaz
Bir nefes vaż'-ı ḥulûsāne-i ḥos-ḥûya nazîr
17. Eyleyen ḥāk-nişînāne tevażu'la nigāh
Mihr-ves mesned-i vālāsı olur evc-i münîr
18. Her sebük-mağz idemez zā'ika-i taḳlîdin
Lezzet-ı fıtṛat-ı marżiye ile vāye-pezîr
19. Dād-ı Ḥaḳdur hele sîrîni-i ḥusn-i aḥlāḳ
Leb-i iḥlāş ülü'l-elbāb olur şekker ü şîr
20. Simdi bu vaż' ile bîr-ṭıbḳ-ı beyān-ı pîsîn
Muttaşîf ṭab'-ı silāḥ-dār-ı şeh-i 'ālem-gîr

21. Nîce seh mazhar-ı ilhâm Hudâvend-i Ezel
Nîce seh 'âkıl u dâd-âver-i Dārâ-tedbîr
22. Bâreke'llâh zihî pādseh-i heft-iklîm
Ki seẓa der-gehüneheft-kırâl olsa esîr
23. Bihterîn gevher-i silk-i neseb-i 'Osmânî
Mâlik-i mulk-i cihân şâhib-i dîhîm u serîr
24. Vera' u zuhd ile evreng-i hilâfetde 'âlem.
Fıtnat u 'adl u kiyâset ile 'âlemde şehîr
25. Nuh-felek kulzum-ı cūdında habâb-ı kemter
Ki o sâhen seh-i 'adl-âver bî-mişl-i nazîr
26. Hâne-i hâşşede fehîm idup isti'dâdın
Itti bir Edhem-i dānâyı silâh-dâr-ı muşîr
27. Eyledi tîg-ı mulûkâne cevher- dâdı
Dûs-ı ikbâline âvîhte sultân-ı delîr
28. Ten-i iclâline her vech ile cesbân-terdür
Ziynet-i hil'at-ı zer-beft u muraşşa' semsîr
29. Meclis-i 'âliye-i saltânata mahrem-i hâş
Gûs-dâr-ı kelîmât-ı seh-i sîrîn takrîr
30. Farķına Uskuf-i zer-kâr-ı sa'âdet lâyıķ
Kâmet-i cāhına sâyeste libâs-ı takdîr
31. Hidmet-ı hırķa-i maḥbûb-ı Hudâda nîce dem
Itti bâzû-yı 'ubûdiyyeti cûn kim tesmîr

32. Ya'lemu'llāhü Te'ālā iderüm bî-suphe
Hil'at-ı devlet-i dāreyn ile anı tehsîr
33. Pertev-i rûsd ü sedād âyîne-i şab'ından
Itmede rûsenî-ı cevher 'aqlın tenvîr
34. 'Unşur-ı pâkî füyûzât-ı kemālât ile pür
Tıynetî mâye-i envâ'-ı şadâkâtla faṭîr
35. Dil-nuvâz ü sefaḳat-senc-i kerîm olduğına
Sâhid-i 'adl yeter tecrübe-i 'abd-ı fakîr
36. Yalnâz baḥsis-i taḳdîrine degüldür iḥsân
Luṭfdan 'add olunur 'afv ile ḥüsn-i ta'bîr

E65b. H43a. H50a. R36b. V46b. Y43b.

XV

BAHÂRIYE-I NOĞŞÂN BERÂYI DÂMÂD-İ SEHRÎYÂRÎ İBRÂHÎM PASA (x)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
v - v - v v - - v - v - v v -

1. Bahâr geldi güzellendi sū-be-sū gul-zâr
Acıldı gonca gibi 'uğde-i dil-i efkâr
2. Hevâ benefse degül mihr ü yâsemen meh-tâb
Felek zemîn ile reng-âsinâ-yı nağs u nigâr
3. Tarâvet-i gül-i şad-bergi berter itdi henûz
Mişâl-ı sıfr-rağam katre-i sirisk-i hezâr
4. Idince berd-i 'acûzuñ kettân-ı berfâni mahv
Zemîne sündüs-i hıẓr giyürdi mäh-ı bahâr
5. Olup müsebbih-i كان مرا بها كافر
Tilâvet eylemede şu gibi leb-i enhâr
6. Sukufte oldu siyeh hâkdan ne kudretdür
Sefîd u surh u kebûd al u sîr-reng ezhâr
7. İfâzâ-i ومن الـ كل شي
Fusûrde cism-i nebâtâta oldu rûh-nişâr
8. Kusâdedür dü leb-i cûy pür-habâb olmış
Cemende hânde-i dendân-nümâ ider izhâr
9. Gul-i sefîd-mişâl-i beyâz-ı kâse-i Çîn.
İcinde jâle cü sîr-i bihist feyz-âşâr

(x) Bahâriyye: E, H nüshasında bu kaside yoktur. Bu kasîde Dahî Sâmi Efendi Merhûmudur P.
Bahâriyye der-Sitâiis V,Y nüsha sında başlık yok.

5a. Sure: İnsan Ayet:5

7a. Sure: Enbiya Ayet:30

10. Nedür bu cılve-i pür-behçet ü elem-fersa
Ki gird-i gam dāhī cāna virür nesâṭ-ı ğubār
11. Mişāl-ı dīde-i nergis gerek bu demlerde
Hemīse dest-i temāşāda. dāmen-i kühsār
12. Nevā-yı bülbüle dem-sāz olur bu faşl içre
Per-i küşāde-i kameri dāhī çu mūsīkār
13. Cemende pey-rev olup bülbülüñ terennümine
Kuşāyış per ü bāli çu sekl-i mūsīkār
14. Kenār-ı cūda cemen-şuffalar degül mi laṭīf
Ki mevc-i ‘anber ola anda sāye-i escār
15. Meşāma cādde-i diger açıldı bāşıradan
Ki ‘aks-ı reng-i güle bñy virdi feyz-i bahār
16. Hūsā şafā-yı nev-ā-nev-nümā-yı cūs-ā-cūs
K'ola nazāre-künān ğarḳ-ı mevce-i envār
17. Olur sifāl-ı nigīn içre kendi ābından
Sükufte la‘l-ı Bedeḳsāndan gül-i bī-hār
18. Şanur gören sarı verdi yanında kar topınuñ
Şarındı sūh bahār altun uçlu bir destār
19. Kelīm ṭab‘a olur hem-cū Vādī-i Eymen
Firāz-ı naḥl-ı gül-i surḥdan tecellī-i nār
20. Dehān su‘le-i āvāzı oldu ‘anber bu
Ki yaḳdı ātes-i gülden çerāğ-ı bülbül-i zār

21. Döner tabi'at 'ûda velî be-sarî-nümâ
Cekerse gulsene hâr ile bâg-bân divâr
22. Fezâ-yı bâgda tesmîr-i sâķ idup her serv
Tamâm-ı sevķ ile az kaldı k'eyleye reftâr
23. Şemîm-i çiğdem-i 'İsî buhûr-ı Meryem ile
Nesîme rûh virur mu'ciz-i Mesîhâ-vâr
24. Kef-i şabâda cemen sâne-i zumUrrüd olur
Ne hoş yaradı ruķ-ı lâle-zâra zulf-i nigâr
25. O hadde irdi tekâzâ-yı cûs-ı nâmiye kim
Senâverânâ tutar kūy-ı mihri dest-i cenâr
26. Sirisk-i sūr-ı nifâķ ile zuhd-i huskîndan
Tebâh, kâse iken zâhid-i desîse-si'âr
27. Ider kemîn eşer-i i'tidâl-ı âb u hevâ
Zemîn sūre-i tab'ın hadîķa- i envâr
28. Kalem-den olsa çekide n'ola becâ-yı midâd
Besân rûģan-ı vaşfi-i reng ü bûy-ı bahâr
29. Bilâ-mufâreķat ol gûne reng u bu yek laht
Kim itse nûkhet-i verdi şabâ dimâģa nişâr
30. Dem-i ru'âf-mişâlı kenâr-ı bînîden
Muşahhasan görünürlevn-i hâl-ı istikrâr
31. Olup ma'ânî-i rengin u tâze lafza sebeb
Hayâl-ı midhat-ı memdûh u fikr-i luţf-ı bahâr
-

32. Acıldı sâni enâmilde cûn gul-i ra'na
Dü-nevk saḳḳ-ı ḳalemde saḳāyık-ı es'âr
33. Olup o ḳulzum-ı cûduñ sevād-ı menḳabeti
Seḳāb gibi müfeyyiz ḥadīḳa-i eḳkār
34. Sukûfe siseleridur ki feyz-i Âşafda
Dirildi şafḥaya her beyt-i dil-nisîn tekrār
35. O baḥr-ı cûd u himem kim kemîne ḳatire olur
Kef-i 'atâsına nisbet sirâyet-i emṭâr

E59b. P43a. R37b. V41a. Y38b.

32. Enâmilde: enâmda P,V. 33. Seḳāb gibi müfeyyiz ḥadīḳa-i eḳkār: seḳāb-ı şafḥaya her beyt-idil-nisîn tekrār P,V,Y. 34. Bu beyit P,V,Y nüshalarında yoktur.

XVI

KAŞİDE-I 'ARZ-I HÂL-I KUTEH BERÂYI ŞADR-I A'ZAM (x)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

v - v - v v - - v - v - v v -

1. Eyâ veliyy-i ni'am şadr-ı dil-sikeste-nevâz
Penâh-ı ğam-zedegân-ı zamâne-i nâ-sâz
2. Sen ol yegâne kerem-kâr-ı bî-bedelsin kim
Karîn-i 'âtıfetuñdur hezâr ehl-i niyâz
3. Muhiñdur keremuñ öyle kaşr-ı 'âlî kim
Ne intihâ mutaşavver ne noқта-i i'câz
4. Futâdegân-ı zamân carh-ı nâ-be-sâmâna
'Ulüvv-i sân ile 'ahduñde vaqf-ı 'isve vü nâz
5. Kenâre-gîr-i heves ğarka-i yem-i cüduñ
Lâl-ı luţfuñ ile töldi ceyb-i dîde-i âz
6. Zamân-ı vaqt-ı laţifuñde mühre-i kâmi
Ne kâdir itmege pinhân sipihr-i şa'bede-bâz
7. Nevâle-çîn-i 'aşa vü ğarîķ-i ihsânuñ
Gürsinegân-ı ehl-i tesnegân-ı dest-i niyâz
8. Cihânda kimse mi var k'olmaya kerem-i dideñ
'Ale'l-ḥuşuş ki ehl-i dilân-ı nâdire-sâz
9. Bu 'abd-ı bî-kese hüd luţfuñuñ nihâyeti yok
'Inâyetuñ kuluñ itmekde cümleden mümtâz

(x) Kaşide E. İbrâhîm Pasaya 'Arz-ı Hâl H. Kaşide-i 'Arz-ı Hâl-ı Kûteh İbrâhîm Pasaya virilmisdir P. Kaşide-i 'Arz-ı Hâl-ı Kûteh V.Y.

XIX. 3. 'Alî kim: 'âlidür E. 5. Bu beyit E nüshasında yoktur. 6. Laţifuñde: luţfında P,R,V. Luţfuñda P.

10. Velîk dağdağa-i keşret-i 'ıyāl itdi
Beni cesâret-i 'arz-ı merâma pür tek u tâz
11. Mubâderet eşer-i kıllet-i ma'îsetdür
Bu 'arz-ı hâle be-hağk Hudâ-yı bî-enbâz
12. Eyâ kerîm-i mürüvvat-hışâl u şefkat-senc
Hudâyegân-ı felek bâr-gâh-ı bende-nevâz
13. Benüm o gavta hür-ı kulzum-ı felâket kim
Midâd-i âhla nazmum olur şahîfe-tırâz
14. O deñlu berg u nevâdan keside dâmânum
Geh oldı sedd-i ramağ bende geh cü kısr-ı piyâz
15. Göñul tesettüt-i hâl ile pâymâl-ı gumûm
Netice kalmadı tākāt-ı dehânum itmege bâz
16. Henüz olmış iken nâ-nuviste levh-i emel
Yine bu carh-ı keç evtâr dis biler cün kâz
17. Nizâm-ı hâli hemân hulyâda eyler idum
Olaydı dilde eger vakt-ı fikr-i dūr u dırâz
18. Aman semâtet-i a'da-yı şabr-fersâdan
Derûnum eyledi pür-sûz dâğ-ı ismizâz
19. Gulû girifte-i ye's olmadan 'inâyet kıl
Göñulde gerd-i guşas hem-cü sürme-i âvâz
20. Sezâmı bâr-gehuñ merci' u me'âbum iken
Olam sikence-kes-i dest-i carh-ı miñnet-sâz

21. Temevvüc eyler iken çeşme-sâr-ı merhametüñ
Şenâ-gużâre yakışmaz bu gûne sûz u gudâz
22. Bu çekdigüm sitem-i rûzgâr bî-sübhe
K'olur muķâbele ihsânuñ ey tamâm incâz
23. Kuluñ muķâbele-i luţf ile ayaklandur
Piyâde kaldum eyâ reh-nümâ-yı sîb u firâz
24. Bu 'abd-ı hâlişi ref' eyle hâk-ı zilletden
Sinân-ı fütâdeyem ey zîver-i neşîmen-sâz
25. Der-i sa'âdetuñe SÂMÎ-i sikeste-zamîr
Yuzin sürüp ider ahvâl-ı râzını ibrâz
26. Hudâ 'alîmdür ey câbir-i dil-i meksûr
Haķikat uzre kuluñdur degul hulûş-ı mecâz
27. Netîce-i emelüm saña kaldı sultânüm
Bu hâk-sâra semâhatla ol nigâh-endâz
28. 'Aceb midür bu kuluñ daḥi kâm-yâb olsa
Hezâr bendeleruñ itdi rûtbeler iḥrâz
29. Bilindi maķşad-ı mâ-fi'z-zamîr hāmûs ol
Yeter bu maġlaṭa-i pîç u tâb-ı sîne-gużâr
30. Du'âya basla hulûş ile ba'dezin ey dil
Budur suḥanda bîhîn 'âdet-i kaşîde-ṭırâz
31. Bu nüh-felek ide tâ kim nücûm ile gerdîs
Halâyık olmaya lâ-yus'el ile vâķıf-ı râz

24. Neşîmen-sâz: neşîmen-bâz H,P,R,V,Y. 25. Râzını ibrâz: zârı bî-endâz E. 27. Emelüm:emel
V. P Nüshasında bu beyit kenardadır

32. Zamānuñ ola mu'eyyed be-vefķ-ı hāṭır-h'āh
Ide cenāb-ı Hudā 'ömrüñi ṭavīl u dırāz
33. Hudā vücūduñı mahfūz idüp kudūretten
Hemise zātuñ ola zīb-i mesned-i i'zāz
34. Ne semte kim idesin himmet ile 'azm-ı cihād
Kemāl-ı nuşret ile olasin 'alem-efrāz
35. Bu devlete seni Hāķ dā'imā zahīr itsün
Budur çu temme be-hayr-ı mürāselāt-ı niyāz

E60a. H27b. R25a. V26b. Y25b. .

XVII

KAŞİDE-I 'ARZ-I HÂL BERÂYL İBRÂHİM PASA (x)

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

v v - - v v - - v v - - v v -

1. Ey veliyyu'n-ni'am ey Âşaf-ı 'âlî-mikdâr
Ey bihîn-i şofra-kes-i gürsinegân-ı idbâr
2. Sensin ol menba'-ı sersâr-ı semâhat kim olur
Kemterîn kaṭre-i cûduñ nice baḥr-ı zehḥâr
3. Muḫsêm-i rızķ-ı cihân dergeh-i iḳbâluñdur
Hâk-ı pâyundadur iksîr-i ḫuṣûl-ı her kâr
4. Merḥamet sende kerem sende mürüvvet sende
Eylemis sende Hudâ luṭf-ı 'amîmin izḥâr
5. Resha-i ebr-i güher-bâr kef-i cûduñdur
Söndüren sûz-ı derûn-ı fuḳarâyı her bâr
6. Bir nefesde leb-i cân-baḫsuñ ider feyz-i ḫayât
Olsa her kim maraḫ-ı fâḫa ile sîne-figâr
7. Olur i'câz-ı 'aṭâñ ile hem-âgûş-ı kabûl
Vus'at-ı ceyb-i kibâr ile kef-i teng-i şıgâr
8. Ḳadem-i himmetinuñ kefs-i terâzû sende.
Baş berâberce dūr-i elmâs u zer u seng u gubâr
9. Hâniş olmam ser-i eflâka yemîn itsem de
Zîr-i pâyunda ḫaḳîr olduḡına kân-ı yesâr

(x) Kaşide E. H nüshasında başlık yok Kaşide-i sekve-âmiz Berâ-yı Dâmâd Sehriyârı İbrahîm Paşa R. Târiḫ-i Mora Feth-i Sehîd 'Alî Paşa V. Y nüshasında başlık yok.

XX. 2. Kim: ki E. 9. Olmam: - E / olduḡına: olduḡına E.

10. Reg-be-reg bâğ-ı hazân-yâfte-i âfâka
Sâmil oldu keremuñ hem-cu şehâb-ı emtâr
11. Ser-be-ser âlemi mustağrak-ı ihsân itduñ
Sûre yerlerde dağı kalmadı bir husk- gubâr
12. Âsitânuñ gibi mîzâb-ı mu'allâ var iken
Ma'-i luṭfuñ cereyân itmek için leylü nehâr
13. Cesme-sâr-ı keremuñden hiç olur mı mahrûm
Pest u bâlâda olan tesne-dilân-ı âzâr
14. El-âtaş el-âtaş ey menba'-ı sâr-çesme-i cûd
Te'bîs-i ye's ile çâk oldu leb-i h'âhis-kâr
15. Tesnegî-i ğam ile dest-i emelde hâtır
Rûz u seb itmede bî-tâb u tûvân gest u guzâr
16. Bir icûm şu dilerüm âyn-ı inâyâtıñdan
Kim ide kûze-i Umîdumi feyz-i sersâr
17. El-meded el-meded ey Hızır-ı beyâbân-ı kerem
Kalmışam bâdiye-i ye'sde bî-yâver u yâr
18. Menzîl-i kâm ba'îd u reh-i makşûda hilâf
Za'fla kalmadı tâli'de mecâl-i reftâr
19. Kâmet-i tab'um olup ham-sude-i bâr-ı emel
Yine hulyâda furûmânde-i hayret dil-i zâr
20. Gitti hep lesker-i sāmân u şafâ şabr u sukûn
Reh-i h'âbîde-i iflâsda kaldum nâ-çâr

21. Bî-şadâ-yı ceres-i kâfile-i pinhânî
Dîde-i ahter-i bahtum nîce olsun bîdâr
22. Hızr-ves himmetuñ olmazsa eger rāh-nümün
Pāymāl-ı sipeh-i guşşa olur cism-i nizār
23. Dest-gir ol yetis ey seh-suvār-ı iqbāl
Olmada pāy-ı taleb ābile-rîz-i idbār
24. Dād u feryād eyā şāhib-i raḥm u sefkāt
Oldı bu renc-i mesakkat ile hālüm düsvār
25. Gerçi ma'lūm-ı serîfuñdur eyā kân-ı kerem
Neyledi n'isledi baña felek-i nā-hencār
26. 'Afv kıl derd u felâket beni küstāh itdi
N'ola taşdı ile oldumsa perîsân-güftār
27. İstināden ekrem u cūduña küstāhāne
'Arz-ı ahvāl-ı perîsân ideyüm bir miqdār
28. Yanarak yakılarak reh-güzere-i cūduña
Ref'-i rıkk'a iderüm cün varak-ı şāh-ı cenār
29. Āh kim bu felek-i hîle-ger-i ātes-bār
Oldı hırman-gede-i tāli'ume su'le-nişār
30. Nā-gehān eyleyüp iş'āl-ı harîk-ı cān-süz
Itti ğam-hāne-i tārîkumi pür-aḥker-i nār
31. Ced-be-ced kuse-i mevrüşemi sūzān itdi
Oldı gül üksuzi bu tıfl-ı dil-i ğam-āzār

29. Ātes-bār: İtes-tār B.R.V.Y. 31. Mevrüşemi: mevrüşumi E. / ğam-āzār: ğam-girdār B.V.Y.
bed-girdār R.

32. Hayf kim kürbe-i hâkistere döndürdi dili
‘Âhıbet vaz‘-ı sūtūr kürbe-i carh-ı ğaddār
33. Vaṭanumda beni ser-geste-i ğurbet itdi
Tār u mār eyledi esbāb-ı umīdüm ne ki var
34. Rūzgār eyledi āvāre kebūter gibi āh
Lāne-i murg-ı dili vaqf-ı hevā-yı idbār
35. Āsiyānumda olan hār u ḥas u nā-çīzi
Eyledi bā‘iṣ-ı iyķād-ı mesā‘il ḥāṣār
36. Idup efkende felek aḥter-i baht-ı sāmum
Eyledi saķf-ı kuhen cūb-ı dile vaz‘-ı serār
37. Cümleten oldu telef su‘le nā-geh-res ile
Pirehen kaldı faķaṭ sīnede mānend-i fenār
38. Na‘l der-āteṣ-endūh-ı felāket oldum.
Oldı esb-i hevestüm pā be-‘ıķāl-ı ekdār
39. Dāğ-ber-dāğ-ı derūn oldum egerçi bu kadar
Lāle-ves herkese sūz-ı dilüm itmem izhār
40. Ātes-i miḥnetle ḥāne-ḥarāb olmsı iken
Keremūn fikri virūr yine tesellī her bār
41. Bir sentūn gibi efendüm var iken ‘ālemde
Nice ğıryān olayum ḥayra ebr-i midrār
42. Sen bilürsin bentüm aḥvālümü yaḥsı vü yaman
Saña kaldı işüm ey Āṣaf-ı ‘ālī-miķdār

43. Kerem olursa yine senden olur sulṭānum
Ey veliyyu'n-ni'am-ı 'ālem u'ey faḥr-ı kibār
44. Mā-melek gitdi tenüm kaldı zebūn u'uryān
Zīb-i dellāl-ı mezād oldu ḳabā vü destār
45. Hāşılı luṭfuña her vech ile muḥtāc oldum
Eyleme bendeñi maḥrūm-ı 'aṭā-yı bisyār
46. Lafz-ı dīnārda nār olması pek zāhirdür
Yakısır muḥterik-i nāra 'aṭā-yı dīnār
47. Ey ṭabīb-i dil u cān laṇcaḳ olur luṭfuñla
Cāre sevdā-zede-i nāra uşul-ı dīnār
48. Herkese luṭfuñ olurken ḳapama şāde baña
Bāb-ı iḥsānuña geldüm cū gedā-yı cerrār
49. Ebsem ol bī-edebāne bu ṭaṭvīl-i kelām
Elem u sūzis ile tā-be-key olmak mikşār
50. Ser-nūvist-i ezeli böyle imis cāre nedür
Ḥukm-i taḳdīre gerek ḳulda rızā-yı bisyār
51. Kārı teslīm-i ḳaḳa vü ḳader eyle SÂMÎ
Eyleme sekvā ile ṭa'n-ı sipihr-i devvār
52. Söz tamām oldu yeter sūzis ile eyle du'ā
Ba'dezīn şıdk ile ol şubḫa-sümār-ı ezḳār

43. Ey veliyyu'n-ni'am-ı 'ālem u'ey faḥr-ı kibār: zīb-i dellāl-ı mezād oldu ḳabā vü destār
H.R.V.Y. 44. Zīb-i dellāl-ı mezād oldu ḳabā vü destār: cāk cāk oldu meded pirehen şabr u ḳarā:
H.R.V.Y. 47. El-ḥaḳḳ: ancaḳ E. 48. Ḳopamaz: ḳıyma V.Y. 52. Şubḫa: Semme H.P.R.V.

53. H^uân-ı ni^{em}â-yı ilâhî çekilüp âfâķa
Tâ ki devr ide bu nûh-kâse-i firûze-bahâr
54. Hânedânuh ola ma^mûr u müretteb dâ^{im}
Devlet u ^ömr^unî efzûn ide H^{ayy}-ı Settâr
55. Mesned-i şadr-ı vezâretde Hudâ-yı müte^{al}
Eyleye zâtuñı pîrâyede pîrâye-dih-i istikrâr

E61a. H44b. H52a. R42a. V48a. Y45a.

XVIII
BAHÂRIYYE MÜLHEM-İ GAYB BERÂYI İBRÂHÎM-İ SEHRÎYÂRÎ
VEZÎR-İ A'ZAM İBRÂHÎM PASA (x)

Fe'ilâtün Fe'ilârün Fe'ilâtün Fe'ilün
v v - - v v - - v v - - v v -

1. Mey gibi virdi şafâ resha-ı bārân-ı bahār
Çıkıldılar hande-künân rûy-ı zemîne ezhār
2. Cûylar halka-ı hâtem olup etrâfında
Görünün faşş-ı zümür-rûd gibi şekl-i küh-sār
3. Tutuk-ı surh-ı 'arûs-ı gül idince ser-pûs
Sîm-telden aña âvîzeler eyler emtâr
4. Âl sâye cûkadan hâke düşer fers-i la'tîf
Pertev-i sâye-i rengîn ile verd-i gül-zâr
5. Tîfl-ı gül-göncenüñ ağızında degüldür seb-nem
Bang-ı nâ-geh-res-i bulbulden olur lâbîle-dâr
6. Sînden mükahhededür gonca-i zanbak gûyâ
Dîde-i nergise 'arż itmede mîl-i zer-kâr
7. Gül degül bulbul idüp verd-i seher-gâhı tamâm
Muşhafın eyledi âvîze-i mîh-ı ser-hâr
8. Jâleden oldu cû mecmû'a-i gül-i âb-zede
Furûdî şafhaların acmıs anuñ bād-ı bahār
9. Göncadur hoşka-ı elmâs-tırâs-ı la'li
Nefehâta ceker andan kalem-i şun'-ı kenâr

(x) Kaşide E. Bahâriyye H. Bahâriyye-i Mülhem-i Gayb Berâyı: İbrâhîm Pasa P, V ve Y nüshalarında başlık yok.

10. Ser-fürû-bürde benefse bir ayağ Uzre tûrup
Âtesîn berg-i güle secde ider Hindû-vâr
11. Mağhar-ı nûr-ı tecellî varak-ı sebzidûr
Güyyiâ nahl-ı gul oldu secer-i ahzâr-ı nâr
12. Ser-nigûn bîd egilup gûs-ı güle virdi haber
Söyledi hâke rûcû' idecegin ahır-ı kâr
13. Yine her serv-i sehî destine cârûb almış
Sâha-i hâşır-ı pür-gamda ider def'-i gubâr
14. Sâğarın tutsa n'ola lâle iki desti ile
Âys-ı yek-rûze için çekmede yıllarca humâr
15. Bâğ-bân oldu yine h'âce-i şâhib-i dülâb
Nağd-ı kârında bulup nesv u nemâyı her bâr
16. Nağd-ı berfi kef-i cev v ş u yerine harc iderek
Virdi ser-mâye-i sermâya halel . . tâb-ı buhâr
17. Sâzdur her giyeh-i tâze kenâr-ı cûda
Bâdî-i nağme olup aña nesîm-i eşhâr
18. Servden tâ ki konup fâhte itdükde mağâm
Râstdan eyledi bir su'be ile aşma karâr
19. Bulbuluñ lānesidür kâse-i tanbûra bedel
Tayerân itse olur sekl-i perî mûsîkâr
20. Gayrı murgân idemez nağme senûñ biñde birin
Hüsn-i şavt ile olup vâhid-i ke'l-elf hezâr

13. ve 14. beyitler E nüshasında yer değiştirmişlerdir. 17. Bu beyit H,P,R,V,Y nüshalarında yoktur. 19. Sekl-i perî: Vâhid-i ke'l-elif hezâr R. 20. Bu beyit R nüshasında yoktur.

21. Kevser-i cennetüñ enhârı mulâşık cārī
Kāmet-i hūr ile hem-sāye nihāl-i gul-zār
22. Virmede kalbe feraḥ Göksu hıyābânında
Mevc-i ‘anber gibidür şanki zılāl-ı escār
23. Her cemen şuffa-i pür-sāye leb-i cūy üzere
Oldı hem-hāl-i siyeh-hāl leb-i nev-ḥaṭṭ-ı yār
24. Açılur bāşıradan semt-i meşāma reh-i nev
Zīb-i ser-sīse-i cesm olsa eger ‘aks-ı bahār
25. Kuvvet-i nāmiyede öyle teḳāza, vār kim
Āba ‘aks eyleyicek mihr-i sipihr-i devvār
26. Hey’et-i pertev-i rengīni degul emr-i ba‘īd
Ser-zede olsa çu nilüfer-i cūy-ı gul-zār
27. Zevḳ-i imrūz ile sevḳ-i seḫer-i ferdādan
Ortada mūy . miyān gibi görünmez seb-i tār
28. İtdi ressām-ı emel dā’ire-i rūzı vasī‘
Noḳṭa-i leyli idup merkez-i ḥaṭṭ-ı pergār
29. Rūz çun verd-i sefīd oldı tamām üskufte
Leyl-mānend benefse görünür bī-miḳdār
30. Mūy-ı bārik-ves oldı seb-i tār . bedīd
Kāse-i çarḫı leb-ā -leb idicek sīr-i nehār
31. Beñzedi leyl hilāl yaḳasına deryāda
Her nefes başmadadur kārəsın enhār-ı bahār

32. Gerdīs-i cām-ı mey u dā'ire-i 'isret ile
Dündi nuh bağçe-i carha zemīn-i gul-zār
33. Oldı gel mihr u hevā sūnbul u mehtāb-ı semen
Lāle-mānend-i safak necm-i dirahsān ezhār
34. Gul-i ra'nā gibi evşāf-ı bahārīde n'ola
Olsa berg-i suhanum reng-pezīr-i tekrār
35. Ğaražum ma'ni-i rengīn ile her bir beyti
Itmeden tahta-i uskūfe-i bāğ-ı es'ār
36. Gul-i şad-berg-i medīhuñ o nihāl-ı cūduñ
Itmede sakķ-ı kalemden cu sakāyık izhār
37. O nihāl-ı cemen-ārā-yı vezāret kim olur
Kalemi sāl-ı berūmend-i 'atā-yı bisyār
38. Serv-i mevzūn-ı cemen-zār işābet- re'yi
Diķķati riste-i gul-deste-i cem'iefkār
39. Nuķķı Firdevs-i hükūmetle zulāl-ı tesnīm
Nefes-i pāki nesīm-i seher-i feyz-āsār
40. Semmedür nefha-i ma'nā-yı gul-i hulķından
Nuşha-i cār-fuşūl icre butun faşl-ı bahār
41. Fi'l-meşel himmeti bir naķl-ı mu'allādur kim
Oldı her bergi anun şeh-per-i. 'Anķā-yı vaķār
42. Dāmen-i kūh-ı vaķārında keşef peccce-mişāl
Cebel-i Kāf ser-ender-şikem-i istihķār

33. Gel: cūn P,R,V,Y./ Ezhār: enhār E.H. 35. Bir: -E,H,R. 36. itmede: itmed
39. hükūmetle: hükūmetde E.

43. Seb-çerâğ-ı güher vaşfı ider böyle zühür
Mevc-der-mevc olıcağ bahr-ı suñur-ı es'âr
44. Dur-i yektâ-yı himem zîver-i ser-tâc-ı kerem
Hermes-i fenn-i hikem şadr-ı Felâṭūn-girdâr
45. Mâlik-i devlet u dîn Âşaf-ı şāhib- temkîn
Revnağ-ı şadr-ı nigîn zühde-i esrâf u kibâr
46. Dâver-i mihr-i elem ya'enî vezîr-i a'zâm
Kim anuñ pence-i fermânıdur eflâka medâr
47. Sem'-i tedbîrine takdîr-i İlâhî fânûs
Su'le-i emrine pervâne bu carh-ı devvâr
48. Sarğdan ğarba degin beyzâ-yı hükmi görünür
Dest-i pehnâ-ver-i 'adli o kadardur hem-vâr
49. Genc-i bād-âver-i ebr-i güher-efsānda meger
Alduğın şaklamasa kîse-i eşdāfa bihâr
50. Hāme şad-serm u hicāb ile iderdi tesbîh
O muhîṭ-i keremüñ keffine vakt-ı işâr
51. Terbiyet bulsa nem-i ebr-i kef-i cūdından
Yeşerüp kesb-i nümā eyler idi her has u hâr
52. Nāmiye-mesreb-i şāfından alaydı feyzi
Verd-i ra'nā daḥi yek-reng açılurdu bahâr
53. Tamla yâkūt kadar dānesi zî-kıymet olur
Olsa ger perveris umûr-ı 'aṭâsı gul-nâr

54. Fikreti perde-berendāz-ı ḥabāya-yı umūr
Kilk-i miftāḥı nihān-ḥāne-i feyz-i settār
55. Naḡs ider levḥ-i nigāha ḡalem-i müjgānı
Olmadan dilde leb-ālā-yı tekellüm- esrār
56. Pīs-i ‘ilminde olur tīr-i suḥan elbet rāst
Ḳad-ı iḡrārı kemān itse de bār-ı inkār
57. Itse şayyād eger tālī‘-i firūzını yād
Dāmdan evvel atar kendüyi fitrāka sikār
58. Duşmen-i devletinuñ rāḡatı yokdur meşelā
Ger zehirlense olur aña cörek ḡalka-i mār
59. Żu‘āfāyı eşer-i ḡıfz-ı mukāfātı ile
Zīr-i pāya alamaz zālīm-i mażlüm-āzār
60. Olur āzurde-i pāy-ı müje-i mevhūmı
Eylese fıl-i girān dīde-i mūr üzre güzār
61. Herkesuñ zevḡ u refaḡhiyyetidür maṡlūbı
İstemez oldıḡın ‘ālemde ḡumūm u efkār
62. Zerre deñlü ḡomadı mişḡala-i inşārı
Levḥ-i mir‘āt-ı ḡavāṡırda ḡubār-ı ekdār
63. Ḥalka āsāyīs iclūn yapdı ḡakīm-i re'yi
‘Arşā-i şulḡda bir ḡaşr-ı metīn u hem-vār
64. Ḳubbe saḡf oldı siper nīze sūtūn tīg-ı kemer
Ḳafesi zirh u ‘alem rāyet u peykān mismār

65. Devr-i luṭfındaki rezm oldu mübeddel bezme
Aldı bî-kâr o kadar âlet ceng u peygâr
66. Tîğ-ı seb-tâb-misāl-i niḡeh-i çeşm-i bütân
H'âb-ı rāhatda niyâm içre hem âğūs-ı karâr
67. Beñzedi nîce-i muṭribde ki musikâra
Tîr-kesde görinen tîr-i müretteb-süffâr
68. 'Ahdi sermâye-i tevfiḡ-i kulûb oldu meger
İhtilâfâtı rakîb ile ide 'âsîḡ-ı zâr
69. İttifâḡ Uzre zamânında fe-li'llâhi'l-ḡamd
Nukte-sencân-ı ma'ârifle sipihr-i ḡaddâr
70. Sâhid-i baḡtına necm-i siyeh-i ehl-i dili
Eyledi mäsîṡa-i himmeti hâl-ı ruḡsâr
71. Re'yi kim bedreḡa-ı semt-i meşâfât oldu
Acdı şahrâ-yı tevâfuḡda târiḡ-i hem-vâr
72. 'Ozr-i leng eyleyemez saḡḡ-ı 'aşâ ittîḡine
Râst ṡab'ân ile şimdi felek-i keḡ-reftâr
73. Hüner erbâbına bâb-ı keremi nâ-mesdûd
Muste'iddâna 'atâyası bilâ-ḡad ü sumâr
74. Rif'at isterseñ ger pâyına düs var iy dil
Her isüñ zillet ile olmaya tâ kim düsvâr
75. Âşafa kâm-verâ şadr-ı semâhat-guherâ
Ey kemîn resḡa-i baḡşâyîşî baḡr-ı zehhâr

76. ‘Arz-ı hāl eylemek ister ‘aķab-i medhūñde
İznūñ olursa eger kilik-i perīsān-guġtār
77. Bād-ı ahumla birāz cūy-ı midādı ideyüm
Be-hem āmīhte-i kulzüm-i bī-ķār u kenār
78. Ya‘nī evṣāfını taķrīr ideyüm tāli‘umūñ
Mācerā-yı dilūmi söyleyeyüm bir miķdār
79. Virmez āmīzisi deryāya taķayyır bilürüm
Ķara taķdan cereyān itse de mevc-i enhār
80. Dād bu carh-ı siyeh kāse-i dūn-perverden
İtmedi mezra‘-ı āmālūme bir ķatre niṣār
81. Ķayf kim ķaldı dīraht-ı emelüm hūsk-nūmā
Tıfl-ı dil görmedi hengām-ı zuhūr-ı eṣmār
82. Gelse endīseme gul-cīnī-i baht-ı ummīd
Devha-i ķalbūm ider su‘le-ṣıfat ātes-bār
83. Zāğ-ves nā-be-maķal nevha idüp baht-ı siyāh
Āsiyānından olur bulbūl-i ṭab‘um bīzār
84. Devr-i cām-ı ṭarabı su‘le-i cevvēle-miṣāl
Ṭarfetü’l-‘ayn idemem zīver-i deṣt-i enṣār
85. Bā‘iṣ-i lağzis olur keķ-rev-i tāli‘-i sūm
Sāķi-i carh elūme virse āyağ-ı sersār
86. Duṣdi gird-āba göñül dā‘ire-i ḥayretde
Bulmadı sāhil-i maķṣūdā bir cāy-ı ķarār

78. Evṣāfını: evṣāfını H.P,R,V,Y. 82. Endīseme: endīseye P,R,V, Y. 83. Zāğ-ves: zāğ-ı E,P. /
İdüp: ider P,V,Y. 84. Deṣt-i en-ṣār: deṣt-i eikār E.

87. Berk-i sāmānumı hep hırmen-i hırmān itdi
Rūzgār cylemeduk mahv u telef habbe mi var
88. Kaldı mestūre-i hulyāda beyāz olmadı kām
Riste-i mıstar-ı ğam olms iken cism-i nizār
89. Kevkeb-i sūhtem itdürmedi bir ğun rāhat
‘Arşa-i hāne-i virānum idup vādī-i nār
90. Dūd-ı āh ile göz açdurmadı gerd-i ālām
Cesm-i bahtum nice bīdār ola kaldum bīdār
91. Sedd-i sekvāyı cesāretle n'ola sāz itsem
Cunki bāb-ı keremuñ halka-değüldür dīvār
92. ‘Afv kıl vaşf-ı cemīluñde kuşūr itdüm ise
Kor mı tahrik-ı zebān itmege kayd-ı efkār
93. Hic tekāpū-yı medīhuñde gelür miydi futūr
Pāy-ı endīsede olsaydı mecāl-i reftār
94. Böyle mi cūnbis iderdi reg-i nabz-ı kalemüm
Za‘f-ı tāli‘le eger olmasa tab‘um bīmār
95. Sust olur mıydı kuvvet-i isti‘dādum
Çekmesem haml-ı şakīl-i ğam-ı dehri her bār
96. Yohsa ol sā‘ir-i zūr-āver-i ‘aşrum ki olur
Nīçe-i nazmumuñ efsürdesi ruh-ı ‘Attār
97. Beyt-i ma‘mūr-ı felek mertebedür her beytüm
Fevc fevc olmada ervāh-ı mücerred züvvār

92. Kuşūr itdüm ise: kuşūrum var ise E. / Itmege: -E. // Efkar: ekdār P,R,V,Y.

93. Medīhuñde: medhūñde E.H. 96. Yohsa: yoksa R./ olur: benim E. // Ruh-ı ‘Attār: ref‘-i āsar[.]

98. Kavs-ves münharif olduḡda kitābetde benān
Nāvek-i hāmem ider t̄ā'ir-i i'cāzı şikār
99. Çıkarur hāme-i baḡal-gīr olarak ʿarşa sūzūm
Sullem-i kaşr-ı hünerdür bu suṭūr-ı es'ār
100. Yarasur muntazım-ı silk-i mūbāhāt olsa
Deldiḡum mişḡab-ı fikr ile bu dürr-i seh-vār
101. Girmedi beytine bir ferdūn olup ṭab'ına zeve
Oldı ḡalvetūne nazmumla ma'ānī ebkār
102. Tev'emān toḡdı hep eṭfāl-ı ma'ānī andan
Cuft idup mişrā'-ı ebyātumı kilik-i şehhār
103. Dehrde olmasa mecmū'a-i Bāḡī dir idūm
Cem' olunmaz bu kadar lafz ile ma'nī bisyār
104. Tevriye şan'at-ı tesbīh u Cīnās u ihām
Isti'ārāt u Kināyāt u muşanna' güftār
105. Bir mi şakātker gül-i zībā, ile verd-i sāde
Beñzemez nāṭıka-i ḡayra bu si'r-i hem-vār
106. Nazm-ı rengīn-i kūsādeyle hüner gösterdüm
İtmedüm perde-i aḡlāḡı nikāb-ı ruḡsār
107. Kiliküm ustād-ı şūver-kār-ı taḡayyüldür kim
Noḡta-i cevher-i ferd uzre ider naḡş-ı nigār
108. Fikr-i bārikūme toz konduramaz hīc kimse
Zeyl-i ma'nāya meger toḡına ḡātırda ḡubār

98. Olduḡda: olduḡca P.V.Y. 99. Çıkarur: çıkarır V. 100. Mişḡab: mişkab H.P.R. menkabet V.Y.
101. Beytine: beyte H. / Nazmumla: ṭab'unda E.P.

109. Görse bu subḥa-i lû'lûya muṣābih suḥanum
Nâ-beḥa dahline itmez mi ḥasûd istiğfâr
110. Zehr olur dūsmene pâ zehr dil-i aḥbâba
Eşer-i şaḳḳ-ı yerâ'anda du ḥāṣiyyet-vâr
111. Bu ḳaşıdem n'ola ser-defter-i dīvân olsa
Nâminî mülhem-i ğayb itdi resûlû'l-eş'âr
112. SÂMÎyâ tâ-be-key itnâb-ı temeddühle kelâm
Ba'dezî'n eyle du'â virdini zîb-i destâr
113. Tâ ki Feyyâz-ı Ezel sâhire-yi ğabrâyı
Nev-bahâr ile ider ğarkâ be-nûr-ı ezhâr
114. Ḥasr-ı ecsâd-ı nebâtât ide tâ kim her sâl
Ḳudretin zâhir ide şun'-ı Celîl ü Cabbâr
115. Görmeye rûy-ı hazân bâğce-i ikbâli
Cemen-i devletini Ḥaḳ ide hem-vâre-bahâr
116. Serv-i zâtı ola biḥ-efgen-i zevḳ-i Cāvid
Ḳonmaya kûşe-i dāmânına gerd-i ekdâr
117. Ḥaşre dek gūlsen-i devletde şafâlarda ola
Ide ikad-ı cerâğân keşirü'l-envâr

E46b. H11a. F11a. R9b. V9b. Y10a.

113. Feyyâz: feyz E. / Sâhir: sâh-reh H, P, R, V, Y. // İder: ide E, H, R. 114. Sâl: bâr P, R, Y. Bu beşit H nüshasında yok 117. Ola: olup E. / Envâr: elvân E, H.

XIX.

KAŞİDE-İ BAHÂRİYYE BERÂYI İBRÂHİM PASA VEZİR-İ SULTÂN
AHMED HAN-İ ŞÂLİŞ (x)

Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün Müstef'îlün
- - v - - - v - - - v - - - v -

1. Evvel bahâr irdi yine oldu cihân pür-feyz-kâm,
Minâ-yı dil oldu mey-i sevķ ile leb-ber-leb peyâm.
2. Her lâle-i yâķūt-gün olmaķdadur sāgar-nümün
Mânend-i bîd-i ser-nigûn dônstün şûrahîler müdâm
3. Guller açıldı rû-be-rû itmekde bûlbûller gulû
Mestâne cûlar sû-be-sû gûlsende cârî şubh u şâm
4. Sûnbûllerin cözdi şabâ zûlfin mişâl-i dil-rûbâ
Tefrîh-i cân itmez mi yâ itdükce ta'tîr-i mesâm
5. Tutmıs elinde gul ayaķ şahn-ı cemen bezm-i ferâķ
Rind olana gul-gest-i bâķ icmezse mey olsun harâm
6. Sâķî ayaķ al destüñe ihsân-ı tām it mestüñe
Baķma firâz u pestüñe doldur şarâb-ı la'î-fâm
7. Bu demdürür-işret demi gör feyż-i vakt-ı hurremi
Gûl uzre seyr it sebnemi virmekde kevşerden peyâm
8. Mey didigümdür aşķ-ı pāk peymâne ķalb-i derd-nāk
Sâķîsidür bî-infikāk feyż-i Hudâ-yı lâ-yenâm

(x) Bahâriyye E.H. Bahâriyye der-Sittâyiş-i İbrâhîm Pasa Hâzretlerine Virilmiştir P.
Bahâriyye der-Sittâyiş-i İbrâhîm Pasa R. Kaşîde-i Bahâriyye der-Sittâyiş-i İbrâhîm Pasa Y.

9. Hüm-hānesi bu nüh-felek mestānesi ins u melek
Hallinde yokdur reyb u şek cün zemzem-i Beytu'l-harām
10. Bu bādedür cūs eyleyen Cibrīli bī-hūş eyleyen
Bir kaṭresin nūs eyleyen mest oldu tā rūz-ı kıyām
11. Ğamdan dili eyler ḥalāş keyfiyyeti bī-iḥtişāş
Pirāye-i bezm-i ḥavāş ārāyis-i ṭab'-ı 'avām
12. Sāza virür sūz-ı şadā ḥamr-ı mecāzīye şafā
'Ussāka dāğ-ı ibtilā ma'sūka ḥāl-ı mūsg-fām
13. 'Asķ ātesidür muttaşıl hestī gūdāz-ı āb u gīl
Mişkāt-ı şem' cān u dil andan firūzāndur tamām
14. 'Asķ oldu Sīmurğ-āşiyān zıll-ı Hümā-yı lā-mekān
Terk-i kulāh-ı tārikān tāc-ı selāṭīn-i 'izām
15. 'Asķ āyet-i kubrā-yı Hāķ ser-nāme-yi zīb her varak
'Aķl-ı küle levḥ-i sebak ol şafḥa-i vahy-irtisām
16. Ol nūshadan tesvīd ider levḥ-i ḥayāle dil meger
İlhām-ı Hāķķı ser-te-ser bī-hāne vü ḥarf u kelām
17. Şoñra olup dilden 'ayān şad ma'nī-i rāz-ı nihān
Hāmem ider raṭbu'l-lisān evşāf-ı şadr-ı nīk-nām
18. Şadru's-şudūr-ı bī-bedel ğayret-keş-i dīn u duvel
Nazm-āver-i mülk u milel destūr-ı şāhib-iḥtisām
19. Ol şadr-ı memdūḥu's-siyer ol dāver-i rūşen-güher
Ol mülsteşār-ı pür-hüner ol Aşaf-ı 'ālī maķām
20. Lutf-ı Hudādur 'āleme in'āmı ğālib Hāteme
Vācib durur her 'ādeme itmek şenāsın iltizām

16. Ḥayāle dil meger: dile ḥāl-i diğeri N,P,R,V,Y. / Hāķķı: Hāķķ V. // ser-te-ser: ser-be-ser
N,P,R,V,Y. 20. Vācib dūrür: Vācibdür N,Y. Bu beyit V nüshasında yoktur.

21. Seyr it kef-i ihsânını dehrüñ düketdi kanını
Kem-ter dūr-i gâltânını neşr idemez baḥr-ı ğamām
22. Sultân-ı dehrüñ mahremi dāmād-ı şadr-ı a‘zamı
Destūr-şāhib- İlâlemi engüst-nümâ-yı hâş u ‘ām
23. Ser-cūs-ı ‘ummân-ı kerem dergāhıdur kân-ı kerem
Yağma-kün-i h‘ân-ı kerem pasa-yı İbrāhīm-nām
24. Mülk-i cihāna gelmedi mânend-i zāt-ı evḥadı
Dunyâyı memnūn eyledi ol server-i ferhunde-nām
25. Cūd u şehāda hî-riyâ sıbh u nazîr olmaz aña
Ca‘fer rikâbında sezâ olursa bir kem-ter ğulām
26. Tevfîk-i İlâḫdur yâveri def‘ eyledi sūr u seri
Ma‘mūr idüp her kisveri ‘aşrında rāḫatda enām
27. Fermân-beri tîğ u kalem mahkûmı eşnâf-ı Umem
Tedbîri dehre dem-be-dem pîrâye-baḫş-ı intizām
28. Luḫfı ki ‘adl u dād ider âfâkı yekser sād ider
Bülbül gibi feryād ider ol dahî pür-sevḳ u ğarām
29. Bir ferdi carḫ-ı fitne-kār itmez dem-i ‘adlinde zār
Murg-ı dile giysû-yı yār ola meger kim tavḳ-ı dām
30. Ref‘itdi ‘adli bî-sitem beynūnet-i ezdâdı hem
Unsiyyet-i görki ğanem eyler hezārân iğtinām
31. ‘Ahdinde âşüb u mihen ğüm-geştedür âfâḫdan
‘Adliyle nîrân-ı fiten efsürde-i berd ü selām

32. Dünyāya feyz-i sāmili rāhat-resāndur hāşılı
İnşāf-ı tab'-ı kāmili müskil-gūsā-yı her merām
33. 'İtr-ı 'aţāsın nā-gehān yād itse olur bī-gümān
Müjgān-ı cesm-i haste-gān şāne-zen-i zulf-i mesām
34. Ey kām-rān-ı şadr-ı güzīn ey dāver-i mesned-nīsīn
Ey şaf-der-i nuşret-ķarīn ey zāt-ı Bercīs ihtirām
35. Sensin melāz-ı bī-kesān kehfu'l-āmān ārām-ı cān
Hātır-nevāz-ı bendegān iksīr-i a'zam-baḥs-ı kām
36. Dergāhuñı ehl-i hüner idüp melāz ü müstaķar
İkbāl-i tālī'le ider gerdūndan aḥz-ı intikām
37. Bu 'abd-ı hāşuñ siyyemā dergāhuñ idüp mülteca
Oldı be-vefķ-i müdde'a luḫfuñla maķziyyu'l-merām
38. Maḫhar olup eltāfuña iḥsān-ı tab'-ı şāfuña
Sāyestedür evşāfuña incü gibi virse niḫām
39. Tab'umla itdüm ba'dezīn bu vech ile 'ahd-ı metīn
Kim ḫāme-i feyz-āferīn idüp şenāñı iltizām
40. Itdücce feyz-i Ḥaķ zuhūr olduķca tab'um ğark-ı nūr
Hic itmeye andan şudūr evşāfuñun ğayr-ı kelām
41. Sāmī bu niyyet üzre gel izḫār idüp ḫüsn-i 'amel
Vir nazm-ı pāka mā-ḫaşal da'vāt-ı ḫayr ile hitām
42. Faşī-ı bahār ile cihān tū kim ola reşk-i cinān
İkbālūñ ola bī-ḫazān cūn ravza-i Dārü's-selām
43. İkbāl u 'ömrüñ dā'imā efzūn idüp Bār-ı Hudā
Ḥussāduñ ola mübtelā derd u ğama bī-infişām
E51b. H16a. P16a. R14a. V14b. Y14b

32. Her: bir H. 33. 'Aţāsın : genāsın E. 'asāsın H. / Mesām: menām E.R. 34. Bercīs: pür-ceyo
P.Y. ceys-i pür H. 38. Virse: vire H.P,R,V,İ. 39. Feyzüm: feyz P,V,Y. 40. Şudūr: zuhūr E.

XX

KAŞİDE-I RAMAZÂNİYYE DER-SİTÂYIS-I HÂZRET-I İBRÂHÎM PASA (x)

Mef'ûlîl Mefâ'ilîl Mefâ'ilîl Fe'ûlun

- - v v - - v v - - v v - -

1. Kâdrini bilen görse hilâl-ı Ramazânı
Mihrâb idinür secde-i şükr itmege anı
2. Ahsente zihî mâh-ı mübârek ki tûlû'ı
Pür-behçet u sevķ itdi dil-i tâ'atıyânı
3. Cürm oldı fîtil-i siyeh-i şu'le-i ğufrânı
Geldükde çerâğ-ı mehe nûr-ı şamedânı
4. Cûn pîr-i riyâzet-kes-i nûrânî-i tevhîd
Ham-gestedür ikşâr-ı perestisle miyânı
5. Boğmak icûn 'ifrît-i siyeh-gerden-i nefsi
Olmıs müteheyi acup âğûs-ı benânı
6. Zann itme tehî cesm-i başîretle kıl im'ân
Pürdür ni'am-ı rahmet ile kâse-i hıvânı
7. 'Aynıyla gümüs mükhûledür sürmesi müsgîn
İtmekde cılâ-yâfte cesm-i nigerânı
8. Ya'nî o veliyyü'n-ni'am-ı 'âlemiyân kim
Besler zer-i ihsânı 'aķîdeyle cihânı
9. Ol ğurre-i ğarrâ-yı mükerrerem ki cû beyzâ
Tuğrâ-yı sa'âdetdür anuñ cây-ı nisânı

(x) Ramazâniyye: E, Kaşide-i Ramazâniyye der-Sitâyis-i İbrâhîm Paşa R.V.Y.

10. I'câzdur el-ḥaḳ bu ki bir lûle-i bârîk
Serşâr-ı ḥurûs yem-i nûr ide cihânı
11. Sîmîne pul-ı cedvel-i neylî-i felekdur
Kim şavmuñ ider ceys-i şevâbı guzerânı
12. Kad ḥam-sude med eyledi bâzû-yı kabûlı
Ahza-i tuḥaf dest-i du'â-yı dil u cânı
13. Ol tuḥfe-i da'vât ki efvâc-ı melâ'ik
Elden ele tâ'arsa dek îşâl ider anı
14. Ol da'vet-i maḳbbûla kim iftârda eyler
Şıdk ile velî-ni'metinuñ menḳabe-h'ânı
15. Simden giru hiç ğam yemesun gûrsine-cesmân
Itsun seker-i sukr ile pûr-dürc-i dehânı
16. Seyr eyledi zîrâ o kerem-kâr-ı cevâduñ
Ser-tâ-ser-i âfâkı nevâl-ı ser-i h'ânı
17. Nûr-ı bereketle cû meh-i rûze sirîste
Ser-şofra-ı cûdındaki her pâre-i nânı
18. Ol mün'im-i hem-niyyet-i şâḥib yed-i 'ulyâ
Kim zîr-nigîn itdi kefi baḥr ile kânı
19. Ne baḥr u ne kan nokṭa gibi kıldı ihâṭâ
Pergâr-ı yed-i himmeti bi-kevn u mekânı
20. Feyz alsa eger baḥr-ı muḥîṭ-ı kereminden
Eyyâm-ı bahâruñ secer-i reşha-fesânı

21. Bir atıre ki gul-zāra arāvet vire min-ba'd
Seyl-āb-numā hāne-arāb ide hazānı
22. Seb-nemleri durr bergi zUmürrüd gul olup la'ı
Resk itdi reh-i usn-i emene bāğ-ı cinānı
23. Mānend-i seyl-āb olıca menba'ı ināf'
Semsir-i kef u kilik serı'ı'ı-cereyānı
24. āf oldu ruh-ı āyine-ves sāha-i devlet
Mahv eyledi hār u as-ı āsūb-ı zamānı
25. Tab'ıdur o ustād-ı nesic-bāf-ı 'adālet
Kim māha ider hāle gibi cāme ketānı
26. Rengini'ı vafıyle ider cūsis-i ma' nı
Fevvāre-i ābis-or-ı yāūt-ı zebānı
27. Mız-āb olup āb-ı guher-i medine hāme
Bu nev'e ider bāğ-ı suanda seylānı
28. Memdū-ı cihān Āaf-ı yektā-yı zamān kim
Dunyāda bulunmaz āna bir vech ile ānı
29. Ser-nāme-i ta'birde masūs olayazdı
Elfāzdan evvel ser-āmemde ma'ānı
30. adru'ı-vūzerā revna-ı dıvān-ı mu'allā
Pur-cūd u sehā dāver-i bı-sibh u mūdānı
31. Edhem-iyem ol Āaf-ı a'zam ki vūcūdı
Olmada cihānuı sebep-i emn u āmānı

32. Destūr-ı felek-rütbe k'olur mihre seref-bahs
Cun mihr eğer-i kurb-ı ser-engüşt ü benānı
33. Hallāk-ı Ezel zātına itmis dem-i hilkat
Cākerlige ta-yīn hıred-i nādire-dānı
34. Yād eyleyüp inşāfını bir āh ile 'ussāk
Nerm eyledi ol rütbe dil-i saht-ı bütānı
35. Hübān idicek tehyiye-i lesker-i müjgān
Semsīr-i nigāha bulamaz seng-i fesānı
36. Debbūs-ı ciger-gāh-ı celālin eger ańsa
Şad-bīm ile hussād-ı keşīru'l-ḥālecānı
37. Cün rīze-i elmās ezilüp qalb-i dūrüşti
Tesmīm ide te'şīr-i ḥased ḥod-be-ḥodānı
38. Dāğ-ı ğam-ı ḥirmān ile sevdā-ger-i kāmūn
Bāzār-ı taşavvurdaki kālā-yı zīyānı
39. Ger ḥārice cıkısa ola tamğa-zede-i sūd
Sehbender-i eltāfı kabūl itse zamānı
40. Ol yekke-suvār-ı sipoh-ārā-yı cesm kim
Yakdı serer-i na'li cerāğ-ı deberānı
41. Olduķca süvār esb-i kamer zeyn-i vaķāra
Hürsīdūñ olur Burc-ı Esed sanki mekānı
42. Ol ḥing-ı sebük-tāz-ı Hūmā cilve ki sehven
Gösterse eger rakībi irḥā-yı 'inānı

54. Çün vâdi-yi vaşfuñda tamām ola tekāpūy
‘Atf eyleyelum cānib-i da‘vāta ‘inānı
55. Vird eyleyelum da‘vetuñi şubḥ u mesāda
Fevt itmeyelum ğaflet ile rûz u şebānı
56. SÂMÎ idelum penc-namāzuñ ‘aķabīnde
Mesgûl-ı du‘ā penc-i ḥavās-ı dil u cānı
57. Her sālda erbāb-ı dil iḥlās ile tā kim
Miḥrāb-ı niyāz ide hilāl-ı Ramażānı
58. Maḥfûz idup āfātcan Allāh vüçüdün
Emsāl-ı keşiriyle müserref ide anı

E55a H22a. P22a. R19b. V20b. Y20a.

XXI

HAŞİDE-İ 'İYDIYYE DER-SİTÂYİS-İ İBRÂHİM PAŞA

Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Hilâl-ı 'ıyd kim pîrāye-baḥş-ı carḥ-ı mînādur
'Amūd-ı şubḥla tākı binā-yı 'ars ber-pādur
2. Zihî şubḥ-ı tarab kim gerdem-i cānān gibi mergūb
Sevād-ı leyl ise mānend-i zūlf-i 'anber-āsādur
3. Serinde şāhid-i 'ıyduñ hilāli oldı destārı
Şarılmıs nāzikāne ḥāḳ budur kim tarz-ı ziybādur
4. Kıyās itdüm görüp sekl-i hilāl-i behcet-efzāyı
Dem-i vuşlat cözülmüs tügme-i ceyb-i dil-ārādur
5. Kāmer kim nāvedān-ı sīmdür dām-ı sipihr üzre
N'ola nūr aḫsa andan cesme-i ḥūr aña mecrādur
6. Hilālün küşe-i ebrû ile telmîḫi 'ussāḳa
Geh āḡūs-ı miyān geh būs-ı la'î-i sūḫ-ı ra'nādur
7. Felek 'aynıyla bir semsiyye sa'ātdür meh-i Sevvāl
Mukāddem lafz-ı 'ıyduñ 'aynı cilmıs anda peydādur
8. Olup imsāk ile pūcuḳde-i ḥayt-ı cbyāzı fecrūñ
Ki halle nāḫūm-i meh evvel-i sebden müheyyādur
9. Ser-engüst-i su'āş pence-i mihr-i dirāḫşānuñ
Acup tār-ı seḫerden bend-i şavmı 'uḳde-fersādur

(a) 'İydiyye: E. Haşide-i 'İydiyye Berāyı Şehriyye-i İbrāhīm Paşa R. 'İydiyye der-Sitāyis-i İbrāhīm Paşa Dāzād-ı Ahmed Han-ı Sāliḫ V. 'İydiyye der-Sitāyis-i İbrāhīm Paşa V.

XXIV. 11. Mīmā: vaifā E.P.R. / 'Ars: 'ayo E.P.V.Y. // Tāk: tāk E.P.V. 5. Dām: nām E.H.R.

10. Güşāde itmege kufi--ı dehān--ı rūze--dārānı
Hilāl-i esmān miftāh--ı sīmīn-i mücellādur
11. Tehī bir kāsedür şad-āferīn māh--ı nev-i ʿıyde
Cihāna bezl-i niʿmā-yı ʿaṭāsi h̄vān--ı yağmādur
12. Ayaklansun çekilsün sāğar--ı şahbā gibi rindān
Meh-i nev sūy--ı ʿisret-gāha kim engüst-i imādur
13. Safakla āsumān gūyā hum--ı mey-hāne-i ʿisret
Kenārında meh-i nev cām--ı billūrīn şahbādur
14. Çıkardı sâhil-i mağrib-zemīne gavvâş idüp hürsîd
Şadef-pāre meh-i nev çarh--ı minā baħr--ı hażrādur
15. Meger tebrīk-i ʿıyd--ı Āşaf--ı ʿālī--cenāb eyler
Ki meh taʿzīm-i dāmen-būsīde güm-geste bālādur
16. Cenāb--ı Āşaf--ı devrān ki naķş--ı sūmm-i rahşāndan
Hilāl--ı ʿıyd-ves şad-sekl-i müstahsen hüveydādur
17. Yegāne şehşüvār--ı şahm--ı himmet kim semendinden
Çıkan her bir serār--ı naʿli dāğ-efrūz--ı şîrādur
18. Hażīz-i āsitānı evc-i eflāk üzre müstaʿlī
Ġubār--ı reh-gūzārı gevher-i tēc--ı süreyyādur
19. Suʿāʿ--ı mihr-i eyvānında zer tār--ı serā-perde
Şabāh--ı ʿıyd dihlīz-i derinde fers-i diybādur
20. Eger tek dursa tīrūn inķılāb itse o dergāhuñ
Hilāl olmaķlıķa tākında cūft ūlā vü uhrādur

11. Kāsedür: kāseden H, R, V, Y. 14. Gavvâş: gāvş P, R, V, Y. 15. Taʿzīm: - E, R, P. 19. Eyvānında: evvānında L. 20. Dursa: tursa H, V, Y / tīrūn: terk E.

21. Ser-i cārūb meydān-ı derinde zerre-i nāciz
Cevāhir kühl-i cesm-i āfitāb-ı ʿālem-ārādur
22. Derinde Maʿnīvü Hātem iki cārū-kes gūlāmīdūr
Yanında rah̄sīnuñ ʿabd-ı meges-rān dārı Dārādūr.
23. Vezīr-i aʿzam-ı zī-sān ki dest-i gevher-efsānı
Tehī-sāz-ı kūnūz-ı muhtefī-i kān u deryādūr
24. Ne deryādūr ki kem-ter kaṭresi Tūfān-ı himmetdūr
Ne kändūr zerresi sermāye-i iksīr-i ʿuzmādūr
25. Midādı ʿanber-i sāhil-resi baḥr-ı semāḥatdūr
Kalem destinde deryā-yı pey-ā-pey cūsa mecrādūr
26. Kef-i inʿām u cūdı bir muḥīṭ-i bī-girānīdūr
Hemīse cezri yok̄ emvācīnuñ meddi ser-ā-pādūr
27. Dil u dest-i midādı feyz-i kilki mesreb-i şāfī
Reh-ı āmed-sod dergāh-ı luṭflı heft deryādūr
28. Yedi deryā ne kādır ʿösr-i miʿsārı gibi feyze
Yedi vakt ʿaṭā bir kaṭre ʿiṣār itse deryādūr
29. Zamān-ı devletinde her gedā şāhib-nişāb oldı
Denānīr u direm ʿiṣār-ber-ʿiṣār-ı yaḡmādūr
30. Dimis vaşf-ı selefde Nefʿī ammā simdi ʿālemede
Kerīm u kām-rān var ise İbrāhīm Pasa dur
31. Müzehhebdir kitāb-ı müsteṭāb-ı luṭf u iḥsānı
Ser- ā-ser nüsha-i pākīze cūdı müheşşādūr

32. İçen bir sâğar-ı gûsın mey-i hûsn-i hıfâbından
Kadeh-sûy-ı dehân-ı ârzû-yı keyf-i şahbâdur
33. Bezim-gâhında mâh-ı hâlewâr encümle eîrâfı
Gümüs pullarla gûyâ şofra-i sem'-i seb-ârâdur
34. Kalem pergâr-ı tevfiķ ile dehrûn naķş-ı tedbîri
Bilâ kayd-ı taķavvur levh-i idrâkinde peydâdur
35. Nihâd-ı pâki 'ıtr-ı ķâbiliyyetde muhammerdür
Zamîr-i fıtrâtı iksîr-i hikmetle mürebbâ'dur
36. Idüp devr-i şafâ-bahşında taķşîl-i refâhiyyet
Cihânuñ halkı el-haķ mazhar-ı elîf-ı mevlâdur
37. 'Adâlet bî-sümâr u merhamet bî-had kerem mebzûl
Felekden ehl-i hâcet simdi bî-ķayd-ı temennâdur
38. 'Aceb lutf-ı ilâhîdür vücûd-ı pâki âfâķa
Ne gelmişdür selefde ne gelür bî-misîl u hemtâdur
39. Melek memnûn-ı hayrâtı beser ğark-ı 'atîyâtı
Yed-i 'ulyâsı pey-der-pey-dih-î a'la vü ednâdur
40. Mühim perdâz-ı ķânûn u 'adâletdür ki aķkâmı
Nesaķ-sâz-ı umûr-ı ma'dalât-ı dîn u devletdür
41. Her eķvâr-ı müselleme her isî memdûh-ı 'âlemdür
Anuñcûn zâtı maķbûbu'l-ķulûbı pîr u bernâdur
42. Şehâda Bermekî-tedbîr-i 'âlemde Aristodur
Fetânetde Felâfûndur hikemde Ibn-i Sînâdur

43. Tesāvī uzredür mīzān; cesm-i i'tibārında
Ya zerdür ya guher ya haḳdur ya seng-i deryādur
44. Hidīvā Āşafa şadrā vezīr-i āsumān-ḳadrā
Ġubār-ı dergahūñ kim carḥa ser-tāc-ı mu'allādur
45. Sen ol dustūr-ı 'āli-sān-ı şāḥib-cūd-ı himmetsin
Ki der-bān-ı der-i luṭfuñ ya Iskender ya Dārādur
46. Kuşāde bāb-ı luṭfuñ 'adl ü dāduñ bī-nihāyetdūr
Huşūşa ehl-i ṭāb'a re'fetūñ bīrūn-ı iḥşādur
47. Ahāli-i suḥan yekser müreffehdūr zamānuñda
Metā'-ı arzūlar cins-i ḥ'āhisler müheyyādur
48. DU cesm-i ḥurde-bīnuñ cārsū-yı ḳābiliyetde
Terāzū-yı cevāhir-senc ḳadr u si'r u insādur
49. Bilürsin herkesuñ āmālini ta'rīfe ḥācet yok
Nigāh-ı mū-sigāfuñ nūkte-fehm tarz-ı sīmādur
50. Benümde maḳşad-ı mā fi'z-żamīrüm var 'ayān itmēm
Egerci ḥāk-pāye ḳasdum anı 'arz u inhādur
51. Muḳarrerdür bilinmek muḳteżā-yı vāḳt-ü ḥāl uzre
Ne deñlü maṭlabum setr eylesem de āsikārādur
52. Tamām oldı suḥan tekmīl-i da'vāt ile maḳşūdum
Berāt-ı manşib-ı iḥlāşımı tecdīd u ibḳādur
53. Ḥamūs ol SĀMīyā ḡayrı bilindi ḡāyet-i me'mūl
Munāsib ba'dezīn zıkr u du'ā-yı 'ars-peymādur

43. Deryādur: ḥārādur E.P.R.Y. 44. kiM: _e. / Mu'allādur: mü-heyyādur E. 47. Yekser: ekser E. 49. Bilürsin: Bilürsün P.Y. 50. Āsikārādur: āsikārdur V.

54. Olup gerdân bu tāk-ı lāciverd-endūd. mīnādur.
Hilāl-ı ʿıyd tā her sāl carh̄ uzre hüveydādur
55. Şebi kadr ola rûzı ʿıyd ola dā'im meserretle
Ki ʿahd-ı devleti āfākdan efzūn u fersādur
56. Muʿammer ide tūl-ı ʿömr ile Hāk zāt-ı mesʿūduñ
ʿAdūsı h̄ör ola ʿizzet bula ol kim ehibbādur

E54b. H20b. P20b. R18b. V19a. Y18b.

XXII

BAHĀRIYYE-I NOĞŞĀN BERĀYI ŞADR-I A'ZAM (x)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Bahār irdi yine meyl itdi hātır sūy-ı gulzāra
Nigeh-pīçidedür zencīrek-i emvāc-ı enhāra
2. Leṭāfetde leb-i cū būs-ı la'ı-i yārdan hös-ter
Tarāvetde benefse müstebih nev-hatt-ı dil-dārā
3. Mişāl-ı 'ıtr-ı sāhı jāle zerrīn hoḳḳa-i gulden
Meşām-ı cāna nesr-i būy-ı feyz itmekde hem-vāra
4. Tılā-yı cūybār u hāki misk ezhārı 'anber-bū
Mu'ādil gülsenün her kūsesi dukkān-ı 'attāra
5. Degül gül gonca-i sebnem be-leb evrāk-ı sebz içre
O tūtīdür ki bir incüyi almıs la'ı-i minḳāra
6. Olupdur her varak bir nüsha-i tefsīr-i künhü'l- arz
Bilür nazḳāre-i im'ān iden şahı-ı cemen-zāra
7. Şarılms yāsemen serve nihāl-i gülde peyveste
O şüh-ı tazedür kim gül takınms taraf-ı destāra
8. Sikāf-ı bergden yer yer su'ā-ı mihr irüp hāka
Tınāb-ı zer-nişān oldı ḫıyām-ı sebz eşcāra
9. Hümā naḥl-ı cenāra murg-ı dest-āmūz olur bī-sekk
Bu demde āsiyān-ı āsumāndan olsa āvāre

(x). Bahāriyye E. H nüshasında bu kaside yoktur. Kaşide-i Bahāriyye (Bir kaç beyit noğşandır. Bulundukda yazıla) P. V ve Y nüshalarında başlık yoktur.

XXV. 2,3,4,5,6,7,8. beyitler P.R.V,Y nushalarında yoktur.

10. Bulur revnaķ tabībuñ berg-i sunbul gibi destinde
Yapıssa fikr-i gul-gest-i cemenle nabż-ı bīmāra
11. Zihī şun'-ı bihīn ustād-ı hikmet hāme-i kudret
Ni şūret virdi dünyā-yı mulevven naķs-ı ezhāra
12. Kılıc zamm oldu süsen kurye-i sebz-i nehār uzre
Ruṭūbetlendi gul mālīk olunca böyle tīmāra
13. Bu şādıkdan ki nūs-ı sır-i cennetden de a'lādur
Bu demde nażar-pās olmaķ şabāḥ-ı feyż-i enāra
14. Hezāruñ ah u feryāduñ iderken gūs yūz yirden
N'ola olsa girībān gul-i şad-berg şad-pāre
15. Olur luṭf-ı hevādan zīr-i pāda cūn cemen sebz sebz
Ṭaķunsa āb-ı sūzın pāydan ihrāc için hāra
16. Geçilmez gūlsenūñ mevc-i temāsā-yı bahārından.
Olup sedd-i keder-cūs-ı ṭarā'et saḥş-ı enzāra
17. Cerāğ-ı lāleyi simdi firūzān itdi sermādan
Nuhufte eylemisdi nāmiye dāmān-ı kūh-sāra
18. Leṭāfet öyledur kim imtizāc-ı āşiyānından
Kalur nūr-ı nigh nergisde 'avdet itmez enzāra
19. Bu demlerde dırāz itse zebānın n'ola ḥarf atsa
Ḥurūs-ı selsebil cennet-i a'lāya fevvāra
20. Kılıc zām oldu süsen karye-i sebz-i bahār uzre
Ruṭūbetlendürdi gul mālīk olunca böyle tīmāra

E68b. H17a. P17a. R15a. V42a. Y39a.

12. Bu beyit E nüshasında yokdur. 13. Şādıkdan: şādıkdur P,R,V,Y. / Cennetden de: ḥande-drde: P,R,V,Y. 16. Keder-cūs-ı güzür P,Y. güzür: V. 18. Enzār: ebsār P,V,Y.

XXIII

KAŞİDE-I RÜH-EFZÂ BERÂYI NISÂNCI MUŞTAFÂ PASA (x)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Ne dem ser-hayle olsa revnağ-ārā-yı nişān tuğrā
Döner tütî-i āla k'ola zerrîn āsiyān tuğrā
2. Anuñ merbūte' tār-ı zulfesidür halka-i devlet
Ruh-ı ikbāle oldu turra-ı 'anber-fesān tuğrā
3. Olur ahkāmı cārī dā' imā mevc-i sūtūr Uzre
Kuşāde eyleyüp gestî-i 'adle bād-bān tuğrā
4. Elifler i'tidāl-i istikāmetden 'ibāretdür
Virür zulf ile zincîr-i 'adāletden nisān tuğrā
5. Hayır-h'āhān-ı dīne acmada āgūs-ı ta'zimin
Olupdur hancereyle dūsmene hancer-keşān tuğrā
6. İderşîr olsa da haşmı zebûn şad merhale yerden
Olup ser-pence pür-zūra tîr der-kemān tuğrā
7. Muzehheb naqs-ı zībā-yı muşanna'la olur güyā
Zemîn-i şafhada hem-reng tāvūs-ı cinān tuğrā
8. Tayansun kelle-i gerden-kesān-ı 'arşa-ı āşüb
Tehemten gibi der-pust eylemis gürz-i girān tuğrā
9. İder hāmillerin cesm-i bed-āfâtdan mahfûz
Sezādur nām-ı sâhî ile olsa hîrz-ı cān tuğrā

(x) Tuğrā-yı Medihā-yı Muştafâ Pasa Şehîd E.H ve nüshalarında başlık yok. Kaşîde-i Tuğrā Berâyı Kapudan Muştafâ Pasa P. Sitâ-yis V.

10. Cekilmis beyzāsından iki mevzūn tīg-ı cevher-dār
Berāyı intizām-ı kisver itmis der-miyān tuğrā
11. Ne beyzā beyzā-yı "Ankā-yı nām-ı saltanatdur kim
İder andan nūmayān şad-hezārān 'izz ü şān tuğrā
12. Midād-ı zerle tahrīr itdügi dem hāme seyr eyle
Olur mānend-i dest-efsār-ı pervīz-i cihān tuğrā
13. Kāfesde hey'et-i tedvīr ile bezm-i sa'ādetde
Müsebbek mecmer-i pūr-dūd-ı "anberdür hemān tuğrā
14. Şebāt olmazdı ikbālinde ger "akd-ı şureyyādan
Berātına kesīde itmeyeydi āsumān tuğrā
15. Ğarībe-sekl-i pūr-te'şīr-i nārencā tı devletdür
Kim oldı zīver-i zer sikke-i "Oşmāniyān tuğrā
16. Imām-ı ser'-i dīnūñ olduğıcūn ismini cāmi'
İder şaf-ı saşūruñ pīs-gāhında mekān tuğrā
17. Nihāyet yokdur evşāf-ı cemīlinde huşūşa kim
Ceke mensūr-ı iclāle o şāhib-nām u sāl tuğrā
18. O şāhib-nām u sāl şadr . divān-ı sa'ādet kim
Aña mahşūşdur bī-bāk çekmek her zamān tuğrā
19. Hurūfı pūr-tenāsub meddi mevzūn zūlfeler mergūb
N'ola her çekdigi olsa mūsār-ı bi'l-benān tuğrā
20. Seref-baḡs-ı vezāret Muştafā Pasa-yı tevķī'
Kim oldı şafḡa-i cūdında himmet zer-nişān tuğrā

21. Eger nâ-süste ruhsâr olmayaydı kıt'â-i mâha
Çekerdi hâme-i pâki berâyi imtiyhân tuğrâ
22. Yazarken beyzânun nişfinda kalmıs mâh-ı nev şanma
Aña taklîd içün güyâ debîr-i âsumân tuğrâ
23. Kalem destinde kim messâta-i her heft-pîrâdur
Bulur her semmesinde i'tibâr-ı hüsn u ân tuğrâ
24. Kemâl u ma'rîfelde tab'ı her vâdide yektâdur
Aña bâzice-i nev'kü kalemdir bî-gümân tuğrâ
25. Tamâm oldu suhan SÂMÎ' inşâf eyle kâbil mi
K'ola bundan ziyâde mültezim serh u beyân tuğrâ
26. Dukendi kâfiye meydân-ı tesbîhât teng oldu
Kim idürdi kûmèyyetihâmeye zabt-ı cinân tuğrâ
27. Berât-ı hüsn-i a'mâli yemîninden virüp tâ kim
Ceke levh-i berrîne hâme-i kerrübiyân tuğrâ
28. Olup tûmâr baht-ı dushmani matvîy ola her dem
Berât-ı câhına te'yîd-ı Hayy-ı müste'ân tuğrâ

E63a. H44a. S1a. R41a. V47b. Y44a.

XXIV

KAŞİDE DER-VAŞF-I MUHAMMED KETHUDÂ-YI DÂMÂD İBRÂHİM PASA (x)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

v v - - v v - - v v - - v v - -

1. Olup ey hâme şenâ-kâr-ı Hudâvend-i ezel
Eyle ser-tâc-ı suhan nâm-ı Hudâyı evvel
2. Olasın kufî-güşâ-yı der-i genc-i ilhâm
Mazhar-ı cûd ide tâ kim seni Hak 'Azze ve cell
3. Mağribî gibi şarîruñle 'azîmet-h'ân ol
Kim ola feth-i tılsımât-ı hakâyık eshel
4. Sa'y kıl gâvis-i ser-tîse-i endîse ile
Bulmağa kesf-i nihân-hâne-i feyze medhâl
5. Olıcak fâtiḥ-i gencîne-i râz-ı taḥkîk
Olur iḥsîr-i temennâ ile pür-ceyb u bağal
6. Kân-ı feyz-i güher âbisten-i ṭab'-ı pâka
İtse tevfiḳ seni dest-res-i müsta'cel
7. Sû-be-sû secde ber-sükr olup im'ân ile
Kemterîn-ze'e-i nâcîzine vaḡ' itmeden el
8. Ḥabbezâ kenz-i ṭabî'atki felek gibi vasî'e
Her bihîn cevheri resk-âver-i hürsîd-maḥal
9. Tûde-ber-tûde yevâḳit-i ma'ânî vü nîkât
Kûşe-ber-kûşe ḥikem-i teng-i tefâriḳ u ḥalel

(x) Medîḥa-i Raḥs-ı Ketḥudâ Big Meḥmed Pasa H nüshasında bu kaside yoktur. Kaşide der-Vaṣf-ı Muḥammed Ket Hudâ-yı Dâmâd İbrâhîm Pasa Kaşide Berâyı Vezîr-ı A'zam Muḥammed Pasa R.V nüshasında başlık yok. Kaşide-i nâ-tamâm Y.

XXVII. 1. Hudâvend-i Ezel: Hudâ 'Azze ve Cell Y.

10. Olmış âvîhte-i mîh-ı süveydâ-yı derûn
Anda bir hokka-i mahrûlî-i ta'lin heykel
11. Evvela kıl anı mâlîde-i çeşm-i ta'zîm
Nâhûn-ı dest-i hayâl ile idüp mührini hall
12. Andan ol tühfe-i pâkîzeyi izhâr il kim
Nâmidur dürr-i girân-mâye-i ihlâş u 'amel
13. Bâreke'llâh zihî şıdk u hulûş-ı hâşır
Kim hakikatde odur gevher-i bî-mişl u bedel
14. Şâhid-i midhat-ı mendûha idüp faşş-ı nigîn
Eyle ithâf-ı der-i mefhar-ı erbâb-ı düvel
15. Mefhar-ı devletiyân melce-i hâcet-mendân
Mesned-ârâ-yı cihân mâ-haşal-ı mülk ü milel
16. Kethudâ Âşaf-ı sâhen şehe bi'l-istiklâl
Dâver-i a'zama dâmâd-ı vakûr u a'kal
17. Cümle'ül-mülk-i hayr-h^vâh-ı vekîl-i muflak
'Akl u tedbîr ile cümle vükelâdan ekmel
18. Hâzret-i şadr-ı felek-pâye Muhammed Paşa
Kim odur mu'temed-i devlet sâh-ı a'edel
19. Tab'idur serv-i bülend-i cemen yek-rengî
Ki resîde olamaz dâmenine tabb'-ı hıyel
20. İstikâmet dil-i pâkinde reh-i ka'be-i şıdk
Şafvet-i mesrebi cûn-Zemzem-i kudsî mânhel

21. Hükmi hem-seng-i terâzû-yı kavânî-i hikem
Vaz'ı ber-kâ'ide-i ser'ci Nebî- i mürsel
22. 'Aklı ustâd-ı şuver-kâr-ı mezâyâ-yı umûr
'İlmi messâta-i pîrâye-dih-i hüsn-i 'amel
23. Tugme-i ceyb-i kabâ cözme kadar âsândur
Dest-i tedbîrine her 'ukde-i mâ-lâ-yûhal
24. Bâga bûy-ı gül-i hulkiyle vezân olsa şabâ
'İtr-ı sâhî gibi bûy-âver olur güm ü başal
25. Cāk-ı zahmına bulur şahş-ı nigâhı merhem
Olsa hāk-ı kademi sürme-i cesmi ahvel
26. Sehdiñi pûte-i kendüde zer-i hâliş ider
Sem'-i bezm-i keremi sevķına zenbûr-ı 'asel
27. Farķadānuñ kim ide beynini emr-i tefrîķ
Sarkdan ğarb ola tâ bu'd-ı miyân-ı fayşal
28. Cem'-i ezdādı murād eylese hükmi mihrûñ
Dizilur tār-ı su'âına dūr-i sebnem ü tall
29. Eylese kevkeb-i bahtından eger deryûze
Lem'a-bahsâ-yı sa'âdet ola Bercize Zühal
30. Şûret-i haķda hużûrında eger nâţik olup
Mekr ü tezvîri taşavvur ide bir şahş-ı değal
31. Cesm-i bārik-i nigāh dil-i derrākı ider
Lahza-i vāhidede seyr-i temāşil-i hāyel

32. Kuvve-i sâu u sukûhında olup vâye-pezîr
 'Azm-i kûh eylese bir mûr-ı zâ'îf u esfel
33. Bâzgûn ide yerinden koparup keştî-veş
 Tarf-ı dâmenine şâkıf ola pust-ı cebel
34. Görünür dest-geh-i himmetine nisbet ile
 Cevher-i lâ-yetecezzî gibi şahrâ-yı bulbul
35. Dâmen-i kûh-ı vakârı kim aña sâye şala
 Âsumâna çıka fi'l-hâl kemîn pûşe-i tell
36. Âfitâb itsede engüşt-i su'â ile eger
 Varak-ı sîmîni mâhuñ tabak-ı hâlede hall
37. Semse-i tāk-ı zer-endûde-i cāhına sezā
 idemez zerre kadar yine tılā-yı cedvel
38. O feres-i sa'âdet ki meh-i garrāya
 Serer-i na'li olur su'le-firûz-ı mes'al
39. Râ'iz-i Edhem-i âheste-rev-i hâsmet kim
 Gâsiye-dâr-ı şanâdîd-i ricâl olsa mehal
40. O serî'û'l-hareket-rahs-ı şafâ-bahsı gören
 Tayy ider rāh-ı gāmı dilde komaz gerd-i kesel
41. Nedür ol gerdan-i mevzûn şurâhî-endām
 Ki şüheylîdür anuñ kulkuî-ı mînāya bedel
42. Getürür gerdisini yâda kûmeyt-i hameñ:
 'Arak-âlûd hîrām itse o gul-gûn kefel

43. Hüsni-i ref'târına meyyâl kılup 'ussâk
Sîvesi 'isve-i hûbân-ı zamân gibi güzel
44. Bâl-ı Şeb-gûnına dil-sifte rûh-ı Leylî
Zulf-i müsgînine 'anber-i Hâbesî 'abd-ı âkel
45. Cûnbisinde o kadar cûst-i sebûk-pâdur kim
Müntehâ-yı nazarıdur aña kâm-ı evvel
46. Itse yâd ezmineyi rākibi hengâm-ı sitâb
Aña ol hâlde mâzî görünür müstakbel
47. Ya segirdürken eger itse direng nâ-gâh
Kavî mâhî ile yek-laht ider âşâr-ı şakal
48. Mekkûmet-pîse-hıdîvâ müt'e-âli kâdra
Ey hudâvendâ 'âlî vü kibâr-ı kümmel
49. Sensin ol kâr-geh-ârây-ı hıred kim re'yûn
Kıomadı dehrde bir emr-i 'asîr u mu'dal
50. Hıfzuñ ol merlebe kim bezm-i şafâda meşelâ
Rind-i nâzûkle ide zâhid-i dil-saht-ı cedel
51. Mûm-ı hatem gibi cesbîde olup her birine
Seng-i ta'ni viyemez sâğar-ı billûra hâlel

E64a. P41a. R39b. V39a. Y37b.

XXV

SITÂİYE-I HEZL-ÂMİZ BERÂYI EDİRNE (x)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

v - v - v v - - v - v - v v -

1. Sitâda Edrine sehri ğarîb hâletde
Ki i'tidâl ile âb u hevâ bürûdetde
2. Muḥâldur reh-i yeh-bestesinde âmed şod
Ki ser taḳaddüm ider pâydan refâḳâtde
3. Nihâl-ı bâğları mürde-i kefen ber-dūs
Kenâr-ı bâmı sinân-i ğamı irâ'etde
4. Sikeste câmları seh-nisînler ber-hāk
Kibârı ḫâne-ḫarâb ehl-i sūḳı zilletde
5. Bahârı gerçi cevâhir-nişâr imiş tütalum
Velîk buzlu guher gibi ḳadr u ḳıymetde

(x) Merḫûm u maġîr şehîd-i pür-nûr dâmâd-ı kisver-âna 'Ali Paşa kâ'im-maḳâm rikâb-ı humâyûn iken şehen sâh-ı cihân Sulṭân Ahmed bin Muḥammed Ḥân Sehr-i Edirneyi tesrîf buyurdıklarında hengâm-ı Sitâ olmağın esnâ-yı tarîķile ve sehr-i mezbûre duḫûlde mesâḳḳ-ı seferi ve luḫra ḫad dan birün oldığından ma'âdâ devlet-i 'âliyye toḳuz sene âsitâne-i sa'âdetde meḳ idüp ol sehr harâb u tenhâ ve pür ḳaḫt u ḡalâ olup 'asâkir-i islâm u ricâl ve a'yân şolmertebe zahmet ve mesâḳḳal çekmişler idi ki ta'bîri ḫadd-ı imkândan dūrdur. Binâ'en 'alâ-zâlik şehîd-i merḫûm paşa-yı merḫûm bubendelerine fermân buyurup laṭîfe-sûne inşâd itdūrdükleri nazm-ı hezl-âmîzdur. H. P ve Y nüshalarında başlık yok. R ve V nüshalarında bu kaside yokdur.

6. Civānı berf ile pīr-i sefīd-rise döner
Eşer kalur ki bu vech ile husn-i şūretde
7. Cu i'tidāl-ı hevā 'ilm u ma'rīfet nā-yāb
Tıbbā'-ı ehl-i beled muttefik cehāletde
8. Mişāl-i berf nukūd-ı musāfirān zāyi°
Ricāl-ı sehr cu yeh . cem'ıi āb-ı devletde
9. Siyāh-ı faḥm ile ātes-bahāsına heyzüm
Netīce serdī-i kaḥt ile dil mesakḳatde
10. Virurdi dūzahıyāne caḥīmi minnet ile
Bu sehre mālīk eger gelse kīs kıyāmetde
11. Işınmaz ādeme mānend-i seng serd-mizāc
Şoḡuḳ mu'amelesi ḥalkınuñ tabī'atde
12. Kināyedür ğaraż . itlāk dār-ı meymeneden
Bu sehre var mı mu'ādil 'aceb nuḥūsetde
13. Sirīsk-i dīde nemek-ves toñup fütāde ider
Nigāhı laḡzīs-i pā reh-guzār-i ḥayretde
14. Keser kılcı gibi kīs pāy-ı merdüm-i cesmī
Sikāf-ı pencereden taşraya nezāretde
15. Zihāmı rāhda gerdūnelerle ğāvlaruñ
Kişiye māni' olup bir yire 'azīmetde
16. Kabāda necs-i baḳar dāmeninde levş u ḥall
Guzār iderse de 'āciz kalur ṭahāretde

17. O deñlu siddet-i sermā-yı buhl u imsākī
Ki dest-i ehl-i kerem cümle ceyb-i hissetde
18. Yine Sitānbul ile da'vī-i tesāvīde
Edirne halkı 'aceb rütbe-i hamākatde
19. Dahı sedāyid-i sermāyı vaşf iderdum līk
Midādum oldı fUsurde dem-i kitābetde

E67a. H46b. P49b. Y43a.

XXVI

Meṣ'ûlû Fâilâtü Meṣ'îlû Fâilün

- - v - v - v v - - v - v -

1. Hengâm-ı dey irisdi yine bād-ı şubh-dem
Oldı cemen-ıırāz-ı nevāyîn-i köhne-dem
2. Nakḫās-ı tâze tarḫ-ı bahār kühen yine
Levh-i zemine eyledi nakş-ı siyeh kalem
3. Gūyâ ki ḥall idüp zehebi lâciverdi çü
Evrāk-ı bostâna çeker cedvel-i 'Acem
4. Eyler ḥisâb nakd-ı zerrîn ḥazân-ı ḥazân
Zincîr-i ḥurde mevce-i cûdan döküp raḫam
5. Ḥaḫ sâh-ı şayf idince sefer celle ismihü
İtdi bih ü enârı bihîn toḫ zer-i 'âlem
6. Zâtında toḡrılık görüp itdi mü'ebbede
Sebze bahârı nâmiye tımâr serve zamm
7. İstânbuloñ hevâ-yı laḫîfi 'ale'l-r ḥuşûş
Oldı bu faşl icinde şafâ-baḫs u kerem
8. Aḫsente i'tidâl-ı hevâ-yı Sitânbula
K'olmıs hacâlet ile nihân gülsen-i İrem
9. Oldı fûşûl cârda yek-reng-i câr-ı bâḡ
Şayf u sitâsıdur gül-i ra'na-yı 'ayş u dem

10. Üsküfe zâr dâhil-i sūrında ravzâlar
Şad duha hâricinde anuñ der-kenârem
11. Zerrîn kadehle jâle-i terden ‘araķ görür
Her tahta oldu nergîse sâhân taht-ı Cem
12. Her tahta-i şukûfe kunûz-ı defînedür
K'olmıs nuhufte anda nice derc-i beste-fem
13. Vaktinde saķķ-ı ‘arz idup Ustâd-ı nâmîye
İzhâr ider cevâhir medfûnı dem-be-dem
14. Tarķ idup aynusı siyeh pisehteler
Ustâd-ı bağ-bân çemen-perver-i hikem
15. Şaķlar beyâz lâleyle kat kat harîr ile
Cevfinde hemcu la‘l u yevâķıt idup fehmi

P39b.

نظیر عرفی

ارساخته فرمان بر خور و تیغ نگذا
 در زیر پای جرمستان گزیند
 ابرو تو نموده بکسر بوی لارا
 ناداد و است جهان بگو لفظ قمر
 جود تو که کوهر بر خلق و فتن
 توان کند کیسه دینار و در
 بر تو نشود در بر و اهل کس
 احسان انجاما که شد خوانده
 توفع دهد از مطلقه خار و زاریست
 در موه ایجا و اثر سر تا نمایه
 برین سخن بیک شیر از معانی
 اگر نیم از شب تو و آنکه زار است
 معلوم شد از عدل آنکه تو که اهل
 از یک بعد تو فوج خوشتر است
 دندل و زبان از خوشتر است
 هر چند که در کسب خشم ضعیفی
 زده تن خود ساخت محبت با کس
 با تو بی نیاید عدالت گرفت
 از موه شمشیر عد و سحر
 آسان نبود آدل خود را کند حل
 مبدانست ز یک کز هر جا تو آید
 شوق زلفی مهر تو خوشتر است
 آنکه فردا در بهشت نه نصیب
 عداوت هر که در این کجاست
 شوق فرزند زینب نایب است
 می یافت نسیم که از بهشت است
 آنکه بد بون احسان تواند
 بلفظ سخا صدندار و گرم تو
 بر هر کس در کارش در جود است
 دعد تو به پاک دم رو به نابیز
 که کلام بر خورشید جو باشد نهادند
 بر ذوق الدان که شمعش بای
 نمکند احد از چین کل تصویر نگار
 در زیر پای جرمستان گزیند
 ناداد و است جهان بگو لفظ قمر
 جود تو که کوهر بر خلق و فتن
 توان کند کیسه دینار و در
 بر تو نشود در بر و اهل کس
 احسان انجاما که شد خوانده
 توفع دهد از مطلقه خار و زاریست
 در موه ایجا و اثر سر تا نمایه
 برین سخن بیک شیر از معانی
 اگر نیم از شب تو و آنکه زار است
 معلوم شد از عدل آنکه تو که اهل
 از یک بعد تو فوج خوشتر است
 دندل و زبان از خوشتر است
 هر چند که در کسب خشم ضعیفی
 زده تن خود ساخت محبت با کس
 با تو بی نیاید عدالت گرفت
 از موه شمشیر عد و سحر
 آسان نبود آدل خود را کند حل
 مبدانست ز یک کز هر جا تو آید
 شوق زلفی مهر تو خوشتر است
 آنکه فردا در بهشت نه نصیب
 عداوت هر که در این کجاست
 شوق فرزند زینب نایب است
 می یافت نسیم که از بهشت است
 آنکه بد بون احسان تواند
 بلفظ سخا صدندار و گرم تو
 بر هر کس در کارش در جود است
 دعد تو به پاک دم رو به نابیز
 که کلام بر خورشید جو باشد نهادند
 بر ذوق الدان که شمعش بای
 نمکند احد از چین کل تصویر نگار

که یکه تو از بس که غمخیز شد از نو
 در هر سر زبانی توان دید از نو
 که هر چه غم بغیر شد شکر از نو
 یک لحظه که بگذرد و نشسته از نو
 و صف تو که بجز بیا به عبارت
 یک که نهایت به لطف و رقت
 کرد آمد از لطف معانی به هم ایند
 در مدحت تو که کرم در قمر
 این سر به نفس هم و بیایم
 که لطف و هم جان تن به لطف
 بلبلان بکشتن این که به هزار است
 و کلین صوفی که ز این کو که غم
 این خسرو و بنو که نظم که کتب
 است از کلام شریف ملک و است
 ایات مانند حسن باز تحیر
 اند که بدست ارم اگر لطف
 اگر که تو به موی که کاف هم زان
 ایات بکس طبع نه از است حکم
 اکنون که بجز و که توان دید و است
 در روم چنین خست عبارت هم
 خاقانی و عرفی و کلیم سخن را
 میرزا کریم فغانه نمایند
 مذهب من الهی که که تو بودی
 بیک که حقیقت ز تو غیر نخواهم
 کوی به قانع به فال تحیر است
 این که به نعت به نعت و یک
 آوردم از آن این سخن باز قمر
 که هم عمل این قافله از و بعد
 فخرت و مهابه در این معجزه
 هر چه به علم و ال چه یکم غم
 این بین که وارده شده جان
 صد که تقدیر چنین زانده قمر
 صد که تقدیر چنین زانده قمر

سایه کن اعجاز و دگر نکست

چو لاله قافیه شب بیز قلم

تا از لطف شادای که ایات
 بیفاصله بحث گفت تو دم را
 عجز و فرو باد بار بار است
 در صله جاوید زنی تا که خیم را

تغیر همه جابر به خواه تو بادا

ذاتیک به نعت شو جاو و خیم

XXVIII

تفسیر متون

بن نهال بود کیفیت صهبان
 شوخی ز نام از زمان خوشگاه
 بخور گشت نهال از صبا که با
 چون بر در گشت نهالی شوخ و فضا
 جوید در گشت نهالی شوخ و فضا
 منجست که آب جسته شوخ و فضا
 اسراریم بر سر نهالی شوخ و فضا
 سطر لوع باقیم از رک با گشت
 با ده کام جو عالم را یک گشت
 کج و نهخت چون شوخ گشت
 جوی نهالیم کلین تر از بوبست
 ز جوی نهالیم کلین تر از بوبست
 خوابی هم که شوخ و فضا بود
 جو کف اسوس بر سر نهالی شوخ و فضا
 آن شوخ و فضا را که شوخ و فضا بود
 حلقه خنای ای خاک را گشت
 از شوخ و فضا را که شوخ و فضا بود
 آب رویم که در هر قطره دارد
 بر قد طلوع چون موج و آب جوی
 میکند در هر قطره قطع جو کف
 اینها را که آب گشت شوخ و فضا
 زان بود که شوخ و فضا را که شوخ و فضا بود

طینتم خمیر از نهالی شوخ و فضا

صافتر از نهالی شوخ و فضا

XXIX.

TĀRİH-İ VİLĀDET-İ SEHZĀDE SULTĀN 'ISĀ IBN-İ SULTĀN
AHMED HĀN-İ ŞĀLİŞ (X)

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilīn

1. Bāreke'llah zihī sūr-ı humāyūn-ı şafā
Ki seh-i 'āleme seh-zādeyi luṭf itdi Hudā
2. Nīce seh mā-ḥaşal-ı silsile-i 'Osmānī
Nīce seh rābiṭa-i devlet-i dīn u dūnyā
3. Himmet-āmūz-ı kerem ma'delet-efrūz-ı himem
Sāh-ı Cemsīd ḥaşem sāye-i luṭf-ı Mevlā
4. Kutb-ı gerdūn-ı cihān-bānī vü 'ālem-gīrī
Merkez-i dā'ire-i emn u emān-ı esyā
5. Sāh-ı gerdūn-āzamet dāver-i dārā-heybet
Husrev-i memleket-ı Iskender-i fermān-fermā
6. Mazhar-ı luṭf-ı Ezel Ḥazret-i Sultān Ahmed
Kim anuñ hendesidūr sāh u Kubād u Dārā
7. O sehensāh-ı kader-re'y ü hıred-cāker kim
Dest-i tedbīrine münkād girībān-ı kazā
8. O felek-pāye hudāvend-i cihān-ārā kim
Zīr-i destindedūr ahkām-ı Umem ser-tā-pā

(x). Tevārīh-ı Vilādet-i Sehzāde Sultān-'Isā E, Tārīh-ı Vilādet-i Sultān 'Isā
İbn-i Sultān Ahmed Hān P.Y.

1. 1. fermān-fermā: fermān-revā H.P.R.V.Y.

9. Cihre-i devletine fehmi ü hîred âyîne
Kâmet-i himmetine lutf u kerem zeyl-i kabâ
10. Hüsni-i idrâkine meftûn 'uķûl-ı 'asere
Rûy-ı inşâfına dil-dâde sipih-i vâlâ
11. Böyle bir pâdisih-i 'âdil u pür-inşâfuñ
Görmedi mişl u 'adîlini bu cesm-i dünyâ
12. Eyledi Hâzret-i Hâk o seh-i 'âlem-gîre
Bir guher-pâresi ferzend-i necîbi ic-tâ
13. Görmemis mişlini 'âlemde selâtin-i selef
Gelmemisdür şâdef-i dehre bu dürr-i yektâ
14. Muķtezâ-yı eşer-i nâm-ı serîfidür anuñ
K'eyledi maķdemi esbâh-ı cihânı ihyâ
15. Âsumân alhter ile mehd-i şâdef-kârîde
Su'le-i mihr aña zerrîn sultûn-ı ziybâ
16. 'Acz ile Hâzret-i seh-zâde-i 'âlî-sâna
Köhne olmasa iderdüm anı 'arz-ı ihdâ
17. Guher-i 'ıķd-ı Şureyyâyı aña dâye-i carh
Kılsa âvîze-i gehvâre-i seh-zâde sezâ
18. Söz tamâm oldu yeter vakt-ı du'âdur SÂMÎ
Eyle Hân Ahmed u seh-zâdeye şıdk ile du'â

19. Tâ ki âşârı zuhûr eyleye seyyârâtun
Dâ'imâ devr ide 'âlemde bu carh-ı mînâ
20. Zât-ı pâki ola âsîb-i cihândan mahfûz
pâdişāhumla ma'en ide mu'ammer Mevlâ
21. Yazdı levhə kalem-i kâtib-i Kudret târîh
Hey'et-i 'âleme rûh oldu kudûm-ı 'Isâ
صیئت طالع روح اولری قدوم عیسی
E70b.. H54a. P60a. R53a. V57a. Y54a.

Sene 1117 (x)

20. Pādisāh ile: pādisāhumla E. 21. levhə kalem-i: levh-i-kāleme Y.

(x). E nüshasında tarih 1118 dir.

XXX

TÂRİH-İ VEZÂRET-İ ŞEHİD 'ALÎ PASA (X)

v v - - / v v - - / v v -
 Fa'ilâtun Fa'ilâtun Fa'ilün

1. Merhaba ey eger-i müjde-i cân
 K'oldı leb-rîz-i şafâ kevn u mekân
2. Acdı gul-gönce-i bâğ-ı emeli
 Reşha-i ebr-i 'aşa-yı yezdân
3. Kuvvet-i nâmiye-i behcetden
 Oldı pîşânî-i gerdün handân
4. Açılup bâb-ı murâd-ı âfâk
 Sâdumân oldı bütün halk-ı cihân
5. Cıkdı meydâna yine zevk u sürûr
 Oldı ğam gûşe-nisîn-i nisyân
6. Kalmayup âyîne-i dilde keder
 'Aks-i ruhsâr-ı nesâf oldı 'ayân
7. Tuhaf-ı seher-i meserret simdi
 Cârsûlarda metâ'-ı erzân
8. Oldı mânend-i gul-i jâle-nişâr
 Hep dehenler güher-i hande-fesân
9. Ser-nigûn kâse hamyâze sikest
 Toli handeyle bütün câm-ı dehân

(x). Târîh-i sadâret-i 'Alî paşa E's-sehîd E. Kaşîde vül Târîh-i Vezâret-i an-sultân Ahmed R. şâliğ P. Kaşîde-i Târîh-i Vezâret-i sehîd 'Alî Hân Ahmed R. Târîh-i Vezâret-i Sehîd 'Alîpaşa V, Y nüshasında.

10. Cūs idüp seyl-i revān-ı sādī
Köhne bunyān-ı ğam oldı vīrān
11. Böyle nev-rūz huceste eġeri
‘Acaba gördi mi ğesm-i devrān
12. Dest-i tevfiķ-ı Hudā virdi ğusād
‘Uķde-ber-‘uķde idi kār-ı cihān
13. Eyledi Hāzret-i Hāķ ‘Azze ve cell
Çekilen derde mukāfāt-ı ihsān
14. Halka luţf eyledi in‘ām itdi
Cümlenüñ maţlebini virdi hemān
15. Itdi bir fāzıl-ı ‘ālī-sānı
Āşaf-ı mühr- be-dest-i dīvān
16. Zāt-ı pāk ile nigīn-i iķbāl
Tāb-dār oldı cü mihr-i raġsān
17. Mefhar-ı şadr-ı şudūr-ı vüzerā
Nuhbe-i kātıba-i devletiyān
18. Bū ‘Alī-fıţnat Aristo-ġikmet
Diķkat-āmūz-ı Felātūn-ġiredān
19. Zübde-i kār-ı ‘uķül-i ‘aşere
Noķta-i dā’ire-i emn u āmān
20. Lāzım-ı ġayr-ı müfāriķdür aña
‘İlm u taķvā vü şalāġ u ‘irfān

21. Tab'ınınuñ 'abd-ı kemer-bestesidür
Hüsn-i tedbîr ü nefâz-ı fermân
22. Fikr-i gül-güne-ı râz-ı tahkîk
Kalemi mâsîta-i hüsn-i beyân
23. Vâhidü'l-'aşr-ı 'Ali Paşa kim
Mün'adim zâtına şibh ü akırân
24. İsmiñüñ 'aynını ta'zîm iderek
'İlmi baş üzre tutup 'ayân
25. Benüm için diyü lafz-ı lî lî
Intihâb itdi velâyet-menisân
26. Serm-i dest-i güher-efsânından
Kân dere batdı Bedehşândaki kân
27. İbn-i 'Ubbâd u Nizâm u Risîo
Bâb-ı faẓlında ğulâm-ı der-bân
28. Tîğ-i nester-zen-i 'ırķ-ı huşemâ
Hâmesi nabz sinâsende benân
29. Müdde'î olsa da ilzâm eyler
Tîğ: dur düşmene kaķ-ı burhân
30. Cezb ider haşmı cü müy-ı nâcîz
Tîğına kâhrebâ seng-i fesân
31. 'Adlî zâlim-küs ü mazlûm-nevâz
Seffâtidür derd-i recâya dermân

27. ğulâm: 'adlâm E. 28. sinâsende: sinâadur H. sinâs-ı P,R,V,Y./
benân: dermân H.Y.öl. dermân:der-bân E.

32. ‘Adli sāmīl o kadar kim aġnām
Gürk-i ġaddārı iderler şübān
33. Sāne-i zulf-i ġazālān oldu
Pence-i zāhre-şikāf-ı sīrān
34. Girse dūr suhanı aşdāfa
Aġız acdurmaz idi hiç ‘ummān
35. Seref-i zātına besdür bu delīl
Ki odur nādire-sene-i iyķān
36. Eyledi ‘izzet ile dāmādı
İlażret-i pādseh-i devr u zamān
37. Ya‘ni Hān . . Ahmed-i ‘ādil ki anuñ
Bende-i bendesidür Nūsirevān
38. Tāc-bahsā-yı selāṭīn-i ‘ıṣām
Bihterīn-i ġüher-i Āl-ı ‘Osmānı
39. Dāver-i ‘ukde-ġüsāy-ı ‘ālem
Hüsrev-i kār-sinās-ı ekvān
40. Sāh-ı gerdūn-‘azamet Dārā-fer
İlūkm-fermā-yı havākīn-i cihān
41. Zıll-ı Hāk pādiseh-i rūy-ı zemīn
Āsmān . . taht u Sikender-‘unvān
42. Eyleyüp zātını Allāh maşūn
Düşmeni ola esīr-i hazelān

34. Suhanı: senceleyn E. 36. Zamān: sultān R. 38. bu beyitle
beyitler Y nüshasında farklı bir tarih olarak ele alınmış.

43. Nice hengām idi şad-dikkat ile
Cust-u-cu eyledi peydâ vü nihân
44. Bulmadı sâh-ı ‘adâlet-âyîn
Lâyık şadr-ı vezîr-i zî-nisân
45. Âhîru'l-emr idüp Hâk ilhâm
Âşafın buldı Süleymân-ı zamân
46. Mihr-i mühr eyleyerek devr-i burûc
Oldı menzîl-res-i burc-ı mîzân
47. Li'llahi'l-hamd henüz itdi zühûr
Mazhar-ı ‘adl-ı hakîki-i zamân
48. Böyle bir Âşaf-ı bî-hemtâya
Hâk budur mühr-i vezâret sâyân
49. Var mıdur mişli beyân itsünler
İste târîh-i sinâsân-ı cihân
50. Eyleye zât-ı serîfin mahfûz
Tûl-ı ‘ömr ile Hudâ-yı Mennân
51. Yâ İlâhî be-tecellî-i cemâl
Olsun eyyâmı şafâda gûzerân
52. Ola günden güne bâ-ğurr u vakâr
Rûzı ‘ıyd-ves-i Kâdir-i Ramazân
53. Eyleyüp SÂMÎ-i nâ-dide-murâd
Fikr-i târîhine bezl-i itkân
54. Didi târîhini dil-ü mûjde-künân
Mühre geldi ‘Ali Pasa ile sân
E71b. H47b. P53a. R48a. V50b. Y461

Sene 1125

XXXI

KAŞİDE-I TÂRİH-I FETH-I MORA BERÂYI ŞEHİD DÂMÂD 'ALİ PASA (X)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâLun Fâ'ilâLun Fâ'ilâLun Fâ'ilun

1. Âferîn şad-âferîn ey kahramân-ı rûzgâr
 Bâreke'llâh bâreke'llâh ey vezîr-i kâm-kâr
2. Hayr-ı maqdem ey yegâne şaf-der-i kisver-gusâ
 Şâneke'llâh ey hudâvend-i Aristo-istihâr
3. Şâhib-i tîğ u kalem serdâr-ı Iskender-'alem
 Âşaf-ı 'âlî-himem pîrâye-i şadr-ı vakâr
4. Nerre-sîr-i pîse-i heycâ vekîl-i saltanat
 Pençe tâb-ı gerden-efrâzân her mulk u diyâr
5. Sendedür bî-sübhe sırr-ı pîsvâ-yı evliyâ
 Bahr u berden dûsmene gösterdi tîguñ Zulfikâr
6. Allâh Allâh bu ne şavletdür ki der-ceng-i nuhust
 Zâhir oldu inhiżâm-ı haşmla encâm-ı kâr
7. Töb-ı ra'd-endâz berķ : âvâzdan oldu harâb
 Kal'alar kim her biri mânend-i gerdûn ustuvâr
8. Burc u bârûlar hisenatde 'adîmu'l-indirâs
 Tâ-be-mâhî 'umķ-ı handak tâ-be-meh kıdd-ı cidâr
9. Böyle merşûş u müeyyed sûrlar teshîrine
 Rustem olsa şarf ider elbet sînîn hest u câr

(x). Târîh-i Mora: E. Kaşide vü Târîh Feth-i Mora Berâyi Şehîd '.,
 1. Bâreke'llâh: -V.Y.

10. Yek du māha muddet içre bu kerāmetdür hele
Mustakīl bir mülk ile feth olına bunca hışār
11. Var yuri feth eyle sarķ u ğarbi Iskender gibi
Kalmadı simden giru hic saña sedd-i reh-guẓār
12. Ma'rifet sende secā'at sende himmet sendedür
Muctemi' zātuñda bi'l-cümle kemālāt-ı kibār
13. Yazdı vaşfuñda kalem bu mışra'--ı berceste yi
لَا تَقِ الْآلَى لَا سِيفَ الْآلَى ذَوَالنَّعَارِ
14. Yemlemeyle sāhbāz-ı himmetuñ şayd eyledi
Rū-siyāh oldu ğurāb-āsā 'adū-yı tīre-kār
15. Serzenis . hum-pāreden tevbīh her bir gülleden
Kelle-kub-ı şad-nedāmet oldu haşm-ı bed-si'ār
16. Ağızotuyla tukurdi yüzine puskürmeler
Hayliden yüz bulmıs idi dşmen bī-neng u'ār
17. Sīse-i 'ahdi idüp āyīneci kāfir sikest
Baķ ne şūret bağladı kırdı geçürdi rūzgār
18. Bir tabancayla tufeng-endāzlar çatlatdılar
Zehre mi var atıla meydāna haşm-ı har-süvār
19. Bir mu'ammā-yı be-nām idi Mora feth eyleduñ
Nām-ı pākuñ olsa lāyık zīb-i levh-i istihār
20. Haķ Te'ālā devlet u iķbāluñi efzūn idüp
Eyleye şadr-ı sa'ādetde vüçüduñ ber-ķarār

21. İde sultân-ı cihân-gîrin daği 'ömrin füzûn
Nice nuşretler yûzuñden luţf ide perverdigâr

22. SÂMÎyâ bu feth-i 'âlinuñ didum târîhîni
Sa'y ile aldı Mora mülkin vezîr-i kâm-kâr

سعى ايله الدى موره ملكن وزير كام كار

E74a. H47a. P52b. R49b. V49b. Y48a.

sene 1127

XXXII

KAŞİDE-İ TÂRİHİ DÂMÂD-SHERİYÂRÎ-SUDEN-İ İBRÂHİM PAŞA (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. "Âleme nesr-i füyûzât eyleyüp Rabb-ı Mecîd
 Hacle-gâh-ı ğaybdan oldu ruh-ı şadî bedîd
2. Mevc mevc olup bihâr-ı bî-kerân-i inbişat
 İtdi pür-dür şâhil-tab'-ı kef-i şevk-i cedîd
3. Nev' 'arûs-ı bâhter olup tutuk-bend-i nesât
 Farķına behcetle şacdı ahterân dürr-i nazîd
4. Zuhre der-dest eyledi cām-ı hilâli sevķle
 Cār-ı tāk-ı āsumānda itmege 'ays-ı raġîd
5. Atılan şanma sihāb itdi felek tertîb-i sūr
 'Arşa-gāh-ı sāmde haylî nücüm oynar cirîd
6. Hāne-i dil sevķ ile tıoldı der-i hamyāzeden
 Ğayrı dest-i red olur şahş-ı ğama sedd-i sedîd
7. Tengnā-yı dehrde kesb eyleyüp halk insirāh
 Refte refte başladı hall olmaĝa 'ıkd-ı Umîd
8. Bāreke'llāh bu ne hengām-ı meserret-bahşdur
 K'olmada her sâ'ati resk-āvār-i eyyām-ı 'ıyd
9. Oldı engüst-i kalem ber-fem ta'accüble devât
 Muħbir-i ilhām-ı Bārîden taleb-kār-ı nıvîd

(X). Berāyı Dāmād-suden-İbrāhīm Paşa E. Tārîh-i suden-Dāmād-İb.
 Han-ı Ğazî P. Tārîh-i Dāmād Şehinsāh-ı İbrāhīm Paşa V. Y

10. Didi istikşâf idup gūyâ lisân-ı hâlîle
Bâ'îş-i sâdî nedür ey mû-sikâf 'aql-ı vedîd
11. Bu haber ilhâm-ı Rabbânîden oldı âsikâr
Hâme-i câpûk-revi irsâl idup hemcün berîd
12. Didi buhrâlık cenâb-ı sâh-ı 'âlem eyledi
Bende-i hâşın harîm-i 'işmete şıhr-ı cedîd
13. Nîce seh sultân-ı heft iklîm ü Iskender-gulâm
Kim derinde pâdisahân-ı cihân 'abd-ı 'abîd
14. Levh-i gerdûne bu vech uzre sezâ şebt eyleyüp
Vaşf-ı 'âlîsin 'utârid eyleye beytü'l-kaşîd
15. 'Aql-ı kul tab'-ı Felâṭun re'y ü Efrîdün-ḥaşem
Feylesaf-ı hikmet-ârâ vü hîred-mend-i resîd
16. Baḥr-ı nesl-i Âl-i 'Osmânîde zâhir olmadı
Halk olaldan nüh-şâdef zâtı gibi dürr-i ferîd
17. Dâver-i 'âdil seh-i kâmil hıdîv-ı şâf-dil
'Âkil-i ḥallâl-ı her müşkil şehensâh-ı vaḥîd
18. Bu-Bekr Şıdk u 'Omer-inşâf u Zuḥ-nûreyn-ḥilm
Murtaza-şavlet velîy-i kâmil-i 'âlem ferîd
19. Zıll-ı Hâk Sultân Ahmed Hân Gâzi kim anuñ
Mihr-i ikbâl âsitânından olur dâ'im bedîd
20. Herkesuñ miqdâr-ı isti'dâd-ı zâtîsin bilür
Fehm idince rûtbe-i 'aqlın ider kâdrin mezîd

21. Bu yeter sâhid kemâl-ı diğkat-ı idrâkine
Eyledi bir âkil u dānâyı dāmād-ı sa'îd
22. Lâyık-ı şıhriyyet 'işmet-serây-ı saltanat
Maḥrem-i ḥāş olmağa sāyeste bir merd-i resîd
23. Aḥsenü'l-hulḳ âşaf-ı ḥāṭır-nevâz-ı nîg-hû
Muttakî şāhib- kerem perhîz-kâr u rû-sefîd
24. Ḥayr-h'âh-ı saltanat pasa-yı 'âlî-menḳabet
Ehl-i cûd u ehl-i himmet şāhib-i hulḳ-ı ḥamîd
25. Nes'e-i re'yin göreydi mest olurdı Bû 'Alî
Sād olur geldükce nuṭṭa rûḥ-ı Ḥassan ü Lebîd
26. Pādisāh-ı dehre dāmād u muşāhib olmağa
Ḥāşılı her vech ile aḥṣā o düstūr-ı vaḥîd.
27. Eyleye dāmādnı sultān 'işmet sânını
Sāh-ı 'aşr ile mu'ammer Ḥazret-i Rabb-ı Mecîd
28. Düşmen-i bed-h'âhını mahzûl idüp sâhensehuñ
Devlet u iḳbāl u 'ömrin eyleye Ḥaḳ ber-mezîd
29. Dāver-i dîni zafer-yâb eyleyüp Bārî Ḥudâ
Ola maḳhûr u müdemmer cümle kuffâr-ı 'anîd
30. Leyle-i Ḳadr-ı zîfâf olduḳda târîhi icûn
Fikr-i ṭab'umla iderken SÂMÎyâ güft u şinîd
31. Nāgehân mecmû'a-i ğaybiyye-i ilhâmdan
Cân mesâmina dü mışrac virdi bû cûn müsg-i bîd

32. Şûret-i evc-i'ulâdan mîşra'-ı evvel geçüp
Cün melî-i tām oldı dilde mîşra'-ı şânî bedîd

33. Oldı İbrâhîm Paşa şıhr-ı sulţân-ı celîl
Sâha dāmâd oldı İbrâhîm Paşa-yı sa'îd

شاه داماد اولدی ایراصیم پاشای سعید

E76a. H49a. P54b. R47b. V52a. Y49a

sene 1129

XXXIII

BERĀYI VEZĪR-I A'ZAM-SUDEN-I IBRĀHĪM PAŞA (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fā' i lā' u m Fā' i lā' u m Fā' i lā' u m Fā' i lā' u m

1. Mujdeler āfāka kim luṭf-ı Hudā-yı lā-yenām
 Virdi ser-tā-ser cihāna inbiṣāt-ı sevķ-i tām
2. Rūšenāyī-baḥs olup zulmet niṣīnān-ı ğama
 'Arz-ı mihr itmekde her ğun carḥ bār-vefķ-i merām
3. Kālmayup āyīne-i dilde kudūretten eṣer
 İn'ikās-ı rūy-ı ḥandānı bedīd oldu tamām
4. Āsikār oldu verā-yı perde-i eflākdan
 Dūr-bīnān-ı ḥayāle cihre-i Umīd-i kām
5. Dīdeler rūsen siyeh-baḥtāne kim ṣubḥ-ı ferāḥ
 İtdi 'ālemde seb-i endūhdan ref'-i zālām
6. Her kesūñ mir'āt-ı ḥalbi oldu şūret-yāb-ı feyz
 Kim ğürindi peyker-i ma-fi'z-żamīr-i ḥāş u 'ām
7. Cāy-ı diger kalmadı küncāyis-i saḥş-ı ğama
 Şaf çekince dilde sādī dūş-ber-dūş-ı zī-ḥām
8. Simdi mīzān üzredür hep gerdis-i sencīdesi
 'Aksine devr itmeden döndi sipihr-i keç-ḥırām
9. Ehl-i dil çokdan irerdi ğird-i dāmānı ele
 İtmek āsāndur felekden simdi aḥz-ı intikāmı

(x). Tārīḥ-i Vezāret-i Ibrāhīm Paşa II. Tārīḥ-i Vezāret-i Ibrāhīm Paşa
 Sulṭān Ahmed Ḥān-ı Sālīs P. Kaşīde-i Tārīḥ-i Vezāret-i Dāmānı Şehriyārī
 Ibrāhīm Paşa R. Y de başlık yok.

10. Hâk budur kim bu kemâl-i insirâhuñ vaqtı hıc
Cesm-i encümle felek seyr itmemişdür ve's-selâm
11. 'İlm-i hâkdur sâhid-i 'âdil ki günden âsikâr
Şafha-i hestîde nağs-ı kûr'a-i ferhunde-nâm
12. Her nefes şad-minnet Allâha 'Azîmu's-sâna kim
Luîf u ihsân eyledi ber-tıbbk-ı dil-hvâh-ı enâm
13. Ya'nî bir zât-ı kerîmü't-tâb'-ı 'âlî-himmeti
İtdi şadr-ı a'zam sâhensch-i vâlâ-mağâm
14. Oyle bir sâhensch-i zî-şân ki kem-ter çâkeri
Dergehinde ğıbta-bahs-ı lbn-i 'İbbâd u Nizâm
15. Âsitânı bâlis-i âsâyiş-i sâhân-ı dehr
Hâk-ı pâyı cevher-i iksîr-i ikbâl-ı enâm
16. Evliyâ-haşlet semiyî-i Ahmed-i Muhtâr kim
Zâtıdur fevc-i ğürûh-ı devlet u dîne imâm
17. Pâdisâh-ı bî-bedel sâhensâh-ı dîn u düvel
Zıll-ı Hâk 'Azze ve Cell Sâh-ı Ferîdûn-ihtisâm
18. 'Akl u rûsdi hayret-efzâ-yı 'uqûl-ı kâ'inâ
'Adl u inşâfı cihâna bâ'is-i emn u nizâm
19. Hâzret-i Sultân Ahmed Hân-ı Şâliş kim sezâ
Emrine sâhân-ı heft-iklîm eger olursa râm
20. İftihâr-ı hânumân-ı devlet-i 'Osmâniyân
Mu'tenâ-yı dūdman-zâdân-ı Iskender-ġulâm

14. Dergehinde: dergehine R.V.Y. 18. 'Adl u inşâfıcihâna bâ'is-i emn u nizâm:
Emrine sâhân-ı heft-iklîmeğer olursa râm V. 20 Mu'tena: muhtedâ P.Y.

21. Hep görülmisdür tevārīh-i havākīn-i selef
Gelmemisdir böyle 'âķil pādisāh-ı nīg-nām
22. Hâķ Te'ālā dūşmen-i bed-h'āhın' meķhūr idup
İde evreng-i sehensāhīde zātın ber-devām
23. Herkesün māhiyet-i fıtrīsini fehmi eyleyüp
Aña eyler hāl-ı istiḥķāk: uzre ihtirām
24. Bu yeter burhān-ı vāẓıh lem'a-i idrākine
Kim çerāğı ola böyle şad-ı memdūh-ı kirām
25. Hâbbezā şadr-ı felek-çāh-ı mu'allā-pāye kim
Cāk ḥazīẓ-i dergehinde çarḥ ider çarb-ı ḥıyām
26. Şadr-ı 'ālī-şān vezīr-i Husrev u Dārā-nişān
Dest-gīr-i müstemendān melce-i ḥāş u 'avām
27. Ol vezīr-i hī-bedel kim olmışdı tā ezel
Sīme-i müstaḥseni maķbūl-ı sultān-ı enām
28. Hıdmetin sāyeste-i tēb'-ı humāyūn eyleyüp
Eyledükce şādıkāne bezl-i vus'ı ihtimām
29. Devlet u dīne vücūdın cümle-i â'yāndan
İntihāb itmişdi kim ola medār-ı intizām
30. Dahı sekl-i evvel kārından istintāc idup
Haml iderdi farḥ-ı isti'dādına mālā kelām
31. Hep terāhī muktezā-yı hāl idi bu vakte kim
'İllet-i gā'ıyye olmuşdı ol merd-i humām

32. Muhtenā-yı her umūr evkātına merhūn imis
Dehre taq̄dīr-i İlāhīdur viren rabı-ı nıẓām
33. Gösterince yüz ‘arūs hacle-i hukm-i ezel
Şāh-ı ‘ālem kıldı dāmād eyleyüp kâ'im-makām
34. Oldı meshūd-ı nigāh i'tibār u diqqati
Kim taharrī uzre ‘adl itmekde āfāka mūdām
35. Bildi kim tab‘ındaki bi'l-kuvve āşār-ı kemāl
Fi‘le geldi mesned-i şadr-ı hukūmetde tamām
36. Hubb-ı aşlıya ‘ilāve oldı meyl-i incizāb
Nev-be-nev itdi tekāzā rağbet-i bī-infişām
37. Ğayrilerden şābık miẓmār-ı Raḥmān olduğın
Gürdi ol ablağ-suvār-ı sevk-i ziynet licām
38. Mihr-i ikbāli virüp itdi vekīl-i saltanat
Kıldı istiqlāl ile hem aña teslīm-i zamān
39. Āşaf-ı bī-miṣl İbrāhīm Paşa kim anuñ
Kıble-i āmāldur dergāhı Beytu'l-Ḥarām
40. İl‘at-i şān-ı vezāret dūs-ı isti‘dādına
Toğrısı her vech ile cesbān u lāyıkdur tamām
41. Rāstdur ser-menzil-i tevfiķe rāh-ı himmeti
Kim ider ḥabl-ı metīn-i ser‘a dā'im i‘tişām
42. ‘Ādeti celb-i kulūb-ı bī-kesān-ı rūzgār
Dil-sikest-i ye'se luṭfı mū-miyān-baḥş-ı ḥirām

43. ‘Aynıdur dirdüm kef-i zer-bahs-ı gevher-bārīnū
Ger sevād-ı ğamdan olsa sise ruhsār-ı ğamām
44. Pāye-i evvelde eyler āsitānın būs iden
Sullem-i gerdūndan a‘lā irtifā‘-ı k̄asr-ı kām
45. Pāy-i ‘anķa-ves acıldukca seher mışra‘ları
Halka-i bābı olurdı ol humāya tavķ-ı dām
46. Zīr-i na‘l-ı sūmm-i esbinde şerār-ı rīze seng
Kurs-ı hūrsīdi ider cūn şu‘le sıkt-ı inzīrām
47. Būy-ı müşg ü Rum halk ile kuvvet bulsa ger
Bāğ-zār-ı sām̄dan cezb-i semīm eyler mesām
48. Oyle şārīdūr cihāna ‘adl u dādı kim olur
Sāye-i zīr-i cenāh-ı yārda maḥmī . . ḥamām
49. Hātem-i Ṭayī rikāb kerre-i cūdında pest
Bermekī dergāh-ı iḥsānında bir kemter ğulām
50. Oldı bī-sek şadra teşrīf idicek hep şādumān
‘Ālem-i ma‘nāda ervāh-ı selāṭīn-i ‘izām
51. Hūyı nerm u ṭabe‘i nāzik hulķı aḥsen vaż‘ı hūb
Hāşılı evşāf-ı memdūheyle meşhūr-ı enām
52. Hāsre dek bī-fāşıla olsa kalem cārī yine
Mumtenic tekml-i itrāsında ifā-yı kelām
53. Eyle SĀMĪ ba‘dezīn cūn haṭṭ-ı la‘l-i meh-vesān
Şafha-i ihlāş-ı da‘vet ile miskī el-ḥitām

45. Bābı: pāyı H, P, R, Y./ olurdı: H,Y. olupdur. 46. serār-rīze: serār-rinde H.// Inzīrām: inşīrām E.P,R.47. Cezb: kesb E. 48. yārda: bāzda H,P,R,Y. yazda V. 50. idicek: eyledukce P,V,Y. 51. Memdūheyle: maḥmūdeyle E,R.

54. Āsumān döndükce şadr-ı kām-rānīde ola
 ‘Umr u devlet ber-mezīd u ‘izz-i sādī ber-devām
55. Hāzret-i Hallākībī-hemtā vücd-ı pākini
 Hıfz ide āfātdan şıhhatle tā rûz-ı kıyām
56. Şadri tesrīf itdügi günden ki tārīh oldı zabt
 Umaruz anı ide şāhib mi’e Rabbü'l-enām
57. Mühr ikbālı alınca tab‘a ilhām itdi Hakk
 Bi'l-bedāhe iki mışra‘ her biri tārīh-i tām
58. Āşaf-ı devr oldı İbrāhīm Paşa yümñ ile
 Buldı İbrāhīm Paşa ile mühr ikbāl u nām
 بولدی ایراصیم پاشا ایله مهر انبال و نام
 E79b. H50a. P55b. R46a. V52b. Y49b.
 Sene 1131 (x)

55. Tā rûz-ı kıyām: tārīh-i tām H,P,R,V,Y.

(x). E de 1133 R de 1130

XXXIV

TĀRĪH-I MUHĀREBE-I 'OṢMĀN PASA (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'īlun Mefā'īlun Mefā'īlun Mefā'īlun

1. Te'ālā'llāh zihī baht-ı hümāyūn-ı cihān-bānī
 Ki yār u yāveridur dā'imā te'yīd-i Rabbānī
2. Sehensāh-ı Ferīdūn-taht u Dārā-raht u 'ālī-baht
 Cihān-bān-ı muẓaffer tāc-dār-ı mülk-i 'Oṣmānī
3. O Iskender-şalābet mesned-ārā-yı leṭāfet kim
 Pur itdi çarḥ-ı dehri şavt-ı kūs-i şevket u sānı
4. Cenāb-ı Hāzret-i Sultān Maḥmūd Hān-ı 'ādil kim
 Cihāndan seyfle kaṭe itdi'ırk-ı zulm u 'advānı
5. O sāhenseh ki hıfz-ı mülkine burhān-ı kātıe dur
 'Adūya bīm-i şemsīr-i kaẓā te'sīr-i bürrānı
6. Güşāde rāyeti 'Anḳā-yı evc-i fevz-i nuşretbur
 Ki per u bāl olupdur aña 'avn-ı lutf-ı Yezdānı
7. Mişāl-ı büm virāne-nisīndür ımerzbūmında
 Sukūhı ile güm-nām eylemişdür şāh-ı Irānı
8. Zamān-ı devlet-i sa'd-ıktīran-ı pādisāhīde
 Bozuldı her maḥalde ceys-i menhūs-ı perīsānı
9. Huşūşā dest-i Güricānda fart-ı hezīmetle
 Tozutdı leskerin mānende-i kühl-i Şāfāhānı

(x). Tārīh-i Inḫizām Tahmasşukı Uṣn der-Ceng-i 'Oṣmān Pasa der-Nezd-i
 Bāğdād H.P.R.V.Y.

LIII. 3. Çarḥ: gūs H.P.R.V.Y. / Kūs: gūs H.P.R.V.Y. 5. Mülkine: mülkide
 H.P.R.V.Y. 6. 'Avn: 'ünvān H.P.R.V.Y. 8. Pādisāhīde: pādīşāhīdūr
 P.V.Y.

- 10.Çekildi çıktı pıtdı çeşmi kaldı lîk hayretde
Göreydi kühl iderdi bir dahı hâk-ı Hemedânı
- 11.Bu rüsvâyî vü bed-nâm-ı nâ-fercâmdan sonra
Haṭâ-yı fâhiş oldu karîn fehm ü iz-ânı
- 12.Bilüp haddin ferâḡat eyledi da-vâ-ı şâhîden
İkâmet-gâh-ı idbârı idindi künc-i ‘işyânı
- 13.Kalup nâ-çâr âhır çâr yâr-âsâ derînından
Çıkardı ‘âkıbet sevdâ-yı ceng ü harb u ‘udvânı
- 14.Fütâde oldu dâmân-ı recâ-yı şulḡa âhır kâr
Olup sultân-ı ‘âlem-girûn ez-dil ‘abd-ı fermânı
- 15.Görüp izhâr-ı ‘aczin pâdişâh-ı merḡamet-güster
Hurûş itmişdi ol dem baḡr-ı bî-pâyân-ı ihsânı
- 16.Mukaddem itdiği küstâhlıklardan geçilmişdi
Olup ma-fû güneşte bî-nihâyet cürm ü ‘işyânı
- 17.Zuhûr itmiş ikân sultân-ı heft-iklîm-i âfâkuñ
Kabûl in-ikâd-ı şulḡ ile luṭf-ı firāvânı
- 18.Ferâmuş itdiler yekser bu cûd-ı şevkat-âlûdı
Kızılbaşun n'ola mahzûl dil olursa kavm-i fettânı
- 19.Reh-i âyîn-i dîni gibi yañlış semte ‘azm itdi
Revâfız devletinüñ keç-reviş mîr u hâkânı
- 20.Hezârân irtikâb-ı hîle vü hadi‘ayla meydânda
Çeküp Tahmâs Kullı didükleri bî-dîn ü imânı

13. Âhır: pûlîr E. 14. Şulḡa: şulḡa E. 18. Kızılbaşun: Kızılbaşın P,R,V,Y.

18. Fettânı: kabânı E. 19. Hâkânı: hâkânı Y. 20. Meydânda: meydâna P,V,Y.

21. O daḥı cāhilāne cūnbis u pindār u naḥvetle
Nümāyān itdi fevt-i şulḥ u naḫz-ı ahd u peymānı
22. O kāfir mācerā gösterdi encām-ı fesādātın
Idince vehle-i ūlāda Bāğdād ūzre tuḡyānı
23. Gelüp da-vā-yı merdāneyle nezd-i ḥaşn-ı merḫūma
Sekiz ay deñli taẓyīḳ eyledi ol cāy-ı ʿumrānı
24. Binā-yı ʿömri olmaz mı ḥarāb-ābād ol mel-ūnuñ
K'ide ma'mūre-i dārū'sselāma ḫaşd-ı vīrānı
25. Ḥüsām-ı intikāma ehl-i İslām eyledi ihrāc
Zuhūr idükde andan böyle vaẓ-ı nā-müselmānı
26. Şehensāh-ı ḥümāyūn-cāh u İskender- sipāh āḫır
İrāde itdi iḡtişāl ile men-ı itmege anı
27. Muḥaşşal bildürüp miḫdārānı seyf-i serīʿat ile
Vekīl-i muṭlaḫına def-ı içün itdi fermānı
28. Vekīl-i saltanat ḡayret-kes-i devlet ʿAlī Pasa
Çün itdi mesveret cem-ı eyleyüp a-yān-ı erkānı
29. Muvaffaḫ eyledi tedbīrini taḫdīrine Mevlā
Idüp mülhem o düstūr-ı şadāḫat-kār-ı zī-sānı
30. Her iste ittifāḫ u mesveretle kār-sāz oldu
ʿAcēb mi olsa re'yi mazḫar-ı tevfiḳ-i subḫānı
31. Seci-u nām-ver ʿOsmān Pasa nikū-re'yi
İşābet eyleyüp itdi sipeh-sālār-ı Sultānı

32. Bu kâf itmâmına şiddet ile dâmen der-miyân oldu
Seb u rûz itmedi hiç temsiyetde zerre nokşânı
33. Mühimmâtın idüp cümle tedârik eyledi tertîb
Yanınca yer getirmez lesker-i bî-had'u pâyânı
34. Vücûd-ı mülkini taşhîh için ifsâde serrinden
Hakîm-i re'yi bu dâ'ül-^uzâle buldı dermânı
35. Bu emr-i hayrda sa'ey itdi hakķā Aşaf-ı a'zam
Du'âlarla teveccühlerle cismânî vü rûhânî
36. Tamâmen lâzım ser-^easkeri telmîlden sonra
Gidildi düşmen üzre kaṭ'la dest-i beyābânı.
37. Vürûdından haber olduğda ceys-i ehl-i Islâmın
Gurûh-ı ŞT^eanın ser-hayl-i cünd-i nâ-be-sāmânı
38. Geçüp on iki sâ'at karşu geldi cünkü Bâgdâdı
Turur lâğlar gibi pîsinde gördi ceng-cüyânı
39. Hürûsân olmada envâc-ı seyl küh-sâr-āsâ
Guzât-ı müslimînün feve feve oimıs delîlrânı
40. Müretîb şaf-kesîde muntazirler kahr-ı a'dâyâ
Müheyya lesker-i encüm-sümâr Âl-i ^eOsmânî
41. Neye uğraduğunu bildi Tahmas Kulu kâfir
Görünce bu şalâbetle bu tavr-ı ehl-i imânı
42. Ne cäre verdi kendin kulzum-ı pür-hûn-ı heycaya,
Karosdurdı biraz çirk-âb-ı sūrî bahır-ı ^eUmmânı

32. Oldı: itdi E. 33. Du'âlarla teveccühlerle: du'âlarda teveccühlerde E.

37. Vürûdından: vürûdından E. 42. Verdi: verdi. H. R.V.Y. ...

43. Tokuz sâ'at tamâmen gâh cezr ü gâh medd oldu
Yem-i harb u veġānuñ cūsis-i emvāc-ı tūfānı
44. Nesīm-i fevz-i nuşret 'ākıbet esdi murād uzre
Olup cūn cānib-i İslāmīyāna 'avn-ı Rabbānī
45. Kırıldı leşkeri mecrūh olup kendi firār itdi
İudā imdād içün gönderdi bî-sübhe sūrūsānı
46. Hemise eyleye a'dāsına İlağ gālib-i mutlak
Nice bu gūne nuşretlerle sāhensāh-ı devrānı
47. Serir-i saltanatda tūl-ı 'ömr ile şafālarla
Mü'eyyed eyleye mevlā o sultān-ı cihān-bānı
48. Ser-i ceysi dūşüp SĀMİ didiler cūn aña tārīh
'Acem geçdi kılıcdan bozup anı cünd-i 'Osmānī
عجم کیدی عجمدن بوزوب انی بند عقالی
- E101a. H66b. P75a. R66b. V73b. Y67b.

sene 1143 (x)

43. Tamâmen: ne cāre E. 44. Uzre: itdi E.

(X). E. nüshasında tarih 1144 P.Y. nüshalarında 1146 olarak kaydedilmiştir.

HICVIYYE

- v - - v - - v - - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Seyyi'ul Hâk u sefîh-i bed-siyem kimdür dimem
Ehl-i sūk icre fakîr u muhtesem kimdür dimem
2. Rîsi pesm-hāye-i h'āce-serā-ves yek dū mūy
Enfî-mānend hālā kündide-fem kimdür dimem
3. Sāhidinūn nūshasın taḥrîr iden cāhil menis
Kuh necis-gū kâri-i kâruñ-sikem kimdür dimem
4. Muğlim-i kavvād-mesreb müdmîn-i sirb-i yehūd
Hem ḥarîf-i kaḥbe-zen deyyūs hem kimdür dimem
5. Muṭ'a-kār-ı ğarzanan olup Sitānbulda iden
Irtikāb-ı dîn-i Ṭahmas-ı 'Acem kimdür dimem
6. Kāse-lis iken o maḥdūm-ı veliyyi ni'metuñ
Olan āḥır-kār kufrān-ı ni'am kimdür dimem
7. Şüret oğrısı müselmān-hey'et u hā'in-sirist
Sārik-i naḥd u kitāb ol mutteḥem kimdür dimem
8. Intisāb itse kime lābud ider hāne-ḥarāb
Çün saġal-saḥş meş'umu'l-ḳadem kimdür dimem
9. Ayamoranun kilisesinde kāsisyān ile
Eyleyen dînün fedā-yı her-şanem kimdür dimem

G A Z E L L E R

İBTİDÂ-İ GAZELİYYÂT (x)

1

- v - - - v - - - v - - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

HARFÜ'L-ELİF (xx)

1. 'Aczdür maḥmil-kes-i idrāk-ı māhiyyet baña
 Reh-nümā-yı cādde-i taḥkīkdür ḥayret baña
2. 'Aşkdur sermāye-i envā-ı ḥāşiiyyet baña
 Bir heyülādan zuhūr eyler nice şüret baña
3. Yāre küstāhāne dil 'arz itdi dāğ-ı sīneyi
 Ātesīn pīrāhen oldı germī-i ḥaclet baña
4. Bī-ḥodem sāğar gedā-yı bezm-i 'aşkumdur ḫired
 Virdi şahbā-yı maḥabbet başka keyfiyyet baña
5. Gerçi 'Ankā-yı felek pervāz-ı Kāf-ı vahsetem
 Līk dām-ı şayd olur ser-ḥalka-i şoḥbet baña
6. Bey'atun el virmez ey seyh-i tarīkat tab'uma
 Bir ayağ ile ider pīr-i muğān himmet baña
7. Pāy-ı ḥumda keç-küleḥi rind-i kalender-mesrebem
 Efser-i Cemdūr sifāl-ı köhne-i 'isret baña
8. Gerdis-i tesbīḥa devr-i sāğarı itdüm bedel
 Bir kadeh meyden gelür zāhid 'aceb ḥālet baña
9. Ğam yemek ḥūn-ı ciger-nūs eylemek olmak kebāb
 SĀMĪ'yā çekmekden ey dūr kāse-i minnet baña
 E103b. H70a. P80a. R70a. V76a. Y73a

(x) Gāzaliyyāt E.

(xx) Fī-Ḥarfī'l-Elif R.

2

- v - - - v - - - v - - v -
 Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. 'Āsıķam beytū'l-ḥazen bir cāy-ı me'mendür baña
 Kulḥan-ı âtes-fürûz-ı 'aşķ meskendür baña
2. Bulbul-i âtes-nevāyam berķ-ı âhum âsiyân
 Cün semender-fıṭrat âtes-dân gulsendür baña
3. Tūr-ı 'aşķam ben tecellîden beri ey mäh-rû
 Su'le-i berķ-i cemāluñ nār-ı Eymendür baña
4. Mest-i şahbā-yı Elestem olmazam hiç hūsyār
 Kunc-i deycūr-ı ṭarab-ḥāne nişimendür baña
5. Şayķal-ı ṭab'um cilā-senc-i bilūr-i 'aşķdur
 SĀMÎ'ya âyîne-i esrār rûsendür baña

E14a. H71b. P80b. R71b. V77b. Y73b.

LEHÜ

3

--v	-v-v	v--v	-v-
Mef'ûlû	Fâ'ilâtü	Mefâ'ilü	Fâ'ilün

1. Geldükce sūz-ı 'aşk o meh-pāreden baña
Ātes virür fitīle-i nazẓāreden baña
2. Nā-dānı h'āb-ı ğaflete qor gerdis-i felek
Mālūmdur bu cunbis-i gehvāreden baña
3. Tīg-ı nigāh mevce-i āb-ı hayāt imis
Şāfī cevāb geldi leb-i yāreden baña
4. Dil teh-nisīn-i halka-i girdāb-ı zulf-i yār
Baht-ı siyāh hānde ider qāreden baña
5. Bu nazm-ı ātesini kalem itdi intiḥāb
Sāmī cerīde-i dil-i şad-pāreden baña

E104a. H71a. P80a. R71a. V77a. Y73a.

LEHÜ

4

-- v	- v - v	v - - v	- v -
Me'f'ûlu	Fâ'ilâtü	Me'fâ'ilü	Fâ'ilün

1. Cesm-i bed irmesün diyü ey nâzenîn saña
Ta'vîz-ı husni yazdı hatt-ı anberîn saña
2. Bî-reng-i nâm iken kalem ey sâde-levh-i 'aşk
Ser-saır-ı hasb-ı hâl idi hatt-ı cebîn saña
3. Nâmı çıkar beyâza siyeh-rûy-ı gec-revûn
Takrîr ider bu râst . peyâm-ı nigîn saña
4. Söz yokdur ey muşavvir o nâzik-suhan-femi
Gönlümce naqs idersen eger âferîn saña
5. Âyine-i derûnı muḳaddemce eyle şâf
Jeng olmadan nefes-i vâ-pesîn saña

El04a. H71a. P80a. R71a. V77a. Y73a.

VE LEHÜ

5

v - v -	v v - -	v - v -	v v -
Mefâ'ilün	Fe'ilâtun	Mefâ'ilün	Fe'ilün

1. Yem-i hüsünde bakılmaz dem-i şinâh saña
İki kedü gibidür âfitâb u mâh saña
2. Naẓâre eyler idüm rûyuña budur havfum
Virür 'azâb-ı girân-bârî-i nigâh saña
3. Göñül cu pertev-i mehtâb-ı mû-sefîd olduñ
Dañi görünmedi mi şubh-ı intibâh saña
4. 'Ayâr-ı zer mehek-i rû-siyehle peydâdur
Yeter vesîle-i 'afv-ı Hudâ günâh saña
5. Kuhen sifâl ile şahbâ gedâlık ey SÂMÎ
Harîm-i meygdede besdür 'izz u câh saña

E104b. H71a. P79b. R70b. V77a. Y72b.

LEHÜ MUZEYYEL

6

- - v - v - v v - - v - v -
 Meî'âlû Fâ'îlâtû Meî'âlû Fâ'îlûn

1. Gûs ol gûñul beyân u meyân söylerüm saña
 Yok belki riste-i dil u cân söylerüm saña
2. Muġgân kalem şahîfe nîgeh merdümek midâd
 Bir cesm-i mû-sikâf-ı beyân söylerüm saña
3. Tîġ-ı cefâsı kim dil-i sengîni tîz ider
 Ey dil degül fesâne fesân söylerüm saña
4. Upmis rakîb-i dîvlebuñ h'âb-ı nâzda
 Teh-hâle-i femûñle nişân söylerüm saña
5. Serh itmede cerîde-i şad-pâre-i dili
 Her zahm hûn-fesân-ı dehân söylerüm saña
6. Reng-i suhan lebinde guher-pâre-rîz-i sevķ
 Bir dil-ber-i sikeste-zebân söylerüm saña
7. SÂMÎ şarîr-i hâme-i nazm-ı selîs ile
 Şavt-ı lezîz-ı âb-ı revân söylerüm saña
8. İerâ idüp hadîka-i evşâf-ı Âşafa
 Cûy-ı bihist-ı hos-cereyân söylerüm saña
9. Ol Âşaf-ı yegâne ki medh-i bülendini
 Ser-saķr-ı levh-i mihr-i cihân söylerüm saña
10. Şubh u mesâ du'âsın idüp zîver-i lisân
 Ey 'ars-ı vird-i feyż-resân söylerüm saña
 E104b. H70b. P79b. R70b. V76b. Y72b.

1. Beyân: dehân E. 3. Cefâsı: cefâsını H.P.R.V.Y./Kim: -H.P.R.V.Y.
 7. Hâme-i: hâme vü H.P.R.V.

LEHŪ

7

v - v -	v v - -	v - v -	v v -
Mefā'ilün	Fe'ilātün	Mefā'ilün	Fe'ilün

1. Libāsı neyler olunca tenāsüb-i a'za
Yerinde cümleten esbāb-ı ḥusn ser-tā-pā
2. Kıyāma gelse ḥirām eylese kıyāmet olur
Anı görüñ hele tursun o kâmet-i bālā
3. Sikār olur şanur iller baña ol āhūy
Raķīb-i seg ider ammā ki anı hep peydā
4. Revān olursa nola ḥāk-ı pāña sīm-i sirisk
Ayağuña senuñ ey serv kad gelür dünyā
5. Arayı tīg-ı zebān kaṭ' idermis ey SĀMĪ
Kılıcla söylesürüz ġāfil olmasun a'dā

E104b. H72a. P81a. R71b. V78a. Y73b.

LEHU

8

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. 'Urûk-ı gulbüne hâr oldı nester-zen tabīb-āsā
 Gulı mustağrağ-ı hûn itdi çesm-i 'andelib-āsā
2. Der-âgūs olmaz ol âhû-yı vaḥsī ictināb eyler
 Dil-i zārı ider ser-geste Kays-ı nā-sekīb-āsā
3. Olur 'isret-geh-i vaşluñda nuḳl-i bâde-i la'luñ
 O ğabğab kim belürmis gerdem-i şâf uzre sīb-āsā
4. Sikest it sise-i nāmūsı ey cân-ı sitem-dîde
 Eger bezm-âsinâ-yı yâr olam dirseñ raķīb-āsā
5. Olam dirseñ eger âzâde kayd-ı hod-perestiden
 Tecerrüd ihtiyâr it pîr-i bî-berg u naşīb-āsā
6. Zenâhdânından ayrılmaz dil-i serv-i gül-endâmuñ
 Olur şan sâh-ı gülde âşiyân-sâz-ı 'andelib-āsā
7. Dirîğ itme dil-i hicr-âzmâdan zevk-i pâ-bûsın
 Sinân üftâdedür râhuñda SÂMÎ-i ğarīb-āsā

E105a. H71b. P80b. R71a. V77b. Y73a.

3. Vaşluñda: vuşlatda H,P,V,Y. vaşlında R. 6. Endâmuñ: endâmın H,P,R,V,Y.
 6. Gülde: gülde H. R71a. V77b. Y73a.

LEHÜ

9

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Ola ne dem gulûmuza kuḥl-ı ğam-âşinâ
 Olmaz kelâm-ı vaşl-ı dil-ârâ fem-âşinâ
2. Olmaz Mesîḥ ider ise eczâsını seḫaḳ
 Semsîr-i ğamze yâreleri merhem-âşinâ
3. Feryâd iderse bulbul-i dil 'aşḳ ile n'ola
 Ruḥsâr-ı surḥ-gûnı gul-i ḥurrem-âşinâ
4. Billûr-ı cesmî mihr-i ruḥuñ pertevin olur
 Sûzân ider olursa eger dîdem âşinâ
5. Cism-i nizâr-ı fikr ile zih-gîrden geḫer
 Engûst-i yâre ola ne dem ḥâtem-âşinâ
6. İtdük gulû-yı sîvene gerd-i ğamı kuḥl
 Olmaz bizüm dehânumuza mâtem-âşinâ
7. Biñ sâġar-ı sarâbdan itmezdüm ictinâb
 SÂMÎ olaydı destûme câm-ı Cem-âşinâ

E105b. H71b. P80a. R71a. V77b. Y73a.

LEHU

FARSCA

10

مستعد حسن کاغوش نکر باشد که بشرا
 بکزد خط کند رنگ هر چه شتابش را
 دل در نهمت آسوی کی مرکز نمند آرد
 مکر از بنده داغی کنم بالین خوانش را
 پیشو خیمه های حسن عکس کریم
 پری جوئند زمینا خانه مغربجا پیش را
 حیا لبتیخ آواز بسکه دارد منع شود
 بیای روشنها ز بخیر سازد موج آتش را
 ابجری عتقها با از کامل طالع کشاد
 سفید آج بیاض دیده را کردم حصابش
 دل نابخشاکا شر آبر ز دخل است طبع
 بر تنم رخ آید لذت دیگر کبابش را
 در آنه جایی که یوسف میشود عاریت
 کناح باشد فیتلی در چراغ ماه تابش را
 در آن بر می که از یاد لب و رنگ بر خیزد
 بیاض کریم مینا بود حکم شر آبش را

E105b. H70b. P79a. R70a. V76b. Y72a.

HARFU'L-BA' (X)

11

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtUn Fe'ilâtUn Fe'ilâtUn Fe'ilUn

1. Feyz-i mihrünle dile táb-ı şafâ vir yâ Rab
 O nihân-hâne-i târîke ziyâ vir yâ Rab
2. Eyleyüp dest-i haqîkatde dili âtes-rev
 Destüme mes'ale-i nâr-ı Hüdâ vir yâ Rab
3. 'Ask-ı hürsîd u süveydâyı idüp bedr-i münîr
 'Âlem-i câna daḥi şubḥ u mesâ vir yâ Rab
4. Naḥl-ı nazẓâreyi kıl eşk ile ser-be-ser suhûd
 Dâne-i merdûmek-i çeşme-nümâ vir yâ Rab
5. Dil-i bî-tâba tekâpû-yı talebde medet it
 Medd-i âhın aña âhenden 'aşâ vir yâ Rab

E106a. H72b. P81b. R72b. V78b. Y74b.

(x). Fî-Harfî'l-Ba R.

1. Tâb-ı: sevḥ u P,R,V,Y. 4. Dâne: vâye E. 5. Bî-tâba: bî-tâbda H,P,V,Y.

LEHU

12

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. 'Aceb mi olsa rüyuñ baḥs-ı sîne-i mehtâb
 Alur hürşidden pertev gedâ âyîne-i mehtâb
2. Çözünce tügme-i sîminini ol pence-i hürsîd
 Açıldı kufl-ı elmâs-ı dür-i gencîne-i mehtâb
3. Ter-i 'uryânına seb-zinde-dâr-ı tekye-i 'aşkuñ
 Kabâ-yı perniyândur hırka-i peşmîne-i mehtâb

El06a. H73a. P81b. R72b. V78b. Y74a.

LEHÜ

13

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilûn

1. Itmeden sürme-fesân âhumı her seb yâ Rab
 Ğarażum rûsenî-i dîde-i kevkeb yâ Rab
2. Eyle rengînî-i ma'nî ile cûn kef-i hażîb
 Nokta-i kilkümi zîb-i ruh-ı maţlab yâ Rab
3. Peyk-i dil her gice kaţ'-ı reh-i eflâk eyler
 Olarak erre-kes-i na'ra-ı yâ Rab yâ Rab
4. Cehre-i zerdüm idüp ziver-i ser-nâme-i feyz
 Nuş'a-i t'âli'ümi eyle müzehheb yâ Rab
5. Beni öz zâtuñ ile râtibe-h'âr-ı kerem it
 Ğayrdan eyleme minnet-kes-i meksebb yâ Rab
6. Itme sîrâze-i Ummîdümü be-gusiste-i ye's
 Eyle mecmû'a-i 'ameli müretteb yâ Rab
7. Teng ola cilvesine tâ ki fezâ-yı evhâm
 Eyle SÂMÎ'ye. 'aţâ vus'at-ı mesreb yâ Rab

E106a. H72a. P81a. R72a. V78a. Y74a.

LEHÜ

14

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ' ilün Fe' ilâtün Mefâ' ilün Fe' ilün

1. Ferâğ-ı tām virUp ğayrdan baña yā Rab
 TevecccuHüm saña mahşûş kıl saña yā Rab
2. Hadeng-i āhumı āmāc-ı zīb-i te'sīr it
 Kemān-ı saht-ı felekden virUp rehā yā Rab
3. Cenāh-bāz-ı necāt ile murg-ı cān u dili
 Idem o demde ki ref'-i yed-i du' ā yā Rab
4. Feżā-yı kāmda güm-kerde rāh-ı ye's itme
 Dile hidāyetuñ it Hıẓr-ı reh-numā yā Rab
5. 'Ināyet eyle dil-i SĀMĪ-i kuhen-kāra
 Mişāl-i āyīne-i şāf-ı incilā yā Rab.

E106b. H72a. P81a. R71b. V781. Y72b.

LEHÜ

15

- - v - v - v v - - v - v -
 Meḥ* üllü Fâ* ilâtlü Meḥâ* îllü Fâ* illün

1. Kalduk ayakda cur'a-şıfat hūṭır-ı harāb
 Mest-i müldāmuz āh ki yıkdı bizi sarāb
2. Toḥm-ı ümīd hāşıl ola dirdüm olmadı
 Yağdurdum aña eşk-i teri nitekim şehāb
3. Zinhār gâflet cıleyecek yer degül şaķın
 Şandun bu cāy-ı miḥneti var ise cāy-ı h'āb
4. Ağyāruñ iştiḥāsı kavī h'ān-ı vaşluña
 Darb ile men' olunmadı taşlar yedi kilāb
5. Gıldı şafāsı mey-kedenuñ kalmadı meze
 Görüp çekildi bāde kəsildi o dem kebāb
6. Muskil degül midür ice men' ide muḥtesib
 Hem iltizām ide sarābı hem ihtisāb
7. SÂMÎ hem āb-dār bu hem sūz-nākdur
 Es'āra kimse virmedi bu resme āb u tāb

E107a. H72b. P81b. R72a. V78b. Y74a.

1. Kalduk: kaldı E. 3. Cāy-ı: dār-ı H,P,R,V,Y. 5. Görüp: görü E.
 7. Hem: bu E. /Tāb: nāb H,R,Y.

LEHU

16

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

1. Yād-ı ruhsāruñla sem'-i bezm-i gulsendür bu seb
 Rūğan-ı gulden cerāğ-ı dāğ rūsendür bu seb
2. Sīve-i mujgān-ı yāre dīde-dūz-ı ḥasretūm
 Cāme-ḥāb-ı rāḥatum leb-rīz-i sūzendür bu seb
3. Ḥicr-ı rūy-ı tāb-nākuñla per-i pervāneden
 Sem'-i meclis ser-be-ceyb-i zīr-i dāmendür bu seb

E107a. H73a. P82a. R72b. V79a. Y74b.

1. Sem'-i bezm: Bezm-i sīne E. 2. Ḥasretūm: ḥayretūm P,R,V,Y.
 3. Zīr-i: bād-ı H,P,R,V,Y.

بخت و عکس لبت بی حجاب در تیر آب بخت لعل شود در ناب در تیر آب
 بجز دم که ز جوش سرشک سوزانست ندیده ام شده ماهی کباب در تیر آب
 ز کرمی نظرم بمجو آتش کل یافت بخت ز شبنم خوی آب دیر آب
 دل بتا بخیا لبت ز کرم که داشت چنانکه سرشک نمک شد طرب در تیر آب
 دیگر ز جری بر زیر محیط اشکم نیست به میکنند حرکت آسباب در تیر آب
 مبین حال که هر دل را استغراق هر وقت غوص نیاید جواب در تیر آب
 بغور صاف آخ جری طینت آن نرسند اچو روغنی که نشد راهیاب در تیر آب
 ز بس که بظلم ترم سایا سلیقه افتاد
 ز هر است موج زهر بنیم آن در تیر آب

HARFU'T-TĀ' (x)

18

-- v v -- v v -- v v --
 Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilu Fe'ūlun

1. Ey turra-i ham-der-ham-ı hem-rāz-ı maḥabbet
 Vey cesm-i siyeh-mest-i füsūn-sāz-ı maḥabbet
2. Şayd itmege murğ-ı dili hāmūn-ı kazāda
 Şad-pāre ider pençe-i sahbāz-ı maḥabbet
3. Āyīne-i ruhsāra dil olursa naẓar-pās
 Mecrūḥ ider nester-i āzār-ı maḥabbet
4. Ol dil-ber-i āfet-nigehuā cīn-i cebīni
 Emvāc-ı yem-i ḥusn-i ser-efraz-ı maḥabbet
5. Göñlümde ḥayāl-i leb-i mey-gūn ile SĀMĪ
 Seb-tā-be-seḥer cılve-ger-i i'cāz-ı maḥabbet

E107b. H74a. P83a. R73b. V80a. Y75b.

(x). Fī-Ḥarfi't-Tā R.

5. Göñlümde: göñülde E.

NA'T-I SERİF (x)

Mefâhîlün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

.19

1. Cemālu'llāha oldı vech-i pāk-i Muşţafā mir'āt
Nümāyāndur yüzinde pertev-i nūr-ı tecelliyāt
2. Anuñ nūr-ı cemāl-i bā-kemāli halk olunmısdur
Zuhūra gelmeden 'ilm-i ilāhiden bu mevcūdāt
3. Nidā-yı لى ترانى perde-i cesm-i kelīm oldı
Velī ol mefhar-ı 'ālem kılup bi'r-ru'ye meshūdāt
4. Zeminden lemhatü'l-ebşārda seyr itdi eflākı
O nūr-ı dide-i peygamberān mazharu'l-āyāt
5. Umīdi SĀMĪ-i bī-çāre kat' itmez sefā'atden
× O dergāh-ı kerem- pīrāda hāsā redd ola hācāt

E7b. H2a. P2a. R1a. V1a. Y2a.

(x). Der-Na't-ı Serīf-ı Fahr-ı 'Ālem Nebiyy-i Muhterem ve Seyyid-i Benī Ādem Şalla'llahu Te'āla'Aleyhi ve Sellem R. Bi'smi'llāhi'r-raḥmanır-raḥīm H,P,V,Y.

3. Mefharı: Fahr, P, R, Y. / Kılup: Kıldı P, R, V, Y. // Meshūdāt: şühūdāt P, V, Y.

6. Umīdi: Umīdin R.

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilüm

1. Ey tûṭî-i bahâr-ı leṭâfet tekellüm it
 Nuṭḡ-ı Mesîḥ-i muṭcize-gûya tebessüm it
2. Yak bürya serûñde göñül dâğ u serḥadan
 Ol mâhe 'arz-ı cîn-i cebîn-i tazallüm it
3. Taṭhîr ider derûnuñı çirk-âb-ı süm'adan
 Dürd-i sarâb-ı nâb ile zâhid teyemmüm it
4. Ey dil sipihr-i gerdis-i cesm-i niyâzda
 Her kaṭre-i siriskiñi mânend-i encüm it
5. Ey şûḡ tâ-be-key bu nihânî kirismeler
 SÂMÎ-i nâ-şekîbe nigâh-ı teraḥḥüm it

E107b. H73b. P82b. R73a. V79b. Y75a.

اندرین ره که ز نندل شد از نو حیدر ^{رفت} انجور روز آوخت بر دباله خود کشید ^{رفت}
 سر بر و نه کرد از حیا میل مستی یک نفس ^{رفت} چون هر اول کشید افلاک را کشید و رفت
 شعله شمع ملایم جلوه را ماند بد ^{رفت} کز ره نهان ز غوغا دانش را کشید و رفت
 چون شر آراکس ز سختی های آراکس ^{رفت} کز میانه رنگ و آهن خوشتر آرد بد و رفت
 جبریت از عجز عدم ابر که ز بار وجود ^{رفت} بر رخ خوابید دل قطره های بد و رفت
 این جواب انغزل ساجی که صاحب گفته است
 لعل سخن کفایتی بادی که سخن نشنید و رفت

HARFU'S-SE (x)

22

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Hurūs-ı 'aşkda taḥrīk-i dest-i āh 'abeş
 Ğarīķ-i muḫṭaribe sīve-i sināh 'abeş
2. Cubīd-i bī-semeru visnedür keḫ-i āzār
 Le'ime eyleme āb-ı ruḫı tebāh 'abeş
3. Karār-dāde degul cūn ki gerdis-i eflāk
 Ğurūr-ı devlet pā-der-rikāb-ı cāh 'abeş
4. Aḫup gelur saña rızķ itme kāviş-i tedbīr
 Kenār-ı cūy-ı firāvānda ḫafr-ı cāh 'abeş
5. Suhūd-ı mihr-i ḫaķīķat ise 'araz SĀMĪ
 Kemīne zerreye de eyleme nigāh 'abeş

E106b. H74a. P83a. R73b. V80a. Y75b.

(x). Fī-Ḥarfi'ş-şe

2. Ruḫı: ruḫuḫ H, P, R, V, Y. 4. Cūy: cāh R.

HARFU'L-CİM (X)

23

--v --v--v v--v --v--
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Itmez kenâr-ı maṭlaba gevher-nişâr mevc
 Tâ olmayınca zillet ile ḥāk-sâr mevc
2. Tâ dād-ı luṭf-ı nâ-mütenâhî-ı Ḥāk muḥâl
 Olsun mı hiç şaḥîfe-i yemde şümâr mevc
3. Ser virmeden telâṭum-ı rāz olmaz âsikâr
 Kaṭ' olmayınca zâhir ider mi cenâr mevc
4. Vaz'-ı ḥilâf ehl-i kerem ḥikmet uzredür
 Ki meded-gâh-ı cezr ider âsikâr mevc
5. Keṣtî-i ṭab'-ı ğark-ı be-nûr-ı neşât ider
 Verdukce sebze-zâre nesîm-i bahâr mevc.
6. Virmez binâ-yı fakra ḥalel cûs-ı ḥadiṣât
 Ğark idemez kemîne cismi şad-hezâr mevc
7. Olur kenâre-gîr-i teveklül ğinâ-pezîr
 Bender-gen-i sevâhile bağlar kaṭâr mevc
8. Pâ-bûs-ı yârâ tesne-leb-i cûybârda
 Ta'kîb idup biri birin itmez qarâr mevc
9. Çeşm-i ḥabâbına taḫunur mesrebi budur
 Gerçi bulur müsâ'ade-i rûzgâr mevc
10. Zincîre cekdi 'aklı perî gibi sîsede
 Mînâda gösterince mey-i hoş-guvâr mevc
11. SÂMÎ kenâr-ı şafhaya'anber-fesân olur
 İzḥâr idince bu ğazel--i âb-dâr mevc
 E108b. H74a. P83b. R73b. V80b. Y75b.

HARFU'L-HĀ (x)

24

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ūlu Fā'ilātu Mefā'ilu Fā'ilūn

1. Sāgar be-kef o dil ki ola bī-ġam-ı şabāḥ
 Āyīnesinde zāhir olur 'ālem-i şabāḥ
2. 'Ussāk-ı sine-sūḥte āh-ı 'seher-gehi
 Eyler baca-yı maşş-ı duḥān hem-dem-i şabāḥ
3. Pīrānuñ esk-i cesmi cemen-zīb-i feyż olur
 Gul-zārā ḥuṣn-i tāze virür sebnem-i şabāḥ
4. Seb-zinde-dār-ı 'aşkuña cismin hilāl eyler.
 Zer-pās-ı āfitāb olur aña dem-i şabāḥ
5. 'Isi-ṭabī'atāne ġidā-baḥs-ı rūḥ olur
 Pistān-ı mührden leben-i Meryem-i şabāḥ
6. Eyler kenār-ı baḥr-ı siyeh SĀMĪ pūr- şadef
 Der-pās olunca mevc-i sefīd-i yem-i şabāḥ

El09a. H74b. P84a. R74a. V80b. Y75a.

(x). Fī-Harfi'l-Hā R.

4. Zer-pās: zer-bālis H,P,R,V,Y.

HARFU'L-HĀ (x)

25

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

1. Bezm-i pāk-ı ḥusne zīverdūr o zulf u ḥāl u ruh
 Dūd-ı 'anber micmer-i zerdūr o zulf u ḥāl u ruh
2. Gerden-i billūruñ Uzre gūyiyā bir sīsede
 Sunbul u şeb-bū gul-i terdūr o zulf u ḥāl u ruh
3. Dāğ-ı ğam sevdā-yı ser-tāb-ı ciger gitmek muḥāl
 Dilde kim dā'im muşavverdūr o zulf u ḥāl u ruh
4. Sem'-i seb-pīrāye vū pūr-sūhte pūr-dāne-veş
 Muttaşıl germ-āsinālardur o zulf u ḥāl u ruh
5. Su'le-i āha sipend olmağ suveydā-yı derūn
 Yādā geldükce muḥarrerdūr o zulf u ḥāl u ruh
6. Gulsen-i ḥusn icre dām u dāne-i āsūb ile
 Murğ-ı cāna kayd-ı dīgerdūr o zulf u ḥāl u ruh
7. Halka-i cism-i cemāli nokṭa-i nūr Uzredūr
 Şafḥa zīb-i rūy-ı dil-berdūr o zulf u ḥāl u ruh
8. Sūz-ı ḥasret merdūm-i cism-i perīsān ḥ'āb ider
 Tā ki zīb-i rūy-ı dil-berdūr o zulf u ḥāl u ruh
9. Kıldı ḥusn sāhid-i nazmı du-bālā SĀMĪ ye
 Çün redīfūmde mükerrerdūr o zulf u ḥāl u ruh

E109a. H75a. P84a. R74a. V81a. Y76a.

(x). Fī-Harfī'l-Hā.

2. Seb-bū: Sebū E.

HARFU'D-DÂL (x)

26

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Muḳaddem itdi şeb-i rûze 'isreti tesvîd
 Cıḳardı şoñra beyâza şabâh-ı 'ıyd-ı sa'îd
2. Tulû' ider şanurum mihri burc-ı mîzândan
 O sūh pelle-i dolâbda olinca bedîd
3. Şalıncaḳ icre olur ḥüsni pür-furûḡ el-ḥaḳ
 Şalıncaḳ 'âleme böyle zıyâ şalar ḥursîd
4. Senuñle tartılamaz 'ıyd-gâh-ı ḥusn icre
 Kemâl-i mertebe noḳşânını bilüp meh-i 'ıyd
5. Dizildi silk-i beyâna midâd-ı ḥâme ile
 Ma'ânî-i suḥanum SÂMÎ'yâ cü mervarîd
6. Hilâl-ı 'ıyd açup âḡuşın ebruvānuñ ile
 Meger mu'âneḳa. itmegligi ider ümmîd

E109b. H75a. P84b. R74b. V81b. Y76b.

VE LEHÜ

27

--v --v--v v--v --v--
 Mef'ûlu Fâ'ilātu Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Şun sâkiyâ bize kadeh-i bî-melâl-ı 'ıyd
 Īmā-yı 'işret itdi benān-ı hilāl-ı 'ıyd
2. Zâhir olur delîl-i şafâ-yı vişâl-ı yâr
 Levh-i felekde mäh-ı nev olduḡda dāl-ı 'ıyd
3. Rûz-ı şıyâma şubh tebessüm-fürûs olup
 Reng-i faṭûrı itdi sikest infi'âl-ı 'ıyd
4. Rengîn hûn-ı esk ider 'ussāk cāmesin
 Hübân giyince elbise-i âl âl-ı 'ıyd
5. Hıamyāze vü taḡassür-i meyden helāk iduk
 Olmasa mâye-baḡs-ı tesellî ḡayâl-ı 'ıyd
6. Şâyestedür temîme-i hûr-ı behist ola
 SÂMÎ bu nev-zemîn-i ḡazel bî-mişâl-ı 'ıyd

El10a. H75a. P84b. R74b. V81a. Y76b.

HARFU'R-RĀ (x)

28

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilātūn Fā' ilūn

1. Hāme kim tesvīd-i lafz-ı pāki ma'nī-dār ider
 Kāleb-i tābīre nefh-i rūh-ı feyz-āşār-ider
2. Hāme kim oldı cemen-pīrāy-ı bāğ-ı ma'rifet
 Şafha-i rengīnini elfāz ile gul-zār ider
3. 'Ars-ı a'lā-yı ma'āniden vürūd ider suhan
 Aña ta'zīmen yerā'ā secde-i es'ār ider
4. Baħr-ı dilde gevher-i hikmet şādefdür dürr-i pāk
 Kim anı ğavvāş-ı ter-dest-i hayāl-ı yār ider
5. 'Ālem-i ğayb-ı huviyyetden kelām ider zuhūr
 Kim lisān-ı hāle gelse sırr-ı Hāk izhār ider

El10a. H78b. P88b. R78a. V85a. Y79b.

(x). Fī-Harfi'r-Rā W.

1. Tesvīd-i lafz-ı pāki: şebt-ı medād lafz-ı E. 3. 'Ars-ı a'yān-ı ma'āniden vürūd ider suhan: 'Ars-ı a'lā-yı ma'āniden nuṭkeyler vürūd H.P.V.Y.- nuṭkeyler 'ars-ı a'lā-yı ma'āniden vürūd P. 5. ider: idile H.P.V.Y. evler P.

LEHÜ

29

Fä' ilâtün Fä' ilâtün Fä' ilâtün Fä' ilün

1. Bezm-i vahdet kim olur tertîb-i rûh-efzâsı bir
Oldı cām u sākî vü mey-hvāre vü şahbâsı bir
2. Şüret-i esya me'ālî müsterek elfāzdur
Nüşa-i kübrā-yı insānuñ olur ma'nâsı bir
3. "Lâ vü illâ"dandü-reng olursa da berg-izebân
Bâğ-ı tevhiduñ yine büy-ı gul-i ra'nâsı bir
4. Turfe ma'cûndur terākîb-i vücûd-ı 'unşurı
Hâven-i vārûn-ı gerdûnda olur icrâsı bir
5. Yâre 'arz eylerdi yâre sîne cāk-ı sevķ olup
'Asıkuñ âh olsa dilde zaħm-ı hûn bālâsı bir
6. Gâh fikr-i bûs-ı la'luñ geh hayâl-ı kākuluñ
Olmaz 'ussāk-ı siyeh-baht ğamuñ sevdâsı bir
7. Nâle-kârânı gul-i şad-berg-i ruhsâruñ hezâr
Gulsen-i 'asķuñ deguldur bulbul-i seydâsı bir
8. Sibh-i şürî ma'nevî hâşiyete olmaz karîn
Ma'den-i şun'uñ degul billûr ile elmâsı bir
9. Olsa SÂMÎ kişver-i hûsnı ider fitneyle pur
Vaşf-ı mujgân ile ceys-i haţf-ı nev-peydâsı bir

E110a. H77b. P87a. R76b. V83b. Y87b.

VE LEHÜ

30

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fâ'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

1. DU-nīm olursa da ten'dilde arzū birdür
 DU-reng ise gul-i ra'nā 'aceb mi bū birdür
2. Göñul harâb-ı mey-i bî-hödî . vahdetdür
 O bezm-gâhda kim sâķī vü sebū birdür
3. Netice 'ayn-ı muḳaddem me'âl-i höd ma'lûm
 Bu ders-hānede ma'nâ-yı guft-u-gū birdür
4. Girīve-gird-i hilâf olma reh-rev-i şıdķ ol
 Tarīķ-ı 'aşķ-ı ilâhîde cüst-u-cû birdür
5. Haşır-i pâre-i zillet be-dûs-ı tecrîdün
 Yanında cîn-i cebîn ile ser-furû birdür
6. Nigâh-ı ehl-i ḥaķîkatde râ' i vü mer'î
 Bilürin âyīneyi eyle rû-be-rû birdür
7. Kemâl-ı 'aşķ ile ol hösdür dem-i tevḥîd
 Nefes hezâr ise de SÂMÎ'yâ gulû birdür

E110a. H75b. P85a. R75a. V81b. Y76b.

VE LEHÜ

31

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilâtün Fe' ilün

1. Farq-ı mâhiyyet dil-i çeşm-i temâşâdandur
 Pertev-i nîk u bed âyîne-i simâdandur
2. Revzen-i hâne-yi sermâda güşâd , itmekdür
 Serdî-i bezm-i edeb hânde-i bî-câdandur
3. Hâzır ol bezm-i mukâfât-da eyâ mest-i gurûr
 Rahne-i seng-i siyeh penbe-i mînâdandur
4. Şâf-dil tire-nihâdâne olur feyz-resân
 Gevher-efşânı. sâhil kefi deryâdandur
5. SÂMÎ'yâ hâne ber-endâzî-i dil hemcu habâb
 Cûşîş-i mevce-i seyl-âbe-i şahbâdandur

El111a. H77a. P86b. R76a. V83b. Y78a.

3. Hâzır ol bezm-i mukâfât-da eyâ mest-i gurûr: şâkin ey mest-i derd-i fûşata ki
 rûz-ı ferdâ R.

LEHÜ

32

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Āh-ı şerer-feşân ki dil u sîneden çıkar
 Piçide ejdehâ gibi gencînenen çıkar
2. Itseñ nigh bu cāzibe-i ḥusn u ān ile
 'Aksün derün-ı ḥâne-i āyînenen çıkar
3. Reng-i ta'alluḡ elbise-i nâzdan bedîd
 Rûy-ı ferâḡ hırka-i pesmînenen çıkar
4. Ma'nâ-yı 'ays u nûkte-i gul-geşt-i bâḡ-zâr
 Terkîb-i nûsha-i seb-i âzînenen çıkar
5. Nazmum'ollu'lû-ı şâdef âḡûş-ı feyzdür
 SÂMÎ muhîttihâtır-ı bî-kînenen çıkar

El11a. H78b. P86a. R77b. V84b. Y79b.

LEHÜ

33

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'ilu Fâ'ilün

1. Gird-i ruhında haṭṭ ki siyeh-pūs-i fitnedür
 Meh-tāb-ı ḥusn . hāle derāgūs-ı fitnedür
2. Serdār-ı zulfi mülk-i dili tār-ū-mār ider
 Haṭṭ kim ḥaber-resān-ı bināgūs-ı fitnedür
3. Maḥmūr iken nigāhı mey-i nāz u'isveden
 Cesm-i siyāh-mest kadeḥ-nūs-ı fitnedür
4. Mumkin mi āb-ı çesmine ğark olmadan gūzer
 Haṇçer o ince beldeki ser-hōş-ı fitnedür

E111b. P88b. R77b. V84b. Y79b.

LEHÜ

34

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. O şehlä cesminün tîr-i nigāhı çifte peykāndur
 Anuñcün turfetu'l-ayn içre zahmı dil u cāndur
2. Dehān-ı zahm-ı dil kâdir mi serha dökdiği kanı
 O ahvel . ğamzeler kim iki yuzli tiğ-ı bürrāndur
3. Nigāh-ı dil-sigāfından ten-i zerd u nizārumdan'
 Gul-i ra'nā gibi her zahm-ı hūnīnüm numāyāndur
4. Hayāl-ı çeşm-i sūhı bî-nisān gitmez derūnumdan
 Suveydā dilde cūn nakş-ı sūm-i pāy-ı gazālāndur

E111b. H76b. P86b. R76a. V83a. Y78a.

LEHÜ

35

- - v - - y - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Haṭṭ-ı lebün ki mışra'-ı zîb me'âldür
 İhâm-ı büse anda ne zengîn hayâldür
2. Dil kavs-i ebruvânı elinden neler çeker
 Seyr eyle kadd-i ham-şüde mi aña dâldür
3. Eyler sikeste murğ-ı dilün per u bâlini
 Ol tıfl-ı nevresîde dimez kim vebâldür
4. Ol naḥl-ı 'isve her ne kadar serkes olsa da
 Bâr-ı niyâz ile egilür ihtimâldür
5. Zannitme jâledür görinen rûy-ı yârda
 Guller cemende ğark-ı hûy-ı infi'âldür
6. Nazzâre dūr-bîn bilûrin olursa da
 Görmek ten-i nizârumı emr-i muḥaldür
7. SÂMÎ ümîd-i cām-ı Cem itmez gedâ-yı 'aşk
 Memnûn bâde-h'ârî-i köhne-sifâldür

E111b. H75b. P85b. R75a. V81b. Y77a.

LEHÜ

36

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe' ilâtûn Fe' ilâtûn Fe' ilâtûn Fe' ilûn

1. Ne der-i mescid u ne zâhid-i kullâba varur
 Tâzeler keyfini dil pîr-i mey-i nâba varur
2. Toğrısı hażm idemem vaîz-ı keç-i zuhhâdı
 Ham-ı ebrûyı koyup kûşe-i mihrâba varur
3. Halka-i zikr olur dâm-ı dil-i bul-hevesân
 Dünerek has gibi nâ-câr o gird-âba varur
4. Meclis-i mürside tesvîş-i derûn ile varan
 Köhne ğırbâl ile şan çeşme-i pür-âba varur
5. Nisbet-i silsilesi dürr-i yetim-i eskûn
 Dem-i tûfânda olan melce-i seyl-âba varur
6. Şerer-âsâ nola pür-sûz ise dürr-i suhanum
 Ucu târ-ı nefesûn câk-ı dil-i pür-tâba varur
7. Gaflet olmaz nitekim pendî şanup efsâne
 SÂMÎ'ya merdümek-i dîdelerüm h^vâba varur

El12a. H77a. P87a. R76b. V83a. Y87a.

LEHÜ

37

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe^hilâtün Fe^hilâtün Fe^hilâtün Fe^hilün

1. 'Ukde-i merdümek-i cesm o ruh-ı âldedür
 Nâhup-ı dest-i nazâra girih-i hâldedür
2. Reng-i hüsni haṭ nev-hîz-i perîde idemez
 Mevc-i pervâz-ı humâ cünbâs-ı sehbâldedür
3. Gerdis-i nev-reng zîver-i âgûs ideli
 Pây-ı hüsni o mehûn halka-i halhâldedür
4. Maḥv ider zevk-i nuḥustîniḥumâr-ı encâm
 Telh-kâmı ki turunc-ı kef-i ikbâldedür
5. Tercemândur kaleme pençe-i nazmum SÂMÎ
 Cevher-i tîğ-ı zebân naḳs-ı kef-i âldedür

E112a. H78b. P88a. R77b. V84b. Y79b.

LEHÜ

38

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'ilu Fâ'ilûn

1. Haṭṭuñ ki gird-i cām-ı lebuñden zuhūr ider
 Âb-ı hayât-ı zulmet pür-mevc-i nūr ider
2. Olmaz gulû-girifte-i imsāk-ı seyr-i ḥusn
 Gul-bûse-i femûñle nigâhum faṭûr ider
3. Jeng-âver-i ğubâr iden âyîne-i dili
 Kuḥl-i ğamı keside-i cesm-i sūrûr ider
4. Hamyâze-rîz-i ḥasret olan cıyda şimdiden
 Sekl-i hilâl-i rûzeyi cām-ı billûr ider
5. Ehl-i melâḥata serer-i seng-i küdegân
 İykâd-ı mürde sem'-i ḥarîm-i sūfûr ider

E112b. H77a. P86b. R76a. V81b. Y78a.

LEHÜ

39

v - v - v v - - v - v - v v -
 Meḫā'ilūn Fe'ilātūn Meḫā'ilūn Fe'ilūn

1. Dile kavāfil-i 'aşk-ı Hudā gelür görünür
 Ğubārı sürme-i şavt u şadā gelür görünür
2. 'İzār-ı yāre haṭ-ı müsk-sā gelür görünür
 Kenār-ı mevce-i 'anber-nümā gelür görünür
3. 'Araḫ-fesān leb-i dil-dārden şıkılduḫça
 Mey-i sefidde reng-i hayā gelür görünür
4. Kirışmedür baḡl-i serm iken o ğamze-i şūḥ
 Nesāt-ı bāde-i hāṭır-ğüsā gelür görünür
5. Olursa elde eger dūr-bīn-i sise-i mey
 Ne deñlü var ise dilde şafā gelür görünür
6. Nühüfte eyleme ḫusnuñ nikāb-ı naḫvetden
 Şaḫın şaḫın haṭṭuñ ey bī-vefā gelür görünür
7. Surādikāt-ı 'ademden mişāl-ı zıll-ı hayāl
 Hezār şüret-i hestī-nümā gelür görünür
8. Derūn-ı maḫzen-i tārīk-i dilde gevher-i dāḡ
 Sikāf-ı zaḫm-ı tenūmden ziyā gelür görünür
9. Yuki cevāhir-i maẓmūn yem-i ma'āniden
 Sefine-i ğazelum SĀMīyā gelür görünür

E112b. H76b. P86b. R75b. V82b. Y77b.

2. Kenār-ı: kenāre P,V,Y. 5 ve 6 beyitler R nüshasında yoktur.

LEHÜ

40

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilūn Fe'ilātun Mefā'ilūn Fe'ilūn

1. Yasarsa merdūm-i cesmūm mişāl-ı Nūh ider
 Cihānı ğarka-i Tūfān-ı girye ser-tā-ser
2. 'Aceb müeşşir olur baht-ı vājgūnum kim
 'İkāl-ı pāy-ı nesīm oldı rīsmān-ı haber
3. Metā'-ı cānı göñul naqd-ı 'aşka bēy' itdi
 Ne h'āst-kār-i şūd eyledūm ne bīm-i zarar
4. Görünmedi 'aceb āzürde-pā midur o perī
 Gelince hāneme hep cesm-i 'āsıkhāne başa
5. Iderdi āyīnesin vakf-ı seng-i nāmūsı
 Göreydi şavfet-i mir'āt-ı tab'um Iskender
6. Cemāl-ı yār no'la gālib olsa mihre k'olur
 Bakınca sūhte ser-riste-i furūğ-ı naẓar
7. Hayāl-ı tāb-ı ruḥuñla seb-i maḥabbetde
 Zebāne-ves dile mānend-ı su'ledür pister
8. Olurdu tāfte dest-i su'ā-ı ey SĀMĪ
 Tütusunca pence-i hūrsīd ile o māh eger

El13a. H76a. P85b. R75a. V82a. Y77a.

LEHÜ

41

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

1. Bâde-i bezm-i ğamun reng-i ruh-ı dil-hastedür
 Câm-ı şevkum nûn-ı ma'kes-i hat-ı işkestedür
2. Gul-sitân-ı âlem-i âbumda mânend-i habâb
 Mevc-i mevhûm-ı hevâ ser-rîste-i gul-destedür
3. Zâf-ı baht-ı tîreden müjgân-ı cesm-i hayretum
 Hâme-i müyîn-i taşvîre vücûdum bestedür
4. Hûn-ı eşk-i hasretem fikr-i kad-ı mevzûn ile
 Ma'nî-i rengîñ, lafz-ı mîşra'ı bercestedür
5. Dil hayâl-ı ma'nî-i bûs-ı dehân-ı yâr ile
 Hemîcu târ-ı mîştâr-ı meşk-ı hat-ı nev-restedür

El13a. H76b. P86a. R76a. V82b. Y77b.

LEHÜ

42

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ülü . Fâ'ilâtu Mefâ'ilün Fâ'ilün

1. Nâ-dânâ ol ki baħr-ı suħan dŭrlerin doker
 Gŭyâ ki ħâk-ı mezbeleye cevherin doker
2. Neşve ħumâr olur baña bezm-i sarâbda
 Yârum o dem ki cur'a koyup sâğarın doker
3. 'Âsık fitil-i dâğ-ı ġamuñ cân-ğudâz idup
 Bağrı yağ ile sem'-i žiyâ-ğŭsterin doker
4. Ĥursid-i şubĥ olur raħne dil-rŭbâ kaçan
 Destâr-ı nev-zuhŭr muṭallâ serin doker
5. Sevdâ miyânına şarılur ol zamânda kim
 Dil-ber sŭrîna sâl-ı kemer uçların doker
6. Kestî-i câmı 'âlem-i âb icre kullanan
 Deryâ-yı sevķ sâhiline leskerin doker
7. Yek-rŭzedŭr ġuşâdegî-i nev-bahâr-ı kām
 Guller cemende âĥır o berg-i terin doker
8. SÂMÎ suħanda pey-rev-i nazm-ı Nazîm olup
 Ney sekker-i yerâ'asinuñ sukkerin doker

E113a. H76a. P85b. R75b. V82a. Y77b.

LEHÜ

43

v - v - v v - v - v - v v -
 Mefâ'ilun Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Lebûñ ki bâde-i cām-ı nigāhum olmışdur
 Dûdide mest-i müdām-ı nigāhum olmışdur
2. Gul-i ıızārıñña ser-riste-zib-i başırdur
 Semīm-bahs-ı meşām-ı nigāhum olmışdur
3. Şabāha dek tutusur sūz-ı hasretüñle müjem
 Fitil-i sem'æ-i şām-ı nigāhum olmışdur
4. Uçar o çeşm-i kebūduñ hayâli çeşmümde
 Kebüter-i ser-i bām-ı nigāhum olmışdur
5. O kebk-i husni cenāh-ı haṭ ile tutdı gözüm
 Ki pür-girifte-i dām-ı nigāhum olmışdur
6. Naẓārem oldı sebeb çeşm-i ğamze-i yāre
 Keside tiğ-i niyām-ı nigāhum olmışdur
7. Hamūs olursa da dil gūs-ı çeşm ile o peri
 Edā-şinās-ı kelām-ı nigāhum olmışdur
8. Yañılmağa nola gul-gün . esk o pence-i mihr
 Rubude-sāz-ı zimām-ı nigāhum olmışdur
9. Sikeste zengī-i rüy-ı laṭifi ey SÂMÎ
 Nisān-ı pây-ı ziḥām-ı nigāhum olmışdur

E113b. H77b. P87a. R76b. V83b. Y78b.

LEHÜ

44

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'ilü Fa'ilün

1. Hûy-kerde-rû iderse o gul-berg-i ter zuhûr
Gözden be-cây-ı eşk ider âb-ı guher zuhûr
2. Dil-teng ider cura şehd mukâfât ider zuhûr
Tûtî-i kafes-nisîn iken eyler seker zuhûr
3. Bî-hûde itme ehl-i riyâdan umîd-i feyz
İtmez diraht-ı husk-nümâdan şemar zuhûr
4. Tab'-ı dürüşti rûy-ı mulâyim zebûn ider
Ber-geste eyler âbda 'aks-ı şuver zuhûr
5. Bî-la'l-i yâr cisret olur telh-i nâ-guvâr
Meyden ider habâbla şad cesm-i ter zuhûr
6. Dil cîn-i zulf-i yârda kaldı esîr-i bend
Ey bād-ı şubh eylemedi bir haber zuhûr
7. 'Azm itse kûy-ı yâre dil-i nâ-tuvânumuñ
Reng-i perîdesinde ider bâl u per zuhûr
8. Âzurdur tabance-i dest-i nigâhdan
Haft şanma rûy-ı yârdan itdi eşer zuhûr
9. Gird-âb-ı baîr-ı âtes ider hâle-i meî
Sûz-ı nihânum eylese dilden eger zuhûr
10. SÂMÎ bu nev-kumâs sezâ fers-ı pây ola
Kıtdı o sâh-benderitaht-ı hüner zuhûr
11. 'Ankâ-naîr Hâzret-i Nâbî Efendi kim
Şânîsi yokdur ideli neve-i beser zuhûr
12. Ustâd-ı kül hıdîv-ı cihân-bân-ı mülk-i nazm
Sânından eyler 'âlem-i es'âra fer zuhûr
13. Gayretle çok civân-ı hüner-mendi pîr ider
Tab'-ı bulendi eylese pîrâne-ser zuhûr
14. Hâk müstazîll-i sâye-i memdûd-ı 'ömr ide
Tâ kim cihânda eyleye sâm u seher zuhûr

HARFU'Z-ZĀ (x)

45

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe' ilātūn Fe' ilātūn Fe' ilātūn Fe' ilūn

1. Dilimuz mes'al-i fānūs-ı sürür eylemişüz
 Rūzgār-ı ğamı şad-merhale dūr eylemişüz
2. Olmazuz h'āste-i zīver-idehr-i bed-važ'
 Künc-i kāsāne-i miḥnetde hūzūr eylemişüz
3. Eşki rīzān idelūm dāmen-i 'ıṣyānumuzda
 Āh kim resm-i 'ibādetde kuşūr eylemişüz
4. Revzen-i Tūr gibi āyīne-i didemūzi
 Pertev-i ḥusnuñ ile mehbiṭ-ı nūr eylemişüz
5. Zāhidā rind-i ḥarābatı görüp 'ayb itme
 Bāde-i vahdet ile terk-i su'ūr eylemişüz
6. Lesker-i ḥayl-i mujeñ şaf-ı sipāh-ı āfet
 Dil-i vīrānemūzi vādī-i şūr eylemişüz
7. Bilmezüz ma'bed-i zuhhād u kilīse SĀMĪ
 Çekmege derd u ğam-ı 'aşkı zuhūr eylemişüz

E114a. H80a. P89b. R79a. V86a. Y80a.

LEHÜ

46

--v v--v v--v v--
 Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlun

1. Şâhib-naẓar ârâ'is-i guftâra yapışmaz
 Ma'nî görür a'mâ gibi dîvâra yapışmaz
2. Her kârdâ 'âkil gözedür semt-i sühûlet
 Engûst-i hîred 'ukde-i dîşvâra yapışmaz
3. Ceyb-i felegi pence-i âh-ı dil ider çâk
 Ferhâd gibi dâmen-i kuhsâra yapışmaz
4. Her dânesi engûrdan olsa yine rindân
 Cûn dest-i riyâ subhâ-i ezkâra yapışmaz
5. Cuyâ-yı cemâl-ı eḫadiyyet cû sikem-h'âr
 Cennetde bile ni'met-i bisyâra yapışmaz
6. Gucdur dil-i şâf olsa sikeste anı yapmak
 Bir birine âyine-i şad-pâre yapışmaz
7. SÂMÎ'yi efendûm ser-i kûyuñda muḫîm it
 Zîrâ kûl olup ğayre o bî-câre yapışmaz

E114b. H80a. P90a. R79a. V86b. Y81a.

LEHÜ

47

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlû Fâ'ilâtû Mefâ'ilû Fâ'ilûn

1. Şûretde gerçi zerre-i imkân olan bizüz
 Ma'nîde âfitâb-ı dirahşân olan bizüz
2. Bî-harf çeşm-i yâr ile itdük mukâmele
 Râz-âşinâ-yı nûkte-i 'irfân olan bizüz
3. Gerden be-tavk silsile-i zulf-i dil-berüz
 Deşt-i cûnûn-ı 'aşkda pûyân olan bizüz
4. Huşyâr olmazuz hele tâ rûz-ı rüst-e-hîz
 Mestâne-i mey-i leb-i cānān olan bizüz
5. Ol kaṭreyüz ki farṭ-ı çekideyle 'aşkdan
 SÂMÎ mûrûr-ı vaḳt ile 'ummān olan bizüz

El15a. H79b. P89b. R78b. V86a. Y80b.

LEHÜ

48

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Âh-ı dil ızhâr-ı dâğ-ı çeşm-i pür-hûn istemez
 'Askı ol nahvet-nikâbum perde birün istemez
2. Tûrs-rû gösterme cânâ zerdî-i rûyum görüp
 'illet-ı sevdâ-yı 'âşık âb-ı lîmôn istemez
3. Pence-i mihri perîsan eyler evrâk-ı gul
 Kimsede sirâze-i sâmân-ı gerdûn istemez
4. Cânı teslîm eyleme fikr-i zerîmedfûn ile
 Hâne-i zir-i zemîn ey h'âce altun istemez
5. Tîre-dil feyz-i şabâh-ı 'aşkıdan bî-behredür
 Lekke-i nâ-susteni imdâd-ı şâbûn istemez
6. Gâlibîyyet nefse dîgerdür degul tâ'at-ı seb
 Dûsmen-i âgâha tedbîr-i sebî-hûn istemez
7. Havî ider şarf itmege endîsesin dahı kibâr
 Sâdece es'âr arar dikkatli maзмûn istemez
8. Ser-nîgûn olur hemân fevvâredon cıkdukda âb
 Rif'at-ı rûsen-dilânı baht-ı vârun istemez
9. SÂMÎ'ya teşhîr-i meh-rûyân-ımaзмûn u nikât
 Nüşâ-ı nazmuñdadur bir gayrı efsûn istemez

E115a. H79a. P88a. R78a. V85b. Y80a.

3. Bu beyit E nüshasında yoktur. 4. Bu beyit R nüshasında yoktur.

LEHŪ

49

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Olsun füzûn ko sînede'askuñla dâğumuz
 Hursiddur fitîle-furûz-ı cerâğumuz
2. Sâgar-gedâ-yı dergeh-i mey-hāneyüz velî
 Farq-ı sipihre cür'a-fesāndur ayâğumuz
3. Bir ğayrı nağme gör bu bed āhengle felek
 Eyyām-ı kûdegîde alısdı kulağumuz
4. Dâğ olsa köhne dâğ-ı nev ac cism-i zâruma
 Rûy-ı hazân görmesün ey sūh bāğumuz

E115b. H81a. P91a. R79b. V87b. Y72a.

LEHÜ

50

--v v--v v--v v--
 Mef'ûlu mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlun

1. Her gonca-i nev-reste nigâh itmege degmez
 Âvîze-i destâr-ı kulâh itmege degmez
2. Cevgân-ı temannâ ile hāmûn-ı keremde
 Gûy-ı himeme kıaddi dü-tâ itmege degmez
3. Rû-gerden olup tiğ-ı hırâsân-ı kazâdan
 Mûy-ı bedeni fevc-i sipâh itmege degmez
4. Şad-âyine-i tevbeyi iskeste it ey dil
 Hamyâze . ile bâdeye âh itmege degmez
5. Endişe-i ârâyis-i dünyâ ile SÂMÎ
 Rûy-ı emeli reng-i günâh itmege degmez

E115b. H79b. P89a. R78b. V85b. Y80b.

LEHÜ.

51

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Tenāsüb cılve-gerdür 'aşkda bīgāne cem' olmaz
 Belī sem' ile bulbül verd ile pervāne cem' olmaz
2. Dil-i hem-vār ider silku'l-le'āl-i gerden-i teshīr
 Girihi picīde-tāra subḥa-i şad-dāne cem' olmaz
3. Telās-ı hırş-ı bī-cā ādemi maḥrūm-ı kām eyler.
 Ki dest-i ra'se-dār ile tölī peymāne cem' olmaz
4. Dil-i Ḥaḳ-dōst naḳs-ı ḥōd-perestīden müberrādur
 Esās-ı vāḥid Uzre mescid ü mey-ḥāne cem' olmaz
5. Sebūk-sāmān-ı ıtlāḳ eylemez bu ḥāk-dāna meyl
 Hümā-yı evc pervāz ile SĀMĪ lāne cem' olmaz

El16a. H79a. P89a. R78b. V85b. Y80a.

VE LEHŪ

52

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefā'ilUn Mefā'ilUn Mefā'ilUn Mefā'ilUn

1. Müjem pây-ı nigāh-ı intizāra hārdur sensiz
 Reh-i āmed-sud-ınazzāre nester-zārdur sensiz
2. 'Aceb mi olsa nāmem dāgdāg-ı sūle-i hasret
 Kalem destümde murg-ı ātesin minķārdur sensiz
3. Göñul sencide-i mizān-ı cesm-i itibār itmez
 Nice Yūsuf-ı melāhat sāhid-i bāzārdur sensiz
4. Du bālādur o cār ebrū ile hüsn-i gülū-sūzuñ
 Bakılsa sāde-rüyānā nigh nā-cārdur sensiz
5. Cerāğ-ı sūle-i āvāz-ı bulbulden fūrūzāndur
 Göñul seb-tā-seher ey gül-beden bīdārdur sensiz
6. Çu pervāne dil-i ātes-hurūs-ı Sāmī-i zāra
 Gul-i şem'-i taḥassūr . zīver-i destārdur sensiz

El16a. H80b. P90a. R79b. V86b. Y80b.

VE LEHU

53

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Sirîşk olmazsa levh-i dilde dâğ-ı âtesîn olmaz
 Muqaddem şafha nem-nâk olmasa naqs-ı nigîn olmaz
2. Zâhım nâ-hörde-dil la'î-i lebûnden bûse-çîn olmaz
 Ten-i mûm olmadan sûrâh sûrâh engûbîn olmaz
3. Halâvet der-âkabdur telhî-i dîsnâm-ı la'îlînde
 Merâre mâni'-i tâ'm-ı lezîz-i dâr-çîn olmaz
4. Tevâzu' itse de rûbeh - firîbân olma dil-beste
 Binâ ser-der-zemîn-i inhirâf olsa metin olmaz
5. Olan âyîne-ves vâreste gerd-i hûd-perestiden
 Dilinde 'aks-i zîst-i kîneden çîn-i cebîn olmaz
6. Olur sevdâ-gerân-ı nazma nâ-sâyeste-i rağbet
 Metâ'-ı ma'rîfet kim zîb-i dîs-ı âferîn olmaz
7. Hayâl-ı cîn-i zulfi mâye-i hāmūşî-ı dildür
 Sevâd-ı mûy-ı cîni olsa cînîde enîn olmaz
8. Per-i pervâne-i tedbîr u tahrîkinden ey SÂMÎ
 Hudânuñ sem'-ı taqdirinde bād-ı âsetîn olmaz

E116b. H79a. P88a. R78a. V85a. Y80a.

2. Lebînden: lebûnden H,P,R,V,Y. 3. La'îlînde: lâlûnde H,P,R,V,Y.

VE LEHÜ

54

- v - - v - - v - - v -
 Fä'ilâtün Fä'ilâtün Fä'ilâtün Fä'ilün

1. Rûsen olmaz dil hayâl-i cesm-i hûn-âşâmsız
 Su'le-rîz olmaz çerâğum ruğan-ı bādâmsız
2. Sînede sūzis gerek cirk-i gūneh pāk olmağa
 Eylemez şābūn-ı istiğfār eşer hāmmāmsız
3. H'āb-gāhîdūr sevād-ı cesm-i āhu-yı H'utem
 K'oldı dil fikr-i nigāh-ı yār ile ārāmsız
4. Gul-fesān-ı neş'e mesti-i şarāb-ı telhdūr
 Bî-nemekdūr hānde-i la'1-lebi dūšnāmsız
5. Çun nesīm-i āh olur SĀMĪ serer-hîz-i derūn
 Gelse bād-ı şubh-dem bûy-ı gulipeygāmsız

E116b. H81a. P90b. R80a. V87a. Y81b.

LEHÜ

55

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilUn

1. Şayd-ı murg-ı ma'nîye fikr-i müjeñdür tîrUmuz
 Gerdis-i cesm-i ğazalândur bizüm zih-gîrUmuz
2. Riste-i âmâlden kaç-ı ta'alluk itmedük
 Cesm-i süzendür cu'İsa halka-i zincîrUmuz
3. Tayy-ı nester-zâr ider dilden irisince lebe
 Şanma beyt oldı du pâre sine-i takrîrUmuz
4. Ol za'îfuz k'eyleseک 'azm-i reh-i maşşûd olur
 Sâye-i mujgân-ıcesm-i mûr-ı dâmen-gîrUmuz
5. Cûybâr-ı şafhada berg-i gul-i sırâbdur
 Ma'nî-i rengîn-i SÂMÎ ile ruh ta'bîrumuz

El17a. H81a. P90b. R80a. V87a. Y82a.

1. Ğazalândur: bütândur H.P.R.V.Y. /Bezme-i: Halka-i H.P.R.V.Y.
 5. Rengîn-i SÂMÎ ile: rengîn ile SÂMÎ Y.F.

LEHÜ

56

- v - - v - - v - - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

1. Biz esîr-i 'isretüz sâķîler meftûnıyuz
 Beste-i zincîr-i mevc-i bâde-i gul-gûnıyuz
2. Pây-ı humda cām-ı mey isrâb-ı feyz eyler bize
 Bezm-i 'aşkuñ nes'e-yâb-ı 'aķl-ı Eflâtûnıyuz
3. Ser-bürehne bir gedā-yı bî-ser u sāmān iken
 'Ālemuñ pā-ber-nihādetāc-ı Efri dunıyuz
4. Nōla gec-ṭab'āne olsa nāmumuz hār-ı zebāne
 Sāh-beyt-i diķkatuñ biz mışra'-ı mevzûnıyuz
5. Kim çeker rıṭl-ı girān-ı minnet-i dūn-mesrebi
 Görmesek bir kaṭre cām-ı luṭfını memnûnıyuz
6. Yār-ı hicrān kaddumuz SĀMĪ ham itmışken yine
 Ol der-i vālā-Cenābuñ halka-i birûnıyuz

El17a. H80b. P90b. R79b. V87a. Y81b.

LEHÜ

57

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Furûğ-ı luṭfı : füzûn itse mäh-peykerümüz
 Sipihri bahta ziyâ-pâs olurdr' aḥterümüz
2. Siyâh-ı mest-i cünûn eyler 'āsık-ı zârı
 Ne dem iderse perîsân-ṭurra dilberümüz
3. Duserse pertev-i ḥusn-i piyâle-i ṭarâba
 Ider cihânı muş'asî' ziyâ-yı sâğarumuz
4. Figân-ı âtes-i 'aşkuñla âfitâb-ı cihân
 Zebâne-âver tefsîde-ḥiz-i nesterümüz
5. Iderse muğbece-i 'isve-bâz-ı sâķilik
 Piyâle-i Cem olur sâğar-ı mücevherümüz
6. Felekde olursa ḥürsîd SÂMÎ dünyâya
 Kifâyet eyler idi sem'-i dâğ-ı enverümüz

El17â. H80a. P89b. R79a. V86a. Y81a.

HARFU'S-SİN (x)

58

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Ol kâkulûñ ki sırr-ı Hudâ serde eylemiş
 Bâl-ı Hûmâyı pâyûña gûsterde eylemiş
2. Hâl-ı bûtânı merdûmek-i cesme nağs iden
 Hûsnî ezelde 'aşk ile perverde eylemiş
3. Nessâc-ı kâr-hâne-i hayret cemâlûñe
 Enzârı târ u pûdâserâ-perde eylemiş
4. Saḡṡ-ı günâhı māsıṡa-i 'afv-girdigâr
 Hem-reng-i ḡusn-i sūḡ-ı siyeh-çerde eylemiş
5. Zâhid reh-i mecâzî ḡaḡîḡat-niṡân iden
 Hûsn-i sulûḡi cılve-i âḡarda eylemiş
6. SÂMÎ bulend-i perde-i sâz-ı maḡabbeti
 Hûnyâ-gerân 'aşḡı muḡayyerde eylemiş

E117a. H81b. P91b. R80b. V87b. Y82a.

(x). Fî-Harfi's-sın

1. Sırr-ı: şun'-ı R.

LEHÜ

- 59

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilUn Fe'ilātUn Mefā'ilUn Fe'ilUn

1. Cebīne o perī zulf-i mūsk-sā aşmıs
 Ser-i felāket-i 'ussāka bir belā aşmıs
2. Değul sürin u miyān şun'ı cīre-dest-i hūsn
 O müy-ı nāzike bir beyzā-yı Humā aşmıs
3. Felekde sems u kamer şanma āh-ı su'le-hurūs
 O köhne sakfa du kandīl-i pür-ziyā aşmıs
4. Verā-yı perdeden işbāt-ı müdde'ā müşkil
 O da'vī-i emeli hākim-i kazā aşmıs
5. Dimez k'olur o ki her heft-kerde-i idbār
 'Arūs-ı cāhına mengüş-ı i'tinā aşmıs
6. Esīr-i kāfirizulf-i siyāh idup o şanem
 Sikenc-i tārına şad cān-ı mübtelā aşmıs
7. Suhūd-ı 'ālem-i vahdet ne mümkīn ey Sāmī
 Vücūd-ı cesm-i dile perde-i hafā aşmıs

E117b. H81a. P91a. R80b. V87b. Y82a.

LEHÜ

60

- - v	- v - v	v - - v	- v -
Mef'ûlu	Fâ'ilâtü	Mefâ'ilü	Fâ'ilün

1. 'Âlem ğarîbe nûşha-i hikmet-nümâ imis
Her noktası netîce-i şad-mudde'a imis
2. Ol mû-miyânı sineye şarmak şeb-i vişâl
Uftâde-i ceh-i zaķana mûmyâ imis
3. Kâl eyleyen dili nefes-iehl-i hâldür
Hep kâl u kâli zâhid-i huskuñ hevâ imis
4. Bu 'aşrda gedâ-yı nemed-pûs-ı gûse-gîr
Ser-kişver-i şafâ-yı dile pâdsâ imis
5. SÂMÎ bu kâr-hâne-i sîm-âb esâsda
İksîre raġbet eylememek kîmyâ imis

E118a. H81b. P91b. R80b. V88a. Y82b.

4. Bu 'aşrda gedâ-yı nemed-pûs-ı gûse-gîr: Dervîs-i gûse-gîr-i kanâ'at zemânede H,V,Y.

LEHÜ

61

--v v--v v--v v--
 Mef'ûlu Mefâ'ilu Mefâ'ilu Fe'ûlun

1. Zulf-i siyehi gerden-i billûra şarılmış
 Bir perdedür ol âyîne-i nûra şarılmış
2. Mirât-ı binâgûsı kenâr-ı haṭ-ı nevde
 Şan mâh-ı hafâdur seb-i deycûra şarılmış
3. Ğam merhemi kim rîze-i elmâs ile meshûk
 Feryâd ki zaḥm-ı dil maḥrûra şarılmış
4. Hâl-ı siyehi 'ârız-ı hûrsîd-i ziyâda
 Pervâne gibi sem'a-i kâfûra şarılmış
5. SÂMÎ o meh itdukce nigâh-ı ğaẓab-âlûd
 Kaşşâb-ı ecêl kabẓa-i sâṭûra şarılmış

El18a. H82b. P91b. R80b. V80a. Y82b.

LEHÜ

62

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fä'ilâtün Fä'ilâtün Fä'ilâtün Fä'ilün

1. Eyleyüp gird-i zaķandan haṭṭını dil-ber tırās
 Eyledi elmāsdan gūyā ki bir sāgar tırās
2. Oldı her mūy-ı serüm mānend-i rīsinahl-ı Tūr
 Olıcak Mūsī be-dest-i nāz o şūh-ı ser-tırās
3. Dest-i āhı itmedi seng-i dil-i Şirīne kār
 Bīsūtūnda gerçi Ferhād itdi cūn mermer tırās
4. Nüşa-i baht-ı siyehden ḥakk olur ḥarf-ı ğalat
 Olsa ger levḥ-i felekde nokṭa-i aḥter tırās
5. Ittiḥād-ı cins ile yek-reng olursa ḥāşiyet
 Cevher izḥār idemez her sengden gevher-tırās

E118a. H82a. P92a. R80b. V88a. Y82b.

HARFU'T-TĀ (x)

63

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. O çeşm-i hâste-ṭab'a 'anber-i kuvvet-fezâdur ḥaṭṭ
 Sikest-i reng-i ḥusn-i dil-rubāya mûmîyâdur ḥaṭṭ
2. İder fevvâre-i ḥün-âb-ı ḥasret nevk-i müjgānı
 Reg-i kām-ı nigāha ṭurfe gerd-i müsg-sâdur ḥaṭṭ
3. Nesīm-i 'isveden âb-ı ḥayât-ı ḥusn olur pür-mevc
 Ḥabâb-ı şâf-ı ğabğabdan çıkan reng-i hevâdur ḥaṭṭ
4. Dehānı nokṭa-i mevḥūmeye pergār-ı kudretdür
 İhâṭa itmis anı ḥalka-i devr-i vefâdur ḥaṭṭ
5. Suveydâ-yı deḡūnum 'aks ider mînâ-yı çeşmünden
 Anı kuteh-nigāhân zann ider kim rû-nümâdur ḥaṭṭ
6. Olur mir'âta baksa sîr-i çeşmüm lezzet-i dildâr
 Ğazâl-ı sebze-zâr-ı fitneye sunbul-ġidâdur ḥaṭṭ
7. O çâr-ebrûya iki mışra'ı mevzûndur SÂMÎ
 Ki ḥusn-i maṭla'ı seh-beyt-i ebrû-yı şafâdur ḥaṭṭ

E118b. H82a. P92b. R81a. V88b. Y83a.

(x). Fi-Harf'i-Ta

1. Dil-rubāya: yâra hemcî H,P,R,V,Y.

5. Çeşmünden: çeşmünde H,V,Y.

LEHÜ

64

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtUn Fe'ilâtUn Fe'ilâtUn Fe'ilUn

1. Hâne-i kalbe şarâb olmasa mi'mâr-ı nesâṭ
 Leb-i hamyâze olur rahne-i dîvâr-ı nesâṭ
2. Olsa teh-cür'a-i mey sürme-i çeşm-i idrâk
 Efser-i Cem görünür câm-ı nigûnsâr-ı nesâṭ
3. Oldı mînâ-yı perî-hâne leṭâfetde ḥabâb
 Câm-ı billûrdur âyîne-i ruhsâr-ı nesâṭ
4. Na'ra-i mestle dâd üsited nûs-a-nûs
 Bu kadar ancak olur germ-i bâzâr-ı nesâṭ
5. Ne kadar ritlî girân olsa ceker şahbâyı
 Eylemez kâmet-i hûş-ı dili hum bâr-ı neşâṭ
6. Oldı her beyti bu rengin gazelun ey SÂMÎ
 Tâze mîz-âb-ı hum-ı bâde-i guftâr-ı nesâṭ

El19a. H82b. P92b. R81a. V88b. Y82a.

HARFÜ'L-GAYN (x)

65

v v - - v v - - v v - - v v - -
 Fe'ilâtUn Fe'ilâtUn Fe'ilâtUn Fe'ilUn

1. Olsa hâl-ı lebi tebhâlede mânende-i dâğ
 Dil olur sîne-i pür-nâlede mânende-i dâğ
2. Hâl-ı ruhsâruña nazzâre-i germ itdukce
 Merdüm-i cesmüm olur lâlede mânende-i dâğ
3. Âh idüp fikr-i zuhûr-ı hat-ı rûyuñla bu seb
 Oldı meh dâ'ire-i hâlede mânende-i dâğ
4. Sûziş-i hicr-i leb-i âb ile dâruñla olur
 Her habâb âtes-i seyyâlede mânende-i dâğ
5. Gelse hûy-gerde cebîñbâğa o âtes-çihre
 Gul olur mevc-i teh-i jâlede mânende-i dâğ
6. Hunere dâl olur 'ayb dağı olsa be-câ
 Zeyl-i nev-bâfte-i kâlada mânende-i dâğ
7. Tâb-ı gayretle ider musk-i midâdum SÂMÎ
 Nâf . âhû-yı kühen-sâlede mânende-i dâğ

El19a. H82b. P93a. R81b. V89a. Y83a.

(x). Fî-Harfî'l-Gayn R

1. Hâl-ı leb-i tebhâlede: tebhâlede hâl-ı lebi R.

LEHÜ

66

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilû Fâ'ilün

1. Mehtâba gelse âyîne-i âbdan fûrûğ
 Cesm-i habâb-ı âbada: meh-tâbdan fûrûğ
2. Cûn reng-i serm-kerden-i billûr-i meh-veşân
 Mînâ-yı şâf buldı mey-i nâbdan fûrûğ
- x 3. Mirât-ı kalbe gelmez ayâ câme-pûs-ı kibr
 Hâkister-i fûsûrde-i sincâbdan fûrûğ
4. Gâflet cerâğ-ı ma'leb olur bî-başîrete
 x A'mâ bulur fitîl-i reg-i h'âbdan fûrûğ
5. Âşâr-ı zuhdi bârika-i 'aşk mahv ider
 Kalmaz necmde mihr-i cihân-tâbdan fûrûğ
6. Rûsen-dilân birbirine feyz-bahs olur
 K'âyîne buldı ulfet-i sîm-âbdan fûrûğ
7. Fânûs-ı âbgîne gibi sîne-şâf olan
 Bulur cerâğ dîde-i ahbâbdan fûrûğ
8. Eyler zühûr sûle-i âvâz-sâzda
 Bâd-ı la'tîfidâmeni mîzârabdan fûrûğ
9. Nazm-ı terûmde rûsenî-i gevher suhan
 SÂMÎ cu seb-cerâğ virür âbdan fûrûğ

HARFÜ'L-KĀF (x)

67

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fa'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Ne dem derûndan ızhâr-ı dūd ider 'āsık
 Kemîn şerârını neyyîr-nūmūd ider 'āsık
2. Hayâl-ı nokta-ı mevhum-e-i dehānuñ ile.
 'Adem 'adem diyü mahv-ı vücūd ider 'āsık
3. Telef-pezîr olur cümle naqd-ı sāmānı
 Ne ğam ziyān u ne umîd-i sūd ider 'āsık
4. Kunist-i 'aşkda ham-geste ebrū-yı yārı
 Bırahman-ı dile cāy-ı sūcūd ider 'āsık
5. Idup dil āyînesin pāk jeng-i hestîden
 Derūnı mehub-ı nūr u dūd ider 'āsık
6. Sipihri muẓtarib-i sūziş eyler ey Sāmī
 Ne dem derûnden ızhâr-ı dūd ider 'āsık

El19b. H83a. P94a. R82a. V89b.

LEHÜ

68

--v v--v v--v v--
 Mef' ilü Mefā' ilü Mefā' ilü Fe' ilün

1. Ol bulbul-i 'aşkam ki gul-i yâsementüm yok
 Ol tñti-i gñyā-yı firākam cementüm yok
2. Ben tekye-i 'aşkuñda o'uryān-ı gamam kim
 Pinhām beden itmege bir pīrehentüm yok
3. Ol hāne-harābam gam-ı hicrānuñ ile āh
 Feryād ı figān itmege beytu'l-hazenüm yok
4. Bī-hūde hemān mæcmere-i dil olur ātes
 Āh itmege bir turra-i 'anber sikenüm yok
5. Pervāne-ṭabi'at ey gññul ey SĀMĪ-i seydā
 Sūzān olacak meş'ale-i encūmentüm yok

El20a. H83a. P94a. R81b. V89b. Y83b.

ḤARFÜ'L-KĀF (x)

69

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefā'ilun Mefā'ilun Mefā'ilun Mefā'ilun

1. Nedür sūdı bu bāzār-ı futāde celb-i emvālūñ
 Ğinā vırmez metā'-ı müste'ārı dūş-ı dellālūñ
2. Ḥabāb-āsā girībān-ı şimāḥ zuhdi cāḳ itdi
 Sikest -i tevbeden āvāz-ı nūs-ā-nūs-ı sevvālūñ
3. Girān-cāḥān-ı zuhd . a'māl ile uçmaḳ umīd eyler
 Olur mı makīyāne luṭf-ı pervāzı per u bālūñ
4. Serīm ebre irse ḳaṭre-i bārān zuhūr eyler
 Olur idbāre elbet māverāsi farṭ-ı iḳbālūñ
5. Ide ḥār-ı müjem āzürde pāy-ı nāzükūñ sāyed
 Değulsem ey gul-i nev-reste ma'zūr ola pāmālūñ
6. Cekilmez vaz'-ı nā-sāzı sūkūt eylerse de nā-dān
 Isārātı bedeldür guṭt-u-gūya merdüm-i lālūñ
7. Temeyyūz nīg u bed 'ayn-ı zārardur ḥurde-bīnāne
 Bu diḳḳat cismini sūrāḥ sūrāḥ itdi ğırbālūñ
8. Taḥammul miḥnete sermāye-i emr-i ta'ayyūsdür
 Olur nef'-i fuzūn bārī girān olduḳça ḥamālūñ
9. Ne mümkün pey-rev olmaḳ Nābī-i ustāda ey SĀMĪ
 Sevād-ı nā-becādur meşḳ-ı şī'r-i kilḳ-i etḫālūñ

El20a. H83a. P95a. R83a. V90b. Y85a.

(x). Fī-Ḥarfī'l-Kāf R.

1. Dellālūn: emvālūn H ..

LEHÜ

70

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn

1. Keremi hāk-nisīnānedür ehl-i keremûñ
 Guher-efsân-ı sevâhil olur emvâc-ı yemûñ
2. Bî-vücûdân ile ulfet sebeb-i rif'atdur
 Bir iki nokta ider rütbesin efzûn-raķamuñ
3. Şoḡbet-i bî-edebân gûs-ı hırâsı dildür
 Perdesiz sâzda hiç lutfı olur mı naḡamuñ
4. Ibn-i vakt eylemez e'l-leyletu ḡablâ lafzın
 Añma ḡâl ehline müstaḡbel u mâzî emelûñ
5. Pence-i mihre bu nazmı bedel itdi SÂMÎ
 Himmet-i pîr ile feyz-i nefesi şubḡ-demûñ

E120a. H84a. P95a. R82b. V90b. Y84a.

4. Eylemez: istemez H,P,R,V,Y. 5. Bu nazmı bedel itdi: bedel itdi bu nazmı H,P,R,V,Y.

III

NA'T-I SERİF (x)

71

Mef'ûlu Mefâ'ilu Mefâ'ilu Fe'ûlun

- - v v - - v v - - v v - -

1. Ey Pâdseh-i taht-ı serâ-perde-i Levlâk
Cibrîl-i Emîn sem'ûne pervâne-i cālâk
2. Ey nûr-ı harem-gâh-ı nihân-hâne-i aqdes
Sensin şadef-i bahr-ı haqîkatde dūr-i pāk
3. Ol dem mehi saḡḡ eylemege eyleduñ imā
Gördükde cemāluñ felek itdi yaḡasın cāk
4. Taḡdîrde taḡḡîḡ idi Mi'râc-ı serîfuñ
Rif'at ile ḡalk oldu anuñcun bu nuh-eflāk
5. Bir dil ki ola cîlve-geh-i 'aşḡ-ı cemāluñ
Ol 'āsîḡ-ı ser-bâz gelur maḡsere bîbāk
6. SÂMÎ'yi ḡalâş eyle eyâ meḡḡar-ı 'âlem
Ḳa'r-ı yem-i 'işyânda ḡaldı o elem-nāk

E7a. H2a. P2a. R1a. V1a. Y2a.

(x). Vaşf-ı Serîf Rasûl-ı Hudâ ve Sefî'i Rûz-ı Cezâ R.H.P.V nüshasında başlık yok.
III. 2. Dûr: - V. 3. Felek: -V

LENÜ

72

- - v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtu Mefâ'ilu Fâ'ilûn

1. Dil güm-sürâğ-ı şâh-reh-i ârzû gerek
 Dest-i hevesde sedd-i guzâr . âb-rû gerek
2. Rûyuñ taşavvurı ile gul-îmihr-i c-âleme
 Şarf-ı nigâh eyleyemem baña bû gerek
3. Kaddum bukuldi keşmekes-i baht-ı dūn ile
 Bilduk ki carh-ı kec-revîse ser-fürû gerek
4. Mihrâb-ı ebrûvânına ey dil perestise
 Âb ile tîğ gamze-i yâruñ vużû gerek
5. Cûn şâne cāk-cākum ayâ bād-ı şubh-dem
 Câne peyâm-ı turra-i mûsgîn bû gerek
6. SÂMÎ bahâr geldi yine bezm-i bâğda
 Bir elde cām-ı bâde bir elde sebû gerek

E120a. H83b. P94a. R82a. V89b. Y84a.

LEHŪ

73

v v - - v v - - v v - - v v - -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilun

1. Bezm-i ma'âda ne bu gūs ne bu dīde gerek
 Gūs-ı taḥkīk-i sū'ünide-i cān-dīde gerek
2. Ide gör bāşırayı sâh-reh-i āgâhı
 Reh-i târīk-i nıgeh şanma ki ḥâbīde gerek
3. Beyt-i mevzūn iki mışra'la terâzū gibidir
 Anda rabî-ı suḥan u ma'nî-i sencīde gerek
4. Baḥr-ı kâma heves-i ḥuşk-ı vuşûl eyleyenuñ
 Tâb-ı ye's ile leb-i ḥ'âhiş-itefsīde gerek
5. Hâme-i ney-şeker u mağz-ı suḥandur ammâ
 Dehen dīde-i inşâf ile ḥ'âyide gerek
6. Lezzet-i kând-ı ma'âni ile SÂMÎ naẓmuñ
 Du leb-i mışra'-ı bir birine çesbīde gerek

E121a. H84a. P94b. R82b. V90a. Y84b.

LEHÜ

74

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Pur-fitendür ğamze-i çeşm-i nîm-h^vabuñdañ senuñ
 Nişfı çıkmıs tîğdur gūyā kırābuñdan senuñ
2. Bir dahı nūş-ı mey nazẓāreye tākāt mı var
 Oyle mestum bāde-i reng-i hicābıñdan senuñ
3. Perde-i çeşmümden eylerken guẓer nūr-ı niğoh
 Bu temāsādur guẓār itmez niķābuñdan senuñ
4. Cām-ı dil cūn sāğar-ı naķs-ı kadem . iskestedür
 Dest-i reddi sīve-i pāy-ı şitābuñdan senuñ
5. Buldı SĀMīneş'e-i evvel mey-i düşünāmdan
 Mevc urup reng-i tebessum la'l-ı nābuñdan senuñ

E121a. H83b. P94b. R82a. V90a. Y84a.

1. Tîğdur: tîğ-ı H,P,R,V,Y. /gūyā: naḥvetdür H,P,R,V,Y.

LEHÜ

75.

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Beyâz-ıdîde-i Yûsuf gibi o ten nâzik
 Harîr-ı nûr-ı nigehten de pîrehen nâzik
2. Nigâh-ı sâdeyeten hayf ider öpen bedenüñ
 Ki yeknefesle olur süst o penbenden nâzik
3. Tamâm lerzis u ser-tâ-ka-dem temevvüc-i nâz
 Hırâm-ı nâzik u pâ nâzik u beden nâzik
4. Dehânı gevher-i nâ-süfte-i hacâlet iken
 Ne nâzikâne geçer riste-i suhan nâzik
5. Belurdi haşt-ı siyeh rûy-ı hâl-dârında
 Benefse nâzik u gul nâzik u cemen nâzik
6. Şalardı bûs-ı nazardan o farş-ı şâmmeden
 Neden olur cû ruh-ı yâr gul neden nâzik
7. Tahayyulumde olur ol perînuñ ey SÂMÎ
 Miyânı cûn muje-i âhû-yı Hutten nâzik

E121a. H84a. P95a. R82b. V90a. Y84b.

LEHÜ

76

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilün Fe'ilâtün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Ne feyż-i zuhd u ne seyh yârdan görduk
 O hâleti ki mey-i hös-guvârdan görduk
2. Me'âl-ı 'ukde-i pîçîs-nümâ-yı ummîdi
 Nuhufte sîve-i ebrû-yı yârdan görduk
3. Cu serv-i serkes olan pest olur hakikatde
 Bu sırrı âyîne-i cûybârdan görduk
4. Sinâveranı ğark u sikeste keştîler
 Telâţum-ı yem-i 'aşkı kenârdan görduk
5. Tarâ'et-i cemen-i nûş mı leb-i deryâ
 Tamâm-ı 'âlem-i âbı Hîşârdan görduk
6. Hilâf-ı cins ile şohbet nîce sezâ idugin
 Cevâb-ı bî-şaded-i kuhsârdan görduk
7. Verâ-yı perde-i vahdet ne olduĝın zâhid
 Derûn-ı hırka-i peşimîne-târdan görduk
8. Bu feyż-i nâţıka-i rûh-bahsı ey SÂMÎ
 Zuhûr-ı nes'e-i evvel bahârdan görduk

LEHÜ

77

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Bu sūzis görnedendür kim yanardı ulfet itseyduk
 O sem'-i ḥusn ile pervâne-ves germiyyet itseyduk
2. Idersek de ketân-ves cāk ceyb u dāmen-i ḥasret
 Tek u tenhā gice ol māh ile tek şoḥbet itseyduk
3. Ne curm itduk nedendür kesr ḥāṭır cām-ı mīnāda
 Sikest-i tevbe-i şahbāya zāhid niyyet itseyduk
4. 'Aceb irsād idi ey pīr şāḥib-feyz-i mey-ḥāne
 Bir iki cām ile def'-i ḥumāra himmet itseyduk
5. Düşüp ayağına mestāne sākī-i gul-endāmuñ
 O naḥl-ı 'isve-perver sāyesinde rāḥat itseyduk
6. Iderduk tāze tāze böyle nazm-ı dil-pesend inşā
 Kuhen vādī-i şî're bizde SÂMÎ rağbet itseyduk

E122a. H85a. P96a. R83b. V91a. Y85b.

5. Düşüp ayağına: ayağına düşüp R.

LENÜ

78.

✓ v - - ✓ v - - ✓ v - - ✓ v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun

1. Fitne-i devr-i kamer âfet-i cāndur kemerüñ
 Tavḡ-ı teshīr-i dil-i māhir-i hāndur kemerüñ
2. Dahme-i sīm, sikem nāf aña kufl-ı elmās
 Mār-ı pīcīde-ser-i genc-i nihāndur kemerüñ
3. Āb-ı hayvānda olur ḡalka-i girdāb bedīd
 Cism-i pākūñdene dem cilve-fesāndur kemerüñ
4. Cūy-ı cesmümde olur ḡayl-ı ḡayālāta memerr
 Tāḡ-ı dil-cūy-ı pul -i mū-miyāndur kemerüñ
5. Olsa ger cilve-ger ḡancer-i sīmīn ber-āb
 Şan gümüş şuyı ile cesme cıyāndur kemerüñ
6. Dile bir cengel ilisdürse gerek bes belli
 Bas basa virdi belī. fitne-reşāndur kemerüñ
7. Burc-ı ḡavse meh-i nev eyledi tahvīl henūz
 Maḡlaḡ-ı ḡancer-i Merriḡ-fesāndur kemerün
8. Tāḡatın tāḡ ider SĀMĪ-i ḡam-geste ḡadūñ.
 Pīcis-i tārı kemend-efgen-i cāndur kemerüñ

E122a. H85a. P96a. R83b. V91b. Y85b.

HARFÜ-L-LÂM (x)

79

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâlu Mefâ'ilu Fâ'ilun

1. Vaḥdet-guzîn-i kûse-i kāf-ı kanâfat ol
 'Anḳâ gibi kuşâde-per-i evc-i şöhret ol
2. Naẓm eyle rişte-i müjeye dürr-i eşküñi
 Dest-i nighle şübha-şumâr-inedâmet ol
3. Gerdün-ı zîst-rû naẓar itmez cu âyîne
 Ser-tâ-pây ister iseñ ḳâbiliyyet ol
4. Māni' degül refâḳat keç-tıynetân hemân
 Mānend-i tîr rāst-rev-i istiḳâmet ol
5. Yek-çend rûze naḳsına aldanma 'âlemün
 SÂMÎ şaḥîfe-sûy-ı nigâh-ı ḥaḳîḳat ol

E122b. H85b. P96a. R84a. V91b. Y86a.

LEHÜ

80

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Me' fāilūn Me' fāilūn Me' fāilūn Me' fāilūn

1. Göñul var reh-guzār-ı kūy-ı dil-dār nisānın bul
 Gözuñ sür naqş-ı pāya kuḥl-i cesm-i 'āşıķānın bul
2. Dukān-ı sīne pür-ķālā-yı ğam fikrūñ nedür ey dil
 Hisāb it naķd-ı eskuñ baķ hele sūd u ziyānın bul
3. Hamūs ol sīr-i feyż-i dil gelür pistān-ı ma'nādan
 Dimeķ lāzım mıdır hic mādere tıfluñ dehānın bul
4. Gulū-yı kāmı şad cāk itduk iy carḥ-ı siyeh-kāse
 Bize bu h'āncenuñ bir loķma-i bī-imtinānın bul
5. Tutuşmaķ nāl-ı carḥuñ nīce mihr ile ey meh-rū
 Pek āsāndur hemān meydān-ı 'aşķuñ pehlūvānın bul

E122b. H86a. P96b. R84a. V92a. Y86a.

1. Gözuñ: güzel E. 2. Naķd: naķş E. 4. Bize: Yeter P,V,Y. 5. Nāl: zāl H,P,R,V,Y.

LEHÜ

81

v - v - v v r - y - v - v y -
 Mefā'ilūn Fe'ilātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn

1. Göñul ki seyr-i cemāl ile kām-yāb degul
 O mihr-i mün'akis-i dīde-i pūr-āb degul
2. Secencel-i dil ider nūr-ı hūsn-i bāzice
 Felekde sa'sa'a-i kūrş-ı āfitāb degul
3. Hīrās-ı fikr-i nigāhuñla hāme-i mujgān
 Kenār-ı dīdeye taşvīr-sāz-ı h'āb degul
4. Mişāl mesreb-i bīm āb-ıtāb-ı 'asķuñla
 Tenūr-ı ğamda göñul rāhat-intisāb degul
5. Olur hāme-i dil sāhbāz-ı cesmūñe şayd
 Ki rūy-ı girdiser-pence-i'ukāb degul
6. Figān ki cihre-i maķsūddan nesīm-i emel
 Girih-gūsā-yı serā-perde-i niķāb degul
7. Hayāl-ı bāde-i la'luñle mestdur SĀMĪ
 Ki hāst-kār-ı neşāt-ı sarāb-ı nāb degul

E122b. H85b. P96b. R84a. V92a. Y86a.

LEHU

82

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. H̱usne haṭṭ-ı ʿanberin fām olsa da māniʿ degul
 Cilve-i mehtāba aḥṣam olsa da māniʿ degul
2. Haṭṭ-ı laʿluñ gerden-i kāfūruñ yād eyleyup
 Rūz u seb ʿāşık mey-āşām olsa da māniʿ degul
3. Seyr iden ol kāfir ḥusnūn sikāf-ı sīnesin
 Cāk-rīz-i ceyb-i Islām olsa da māniʿ degul
4. Bir nigāh itsun de cānān sūzen-i mūjgān ile
 Sīne hemcu kısr-ı bādām olsa da māniʿ degul
5. Nūs-ı meydūr ārzū-yı dil kenār-ı cūyda
 Bir sehī serv-i gul-endām olsa da māniʿ degul
6. Pāy-ı ḥumda . tek durust olsun şafā-yı ḥāṭırı
 Rinde bir iskeste leb . cām olsa da māniʿ degul
7. Kayd-ı ğamdan dil maḥām-ı ʿacizde āzādedür
 Murġ-ı bi-bāl u pere dām olsa da māniʿ degul
8. Sen hemān sa'y it vişāl-ı baḥre SĀMÎ cun ḥabāb
 Bir nefes ḥāṭırda ārām olsa da māniʿ degul

LEHU

83

- v - - v - - v - - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Kisver-i 'aşkuñ ehl-i şāhib-ķırānīdur göñul
Ceys-i endūhuñ re'is-i ķārvānīdur göñul
2. Kaṭresinde nice deryālar nihān-ender-nihān
Evvelīn mevc-i muḥīṭ-i bī-nisānīdur göñul
3. Bāzī bismi'llāh bed'e kāf u nūna nokṭadur
Merkez-i pergār, sırr-ı "kūn fe-kān" dūr göñul
4. Nokṭasında ma'ni-i seb'i meṣānī muḥtefī
Serḥ-i metn-i heft-cild-i āsumānīdur göñul
5. Maḥrem-i ḥalvet-serā-yı perde-i ilhāmdur
Sāhid-i ḡaybuñ Nedīm-i nuktedānīdur göñul
6. Cur'ası ḥāk u ḥabābı nūh ķıbāb u cār ṭāk
Sāḡar-ı sersār-ı bezm-i lā-mekānīdur göñul
7. Devr-i eflāke nuḥistīn-i nokṭa-i pergārdur
Ḥāme-i şun'ūñ suveydā-yı lisānīdur göñul
8. Perveris-yāb-ı furūḡ-ı āfitāb-ı 'aşk olur
Gevher-i ḥūnīn-i dāḡ var ise kānīdur göñul
9. Naḥl-ı āh-ı āteşīn bār-ı zemīn-i sīneye
Toḥm-ı pūr-neşv u nemā-yı cāvidānīdur göñul
10. Kāf-ı istignā-yı 'aşk-ı evc-gāh-ı himmetuñ
SĀMĪ'yā 'Anķa-yı vālā āsiyānīdur göñul

El23a. H86b. P97a. R84b. V92b. Y82b.

8. Ḥūnīn-i dāḡ: Ḥūnīnuñ E. 9. Sīneye: sīnedür P.Y.

HARFU'L-MİM (x)

/ 84 /

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Kaçan kim nükte-senc olup açar ol mäh-ı gül-fem fem
 Rumüz-ı 'alleme'l-esmâdan urmaz daği Âdem dem
2. Kelâm-ı ber-kelâm ta'n-ı ta'n yeter te'sîri
 Oñulmaz degme hâl ile Mesih eyleser merhem hem
3. Su deñli telh-kâmum kâm-ı gam-encâm-ı hicrũñden
 Ki zevk-i sehd hâşıl eylerũm ger nũs idersem semm
4. Neden mesrũr ola vaşluñ ile ey sâh-ı ferruñ-ruh
 Muhabbet şâdıķın kalbinde dâim oldu müdgam gam
5. Habâb-âsâ felekler mażhar-ı bedr dũd-ı âhumdan
 Firâķ ile idelden SÂMÎ'yâ âfâķı giryem yemm

E.123b. H87b. P98b. R87a. V94a. Y88b.

(x). Fî-Harfi'l-Mīm

4. Muhabbet şâdıķın kalbinde: Muhibb-i şâduķuñ kılısında E.

LEHÜ

85

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtUn Fe'ilâtUn Fe'ilâtUn Fe'ilUn

1. Sî'a-ves âhır olur kâmeti âlâmda hām
 Cıkarān vāz'-ı teberrā ile dūšnāmda nām
2. Mūy-ı cīni gibi nācīz iken efgān iderek
 Raḥne-dār oldu bütün mülket-i A'cāmda cām
3. Būs-ı la'li ḥaṭṭ-ı seb-gūni ile rengīndūr
 'Aysa cesbān-ter olur ṭab'-ı mey-āşāmda sām
4. Idup efzūn cihet-i ḥusnini menşūr-ı ḥaṭṭı.
 Buldı dil mertebe 'aşk ile aḥkāmda kām
5. Sūr yüzün zeyline erbāb-ı kulūbı cezb it
 SĀMīyā eyleye gör şūret-i ikrāmda rām

E123b. H87a. P97b. R85a. V93a. Y87a.

3. Seb-gūni: mey-gūni R. /Rengīndūr: seb-gūndur R. // 'Ayse:'aks-ı E.H.

LEHÜ

86

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Du bālādur mey-i şāf ile'aşk-ı yek-dem-i 'ālem
 Olur āyīne-i sāğarda dīger 'ālem-i 'ālem
2. Ne miḥnetdür le'īme iddiḥār-ı dīrhem-i 'ālem
 Hayāl-ı cem'-ı fıkḍān ile peydā dīrhem-i 'ālem
3. Bun-i ḥum pāy-ı taht-ı Ḥusrevān-ı mülk-i 'isretdür
 K'olur bir cām-ı memlū nūs iden anda Cem-i 'ālem
4. Sikender-ves boğazdan eyle icrā baḥr-ı şahbāyı
 Açılsun tengnāy-ı sīneden sedd-i ḡam-ı 'ālem
5. Se rūze reng u būy-ı müste'āra künc-i gulşenden
 Alur yıldız kadar ḥürsīd naḡd-ı şebnem-i 'ālem
6. Girān-bāri-i naḥvet māni'-ı kaṭ'-ı merātibdür
 Olur evvel ḡadem-işkeste pāy-ı süllem-i 'ālem
7. Cihān naḡs-ı ber-āb olduğın aḡla 'āḡıbet-bīn ol
 Şu uzre vaḡ olunmuşdur esās-ı muḡkem-i 'ālem
8. Nihāndur zīr-i faşş-ı devletinde zehr-i nā-kāmı
 Degül sāyeste-i engüşt-i raḡbet ḡātem-i 'ālem
9. Bu nuḡ beytuñ sezā her biri olsa zīver-i eflāk
 Ki insād itdi ṭab'-ı SĀMĪ-i mu'ciz dem-i 'ālem

E124a. H87a. P98a. R85b. V93b. Y87b.

LEHÜ

87

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Hayâl-i kâmetüñle bir nihâl-ı Tûrdur göñlüm
 Tecellâ-yı cemâle cây-gâh-ı nûrdur göñlüm
2. Mu'allim-hâne-i 'âlemde sūz-āmūz olmam hiç
 Nigâh-ı dīde-i âzâr ile mehcûrdur göñlüm
3. İder ney gibi hem-sûrâh-ı dâğı nâle-i yâ Hû
 Figân-ı 'aşk ile pür-güyyâ Manşûrdur göñlüm
4. Derûnında nikâṭ-ı haṭ-ı nuviste kilik-i kudretle
 Mişâl-i nâme mühr-i la'îl ile memhûrdur göñlüm
5. İder hûrsīd-ı hûsne kākūluñ bād-ı şabâ burka
 Zālâm-ı perde-i gamla seb-i deycûrdur göñlüm
6. Numāyân pertev-i şāfında sırr-ı 'âlem-i ma'nâ
 Mey-i hikmetle memlu sāgar-ı billûrdur göñlüm
7. Nigâh eyler ol âfet dūr-bīn-i çesm-i 'aks ile
 Nâzarda âsitân-ı dergehinden dûrdur göñlüm
8. Gazālân-ı harīmūm dilberuñ cesmānıdur SÂMÎ
 Zemīn-i şöhretinde ka'be-i ma'mûrdur göñlüm

E124a. H86a. P97b. R85a. V92b. Y87a.

3. Hem: her H,P,V,Y. 4. Kudretle: kudretdür H,V,Y. 5. Kākūluñ: kākūlin P,R,V,Y.

LEHÜ

88

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn

1. Temâsâ-yı ruḥından kām-yābum gest-i bāğ itmem
 Semīm-i verdini ser-sise-pīrāy-ı dimāğ itmem
2. 'Aceb pervāneyem bu encüm-engāh-ı taḥayyülde
 Hemīse sūzisum isnād-ı evẓa'-ı cerāğ itmem
3. Ser-â-ser mütteḥīddür cem'-i bezm-i gūlsen-i 'ālem
 Şadâ-yı bülbülü tefrīk-ı āğāz-ı kelāğ itmem
4. Tehī hemyân olursam da eger nakd-ı meserretten
 Derūnum lāle-ves tāb-ı hevesle dāğ dāğ itmem
5. Kadeh-nūs-ı sarāb-ı 'aşk-ı rūḥānī neşātumda
 Felek ḥürsīdi şunsa destūme SĀMÎ ayağ itmem

E124b. H87a. P97b. R85a. V93a. Y87a.

1. Ruḥından: ruḥuñdan H.P.R.V.Y. / verdini ser-sise pīrāy-ı: cān-baḥs-ı verdini zīb-i:
 H.P.R.V.Y.

4. Nakṭ.: - H.V. farṭ Y. 5. Neşātumda: neşātum ki P. neşātumla V.

LEHŪ

89

- v - - v - - v - - v -
 Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. 'Aks-i ruhsārumla rūy-ı yāri pūr-zīb eyledūm
 Ol hıttāyī kâğıd-ı rengini tezhīb eyledūm
2. Merdūm-i cesmūm ruḥuñ āzāde itmez ba'dezīn
 Darbe-i cūb-ı mūjeyle anı te'dīb eyledūm
3. Gāh būs-ı ğabğab-ı sâķī gehī nūs-ı sarāb
 Nuķl-ı bezmi tâze seftālū ile sīb eyledūm
4. Cān-ı sirin ḥubb-ı sevdā-yı suveydā-yı dili
 Cesm-i bīmāruñ içün ma'cūn terkīb eyledūm

E125a. H87b. P98a. R85b. V93b. Y87b.

LEHŪ

90

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtūn Fe'ilâtūn Fe'ilâtūn Fe'ilūn

1. Nese-i meyle ruh-ı ālūñı gul gul görelüm
 Acıl ey ğonce biraz rūyuñı gul gul görelüm
2. Hemcu ahvel idelüm seyr-i du bālā-yı cemāl
 Nigehi cāk-hūr-ı tīg-ı tegāful görelüm
3. Aç niķāb-ı ruħuñ ey mäh tecellî sāye
 Mihri endāhte-i hāk-i tenezzul görelüm
4. Nice ta'rīf ideyüm gerdis-i eyyām-ı ğamı
 Vaşfa ķābil mi hele devr-i teselsul görelüm
5. Sise-i tevbeyi SĀMÎ nīce bir hıfz idelüm
 Varalum gulsene bir yerde gul u mul görelüm

E125a. H87b. P98a. R85b. V93b. Y87b.

HARFÜ'N-NÜN (x)

91

- v - - - v - - - v - - v -
 Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilUn

1. Tîre tab'ı zist hû tercîh ider bî-kîneden
 Seng-i hâre hûb olur zengiye şâf âyîneden
2. Cûn tehî-dest-i niyâz olmaz guher-cîn-i vuşûl
 Naşs-ı mâruñ farkı ne ârâyis-i gencîneden
3. Sekl-i mihr u mâhı dehrûñ maḥv olur gitmez henûz
 'Aks-i ḥusnuñ dîdeden dâğ-ı hayâluñ sîneden
4. Muşmir-i incâz iden âhır olur gul-cîn-i kâm
 Mezra'-ı Ummîdi toḥm-ı va'de-i pîsîneden
5. Seyr ider bir gûsede ser-der-i girîbân-ı ferâğ
 Atlas-ı gerdûn ḥabîb-i hırka-i peşmîneden
6. Bâri bir gün haftada Unsiyeti ta'lîmdür
 Kaşd-ı sâri' rağbet-i cem'iyet-i âzîneden
7. Dûs-ı tab'a nev-be-nev tahmîl-i bâr-ı ta'n ider
 Pâ-birûn olmak tarîk-i âdet-i dîrîneden
8. Kayd-ı vahşetden berîdûr SÂMÎ'yâ zûd-âşinâ
 Murğ-ı dest-âmûz olur âzâde dâm-ı cîneden

E125a. H89a. P99b. R58a. V95a. Y89a.

(x). Fî-Harfi'n-Nûn

1. Tercîh: seçmez E/ ider: dil-i E. 3. 'Aks: naşs P.V.Y. 8. Vahşetden: vahşî E.H.

LEHÜ

92

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Hamūs-ı vahsetüñ kadri füzün-terdür suhan-gūdan
 Teressüh eyleyen budur dehān-ı nāf-ı āhūdan
2. Zebān-ı mū-sikāfan beyāne cūnbis-efzādur
 O iymālar ki peydādur nihān-ı cīn-i ebrūdan
3. Verā-yı sāne-i mūjgāndan nazẓāredür kārūm
 Raķībā cāk ol cekmem cek el dāmān-ı giysūdan
4. Kimuñ cāk itdi mıkrāz-ı nigāh-ı aḥveli bilmem
 Sikāf-ı leb ki zāhirdür o nāzīk rūy-ı dil-cūdan
5. Ider mi feyẓ-i kāmīl sūd-ı ṭab'-ı naḳş- bīnāna
 Tehīdūr desti āḫır tassa gevherler terāzūdan
6. Nīce demler gerek ma'nī- i rengīn olmağa puḥte
 Olur mı sīre-i yek-rūze SĀMĪ farkı hic şudan

E125b. P101b. R89b. V96b. Y89b.

LEHÜ

93

- v v - v - v - - v v - v - v -
 Müfte' ilün Mefā' ilün Müfte' ilün Mefā' ilün

1. Sermle hūn-fesān olur zulf-i ruḥı niḳāb iken
 Hic yakısır mı necm ola bir gice māh-tāb iken
2. Ātes u āb bir olur meclis-i ittiḥādda
 Sem' idi bezm-i 'aşka dil dīdelerüm pür-āb iken
3. Yakdı bizi şarāb-ı 'aşk sāğarı şunma sākīyā
 Şu koma gel ocağuma ḥāne-i dil ḥarāb iken
4. Her mŭjesinde bestedür sīr-i dilān dest-i 'aşk
 Baḳ o ğazāl-ı 'isveye dīdesi mest-i ḥ'āb iken
5. Zāhid-i jajhā nice mes'ele-dān-ı 'aşk olur
 Nüşa-i şun'-ı ḥikmetüñ noḳtası bir kitāb iken

E125b. H89b. P100a. R88b. V95b. Y89b.

LEHÜ

94

- v - - - v - - - v - - v -
 Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilâtUn Fâ'ilUn

1. Geçmem ol ebrû-yı pür-çîn-i kemân-te'şîrden
 Tîr-âsâ cism-i zârum geçse ger zih-gîrden
 2. Tîz tab'ân-ı zekâ pür-pîç u tâb-ı guşşadur
 Munfehemdur cevher-i âyîne-i şemsîrden
 3. Âtes-i pür-su'leyi berķ ile tahsîn itme dur
 Câre yok hıfz-ı umûra perde-i tedbîrden
 4. Hâtır-ı rûsen-dilânı yıķma kim vârestedür
 Hâne-i mir'ât-ı iskeste ser-i ta'mîrden
 5. Ser-furûdur herkese encâm-ı kâr-ı ser-keşân
 Eyle bu ma'nâyı istidlâl kadd-ı pîrden
 6. Pür-cigerdur kunc-i pinhânide ser mestân-ı 'aşķ
 Sâğar-ı bezm-i cünûn oldı dehân-ı sîrden
 7. Kunc-i istignâda âğûs-ı temennâ bestedür
 Fâriğuz-ı girâyî-i ser-halka-i teshîrden
 8. Tıfl-ı nâdânâ seb-i târikde eyler Hudâ
 Şâh-râh-ı rızķı rûsen mâh-tâb-ı sîrden
 9. Anda var ümîd-ı bihbüdî bu merhem nâ-pezîr
 Zahm-ı kilķ-i bed-suhan efzûn-terdur tîrden
 10. Murtesâmdür her büt-i ruh-âsinânuñ şûreti
 Fark olunmaz levh-i dil mecmû'a-ı teşvîrden
 11. Nazm-ı Râsid tuhfe-i pâkîze-âmîzdür
 Hûbterdur SÂMÎ'yâ bûy-ı gul Kesmîrden
- E.126a. H88a. P99a. R87a. V94a. Y88a.

1. Tîr-âsâ cism-i zârum geçse ger: cism-i zârum geçse tîr-âsâ eger H,P,R,V,Y.
 3. Tedbîrden: taķdîrden R.

LEHÜ

95

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fä'ilâtUn Fä'ilâtUn Fä'ilâtUn Fä'ilUn

1. İhtirāk-ı necm-i bahtı bilmezüz eflākdan
 Āh kim yanduk̄ tutusduk̄ su'le-i idrākdan
2. Ğonce-i şad-berg acılduk̄ca hezār-ıgülsene
 Serh̄ ider hāl-i dil hūn-geste-i şad cākdan
3. Nā-tuvānāndur sebab 'aşkuñ ser u sāmānına
 Dūdmān-ı su'le cem'iyet bulur hāsākdan
4. Rūsen olmaz mı tevāzu'-pisegānuñ 'izzeti
 Āfitāb olduk̄ca gevher çān-ısebnem hākdan
5. Sūzisum ol sem'-i nahvet su'le bilmez olsa da
 Şafha-i nāmem pēr-i pervāne-i çālākdan
6. Varını şarf-i cihāz-ı duhter-i rez eyledi
 'Ākıbet öldi tehi desti numāyān tākdan
7. Dāmen-i ādābın eyler şüste çirk-i - cirmden
 SĀMĪ'yā ser-mest olan şahbā-yı 'aşk-ı pākdan

E126b. H88a. P98b. R87a. V94a. Y88a.

2. Serh̄ ider hāl-i: serh̄-i hāl eyler H,P,R,V,Y.

LEHÜ

96

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Āgūs-ı dest-i nâṭıķada tîsedür zebân
 K'o sükr-i defîne-i endîsedür zebân
2. Vaşf-ı lebuñde nes'e virür bāde-i suḥan
 Sākî kalem piyāle dehen-i sîsedür zebân
3. Tarḥ-efgen-i nuķūs nihān-hāne-i ḥayāl
 Ustād-ı cîre-dest-i ḥikem-pîsedür zebân
4. Miftāḥ kufl-bestedür dahme-gāh-ı 'aşk
 Vāsāz-ı perde-i dil-i pür-rîsedür zebân
5. Gēh merhem-i sikāf-ı derün uzre cîre-bend
 Gāhî her bir sîne-i der-pîsedür zebân
6. Tār-ı nefes-kesîde-i ṭanbūr-ı sînedür
 Mizrāb-ı nev terennüm-i endîsedür zebân
7. Bu naḥl-ı āb-dār berümend-i nazmuma
 SÂMÎ zemîn-i tâzede cün rîsedür zebân

El26b. H88b. P99a. R87b. V94b. Y88b.

LEHÜ

97

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn

1. Nigeh gul-büse-cîn olmak ne mümkün la'l-i nâbından
 Olur gül-pūs-ı hayret surhî-i rengîhicâbından
2. Bu gulsende nice erbâb-ı dil gul-cîn-i kām olsun
 Numâyândur sirîsk-i dîde-i bulbul gulâbından
3. 'Acebdür halk olur ser-der hevâ-yı cādde-i nahvet
 Sîpihrun yek rûze devlet-i pâ-der-nîkâbından
4. Garîb-î hâk-sâruñ kadri 'âlî olduğın añla
 Kıyâs it sebnemün hûrsîde farṭ-ı intisâbından
5. Ser-i mû idemez dil vaşf-ı sevdâ-yı ser-i zülfün
 Suhan zincîr olur pây-ı beyâne pîc u tâbından
6. Idup bu nazmı 'arz-ı hâk-ı pây Hazret-i 'Ârif
 Bu takrîb ile SÂMÎ kesb-i feyz eyle cenâbından
7. O dâna dil ki olur hûrsîd meh ü pâmâl-ı izmihlâl
 Sîpihr-i tabînuñ kemter şu'â-ı âfitâbından

E127a. H88b. P99b. R88a. V94b. Y88b.

LEHÜ .

98

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Nigeh mümkün mi gul-cîn ola ruhsâr-ı dil-ârâdan
 Zihâm-ı fevc-i fevc-i nûr-ı enzâr-ı temâşâdan
2. Fezâ-yı râstide sâķ-ı şıdkı eyleyen tesmîr
 Olur rıf'atla bir ter nahl-ı sırîn mağz-ı hurmâdan
3. Felek nakdîne-h'âh-ı esk' mahrûmî-i hâtırdur
 Harîdâr-ı metâ'-ı reste bâzâr-ı temennâdan
4. Eşer eyler mi kanda nîs-i zehr-âlûde-i zenbûr
 Gider mi lezzet-i nazmum zebân-ı dahl-ı bî-câdan
5. Olur hem-dûs-ı izzet âķıbet dil-beste-i miñnet
 Numâyândur bu ma'nî bistegî-i teng-i kâlâdan
6. Amân bilmez yine tîr-i kazâ te'sîr-i mujgânı
 Dehân-ı sekvedür yek-pâre ten zaħm-ı ser-â-pâdan
7. Tabaşbuş ittihâd-ı şâf-tab'âne delîl olmaz
 Görür mînâ-yı meclis cîn-i cebhe mevc-i şahbâdan
8. Hakîkatle mecâzuñ aşl u fer'ın bildi pervâne
 Göründükce dü su'le pertev-ifânûs-ı mînâdan
9. Olunca râķıb-ı pākîze-güyâ pey-rev ey SÂMÎ
 Şadâ-yı âferîn-bâd oldu zâhir saħş-ı ma'nâdan

E127b. H89a. P100a. R88a. V95a. Y89a.

1. Dil-ârâdan: temâşâdan P,R,V,Y. 6. Tîr: tîğ P,R,V,Y.

LEHÜ

99

--v -v-v v--v -v-
 Meḥ'ūlu Fā'ilātu Meḥā'ilū Fā'ilūn

1. Sensiz olur nigāhuma seyr-i cemen diken
 Belki mesām-ı cānuma bûy-ı semen diken
2. Tebrîd itdi benden o gül-rûyı rûzgâr
 Her mûyuñ oldu serdî-i ğamla diken diken
3. Mujgānı sözün ide meger rîste cānını
 Ol cism-i nāzenîne göre pirehen diken
4. Haṭṭ geldi rûy-ı yâre gul-i âfitâbdan
 Gösterdi Bâġbān-ı Ezel nûrdan diken
5. Şad çāk olsun mı dil-i zārı bûlbûluñ
 Dā'im kenār-ı ğoncede nāvek-i figen diken
6. Olsa nigāh-ı germ temāsā-yı ḥusn-i yār
 Mujgān-ı cesm-i ḥayret olur dil-siken diken
7. SĀMÎ-i zārā bûse-i la'lin dırîġ ider
 Bilmem o gul-ı'izārā olur mı dehen diken

E.127b. H89b. P100b. R88b. V95b. Y89b.

LEHÜ

100

- - v - v - v v - - v - v -
 Meṣ'ūlu Fā'ilātu Meṣā'ilu Fā'ilūn

1. Carḥ-ı le'īm şāhib-i 'irfānı neylesün
 Nādān olan ḥarīf-ı suḥendānı neylesün
2. Ol āfitāb-ı ḥusne nigāh eyleyen cū şubḥ
 Cāk itsün de ceyb u girībānı neylesün
3. ZUhhād-ı tīre-dil ne 'aceb · bāde görmese
 A'mā furūğ-ı mihr-i dıraḥsānı neylesün
4. Āma-hırāş-ı kec-nigehāndan emīndür
 Semsīr-i şāf sive-i sūhānı neylesün
5. Tab-ı sakim-izühd idemez 'aşkı cılve-kār
 Ol esb-i leng vüs'at-ı meydānı neylesün
6. Āsān idi 'alāyık-ı SĀMĪ cihānda terk
 Ammā gūñul maḥabbet-i cānānı neylesün

E127b. H89b. P100b. R88b. V96a. Y89b.

LEHÜ BESTEDUR

101

-- v v -- v v -- v v --
 Mef'ûlu Mefâ'ilu Mefâ'ilu Fe'ûlun

1. Haṭ gelse lebûm em dir iduñ şimdi ne dirsın (x)
 Bu vâ'di mukaddem dir idüñ şimdi ne dirsın
2. Ey süh-ı haṭ-âver baḳalum: var mı şafâsı
 Âyineye 'âlem dir iduñ şimdi ne dirsın
3. Gel söylese lûm cümle geceñ demleri cânâ
 Hayrânuña ebkem dir idüñ şimdi ne dirsın
4. Keyf-i mey-i 'aşk eylemiş idüñ . seni kâfir
 Mestâneni: hep kem dir iduñ şimdi ne dirsın
5. Maḥmûr olup ey mest-i mey naḥvet-i devlet
 Cekmem kadeḥ-i ğam dir iduñ şimdi ne dirsın
6. Gördüm ki nedurâkıbet-i cennet-i ikbâli
 Evvel kime âdem dir iduñ şimdi ne dirsın
7. Ey h'âce tutuldı nefesuñ kabire girdüñ
 Bu 'âleme sığmam dir idüñ şimdi ne dirsın

E138b. H85a. P95b. R83b. V91a. Y85b.

1. Dirsın: Dirsuñ H,P,R,V,Y. 6. Bu beyit Y nüshasında yoktur.

(x). H,P,R,V,Y. nüshalarında bildirme -sin() eki sūñ() olarak yazılmıştır.

منه پیل فارسی

سای ز زلفش هر چو زلفش شود بخت
از تویش جان بخا هم خفتا کن
بغض خنک کن زلفش و زلفش
مهرت بر از گمشدگان کفایت کن
از جوهرش شمع باغ و بهار
آینه را ز کوه و دریا کن
از صفتش که مقدار لغت
جای حال و سر و من است کن
از زلفش باد بر طاعتان کند
بر سوزش که زلفش است کن
از زلفش که زلفش است
در آیین خود زلفش است کن
بالا نشین مشو تبیر سخت شریف
دیده زلفش خنک و جفا کن
هر دانه سایه فلک است و کی نخوا
از داغ بند زلفش و جفا کن
زلفش هر تنی مملکت است
خونش دولت و جفا کن
در آینه از جفا کن
دیده زلفش از کل جفا کن

سای بسند نامی ز کین سخنه گفت
زلفی بر کل زلفش جفا کن

103:

این خوشنماش و مهربانی بهار قلم
 آن صدر کار مرا که بگوید ملک و پادشاه
 و اما دانه که به نیت آفتاب
 ای دل تو هر چه بداند خوش چین
 ای دل لب نیار یاب که هر بشوی
 پای امید را به بهشت قبول نه
 یازب ببارگاه شهنشاه ملک دین
 بهر است تا بدست وجود این بنیامین
 تا بدست را بنحیه جلال طناب کن

HARFÜ'L-HÂ

.104.

--v -v-v v--v -v-
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Bâğa mişâl-ı cû kim aķar sâġar olmasa
 Yâhûd kenâr-ı cûda leb-i dil-ber olmasa
2. Luţf-ı suĥan nezâket-i tab'â nümûnedür
 Olmaz nümâyis-i'arâzuñ cevher olmasa
3. 'Ussâķ içinde ĥusn-i Ĥudâ-dâdedür naķar
 Bir 'ârîz olsa 'ârîza-i zîver olmasa
4. Itmezdi ķa'beteyn meh u mihri ĥalkı zâr
 Bu ses cihât mel'abe-i şeş-per olmasa
5. Tîr-i nigâhına yine vardur cigerde cây
 Ķat'â ziĥâm-ı zaĥm ile dilde yer olmasa
6. Bu köhne âsiye ĥareketden bulur sukûn
 Âh-ı derûn-i dil gibi bir şarşar olmasa
7. SÂMÎ ider mi cevheriyân-ı hüner ķabûl
 Es'âr-ı âbdârum eger gevher olmasa

E:128b. H92a. P103a. R90b. V98a. Y91a.

LEHÜ

105

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Düşdük reh-i maḥabbete kalb-i refîk ile
 Seyl-âb-ı esk ü zemzeme-i bâ-refîk ile
2. Mânend-i ḥayme ey'âlem-efrâz-ı deşt-i nâz
 Âgûsa ceksem ah seni bir tarîk ile
3. Pîr-i mey ile aramıza söz karışduran
 Hâlî eyler iskapoz o Bâbâ-yı 'Atîk ile
4. Zâhid nice sebûyî bilâ-cür'a çekmece
 Gör imtizâc-ı bâde-keşânî rahîk ile
5. Zay itme zâhid ehl-i dile i'tirâzında
 Râz-âsinâ degilsin o bahr-ı 'amîk ile
6. Dilden gecerdî kâfile-i fikret-i vâṭan
 Terk-i diyâr ideydüm o yâr-ı şiddîk ile
7. SÂMÎ sezâdur olsa nüviste bu nazm-ı pāk
 Levḥ-i beyâne sūde-i musg-ı fatîk ile

E129a. H94a. P105a. R93a. V100a. Y92b.

LEHÜ

106

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Rusûm-ı fitne-i nâ-pâydâra aldanma
 Nihâl-i sūrde gibi berg u bâra aldanma
2. Açılma olsa da nâdân kusâde rûy-ı nifâķ
 Dem-i şubâtđeki nev-bahâra aldanma
3. Gedâ za'îf ise de ğâfil olma âhından
 Şaķın vücûd-ı haķîr-i serâre aldanma
4. Refi' iseñ de göğüs germe zîr-i pâyuña bak
 Nühüfte laġmı hayâl it hişâra aldanma

E129a. H94a. P105a. R92a. V100a. Y93a.

LEHÜ

107.

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

1. Medh-i kevserle gönül şanma düşer mâ'lûle
 Vâ'izâ vaşf-ı dehen-bûsı geçer maqbûle
2. Bakup âyîneye engüşt-i tahayyur ber-leb
 Kalem itdi guli ol tâze nihâlum fûla
3. Yâd-ı la'îl ile eger içüm olur tenbaķu
 Nâr-ı gul sîse-i mül sunbul-i mûsgîn ola
4. Hâkînuñ bil seref u kadrini kim Edrînenüñ
 Ka'beden evvel olur secdesi İstânbula

E.129a. H94a. P105b. R92a. V100b. Y93a.

LEHÜ

108

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fa'ilün

1. Olursa kisver-i hÜsnuñde ger yasâğ-ı nigāh
 Hayāl-i dīdeye gelmez yine ferāğ-ı nigāh
2. Pur-olsa bā'is-i ser-mestī-i taḥayyurdur
 Mey-i müsāhede-i yār ile ayağ-ı nigāh
3. Degül henüz hem-āğus 'aks-i ruḥsāruñ
 'Aceb mi merdümek-i dīde alsa dāğ-ı nigāh
4. Fitīli-i tāfte-i kār-hāne-i ḥayret
 Hemīse ser-be-giribān olur cerāğ-ı nigāh
5. Taşavvur-ı ruḥ-ı rengīn-ıyārdur SÂMÎ
 Gul-i sükufte-i gûlbun-ıtırāzı bāğ-ı nigāh

E129b. H91a. P102a. R89b. V79a. Y90a.

LEHÜ

109.

- v - - - v - - - v - - - v -
 Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Nahl-ı gül nahl-ı tecellâdur seb-i meh-tâbda
 Serv-i mevzûn dest-i beyzâdur seb-i meh-tâbda
2. Ğark-ı mevc-i nûr olur minâ-serâ-yı bâşıra
 Âb-ı gevher: cûs-ı deryâdur seb-i meh-tabda
3. Her habâb-ı duhter-i rezden leb-i tıfl-ı nigâh
 Şir-h'âr-ı sūy-ı hûfâdur seb-i meh-tâbda
4. Bak giribân-çâk-ı şekker-h'âb-ı nâz iken o yâr
 Cûy-ı sır-i cennet-âsâdur seb-i meh-tabda

E129b. P105a. V100a. Y92a.

LEHÜ

110

vv -- vv -- vv -- vv --
 Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Reng-i rūyuñla olup müttehid eczâ-yı nigāh
 Şüret-ı şu'le-peżîr oldu heyûlâ-yı nigāh
2. Alma göz hapsine ol Yûsuf-ı hûsni ey dil
 Aña zindân olur âğuş-ı Züleyhâ-yı nigāh
3. Kuvvet-i cāzibe-i hûsn-i gülû-sûzuñdan
 Dusdi sîm-âb gibi ra'seye a'za-yı nigāh
4. Haţţ degul eyledi mir'ât-ı ruhuñ gird-âlûd
 Part-ı âmed şûd-ı şad fevc-i temâşâ-yı nigāh
5. Âb-ı yâkût ile yazdı raķam sermi sikest
 Şafha-i 'ârîzuña kilik-i guher-zây-ı nigāh
6. Olsa her mûy-ı bîn-i âbisten şad naẓẓâre
 Gelmez ey sūh baña yine tesellâ-yı nigāh
7. Kâle-i kesmeheri çârsû-yı nahvetdür
 Ferş-i pâ-y-ıseh-i hûsn olsa da dünyâ-yı nigāh
8. Yâd-ı ruhsâre-i rengîni 'arâķ-rîzuñ ider
 Eskümi rûġan-ı gul zarfını mînâ-yı nigāh
9. Şanma kim berzede-i ruhsârdur ol meh SÂMÎ
 Câ-be-câ zâhir olur naķs-ı teh-i pâ-yı nigāh

E 129a. H80b. P101b. R89b. V96b. Y89b.

LEHÜ

111

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'illün Mefâ'illün Mefâ'illün Mefâ'illün

1. Dem-i sermâda sâķī idelüm gel 'azm-i mey-hâne
 Tutusdur destüme al âtes-i seyyâleyi yâna
2. Tayanmış çesm-i mestî güyiyâ bālîn-i semmîra
 Siyeh ebrûsı olmış muttaşıl ber-geste müjgâna
3. Du Hindû pevlivânîdür o müsgîn ebrûvân pür-cîn
 Girup meydân-ı hüsne bas tokusdı küştî-girâna
4. Kaşumdur na'lceñ resmi cebînum naķs-ı keşdür
 Bu vech ile olursam n'ola pâmâluñ faķîrâne
5. Ider hânde kebâb olduķca bağrum senc-i miħnetde
 Dil-i nâzîk döner muğber olup sîne nemek-dâne
6. Maķâm-ı 'aşķ ider yek-reng-i vaħdet zîr u bālâyı
 Bu remzi serħ ider 'âsîķ nazâr kıl ceyb udâmâne
7. Idenler çesm-i mazlûmuñ sirîşk-âlûde müjgânın
 Ider âmâc-ı nekbet şadr-ı cāhın tîr-i bārâne

El30a. H91a. P102a. R90a. V97a. Y90a.

LEHÜ

112

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. 'Aṭā-sāz-ı dil ol üftâdeler dāmānə dūsdükce
 Yine kayd ile cāna defter-i iḥsānə dūsdükce
2. İder kevşer terāves selsebil-i 'adenden gūyā
 'Arak-cīn-i cebin-i dilber-i fettānə dūsdükce
3. 'Aceb mi nazra itmezsem zenehdān-ı dil-ārāya
 !Beyāz-ı āb ile perde olur çeşmāna dūşdükce
4. Getür būy-ı laṭifi 'atşe-rīz olsun dil-i 'ussāk
 Şabā rāhuñ o mūsg-i ṭurra-i cānānə dūsdükce
5. Bulur SÂMÎ ḥarābāt ehli neş'e hemçu cām-ı Cem
 Kelām-ı la'ı-i dil-ber ḥalka-i rindānə dūsdükce

E130b. H91a. P100b. R90a. V97a. Y90a.

LEHŪ

113

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilūn Fā'ilātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn

1. Bağılmaz ol nıgeh-i sāhbāz-te'sīre
 Ki nāhūn efgen olupdur hezār nahcīre
2. Niyāz-ı mağfīret olur gūnāh mey-h'āre
 Cemende berg-i rez. efsürde olmadan sīre
3. Ta'arruż itmez iduk ehl-i 'aşka ey zāhid
 Geleydi hālet-i sevdā-yı 'aşk ta'bīre
4. 'Aceb degul dil-i zāhidde olmasa gam-ı 'aşk
 Nizām olur mı gūher riste-i girihgīre
5. Eger surādiķ-i tedbīr olursa tū-ber-tū
 Yine hiçāb olamaz āfitāb-ı takdīre
6. Bu si'r-i tāze-revis tarķ-ı tab'-ı SĀMĪ'dur
 'Aceb mi ehl-i suhān tālīb olsa tanzīre

E130b. H91b. P102b. R90b. V97b. Y90a.

LEHÜ

114.

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn

1. Pây-ı hüm taht olur mesreb-i sâhânemûze
 Halka der dide-i Cem dergeh-i mey-hânemûze
 2. Feres-ı âyine olur seyl-i fenâ hânemûze
 Resk ider kaşr-ı sehân küse-i vîrânemûze
 3. Kırş-ı meh hâl-i butân gibi olur zulmet-fâm
 Girse hürsîd eger revzen-i kâsânemûze
 4. Bizüz ol sîse be-dest-i meyhayret kim olur
 Gerdis-i reng-i sebep gerdis-i peymânemûze
 5. Itmezüz kimseye âb-ı ruhi rîzân cu guher
 Ba'îş-i nesv u nemâ olsa dahî dânemûze
 6. Yâdına gelse eger kaş'-ı râh-ı kûy-ı vişâl
 Mevc-i semsîr olur silsile dîvânemûze
 7. Hod-be-hod çeşm-i suhan-sâzı olur h'âb-âlûd
 Eylemez ragbet o cādû-nigeh efsânemûze
 8. Fikr-i cesmânıdûr ol seng-dilûn ey SÂMÎ
 Reh-i güftârda bu lâğziş-i mestânemûze
- El31a. H91b. P103a. R90b. V97bb. Y90b.

LEHU

115

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn Mefâ'ilUn

1. DegUl mihr-i serî-u's-seyr eyvân-ı tıbāk Uzre
 Şu'üd itdi serâr-ıdūd-ı âhum ihtirāk Uzre
2. Hayâl-ı 'ârızuñla serde dâg-efrûz-ı 'aşk olsam
 Gören gul-mihdur dir važ olunmış sekl-i tāk Uzre
3. O gul-ğonce semim-i vaşlın va'd eyler 'ussāk
 Yine olmaz sükufte gülbun-i bâğ-ı sāk Uzre
4. Ferāmūs eyleme büy-âverî-i vaşl-ı cānānı
 Şabā ser-geştedür 'ussāk şahrâ-yı firāk Uzre
5. Olursa halka-i halhālîâğūs-ı nigahumdan
 Sezādur: SÂMÎ'yâ ol serv-i bâğtâze sāk Uzre

El31a. H91b. P103b. R91a. V97b. Y90b.

LEHÜ

116

--v v--v v--v v--
 Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

1. Semsîrini taşınca ne hoşdur o bel ince
 Semsîrini taşınca nişāk ince bel ince
2. Kuh-sâr-ı maḥabbetde ki rāh ince bel ince
 Bâr-ı ğam-ı ḥicrân çekilür mi cebel ince
3. Ḥayfâ ki 'arûs-ı tutuk-ârâ-yı ümîdüm
 Âġûs-ı dile mûy-ı sefîd oldu gelince
4. Pur-ra'ṣe gerek dil vasaṭ-ı ḥavf u recâda
 Çün kıble-nümâ dergah-i Ḥaqqâ yönelince
5. Vâ-bestedür ey dil düzele nâḥun-i kâruñ
 Sîrâze-i mecmû'a-i maṭlâb düzelince
6. Naẓmı yine SÂMÎnuñ olur raġbete sâyân
 Olmazsa da ey ḥâne Naẓîmuñ ğazelince

E131b. H92a. P103a. R91a. V98a. Y91a.

LEHÜ MUZEYYEL

117

-- v - v - v v - - v v v -
 Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fe'ûlün

1. Hicrûñ hayâl idüp dahî va'd-ı vişâlde
 Olduğ zebûn-ı keşmekes-i ihtimâlde
2. Āgūs . zîb-i vuşlat olur mı muhâl iken
 Gencâyisi o mûy-miyânuñ hayâlde
3. Olmış siyâh idince leb-i hayâl gerdenuñ
 Uymış rakîbe âh-ı sitâre vebâlde
4. Bir bûsedür umîdumûz o tıfl-ı nâzdan
 Ma'dûd olur şemer bilürüz nev-nihâlde
5. Gâhî kirisme itmese mâbeyne ğamzeler
 Bî-tâb olurdı cesmi h'âb u sû'âlde
6. Güyâ o kırmızı fes ile turra-i cebîn
 Bir toğ benefsedür sepeđ-verd-i âlde
7. Tāvūs-ı nâle-kârı görüp terk-i zîver it
 Hep nağs-ı âhdur görinen per u bâlde
8. Teslîm olup ne hâl ise ey mûy-ı pür-sikâf
 Ğavġâyı kı bu medrese-i kîl u kâlde
9. Dil dâġdâġ-ı âh u beden ġark-ı cûy-ı esk
 Âb-ı hevâ-yı ġulsen-i aşk i'tidâlde
10. SÂMÎ kalem netice-i arz-ı merâm idüp
 Vaşşâf olur bu nazm-ı keşîrû'l-me'âlde

7. Nâle-kârı: nâle-kâra H,P,R,V,Y. /Görüp: bakup H,P,R,V,Y.

11. Ol Âşaf-ı yegâneyi kim bî-naẓırdur
Zât-ı serîfi rûtbe-i faẓl u kemâlde
12. Mâ-fevķ-i dîde-i ‘adem itmis mişâlini
Şûret-ger-i müfekkire levh-i hayâlde
13. كاشى فى النہار ...
Nûr-ı âşâlet o guher-i bî-mişâlde
14. Resk-âver-i tarâvet-i Kerrübîyân olur
Hulk-ı hamîdi pertev-i husn u cemâlde
15. Zânû-zen-i maķâm-ı ‘ubûdiyeti alur
Gerdûnı zîr-i zeyline şaffu'n-ni‘âlde
16. K' eyvānuñ olsa tālî‘-i firûz-ı es‘ādı
Olmasa i‘vicâc-ı zarûri hilâlde
17. Biri ğulâm-ı halka-be-ġûs idi birisi
Der-bân idi o bâb-felek istimâlde
18. Fûlk-i vaķârınuñ olamaz şandalı felek
Lenger bıraksa kulzum-ı cāh u celâlde
19. Ferheng-i ‘aķl-i pîş-i nefâzında emrinuñ
Serheng-ves temeşşul ider imtişâlde
20. Şadr-ı kerem-si‘âr kapûdân-ı kām-kâr
Deryâ-hurûsdur kefi cûd u mevâlde
21. Kemter çekîde-i kaleminden cihân cihân
Zâhir sevâd-ı a‘zam-ı ma‘nî maķâlde
22. Pîr-i suhan-sikesteye ger olsa dest-gîr
Fehm-i dırûsti nâţıķa-i bî-me‘âlde

23. Feyz-i nefesle nâhûn-i ser-gûş-ı hâl ider
Merbûṭ iken zebân-ı gîrîh gûş-ı lâlde
24. Mevrûṣdur şadâret aña ğayra ‘âriyet
Yokdur seriki da‘vî-i câh u celâlde
25. Uftâdesin o sîdde-i gerdûn cenâbda
Ey dil yegâne rutbesin el-ḥaḳ bu bâbda
26. Eskümle yâd-ı gird-i ḥaṭṭ oldu hemcu hâl
Merdûm degûl miyâne-i çeşm-i pûr-âbda
27. Bu ḥusk-sâ-yı ğamda sarâb oldu nes'esi
Şıfr-ı ḥabâb nokṭa-i sekdûr sarâbda
28. Fikr-i zuhûr-ı ḥaṭ ile târ-ı siyeh âh
Giysû-yı yârâ ğâlib olur pîç u tâbda

E.132b. H92b. P103b. R91a. V98b. Y91a.

NA' T-I SEYYİD-I KEVNEYN RESÜL-I SAKALJEYN (x)

118

Mefâ'ilün Mafâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

v - - - v - - - v - - - v - - -

1. Cemâluñ ârzû eyler nigâhum yâ Resûla'llâh
Çıkar her seb anuñcün 'arşa âhum yâ Resûla'llâh
2. Seb-i 'işyânda kaldum mihr-i ihsânuñla şubh-âsâ
Beyâz eyle meded rûy-ı siyâhum yâ Resûla'llâh
3. Anı lûtfuñla ref' it kalbûme sedd-i sedîd oldu
Vücûdumdur benüm cûrm u günâhum yâ Resûla'llâh
4. Kerem senden yapışdum halka-i bâb-ı temannâyla
Kapuñdan mâ'ada yokdur penâhum yâ Resûla'llâh
5. Dur-i ser-tâcı ikbâlum gubâr-ı âsitânuñdur
'Ubûdiyetdür ancak 'izz u câhum yâ Resûla'llâh

E7a. H2b. P2b. R1b. V1b. Y2a.

(x) Ve lehü E. (Bu nüshada na't kenarda yazılmıştır). Na't: H.P,V,Y nüshalarında baslık yok.

4. Beyit H,V ve Y nüshalarında yoktur.

VE LEHÜ

119

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Velî firifte-i va'ce-i kibâr itme
 Buzurg-i naḥl-ı kühenden ümîd bār itme
2. Göñul derûnuña cek âhı âsikâr itme
 Bu sakf-ı köhneyi mevkûf-ı yek serâr itme
3. Zuhûr-ı gevher nâ-sufte-i umîd 'abeş
 Nigâhı riste-i pür-pîc u intizâr itme
4. Kusâyis isteme bil kadr-ı 'ukde-i ye'si
 Hazânı pâ-zede-i neş'e-i bahâr itme
5. Sefîne-i hevesi sâhil-i tevekküle cek
 Şaḫın gumâste-i dest-i rûzgâr itme
6. Bir iki kaçtre-i meyden içüp bu mey-gedenün
 Seri sikence-hûr-ı seylî-i humâr itme
7. Olur mı medḥali sâyân kâr-ı hulyānuñ
 Cevānib-i dile ḥas-pāreden ḥışâr itme
8. Biraz yürütme siyâh-ı nigâh-ı ḥasretuñı
 O şâf âyîne-i ḥusni pür-gubâr itme
9. Yer eyle kalb-i eḥibbâda her dem ey SÂMÎ
 Hilâf-ı mesreb olan râhdan guzâr itme

E132b. H93a. P104a. R92a. V99a. Y92a.

LEHU

120

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Haṭṭ-ı sebzın didi ol tūtī-i 'isve su'ālümde
 Zümürüdden kenār āyīne-i ruḥsār-ı ālümde
2. O sehlā çeşm-i mest oldukça sirin h'ābdan bīdār
 Seker-ālūde bādām-ı du mağz oldu ḥayālümde
3. DU rengin mışra'-ı la'l-ı lebinde sektedir gūyā
 Ne ḥōsdur lüknet ol meh-pāre-i nāzīk maḳālümde
4. Tefe'ül eyleyüp dil muṣḥaf-ı haṭṭ-ı 'ızārından
 Sevād-ı āyet . oldu zāhir ḥasb-ı ḥālümde
5. Ne deñlu dūr isem şūretde ma'nāda ba'id olmam
 Zamīrüm yine rācī'dür o sūḥa infişālümde
6. Berīdür mive-i luṭf u keremden serv-i sebz-āsā
 Olur nā-puḥte ār-ı merḥamet nevres - nihālümde
7. Ne bilsun lezzet-i es'ārumı kısrı olan SĀMĪ
 Nihāndur lübb-i ma'nī nūkte-i sirin me'ālümde

El133a. H93b. P105b. R92b. V99b. Y92a.

LEHU

121

- - v - v - v v - - v - v -
 Meḥ'ūlu Fā'ilātu Meḥ'āīlu Fā'ilūn

1. Dāmān-gīr olur müjeler çeşm-i ḥasrete
 'Azm eyleyince merḥale-i ḥvāb-ı rāḥata
2. Eskum futāde oldu ḥazīz-i mezellete
 Pīrāye olmadı o güher gūs-ı rağbete
3. Hemsīre oldu duḥter-i rez la'ī-i dīkberē
 Meclisde kan yalasdılar 'aḳd-ı uḥuvvete
4. Kestī-i dīl kenāre-i maḳṣūda irmedi
 Duşdı hevā-yı 'aşḳ ile deryā-yı firḳate
5. Mīnā-yı dilde oldu perīḥāne-i ḥayāl
 SĀMĪ nigāh idup o ruḥ-ı pūr-leṭāfete

E:133a. H93b. P104b. R92b. V99b. Y92b.

LEHU

122

--v --v-v v--v --v-
 Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mef'ûlû Fâ'ilûn

1. 'Aksümle zâhir eyler o âyîne berbere
 Olsam o ser-tırās ile bir kerre berbere
2. Āhum tamām o seng-dile eyledi eşer
 Şad âferîn ki sikkesini kazdı mermere
3. Cismin ihâta eyledi mahrûṭī-i nazar
 Girdi nihân olup o perî zîr-i cādere
4. Olmaz dehân-ı tengi tebessüm-furûs-ı nâz
 Nakd-ı niyâzı eyleme itlâf yok yere
5. SÂMÎ olunca pey-rev o ṭab'-ı müselleme
 Engüst-i ber-fem oldu yerâ'eyle muḥbere

E 133b. H94a. P105a. R92b. V99b. Y92b.

HARFU'L-YA (x)

123

- v - - v - - v - - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Cûsis-i eske dil-i pür-hûn bir mecrâ iki
 Hayf kim fülk-i guher-meshûn bir deryâ iki
2. Şakıların âyineyi ol hûd-perest-i nazdan
 İstemez aşk olmağa Mecnûn bir Leylâ iki
3. Haţţ-ı püst-i leb ider ihâm-ı şemm-i buseyi
 Mısrâ'-ı herceste-i mevzûn bir ma'nâ iki
4. Mümtezic dârû-yı ikbâlî humâr u nes'eden
 Rûzgâruñ virdügi ma'cûn bir eczâ iki
5. Zevk-yâb-ı luţf-ı sirîn u âitâb-ı telhîyüz
 Sâgar-ı la'l-ı leb-i. mey-gûn bir şahbâ iki
6. Vahdeti seyr idemez ahvâl nigâh-ı istibâh
 Hestî-i esyâ-yıgûn-â-gûn bir gûyâ iki
7. Muttehid ma'nide şüretde digerdür hûsn u aşk
 Nûr-ı hürsîd u meh-î gerdûn bir ammâ iki
8. Bir gerekdür ârzû hâtırdâ ger Hâk-cû iseñ
 SÂMÎ'yâ olmaz dil-i mahzûn bir sevdâ iki

E133b. H98a. P109a. R95b. V104a. Y96b.

LEHU

124:

v v - - v - v - v v -
 Fa'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Dām-ı zulfi diluñ maḳāmı gibi
 Dem çeker evc-i ḡam: ḡamāmı gibi
2. Dūrdan ḡālin eylerüm taḳbīl
 Hacerü'l-esved istilāmı gibi
3. Zāhiduñ her kelām-ı mevzū'ı
 Redde mevḳūfdur selāmı gibi
4. Ehl-i dünyā beḳāda nādim olur
 Zen-perestānuñ iḡtilāmı gibi
5. Serde ṭoḡrı söyle sīve mi var
 Dil-berüñ ḡadd-ı ḡos-ḡırāmı gibi
6. Lesker-i mevc-i bāde ḡāret ider
 Ḳarvān-ı ḡamı ḡarāmı gibi
7. Peste ikrām iden olur bālā
 Feleguñ arḡa iltiyāmı gibi
8. Bir suḡandur mezāhir-ı ıtlāk
 Zāt-ı 'Anḡa zuḡūr nāmı gibi
9. Cilve-ḡāh-ı seh-i maḡabbetdür
 Dil-i seydā mekān-ı SĀMİ gibi

E.134a. H95b. P106b. R96a. V101b. Y94a.

LEHÜ

125¹

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Miyân-ı hālka-i zulfinde hāl dāne gibi
 Yine bu dām-ı Humā şayd-ı murğ-ı cāne gibi
2. Idince germ nigāh ol perî-ı izāre olur
 Hicābdan ruh-ı pür-tābı sise-hāne gibi
3. Gelince hātıra zincîr-i mevc-i kākül-i yār
 Hezār pāre olur ceyb-i 'aql-ı sâne gibi
4. Kızardı bādeden ol dīde-i humār-ālūd
 Henüz nāvek-i mujgānı girdi kâne gibi
5. Kō tūmturakı bu nazm-ı selīsde SĀMĪ
 Cihānda söz mi var es'ār-ı 'āsıķāne gibi

E134a. H94b. P105b. R95b. V100b. Y93b.

3. Gelince hātıra zincîr-i mevc-i kākül-i yār: Olunca kākūli zencîr
 bend-i pāy-ı hayāl E

LEHU

126

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Göñul her lahza mest-i bāde-i cān-ı maḥabbet mi
 Mişāl-ı cesm-i sāğar yaḥsa ḥayrān-ı maḥabbet mi
2. Ruḥunda ol butuñ zulf-i giringīri nedür yā Rab
 Sevād-ı kufr mı ya nūr-ı imān-ı maḥabbet mi
3. Sirisk-i ḥün-fesānumı dideden rīzān olan her dem
 Yahūd sīrābe-i şad mevc-i tūfān-ı maḥabbet mi
4. Ḥarāb oldukça göñlum dahme-gāh-i feyz olur zāhid
 Kıyās bundan ābādan mı vīrān-ı maḥabbet mi
5. Göñul kurtulmadı cevri-i felekden bilmem ey SĀMĪ
 Melāmet eylemek eşḥabını sān-ı maḥabbet mi

E134b. H96b. P107b. R96a. V102b. Y95a.

LEHU

127:

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilâtûn Fe'ilûn

1. Mevc-hîz oldu yine esk-i terim seyl gibi
 Her kemîn kaṭresi sermāye-i şad nîl gibii
2. Ğark ider fulk-i dili cūsis-i seyl-âb-ı sirîşx
 Su'le-pâs olsa fitîl-i ruḥı kandîl gibi
3. Cesm-i nādânda ma'ânî-i sevâd-ı kılkum
 Nezd-i a'mâda cilâ düşmenî-i mîl gibî
4. Bir olur efser-i sâhî ile keçkul-ı gedâ
 Ser-nigûn olsa eger şüret-i eklîl gibi
5. Burya cinsi iken cānı olur mesned-dūs
 Nān-ı mihmānı iden tehyie-i zenbîl gibi
6. Kuçdum ol mûy-miyānı diyu lâf urdı raḳîb
 Belli yok şihḥati za'f uzre sözi ḳıl gibi
7. Ser Nemrûda ne kâr eyledi gör ey maḡrūr
 Peşşenûn nişîni hortum-ı ser-i fîl gibi
8. Gul-i rengîn-i mezāmîn ile SÂMÎ ḳaşdum
 Bu sekiz beyti bihiste yine temşîl gibi

E134b. H94b. P105b. R93b. V100b. Y93a.

LEHU

'128

v - v - v v - - v - v - v v -
 Me'fâ'ilün Fe'ilâtün Me'fâ'ilün Fe'ilün

1. Cebîn ki tâ'at ol tır-ra-i semansâyı
 Piyâle nûs-ı cûnûn ile 'aql-ı hod-râyı
2. Tekellüm eyleyüp ol şâhid-i sikeste-zebân
 Kemâl-i serm ile ma'v eyledi Mesîhâyı
3. Hemîşe zahm-hor tîğ-ı çeşm-i ma'hmûrum
 Riyâz-ı sînede seyr eyle verd-i ra'nâyı
4. Esîr-i kâfir-i zulf-i but-i hös-endâmün
 Ki sîfte dil ider Yûsuf u Zuleyhâyı
5. Hâzîz-i küh-ı melâmetde olduk âsûde
 Sipihre 'izzet için itmezüz temennâyı
6. Harîmi mey-kedede sîne-câk-ı dün gördüm
 Hücûm-ı keyf ile SÂMÎ-i mest ü rüsvâyı

E135a. H95a. P106a. R93b. V101a. Y93b.

LEHU

129

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilUn Fe'ilātUn Mefā'ilUn Fe'ilUn

1. Şahīfe-i raķam-ı haṭṭ-ı nev olunca yūzi
 Hesāb-ı naķd-ı eskūm o demde buldı yūzi
2. Cemen-sitān-ı melāḥatda nev-cerīde henūz
 Yeñiçeride bir āhū-nigeh ķul oĝlı ķuzı
3. Firāķ-ı būse-i la'1-i nemek- fesānuñ ile
 Mezāķ-ı dilde şarābuñ ne dadı var ne tuzı
4. Görince cām-ı lebūñ zāhid oldu pūr-guftār
 Cemādı nuṭķa getürdi anuñ laṭīf sözi
5. Deguldurāb ile la'1-i lebinde ey SĀMĪ
 O şāf guher-i pākīzenuñ göründi yūzi

E135a. H95a. P106a. R96a. V101a. Y93b.

LEHU

130.

-- v v -- v v -- v v --
 Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ilûn

1. Dil kim heves-i 'aşk ile ol dem yola dıſdı
 Gum-kerde reh-ivâdî-i hicrân ola dıſdı
2. Ceys-i haſı geldukde idup bende-nuvâzî
 Ol pâdiseh-i mulket-i 'isve kula dıſdı
3. Dun fikr-i ruhuñla taraf-ı gulsene vardum
 Bir âh-ı gulû-sûzı ile gul şola dıſdı
4. İzhâr ideyûm şandım o gul-ğonceye râzum
 Sebnem ile nergis iki cesmi dola dıſdı
- × 5. Âgûs-ı nigehten bile eylerdi teħâşî
 Gör bahtı raķîb ile o meh kıl kula dıſdı
6. Eskumle nihâl-ı kad.-ı yâre virduk şü
 Nâ-puhte iken mive-i vuşlat ola dıſdı
7. SÂMÎ o mehi hâle-i âgûsa cekince
 Ğayretle sipihr-i ħased-endûz ola dıſdı

E135b. H95a. P106a. R94a. V101a. Y94a.

LEHU

131

v - - - v - - - v - - - v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Cekup farṭ-ı hücum-ı guşṣa rāh-ı 'ayse sed şimdi
 Leb-i hamyāze-kāre ḥod-be-ḥod der-dest-i red şimdi
2. Şu'ünāt-ı havādiş hep meḥekk-pīrāy-ı vaḥdetdür
 Berāberdür yanında imtiyāz-ı nīg u bed şimdi
3. Metā'-ı kām-yābıçārsū-yı bī-niyāzīdür
 Mureccaḥdur libās-ı pādisāhīden nemed şimdi
4. Sevād-ı cem'-i erḳām-ı kerem bir 'aḳs-ı himmetdür
 Ḥisāb itdüm tehīdür cümleten sıfr-ı 'aded şimdi
5. Nigeh-senc-i teḥassūrdur ḥarīm-i bezm-i iḳbāle
 Mişāl-ı ḥalka-i biründür cesm-i ḥased şimdi
6. Olurken her keşide gerdis-i nazṣāreden evvel
 Kimūñ āgūs-ı zīb-i vaşlıdur ol serv-ı ḳad şimdi
7. Ḥarīdār-ı ḳumās-ı ma'rīfet nā-yābdur SĀMĪ
 Nefesde ḳaldı ancaḳ germī-i dād u sited şimdi

E135b. H95b. P106b. R94a. V101b. Y94a.

LEHÜ

132

v v - - v - v - v v -

Fe'ilâtUn Mefâ'ilUn Fe'ilUn

1. Intizâr eyledi helāk beni
Gel medet itme ğuşşa-nāk beni
2. Eyle ey pādisāh-ı milket-i nāz
Zîr-i pāyuñda hemcu hāk beni
3. Cesmuñe eyledükde nazẓāre
Nigehüñ itdi çāk çāk beni
4. Eyledi sırr-ı vahdete vākıf
لی فی جبتی سوان. beni
5. Eyle tesrîfün ile SÂMÎ'yi sād
Intizâr eyledi helāk beni

E136a. H96a. P107a. R94a. V102a. Y94b.

LEHÜ

133

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

1. Tecerrüd ile Mesîhā felek-nisest oldu
 Cihānda māl ile Kārūn gör ki pest oldu
2. Şun ol piyāleyi ey sākī-i haḳīkat kim
 Cihāniyān kemīn neşvesiyle mest oldu
3. Şanem şanem diyerek buldı sāhid-i taḥkīk
 O dem kūnişt-i mecāzide but-perest oldu
4. Revāmıdur ki nazārdan dısurduñ ey SÂMÎ
 Hezār pāre olup cām-ı dil-sikest oldu

E136a. H96a. P107a. R94b. V102a. Y94b.

LEHÜ

134

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1. Muttaşıldur menzil-i taḥkīke rāh-ı mevlevî
Meş'al-efrûz-ı Hudâdur sûz-ı âh-ı mevlevî
2. Bir yire gelmiş tecerrüd-pîşegân-ı 'aşk-ı Hâk
Mecma'-ı rûḥāniyândur ḥānḳāh-ı mevlevî
3. Peyk-i zerrîn tâc-ı sâhî kisver-i tecrîddür
Sâlik-i câpuk-rev-i şâhib-kulâh-ı mevlevî
4. Mulk-i istiğnâda sulṭân olduḡın telmîḥ ider
Deste nây alduḡça ḥalkâ keç-kulâh-ı mevlevî
5. Rûḥ-ı Mevlânâdan itse kesb-i rûḥ-ı Meşnevî
Kursî-i carḥ-ı berîndür cilve-gâh-ı mevlevî
6. Carḥ urub tennûre ile olsa ser-germ-i semâ'
Sûr-ı 'aşk ile tutar semse cebâh-ı mevlevî
7. Bî-def u nây u rebâb olmak iledür SÂMÎ'yâ
Hucresinde zuhd-i ḥusk ile günâh-ı mevlevî

E136a. H96a. P107a. R94b. V102a. Y94b.

LEHÜ

1351

v - - - v - - - v - - - v - - -

Mefā'īlun Mefā'īlun Mefā'īlun Mefā'īlun

1. O sūh-ı mevlevī hüsniyle resk-i āfitāb oldu
Tenūreyle derūn-ı hālede cūn māhtāb oldu
2. Görüp dil germ-i cevlan su'le-i cevvale-ves rüyın
Mişāl-ı müy-ı ātes-dīde vakf-ı pīc u tāb oldu
3. Semā' icre olinca hūn-fesān gül-berg-i ruhsārı
Zenahdān-ı laṭīfi sīse-i mevc-i gül-āb oldu
4. Ruḥı zīr-i kulehde sem'i fānūs-ı hayāl-ı āsā
Yanınca cān u dil pervāne-i pūr-sūz u tāb oldu
5. Tolasdı pāyına cūn tavḳ-ı kumrī riste-i enḫār
O serv-ı ḳad semā' itdükce dil pūr-ıstırāb oldu
6. Idāre itmede mestān-ı 'aşḳa sāḳī-i hūsni
Leb-i peymāne-i ceşm-i temāsāda sarāb oldu
7. Hemān fevvāre-i āb-ı hayāta döndi ey SĀMĪ
O dem ki gerden-i pāki 'arāḳ-rīz-i ḥicāb oldu

E 136b. H97b. P108b. R95b. V104a. Y96a.

LEHU

136.

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilû Fâ'ilün

1. Minā-yı cesm-i 'ibrete vaż' eyle lāleyi
 Seyr eyle bezm-i devlet-i devr-i piyāleyi
2. 'Ālem-nümā-yı her dü cihāndur bahārda
 Gör cām-ı dūr-bîn-i sarāb-ı dü sāleyi
3. Zaḥm-ı dili kanar ya aḳar eski dem-be-dem
 Rengīn ider hezār-dil ey ḡonce nāleyi
4. Mānend-i dāye acdı fem tıfl-ı ḡonceyi
 Ebr-i bahār itdi aḡız miski jāleyi
5. Acdıḳda ḡonce-i guli ustād-ı nev-bahār
 Şerḡ itdi ders-i bülbüle dā'ir risāleyi
6. Üsküfelerle cāme-i gul-rîz-bāf-ı nazm
 Nesc itdi SÂMÎ'yâ girân-ḳadr-i kâleyi

E136b. H96b. P107b. R94b. V102b. Y95a.

LEHU

137

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe' ilātūn Fe' ilātūn Fe' ilātūn Fe' ilūn

1. Bezm-i gülsende ki muṭrīb elini cenge ḳodı
 Nağmesin şavt-ı hezār ile bir āhenge ḳodı
2. Kārını sihr-i ḥalāl eyledi meṣṣaṭa-ı mey
 Gul gibiyāsemen-i 'ārızuñ renge ḳodı
3. Cıḳdı eskūm aradan şaf-be-şaf muĵgānum
 Reh-i nazẓārede bir biri ile cenge ḳodı
4. Ne bilür añlamayan rābıṭa-i vaḥdeti Ḥaḳ
 Sereri ahına mı yoḥsa reg-i senge ḳodı
5. SĀMĪ'yā fehmi idegör nes'e-i sırr-ı ezeli
 O nesāṭı meye ol ḥāleti kim benge ḳodı

El137a. H97a. P108a. R96b. V103a. Y95b.

LEHU

138

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fa'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Haṭ-ı siyâh-ı rûḥidil-rubâ yerin tutdı
 Husûfdan ki meh-i pur-ziyâ berin tutdı
2. Belurdi dîdeden 'aks - efgeni-i hûn-ı ciger
 'İzâr-ı yârda reng-i hayâ yerin tutdı
3. Hayâl-i zülfî âmed şud-ı nefes dilde
 Beride nâfe-semîm-i şabâ yerin tutdı
4. Gedâ-yı sâhî-nihâdum ki dâmen-i külehüm
 Serümde sâye-i per-i Humâ yerin tutdı
5. Ogüm-sürâğ-ı cünûnum ki reng-i hayrânı
 Ruḥ-ı delâlet-i Hızr-ı hevâ yerin tutdı

E137a. H96b. P107b. R96a. V102b. Y95a.

LEHU

139.

-- v - v - v v - - v - v -
 Mef'ûlû Fâ'ilâtû Mefâ'ilû Pâ'ilûn

1. Gördüm furûğ-ı hûsn ile bir aķ sâdeli
 Mihr-i seher-ves eyledi isrâķ sâdeli
2. Donmıs beyâz-ı sîsede bir kırmızı kuleh
 Olmıs o rûy-ı âl ne berrâķ sâdeli
3. Âgûşumı miyânına âh eylesem niţâķ
 İtdi o mâh tâķatumi tâķ sâdeli
4. Nâ-dîdedür gönûl bu açılmıs gul-i sefîd
 Gel gel sikâf-ı sîneye pek baķ sâdeli
5. SÂMÎ beyâz-ı şafhada ol sûh -ı sîm-ten
 İtdi zebân-ı kılķumi inţâķ sâdeli

E137b. H97a. P108a. R95a. V103a. Y95b.

LEHÜ

140

v - v - v v - - v - v - v v -
 Mefâ'ilün Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. O nahl-ı nasuñ olur pençe-i muhannası
 Yedi veren gulunuñ gonce-i muṭarrāsı
2. Baḳup sirisk. ile sīm-i şāka fūrūs itdum
 Reh-i niyāza nigāhumla bir şu dībāsı
3. N'ola libās-ı kemān-dār-ı āhum olsa sipāh
 Nisāne irmedi tīr-i heves budur yāsı
4. Gōñul seni göreli ğayra naḳar-pās olamaz
 Anuñcun āyīnesinde nigāh ider pāsı
5. Ḥayāl-i cesmuñ ile sürmedān-ı ḳalbinde
 Miṣāl-ı kuḥl ezilür 'āsıḳıñ suveydāsı
6. Raḥīḳ-i neş'e-i mināyı gösterür bī-reng
 Perīye sīsedür imā-yı cesm-i gūyāsı
7. Bu deñlu tesne-i 'aşḳı şuwardı ḥayrānum
 O ince belden iken āb-ı tīg-ı mecrāsı
8. Görince dil o siyeh ḥālı cāk miyānında
 Muḳa'ar-ı zāḳan-ı yāre dūşdi sevdāsı
9. Cū dūd-ı sem'a-i kāfūr SĀMĪ'yā yaḳısur
 O gerden üzre siyeh zulf-i 'anber-āsāsı

LEHU

141

- v - - v - - v - - v -
 Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilûn

1. Bâde kim revnağ-fezâ-yı sîsedür her kaṭresi
 Ğurre-i ruḥsâre-i endîsedür her kaṭresi
3. Durd-i nâcîzi cerâḥat-şûy-ı derd-i guşşadur
 Merhem-i zaḥm-ı dilîpür-rîsedür her kaṭresi
3. Cân-ı Ferhâdı o mey mest-i serendâz itdi kim
 Âb-dâr-ı cevherîser-sîsedür her kaṭresi
4. Ol ḥum-ı pür-feyzden . kim cür'a-nûs-ı ḥikmetuz
 Mâye-i 'aql-ı Felâṭûn-pîsedür her kaṭresi
5. Âteş-i seyyâle-ı 'aşk itdi SÂMÎ câna kâr
 Kim serârı sır-i sûz-ı pîsedür her kaṭresi

E.138a. H97b. P108b. R96b. V103b. Y95b.

LEHÜ

142

v v - - v v - - v v - - v v -
 Fe'ılâtün Fe'ılâtün Fe'ılâtün Fe'ılün

1. Kākül uftāde be-ḥāl olmış o āfet kopdı
 Fitne başıldı veli başka kıyāmet kopdı
2. Tise-i su'e-le-i āh ile o sengin dilden
 Hele bir pāre dil-i zārıma sefkat kopdı
3. Bād-ı āhum ayırup gınceleri sâhından
 Yuregi bûlbuluñ ey verd-i melâhat kopdı

138a, H97a. P108a. R96b. V103a. Y95b.

LEHÜ

143

v - - - v - - - v - - - v - - -
Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

1. Hudānuñ vaḥdet-i zātın 'ayān eyler zuhūrātı
Beli sāhid yeter e'n-nūr-ı semse kendi zerrātı
2. Başıretle nigāh it cümle esyā maḥv-ı nūr olmış
Ki 'aks-ı vechi zāhir gördüğüñ şanma ḥayālātı
3. Tecellīdür bu esyā cilve-gerdür nūr-ı vaḥdetden
Ki kudret gösterür bunlarla zāhirdür kemālātı
4. Hicāb-ı keşreti çekmiş cemāl-ı vaḥdete tā kim
Bu keşretten bağan ancak göre ol 'aks-i merrātı
5. Ne keşretten ne vaḥdetden her āyīne tesellī-vār
Velī senden murādı kulli gecmekdür murādātı

E.138b.

M U S A M M A T L A R

I
TERKİB-I BEND (x)

Mef'ûlu Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün
- - v v - - v v - - v v - -

1. Şûfî gibi zanıtme bizi şübha-be-destüz
Biz dāne-sūmār-ı guher-i 'ahd-ı Elestüz
2. Erbāb-ı riyānuñ serine cür'a-nişāruz
Peymāne-i sersār-ı mey-i 'aşk ile mestüz
3. Kūhlu'l-başaruz sāye gibi dīde-i mihre
Hāk-ı kadem-i ehl-i melāmetdeki pestüz
4. Ka'beyle şanem-hānede yek-reng-i sücūduz
Biz hān-kah-ı dildeki Allāh-perestüz
5. Bilmezse n'ola kadrūmuzi zāhid-i hod-bīn
Ol āyīneyüz kim kef-i jengīde sikestüz
6. Ser-gestelerüz dūr olalı menba'ımızdan
Seyl-āb-ı şahārī gibi bī-cāy-nisestüz
7. Gum-kerde sürāğ-ı reh-i hayrānī-i 'aşkuz
Hızır ile o vādīde ki biz dest-be-destüz
8. Sāgar be-kef-i meykede-i 'aşk-ı Hudāyız
Farq-ı feleke cür'a-fesān turfa-gedāyuz

(x). Cevrīye Nazīre H. "Sāmī peyrevlik idlip Rūhiye tanzīr eyledi, Kim bu terkīb-i bendi tahrīr eyledi" P. Terkīb-i Bend-i Bī-nazīr R,V,Y nüshalarında başlık yok

I. 4. Bu beyit V ve Y nüshalarında 5. beyit olarak yazılmış. 5. Bu beyit V ve Y nüshalarında 6. beyittir

II

1. Eyzāhid-i kışrī suhān-i da'vī-yi bāṭıl
Bī-zā'ika-i lubb-i kemālāt-ı efāzıl
2. Tā key olasın mūnkir-i erbāb-ı ḥaḳīḳat
İnkār-ı selefde idup īrād-ı delā'il
3. 'Ālim geçinup olmasın ehl-i kemālūñ
Geh zā'ika vu küfrine geh fıskına ḳā'il
4. Te'vīle tevaḳḳuf iden aḳvāl-ı kibārı
Zāhırde ḳoyup itmedesin bâṭını zā'il
5. Ḥar-mūhre-i inkārını ārāyis idinmis
Lā-yūfhem olan ḥayl-ı ḥarān-ı mütesāfil
6. Lāyık mı olup mu'tesif-i cādde-i taşdıḳ
Dūnbāle rev-i ṭab'uñ ola bi nīce cāhil
7. Ḥıfz itmek ile cerbeze-i felsefīyātı
Zānnetme ki olduñ reh-i taḥḳīḳde 'āḳıl
8. Bilduñ mi nedür mebde' ile semt-i me'ādı
'İlm añlama ey tīre-derūn naḳs-ı sevādı

2.Seletde (selette K.V. 3. Bu beyit V ve Y rûshalarında yoktur. 5. İnkārını (inkârını K.V. c. Mu'tesif: mu'tenifto. Cāhil: hā'il V.

III

1. Erbāb-ı suhūduñ süheni kesf-i hikēmdür
Maḳbūl-ı şanādīd-ısuḫan-dān-ı Umemdür
2. Endīşe-i hüccāb nihān-hāne-i esrār
Miftāḫ-ı tılsimāt-ı ma'ānī-i kıdemdür
3. Āyine-i ḳalbinde o rūsen-güherānuñ
Jeng-i enā'iyet eṣeri maḫz-ı 'ademdür
4. Yektā güher-i vaḫdete t̄alib olup anlar
Enhār gibi vāşıl-ı ser-i menzil-i yemdür
5. Şüretde gedāyān-ı nemed-pūs-ı melāmet
Ma'nide selāṭīn-i melik-ḫayl u ḫasemdür
6. İn'āmları baḫsis-i feyz-i ezelīdür
Anlar ḫulefā-yı rūsūl-ı pāk-siyemdür
7. 'Ādetleri hep bezl-i le'ālī-i ḫaḳīḳat
İhsānları gencīne-i enfās-ı himemdür
8. Gördükleri āşār-ı su'ūnāt-ı İlāhī
Seyr eylediler Ḥaḳḳı mezāhirde ke-mā-hī

IV

1. Gūs eyle merātibde nedür 'ilm-i ḫaḳīḳat
Erbāb-ı suhūd eylediler böyle rivāyet
2. Olmışdı o maḫbūb-ı serā-perde-i lā-reyb
İtlāk-ı nikāb-ı ḫarem-i ḡayb-ı ḫuviyyet

3. Bi'z-zāt idüp sive-i āgāz-ı ta'ayyün
Āyine-nümā oldı cemāl-ı ehādiyyet
4. Esmā vü şıfat ile zühūr eyledi a'yān
Çün itdi dıvüm mertebede cılve maḥabbet
5. Ervāḥ-ı vesā'itdeki . oldı mütecellī
Ta'yīn idemez anı ser-engüst-i isāret
6. Duşdukde merāyā-yı mişāliyyeye 'aksi
Şahrā-yı taḥayyülde görindi nıce şüret
7. Bu mertebeden şoḡra semāvāt-ı 'anāşır
İtdi şe mevālid ile tertīb-i sehādet
8. İnsān olup enmüzec-i gul zāt u şıfāta
Pes maḡhar-ı tām oldı bu cümle ḡazerāta

V

1. Oldı ḡaḡ-ı mecmū'a-i pīsāni-i insān
Ḥükm-i مملک الله على صورت رحمان
2. Baḡ dīde-i 'ibretle o āyine-i pāke
Olsun dir iseñ pertev-i taḡkīḡ nümāyān
3. 'Ārif iseñ ey ḡālib-i Ḥaḡ sen seni añla
Gencīne-i maḡfiye maḡaldur dil-i vīrān
4. Bil geldıḡıñı mülk-i vücūda ne içündür
Sa'y it olasın pādseh-i kisver-i 'irfān

5. Meftûhdur ebvâb-ı kerem iste Hudâdan
Olmağlığa zânû-zede-i şohbet-i pîrân
6. Şarf eyleme evkâtuñı bāzicevü lehve
Dīvâne gibi olma şakın şühre-i şıbyân
7. Ancak bu hevâ vü heves-i nefis ise maşşûd
Bu mādde müsterek oldu saña hayvân
8. Ref' eyle gūñulden hucub-ı zulmet u nūrı
Nazẓāre-i dīdāra degis Cennet u Hūrı

VI

1. 'Ārif iseñ ol perde-berendāz-ı hafāyā
Tā kim olasın mahrem-i halvet-geh-i ma'nā
2. Bir kerre nigāh eyle pes-i perde-i rāza
Ustād-i şūver-bāz olur ol demde hüveydā
3. Cūn kār-ı nihānī-i mesiyyet ola ma'lūm
Cekme ğam-ı imrūz ile endīse-i ferdā
4. Şıdk ile rızā-dāde-i takdīr-i Hudā ol
Virme halecār kalbūñe tedbīr ile aşlā
5. Seng atsa da kudek-menisān olma sikeste
Mecnūn-revīs ol 'āķil iseñ ey dil-i seydā
6. Āyīne gibi taşfīye-i levh-i derūn it
Tā saña keder virmeye nīg u bed-i dünyā

7. Yek-reng u mûsâvât gerekdür nazaruñda
Tevbîh-i 'adu dost-nevâzi-i ehibbâ
8. Mestâne-i ser-bâz-ıtarab-hâne-i cân ol
Mustağnî-i işret-gedö-i her dü cihân ol

VII

1. Sâķî şun o meyden ki ola neşvede tāk
Bir cām ile kıl def'-i humār dil-i ğam-nāk
2. Ol bāde ki nā-süste-ruh-ı gird-i riyāy
Minā gibi şābūn kef-i mevci ider pāk
3. Ol āteş-i seyyāle-i nāmūs-ı hired-sūz
Pā-māl kūn-i zūhd ü verā çü hāş u hāşāk
4. Ol bāde-i pūr-feyz ki geldükde hurūsa
Teh cür'ası hāk oldu habābı bu nuh eflāk
5. Sem'-i harem-efrūz dil-i tîre-nihādan
Bir kaṭresidur mişkal-ı āyîne-i idrāk
6. Ref' eyle bizi hākdan ey pîr-i harābāt
Kaldur bir ayağ ile yapıs destume bîbāk
7. Leb-tesnelerüz cām-ı mey-i 'aşka Kelîmūñ
Bu beytūñ idüp vird-i zebān-i dil-i şad cāk
8. Dil-beste-i sāzam u esîr-i mey-i nābam
Geh mevc-i sarābam u gehî tār-ı rubābam

VIII

1. Muṭrıb ele al nāy-ı pesendide-maḳālī
Germ eyle def-āsā dil-i berhem-zede-halī
2. Def-eyle meded. çubek-i şantūr ile dilden
Darb idup uşul ile ser-i şahş-ı melālī
3. Feyz-i nağam-i sāmi'a-sūziyla rebānuñ
Āteslere yak sine-i 'ussāk-ı cemālī
4. Te'sīrini inkār idemem nağme-i sāzuñ
Luṭf eyler iken cān u dile cezbe-i hālī
5. Nāy-ı sekerin nağme ider hoşka-i gūsı
Kandı kaşab-ı sukker-i hālāt ile mālī
6. Purdūr güher-i feyż ile şandūka-i tanbūr
Meyl-i dil-i 'ussāk deguldūr aña hālī
7. Mızrābda mı çübda mı mūda mı te'sīr
Zāhid bunı fehmi it ço yeter kıyl ile kālī
8. Caldum taşā ben sise-i nāmūs ile nengi
Muṭrıb kerem it sen daḫı çal barbaṭ u cengi

IX

1. Dil-beste-i giysū-yı ham-ender-ham-ı 'aşkam
Dīvāne-i zencir be-pāy-ı ğam-ı 'aşkam
2. Perverde-i āgūs-ı mevālid-ī solāse
Hayru'l-halef-i silsile-i ādem-i 'aşkam

VIII. 1. Ele al: al ele H,P,Y. Ele:-V. 7.Nāmūs ile nengi: şad tevbe va tengi: H,P,R,V,Y.

IX. 3. beyit ile 4. beyit H,P,R,V,Y nüshalarında yer degistirmistir.

3. Geh Vādī-i Eymen gehī Mūsī-i tecellī
Geh 'Isī-i mu'ciz-nefes-i Meryem-i 'aşkam
4. Biñ şūret ile zīb-i mecāli-i su'ūnam
Geh hūsn u gehī 'āşık u geh 'ālem-i 'aşkam
5. Geh pīr-i sipihruñ eline subḥa-i pervīn
Geh sāz-ı kef-i Zuhrede zīr bām-ı 'aşkam
6. Gāhī girih-i muşammat-ı ma'nāde nihānam
Geh cılve-geh-i sāḥa-i keyf u kem-i 'aşkam
7. Ma'na-yi basīṭ-i eṣer-ı kaf ile nūnam
Terkīb-i rūmūz-ı kelīmāt-ı fem-i 'aşkam
8. Mersūm-ı cūhūl u güher-i med'uvv-ı zulūmem
Maḥmil-keş-i ser-bāz-ı emānāt-ı 'ulūmem

X

1. Yā Rab kanı ol dem ki nihān idi bu ḥāne
Nūr-efgen olan vuşlat idi çeşm-i cihāne
2. Ağyār nihān yār nihān dil daḥı nā-būd
Ne resm, numāyān idi ne nām ü nişāne
3. Bir bezm idi o bezm-i şafā kim yoğ idi hiç
'Ussāka temāşā-yı cemāle bu bahāne
4. Pur-neşve idi cümlesi bir cām-ı şafādan
Hep bāde-i vahdet şunulardı dil u cāne

5. Keşret yoğ idi vahdet-i mahz idi bu 'ālem
İşbāt-ı vücūd itmege yir yok idi digerāne
6. Hep ğarkā-be-nūr-ı ahadiyyet idi esyā
Ma'dūm idi a'yānda temyīz-i miyāne
7. Ma'lūmā iken nūkte-i el'an ke-mā-kan
Şad hayf ki olduk yine pūr h'āb-ı fesāne
8. Dil-sifte-i hüsn-i ezel-i cesm-i sühūduz
Hayret-zede-i āyine bī-jeng-i vücūduz

XI

1. Ey nūr-dih-i hestī-i eflāk-ı 'anāşır
Feyyāz-ı vücūd-ı şüver-ārāy-ı mezāhir
2. Dānende-i her müşkiliser-beste-i icād
Bīnende-i esrār-ı hafāyā-yı zemā'ir
3. Bilmekde kemālātuñı pā-der-ğıl-ı hayret
'Akl-ı hukemā vü 'ulemā-yı mutebahhir
4. Pīs-i naẓar-ı 'aqla tamāşā-yı cemāle
Cekmekde izāfāt-ı neseb-i perde-i sātir
5. Ey mihr-i 'emā burqa'-ı ıtlāk-ı cemālūñ
Her zerrede pinhān yine her zerrede zāhir
6. Zātuñ k'ola ıtlāk-ı haqīkī ile muṭlak
Derk eylemede dil olur elbet mütehayyir

7. Bu maṭla'-ı rengīn ile bildürdi Bisātī
Hayret idügin ehl-i dile menzil-i āhır
8. Ey tîr-i ğametrā dil-i 'ussāk nisāne
Halkī be-tu mesğul u tu gā'ib-i ze-miyāne

XII

1. Dil mu'tekif-i gūşe-i ebrū-yı Muḥammed
Cām silsile der-i gerden-i ğiysūy-ı Muḥammed
2. Gül-berg-i ruḥı munşabıĝ-ı şubĝa-ı Raḥmān
Ezhār-ı ḥaĝāyıkda nihān bûy-ı Muḥammed
3. Tevhîd ider inlâk-ı İlâhî ile ta'elîm
Tûtî-i dile âyîne-i rûy-ı Muḥammed
4. Firdevs-i ḥaĝîkatde eb-i Âdem u Havvâ
Esyâ ise hep zâde-i yek-mûy-ı Muḥammed
5. Ey 'aşk hidâyet demidür 'asık-ı zâra
Dusdum yola göster neredür sûy-ı Muḥammed
6. Vâşıl olayum menzil-i maḥşûda meded kıl
Cismüm ideyüm fers-i reh-i kūy-ı Muḥammed
7. Şad 'aciz ile oldı dil-i mehcūr siyeh-kār
Bir bende-i nâcîz saña-ĝûy-ı Muḥammed
8. SÂMÎ nice yuz biñ şalâvat ola havâle
Ol rûḥ-ı serîfe dahı Eshâb ile Âle

XIII

1. İlestî-i mecâziyi nihân eyle İlâhî
Esrâr-ı hafâyâyı 'ayân eyle İlâhî
2. Mustagrağ-ı envâr-ı suhûd it dil-i zârı
Kesf-i hicâb-ı dîde-i cân eyle İlâhî
3. Maḥv eyle göñulden eṣer-i naḳs-ı sıvâyı
Ġayriyyeti bî-nâm u nişân eyle İlâhî
4. Kıl 'ayn-ı yakîn ile bizi vâkıf-ı esrâr
Ref'-i tutuk reyb u gumân eyle İlâhî
5. Bir pîre kul eyle beni kim zıll-ı Hudâdur
Maḥdûmumı ol şâhib-i sân eyle İlâhî
6. Ol mazhar-ı zâta dilümi eyle muḳâbil
Bir zerre iken mihr-i cihân eyle ya İlâhî
7. Mevc-i naẓar-ı luṭfı ile yemm-i cûduñ
Ḳalbüm güher-i cezbeğe ḳân eyle İlâhî
8. Luṭf it beni maḥcûb-ı vücûd eyleme yâ Rab
Nâ-maḥrem-i âṣâr-ı suhûd eyleme yâ Rab

E7b. H7a. P7a. R7a. V6b. Y7a.

II.

TERKİB- I BEND BERÂYI PÂDİŞÂH-I 'ÂLEM SULTÂN AHMED
HÂN-I SÂLIŞ (x)

Me'ûlû Fâ'ilâtu Me'â'ilû Fâ'ilûn

- - v - v - v v - - v - v -

I

1. Demdür ki eyleye kalem-i rastîn-şîfat
Seccâde-i şahîfede kad kâmetu's-salât
2. Demdür ki ide mahfil-i ser-levhada sücûd
Nûr-ı siyâha garķ ola halvet-geh-i devât
3. Demdür ki dâne-i nuķat-ı anberînden
Silk-i beyâna nazm ide tesbîh-i vâridât
4. Demdür ki cāk idüp yaķasın girye-nāk iken
Serh ide mâ-cerâ-yı dilin ol bihîn-sîmât
5. Allâhu Ekber ile menâr-ı benânda
Ser-germ-i zikr ola cû-hilâl-i sûtûde-zât
6. Esk ile dest-şûy-ı vuķu-yı niyâz olup
Her kaķresi isâle-i feyz ide cûn Fırât
7. Olduķca dūr-bîn be-kef nazra-i sünûd
Nezdik ola nigâhına semt-i muķayyebât
8. Picide-pây-ı liķa-yı husk-ı devât olup
Baķlanmaya o cāpuk-i şahrâ-rev-i nikât
9. Sâhîn gibi dū-mışra'ı beyti idüp cenâh
Böyle ide ma'âric-i da'vâta iltifât

(x). Terkîb-i Bend-i Mu'asser E. II nüshasında başlık yok. Mu'asser Terkîb-i Bend Berâyi Sultân Ahmed Hân-ı Sâliş P.

10. Yâ Rabb be-ḥaḳḳ-ı mâ-sadaḳ-ı Nûn ve'l-ḳalem
Manşûr ola o sâh-ı cihân-ı zafer-'alem

II

1. Bir seb kî dîdeden acılup perde-i ruḳûd
Mir'ât-ı dilde oldu 'ayân pertev-i şuhûd
2. Tesmîr-i sâḳ-ı himmet idup sâ'id-i ḥayâl
Şahrâ-yı ḳalbi gezdi ser-â-ser bîlâ-vücûd
3. İḳbâl idup mübessir-i ilhâm-ı îzîdi
İtdürdi cânı zirve-i taḥḳîḳe dek su'ûd
4. Nâ-gâh bir fezâ-yı vâsi' oldu âsikâr
Gürdüm ki şaf-keşîde turur bir nice cûnûd
5. Bu ceys-i bî-ḥad, ile bu vâdî nedür didüm
Didi ki ey ḥabîr-i mezâyâ-yı her nümûd
6. Cem'-i teveccühât ḳulûb-ı ricâl-i ḡayb
Dest-i 'inâyete ider imdâd içün vürûd
7. Taşdîḳ idup maḳâlîni sukrâne eyledüm
Pîsânî-i niyâzı furû-bürde-i sücûd
8. Sürdüm yüzüm zemîn-i 'ubûdiyyete o dem
Feryâd idup didüm ki eyâ Vâcibu'l-vücûd
9. Nüşâbe-i du'âmı be-nûr-ı nebî-yi seyf
Eyle resîde-i hedef-i târem-i kebûd
10. A'dâ-yı dîn u devlet olup münhezim müdâm
Ceys-ı muvaḥḥidîn ola nuşretüñe şad kâm

III

1. Ey nâzım-ı merâtib-i şaf-der-şaf,-ı nücûm
Revnağ-fezâ-yı âlem-i hestî âle'l-umûm
2. Merbûtdur sipeh-bûd-ı a'yan-ı ilmîne
Bu tih-i bî-kerânda olan lesker-i ulûm
3. Sensin iden bu 'arbede-gâh-ı hayâlde
Ezdâd-ı kâ'inâtı neberd-âver-i hücûm
4. Sîrîn u telh u âtes u âb u zalâm u nûr
Ceng uzredür cihânda cü şadânî vü gumûm
5. Bu köhne kâphâne-i nâ-ber-karârda
Hep böyledür vetîre-i dîrîne-i rûsûm
6. Her demde inqılâbdadur beyyîne eşba'în
Sukkân-ı hıttâ-ı Arab u merdümân-ı Rûm
7. Ey Hayy-ı bî-zevâl u Kâdir-i bilâ-mişâl
Destüñdedür taşarruf her mülk il merzûbûm
8. Senden niyâzumuz budur ey Fâtıru's-semâ
Mülk-i 'adû harâb ola cün âsiyân-ı-bûm
9. Dûd-ı siyâh-ıtop u tüfenk ile düsmeni
Eyle rimâd-ı dûzah-ı idbâr cün sümûm
10. Gâlib idüp 'adûsına Sultân Ahmedi
Artur hemîşe sevk-i dîn-i Muhammedi

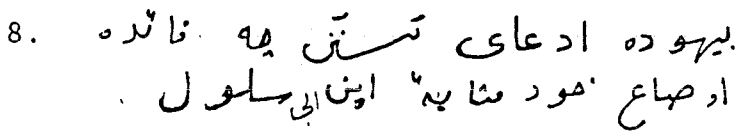
IV

1. Sultān-ı kām-rān u hudāvend-i bī-naẓīr
Dādār-i Cem-nişān u seh-i āsumān-serīr
2. Şāhib-kırān-ı ʿālem u hākān ced-be-ced
Sāhenseh-i müʿeyyed u lesker-kes-i dilīr
3. Ārāyis-i erīke-i cāh-ı şukūh kim
Cūn kūrbedūr vaķārına nisbetle nerre-sīr
4. Zıll-ı Hudā halīfe-i sultān-ı enbiyā
Ser-tāc-ı evliyā ʿālem-efrāz-ı dārūgīr
5. İcrā-yı āyet-i *كلم نى الفصاحى* idup
Āb-ı hayāt-tiġ u yerāʿayla nā-gūzīr
6. ʿAhdinde ol Sikender-i mülk-i ʿadāletuñ
Her sāl olur Hızır gibi nev-reste carh-ı pīr
7. Mīzāb-ı ʿadl u dād biri biri cūy-ı luṭf
Tiġ u qalemle eyleyüp ihsānını keşīr
8. Buldı tamām-ı ravzā-i dīn u düvel şūyın
Hakka kim oldu bāġ-ı serīʿat nümā-peḡīr
9. Deryā gibi cūyūsı da pūr-hurūs idup
Bād-i vezān-ı nuşretile Kādir u Nāşır
10. Hem-cūn nümāyis-i has u hār u habāb u kef
Aʿdāsı muẓmaḥil ola dāʾim ṭaraf ṭaraf

V

1. Yokdur nazîr . pâdisâh-ı kâm-rân olur
Şâh-râh-ı saltanatda aña hem-‘inân olur
2. Pîrâye-bahş-ı taht-ı âşâlet ki der-gehi
Mâlis-ger-i nevaşi-i gerdem-kesân olur
3. Mevrûşdur hilâfeti ecdâd-ı pâkdan
Kim her biri sehenseh-i sultân-nişân olur
4. Hâkân-ı Cîn u Han-ı Hıta Sâh-ı Hind u Sind
Hâk-ı rehinde sûde-cebîni hevân olur
5. Ol yekke-tâz-ı dest-i celâdet ki rehşinuñ
Sâysis gulâmı esref-i Afğâniyân olur
6. Nezd-i hîred-verân-ı ‘avâkıb-sinâsda
Bu da‘vî-i muhakkağumuz bî-gumân olur
7. Tâ rûz-ı hasr mazhar-ı tevfîk-ı Hâk tamâm
Sâhân-ı hânûvâde-i ‘Osmâniyân olur
8. Afğaniyân Emîri o bâgî-i bî-seref
Kulluk iderse yahsı ve illâ yamân olur
9. Kahr eyleyüp vücûdını Allâh-ı zu’ l-Celâl
Bağy itdugi icûn işi âh u fiğân olur
10. Ceksun kesef-mişâl serin ceyb-i hırkaya
Karısmasun şîârı kızıl-bas fırkaya

VI

1. Kendin ne zan ider o beyābān-nisīn-i ġavl
Bāġī vu t̡āġī oldıġın añmaz ebu'l-fuzūl
2. Eṭrāf-ı Kāndehārda mūr u meges gibi
Bulmaġla k̡and-ı maṭlaba bir iki ġun vuṣūl
3. Hālī k̡alup k̡alem-rev-i Irān nifāk ile
İtmekle İṣfahānı hemān merbīṭ-ı huyūl
4. Ol şūret uğrısı müteḳavvil dūrūġ-ġū
Seh-rāh-ı müstakīmden itmis iken ʿadūl
5. Taġlīṭ ile ġirīve-i baġy u fesād da
Dā'im muḍıllu d̡āll olurken miṣāl-ı ġūl
6. Halk-ı mīyān-ı rīs-i zākan cem'-i uḥteteyn
K'oldu si'ār-ı sirzime-i rafz-ı bī-uṣūl
7. Farṭ-ı teseyyū' ile evkār-ı şenī'ayı
Mesmū' iken tevātur ile itduġı kabūl
8.
9. Bāṭıl ola celāl-ı Hudā-yı ʿālim ile
Haḳ şūretinde eyledıġı cilve-i cūhūl
10. İste ġörür ne ġüne imis simdi ceng u ġarb
İrsāl-ı lesker itdi sehensāh-ı Sarḳ u Ġarb

VII

1. Her şūdan aḳd-ı leşkeri seyl-i vezān gibi
Cūs eylemekde mevc-i yem-i bī-kerān gibi
2. Me'mūlumuz budur ki esūp bād-ı luḳf-ı Hāḳ
Çok belgeler musahḥar olup İsfahān gibi
3. Olsa gerek zāmīme-i mülk-i şeh-i cihān
Ḳazvīn u Meshed u Ḳum Rey u Revān gibi
4. Fevc-i cūnūd-ı pāk-sūrūşān bu def'ada
Bī-sek hūcūm ider sipeh-i sūnniyān gibi
5. Zīrā ki ḳām'-ı raf'ā sehensān-ı 'ālemūn
Der-kārdur teveccūhi şāhib-ḳırān gibi
6. Ber-muktezā-yı fetvā-yı ser'-i Peyāmbert
Men'-i buḡāta himmeti sīr-i jeyān gibi
7. Olmaḳdadur müşārik tedbīri bā-ḥuşūş
Dāmād-ı bī-'adīli Hıdīv-ı cihān gibi
8. Ol şadr-ı bī-mu'ādil paşa-yı şāf-dil
Dustūr-ı 'āḳil Āşaf-ı devr-i zamān gibi
9. Ya'nī vekīl-i muḳlaḳ şadr-ı muvaffaḳ
Riştō ile Sikender-i kisver-sitān gibi
10. Tedbīrini muvāfıḳ-ı takrīr ide Hudā
Rusd u sedād u şıdḳ u ṭaviyyette dā'imā

VII. 1. Eylemekde: itmekde Y. vezān: revān H,P,V. 3. Revān: Irān E,R. / Ḳazvīn: Ğazvīn H,P,R. V,Y. 6. Ber: her P. /Peyām-beri: peyḡamberi H,P,R,V,Y. // Jeyān: ciyān H,P,V,Y. 8. Paşa-yı: Pādīşāh-ı H.

VIII

1. Yâ Rab be-nûr-ı pâk-ı cebîn-i Muḥammedî
Yâ Rab be-câr-yâr-ı güzîn-i Muḥammedî
2. Yâ Rab be-ism-i a^czam-ı zât be-remz-i Ḥayy
Yâ Rab be-naḳs-ı faṣṣ-ı nigîn-i Muḥammedî
3. Yâ Rab be-sırr-ı saltanat mefḥaru'l-rusûl
Yâ Rab be-sân-ı devlet u dîn-i Muḥammedî
4. Yâ Rab be-ḳadr-ı ref^c-i betûl u Ehl-i Beyt
Yâ Rab be-şıhr-ı cây-nisîn-i Muḥammedî
5. Yâ Rab be-feyz-i ḥikmet âyât-ı beyyînât
Yâ Rab be-ḥükm-i ser^c-i mübîn-i Muḥammedî
6. Yâ Rab be-ḥaḳḳ-ı leyale-i Mi^crâc u sidre-tâc
Yâ Rab be-sırr-ı ^cars-ı berîn-i Muḥammedî
7. Yâ Rab be-ders-hâne-i vâlâ-yı ḳurb-ı Ḥaḳ
Yâ Rab be-künh-i ^cilm-i yakîn-i Muḥammedî
8. Eyle ḳabûl SÂMÎ-i zâruḥ niyâzını
K'oldur kemîne ^cabd-ı ḥazîn-i Muḥammedî
9. Sultân-ı Ḥâdimu'l-Ḥaremeyni muzaffer it
Her ḳanda varsa ḥaşmını mahzûl u ebter it

E20b. H39a. P44b. R44a. V42b. Y39b.

III

MUSEDDES-İ'İYDIYYE BERĀYI HAZRET-I SULTĀN AHMED HĀN-I SĀLİS
(x)

Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

v - - - v - - - v - - - v - - -

I

1. Mu'în u yāveruñ her hâlde Rabb-ı mecîd olsun
Sipihr-i köhne-sâluñ devri ber-vefk-i Umîd olsun
2. Hemîse şab'-ı pâkuñ mazhar-ı sevķ-ı cedîd olsun
Gunün günden yig olsun 'ahd-ı ikbâluñ medîd olsun
3. Olup 'ıyduñ mübârek devlet u 'ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kâdr-ı sa'âdet her günüñ 'ıyd-ı sa'îd olsun

II

1. Furûğ-ı âfitâb oldukça pertev-bahs-ı kurş-ı mâh
Seb u rûz ola zâtuñ nûr-pâsı-ı burc-ı devlet-gâh
2. Cihân-efrûz-ı iclâl ola necm-i tâli'uñ her gâh
Müserref eyleye emşâl u emşâli ile Allâh
3. Olup 'ıyduñ mübârek devlet u 'ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kâdr-ı sa'âdet her günüñ 'ıyd-ı sa'îd olsun

III

1. Vucûduñ maḥz-ı hayr itmis cihâna Hazret-i Mevlâ
Velî-yini'met-i 'âlemsin ey sultân-ı mülk-ârâ
2. Çekildi hân-ı lutf u ber-vucûduñ dehre ser-tâ-pâ
N'ola halk olsa bu beyt = hezârân hamd ile gûyâ
3. Olup 'ıyduñ mübârek devlet u 'ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kâdr-ı sa'âdet her günüñ 'ıyd-ı sa'îd olsun

(x). Müseddes E. Müseddes İydiyyedür H. Müseddes İydiyye V.Y.

III. 1. 'Âlemsin: 'Âlemsüñ H,P,R,V,Y.

IV

1. İudâ eksûkligüñ göstermesün taht-ı mu‘allâdan
‘Adûyı mülküñ olsun mu‘mahîl etrâf u enhâdan
2. Budur şubh u mesâ ancak ricâmuz Hâk Te‘âlâdan
Maşûn itsün seni âzâr-ı cesm-i zahm-ı dünyâdan
3. Olup ‘ıyduñ mübârek devletü ‘ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kâdr-ı sa‘âdet her günüñ ‘ıyd-ı sa‘îd olsun

V

1. Eyâ sâhenseh-i şâhib-kırân sultân-ı heft-ıklîm
Ser-i ikbâlûñe sâyeste ancak efser u dîhîm
2. Olup sehler nihâde âsitânuñda ser-i teslîm
Sezâ bu nevc-e tebrîk itse ‘ıyduñ eyleyüp ta‘zîm
3. Olup ‘ıyduñ mübârek devletü ‘ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kâdr-ı sa‘âdet her günüñ ‘ıyd-ı sa‘îd olsun

VI

1. Tûlû‘-ı mâh-tâb-ı devletüñ halkı idüp mesrûr
Minârât u cevâmî‘ gibi eyler sevğ ile pür-nûr
2. Şafâdan fark olunmaz rûz-ı rûşenle... seb-i deycûr
Hemîse kisver-i ikbâlûñi Hâk eylesün ma‘mûr
3. Olup ‘ıyduñ mübârek devletü ‘ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kâdr-ı sa‘âdet her günüñ ‘ıyd-ı sa‘îd olsun

VII

1. Kederden şâf olup âyîne-i tab'-ı mûnevverle
Görulsun rûy-ı behcet dâ'mâ hûsn-i mükerrerle
2. 'Arûs-ı bahtuñ olsun cîlve-güster zîb u zîverle
Resîde olasın 'ömr-i tâbî'îye şafâlarla
3. Olup 'ıyduñ mubârek devlet u 'ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kâdr-ı sa'âdet her günüñ 'ıyd-ı sa'îd olsun

VIII

1. Vücûduñla şeref-yâb ola her dem mesned-i 'âlî
E'âlî olmasun dâmānuña yüz sürmeden hâlî
2. Hilâl-âsâ muşâr-ı bil-benân kıl 'abd-ı rû-mâli
Açılsun dergehuñde kullarınıñ bāb-ı ikbālî
3. Olup 'ıyduñ mubârek devlet u 'ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kâdr-ı sa'âdet her günüñ 'ıyd-ı sa'îd olsun

IX

1. Bi-ḥamdi'llāh zamānuñda cihānuñ halkı rāḥatda
Degül te'şîr-i yûmn-i himmetuñle kimse miḥnetde
2. Kemāl-i pîr idup Ḥaḳ taht-gāh-ı dîn u devletde
Ide vaktüñ guzer seh-zâdegānuñla meserretde
3. Olup 'ıyduñ mubârek devlet u 'ömrüñ mezîd olsun
Giceñ kâdr-ı sa'âdet her günüñ 'ıyd-ı sa'îd olsun

X

1. Olup SÂMÎ kuluñ tebrîk-i ʿıyd ile , senâ-hʿānuñ
Olur virdi duʿâ-yı imtidād-i sevket u sânuñ
2. Ider fers atlas-ı gerdūnı būs itdūkçe dāmānuñ
Bulend itdi ʿubūdiyyetle kadrin farṭ-i iḥsānuñ
3. Olup ʿıyduñ mubārek devlet u ʿömrüñ mezîd olsun
Giceñ kadr-ı saʿādet her günüñ ʿıyd-ı saʿîd olsun

E.19a. H19a. P19a. R17a. V18b. Y17b.

IV

TÂRİH-I CULÛS-I HÂZRET-I SULTÂN MAHMÛD HÂN (x)

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Mefâ'ilün Fe'ilâlün Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Hudâ-yı 'Azze ve Cell kudretin idüp izhâr
 'Ayâne çıkdı nuķûs-ı 'acibe-i esrâr
2. Be- vefķ-i hukm-i şu'unât-ı Hâlık-ı Cebbâr..
 Idince levha kalem şebt-kâr-ı leyl u nehâr
3. Sipihr-ı tākına târih-i sâl-i yümñ . âşâr
 یازلدی "ناعتبروا" ایله یا اولی الابصار

sene 1143

II

1. Surâdikât-ı nihân-hâne-i Kâzâ vu Kader
 Açıldı dest-i mesiyetle cunki ser-tâ-ser
2. Hafâdan aldı nümâyân hezâr naķs-ı 'iber
 Surûs-ı ğaybdan irdi cihâna böyle haber
3. Sipihr-ı tākına târih-i sâl-ı yümñ âşâr
 یازلدی "ناعتبروا" ایله یا اولی الابصار

sene 1143

(x). Târîh-i Culûs . Tercî'-i Dend E. Târîh-i Culûs-ı Hâzret-i Sultân Mahmûd
 Hân P.V.Y. Târîh-i Culûs-ı Sultân Mahmûd Hân R.

(xx) Haşr/2.

III

1. İden başîret ile levh-i 'ibret imkânı
İder müşâhede esrâr-ı 'ars-ı Rahmânı
2. Gel eyle sen dahı ey dîl nigâh-i im'ânı
Saña delîl yetişmez mi naşş-ı Kur'ânı
3. Sipihr . tâkına târîh-i sâl-i yûmn âşâr
يازلى "ناعتبروا ايله" يا اولى الابصار

sene 1143

IV

1. Zuhûr iden bu cedel-gehde böyle sûr u şağab
Cezâ-i seyyie ü su'-i hâlûndür hep
2. Tamâm-ı ğaflet ile geçmiş idi rûz ile seb
Bu âyet âdemi âgâh eylemez mi 'aceb
3. Sipihr . tâkına târîh-i sâl-i yûmn . âşâr
يازلى "ناعتبروا ايله" يا اولى الابصار

V

sene 1143

1. 'Amûd-ı Şubh gibi nûr-ı 'adl idüp rûsen
Sevâd-ı zulmet u ğam oldu mahv . 'âlemden
2. Kûlûbe virdi ziyâ âfitâb-ı re'y-i hasen
Geline vakt-ı perîşânî-i nücûm-i fiten
3. Sipihr . tâkına târîh-i sâl-i yûmn . âşâr
يازلى "ناعتبروا ايله" يا اولى الابصار

sene 1143

VI

1. Dem-i hilāfet-i Maḥmūd Hān-ı ‘ādıldür
Zamān-ı saltanat-ı pādisāh-ı ‘ākıldür
2. Seḥā vü cūdı ser-ā-pāy .. dehre sāmıldür
Culūs itdīgi sâ‘at ki sa‘d-ı kāmıldür
3. Sipihr-ı tākına tārīḥ-i sāl-i yūmn. āṣār
یا زلدی "ماعتبراً" ایله "یا اولی الابصار"

sene 1143

VII

1. O pādisāh-ı mu‘azzam ki kūrş-ı mihr u mehi
Sezādur itse felek tāc-ı peyk-i zer-külehi
2. Sa‘ādet ile kuşānduḡda sād idup sipehi
Miyāna tiḡ-ı muraşsa‘-nı tāk-ı pādişehi
3. Sipihr-ı tākına tārīḥ-i sāl-i yūmn. āṣār
یا زلدی "ماعتبراً" اید "یا اولی الابصار"

sene 1143

VIII

1. Kudūmı eyleyüp āfāḡı ḥürrem u ḥandān
Du‘ā-yı devletini ‘ālem itdi vird-i zebān
2. Pür oldı velvele-i kus-i sevkēt ile cihān
Cāk-ı āsumāna irişdi şadā-yı merdūmiyān
3. Sipihr-ı tākına tārīḥ-i sāl-i yūmn. āṣār
یا زلدی "ماعتبراً" ایله "یا اولی الابصار"

sene 1143

IX

1. Odur halīfe-i Hakk muktedā-yı devlet u dīn
Murādı uzre dōne dā'imā bu carh-ı berīn
2. Vücūdın eyleyüp āfātdan maşūn u emīn
Mu'ammer eyleye Hallāk-ı āsumān u zemīn
3. Sipihr . tāķına tārīh-i sāl-i yūmn āşār
يازلى "ناعتبر" ايله "يا اولى الابصار"

sene 1143

X

1. Sene hışabına bu āyet-i bedī' u celīl
Tevāfuk itdāgi Sāmī yeter evvel delīl
2. Kim ol hıdīv-ı cihān-bān-ı bi-sebih u 'adīl
Olur her iste muvaffak be-Hakk-ı zāt-ı Celīl
3. Sipihr . tāķına tārīh-i sāl-i yūmn āşār
يازلى "ناعتبر" ايله "يا اولى الابصار"

sene 1143

XI

1. Cihānuñ ol ki seh-i ma'celet-si'ārıdur
Culūs-ı pākine tārīh zıll-ı Bārīdur
2. Mülūk-i dehrüñ o ser-tāc-ı iftiḥārıdur
Vücūdı Āyet-i Kübrā-yı girdigārıdur
3. Sipihr . tāķına tārīh-i sāl-i yūmn āşār
يازلى "ناعتبر" ايله "يا اولى الابصار"
يازلى "ناعتبر" ايله "يا اولى الابصار"

E99a. H64a. P73a. R64b. V71b. Y65b.

sene 1143

MESNEVİLER

I

MEŞNEVÎ DER-TEVBÎH-I BİLYÖS-I KUFFÂR-I VENEDİK.

Mef'ûlu Mefâ'ilün Fe'ûlun

- - v v - v - v - -

1. Âmâc-ı nisân-sehîm-i aḥbâr
Mevzûn-rev-i sâh-râh-ı âşâr

Serdâr-ı ketîbe-rân-ı ta'bîr
Râyet-kes-i merzbûm-ı takrîr

Messâḥa-i cîre-dest-i tedkîk
Her heft-nümâ-yı rûy-ı taḥkîk

Miftâḥ-ı der-i suḡûr-ı i'câz
Gencîne-kusây-ı mahzen-i râz

5. Ser-nâme-nlivîs-i vaḡ'a-nâme
Ustâd-ı maḡâl ya'nî ḥâme

Bu nev'e ider be-sart-ı işbât
Aḥbâr-ı veḡâyi'-i futûḥât

Olmısdı bu köhne levḥ-i ḡabrâ
Kec-naḡs-ı mişâl-ı ḥaḡḡ-ı tersâ

Bulmısdı niḡâm mülk u millet
Cun buḡalemûn hezâr-şûret

Dukkance-i irtisâ-kusâda
Hep dâd u sited ḥilâf-ı'âde

(x) Menkıbe E. II nüshasında bu mesnevi yoktur. Der-Tevbîh-i Balyoz ez-venedik bâ-Muḡâyir-i ḡulḥ R. V nüshasında başlık yok. Hikâye-i Keferi Balyoz Y.

I. 1. Âşâr: Âmâl R. 3. Heft: sır R. 4. Suḡûr: nu'ût P, luḡûz P. 8. Millet: devlet V,P,Y.

10. Is bilmenüñ adı celb-i emvāl
Taḥrīb-i beled vuḳūf-ı aḥvāl
- .. Erbāb-ı düvel o vaḳt-ı pür-sūr
Ġāret-ger-i ḥānumān-ı maḡdūr
- Ser-cūs-ı nifāk olup derūnlar
Yıḳmısdı binā-yı dīni dūnlar
- Nā-yāb idi kār-ı ḥayra niyyet
Vaz'e u ḥareket berāyı rüsvet
- Olmısdı sikeste kilik-i tedbīr
Semsīr ise der-niyām-ı te'ḥīr
15. Ser-cümle ahālī- i bed-endīs
Heḫ şūret-i ḥaḳda kār der-pīş
- Kimisi hevā-yı nefse maḡlūb
İtmis kimi 'ālemi pür-āsūb
- Kimisi şafā-yı yek-demīne
Eylerdi telef nīçe ḥazīne
- Kimi mey-i naḥvetle bī-ḥūs
Pīs u pesin eylemis ferāmūs
- Kimi olup iddiḥāra mā'il
İtmekde hezār fikr-i bāṭıl
20. Her birisinin sulūk-ı rāhı
Bīrūn-ı serāyic-i ilāhī

Ne hıfz-ı memâlik u râ'ıyyet
Ne ğayret-i dîn ne cûd-ı hamıyyet

Kalmısdı bu 'arşa-gâh hâlî
Mânende-i kişt-i husk-sâlî

Ma'dûm idi hayr-h^vâh-ı devlet
Yoğ idi şıyânet u hırâset

Duzdân-ı atı oynagıyđı her sū
İtmisdi gülū 'adū-yı : bed-rū

25. Etrâfa idüp hücûm kuffâr
Her sâl olurdu ceng u peygâr

Diller tutulup gelürdi ahhâr
Devlet yine söylesürdi her bâr

Her gün bu sipihr-i nâ-be-sâmân
Bir güne meşaff idüp nümâyân

Mevc-âver-i herc ü merc idi dehr
Ekdâr ile çalkunurdu her sehr

Sûzis-figen-i cihân iken ber
Yem bulmıs idi sükûn ser-â-ser

30. Berreydi tedârik-i mühimmât
Metrûk idi sūy-ı baħr bi'z-zât

Ecnâd-ı muvaħhidîn-i Islâm
Etrâfa idüp sitâb u akdâm

Kuffār ile bir de ceng-cūyān
Seyyāf-ı cedeldi sīne-kapān

Gerçi olunurdu sāl-be-sāl
Her cānibe fevc-i leşker irsāl

. Āvāz-ı neberd irmez idi
Baḥruñ kulağına girmez idi

35. Tenha kalıcak fezā-yı deryā
Cūs itdi Fireng ḥudʿa-peymā

. Dūzdāna kemīn ile ḥafādan
Bas gösterür oldı her yaḳadan

. Gördi Venedikliyān-ı maḳhūr
Ḥālīce bu lūcce-geh-ī pūr-sūr

. Sukkān-ı ḥayl be-dest-i ʿudvān
Cūşış-geh-i dilden itdi tuḡyān

. Geh baḥra gehi ḳaraya çıḳdı
Sevdāya dūşup hevāya çıḳdı

40. Gāhī pūşūlası yemde sasdı
Emvāc-ı belā başından asdı

Gāh cūrʿet idüp zuhūr iderdi
Eknāf-ı Cezāʿire giderdi

El-ḳışşā bu gūne iken eyyām
Fırşat bulup ol gurūh-ı bed-nām

Ğažb itdi Cezīre-i Mōrāy
Dāl itdi cebānlığa burāy

Sa'y itdi nice sūhūr u a'vām
Oldı gūcile o mülk aña rām

45. Bir böyle sevāda oldı mālīk
Ol cādde-i hilāf-ı sālīk

Bir kaç sene oldı anda sākīn
Hileyle o sārīk-ı safāyīn

Tārīh cū bin yüz on bir oldı
Evzā'-ı felek muğāyir oldı

Şulha yeniden olundı ta'ķīd
Bā-re'y-ī karatīb-i şanādīd

Nemçe Lēh ü Moskov ile yekser
Olundı muşāleha berāber

50. Itdi mütevessīlān efrene
Tecdīd-i mu'āhedāt bī-rene

Olduğda murahhaşān-ı a'dā
Hāk-ī der-i devlete cebīn-sā

İtdiler o demde 'özü-t'āhī
Cürüm-i Venedik için ke-mā-hī

Şad-gūne recā hezār-minnet
Şulhını kabūl itdi devlet

Bu lüfî unıtdı şoñra hıñzır
Rûbeh-menîs ol muhîl-i şerîr

55. 'Azm itdi girive-i hilâfa
Dusdi giderek bu ihtilâfa

. Şandı bu zamân 'adl-ı pâki
Ol vakte mûsâbih u muhâki

. Bu demdür o dem ki lüfî-ı Bârî
Mevzûn-revis itdi rûzgârı

. Dolab-ı sipihî-i keç-devâ'ir
Buldi şuyını bu fakķ-ı hâşır

. Hall oldu 'uñûdı mu'cîlâtun
Kestf oldu ğamûz-ı mûskilâtun

60. Şaf-bend-i nizâm olup bu; nüh-tāk
Yek-dest-i tevâfuķ oldu âfāk

. Ağrâz-ı hevâ-yı nefis nâ-bud
İtyân-ı hûķûķ-ı naş mevcûd

Her kârdâ mu'leber taharri
İnşâf pür itdi berr u bahrı

İlmekde 'adâlet nev-â-nev
Tekmîl-i refâh her kalem-rev

Endâz u seref kesîde-dâmân
İhsân u kerem hezâr-şad men

65. Güm-kerde reh tesāmūh ef'āl
Maḥmil-kes-i inbisāt-ı āmāl

‘Adlūñ yapılup kühen bināsı
Nās oldu rūsūm-ı cev̄r nāsı

İnşāf budur sehān-ı eslāf
Hic görmedi böyle vaqt inşāf

Budur dem-i pādīshāh-ı ‘ādil
‘Ahd-ı seh-i kām-rān-ı ‘āqıl

Bu devrdür ol zamān-ı hurrem
Nā-dīde-i çeşm-i pīr-i ‘ālem

70. Hengām-ı hıdīv-ı heft-kisver
Dādar yegāne-i muzaffer

Sāhenseh-i mülk-i kām-rānı
Rāḥat-dih̄ tab‘-ı ins ü cānı

‘Aşrında memālik ü ra‘iyyet
Āsūde-nisīn-i emn ü rāḥat

Maḥv oldu rūsūm-ı zulm-ı ‘ādī
Dünyāları tutdı ‘adl ü dādı

Dārende-i t̄ac u taht-ı sermed
Bü'l-feth-i zamān Hān . Ahmed

75. Iskender-i hürde-bīn-i teftīs
Şāḥib h̄red u ‘adālet-endīs

Her demde mu'îni Hazret-i Hak
Her hâlde kârı hayra mulhak

Tevfik-ı Hudâ refik-i hâli
Hem-hulk-ı Muhammedî hisâli

A'mâl-ı sultûdesine had yok
Birini beyâna 'aczümuz çok

Yetmez mi bu fi'l-i hak-pesendi
Dâmâd idüp Âşafını kendi

80. Kâfî bu delîl müdde'âya
Besdür bu netîce aşdıkâya

Eyler bu mukaddemât-ı mucmel
Intâc me'âl-ı sekl-i evvel

Maqbûlî ola bu şadr-ı âgâh
Dinmez mi bu tab'a bâreke'llâh

Bir pādsehe degul muyesser
Bu böyle vezir-i pāk- gevher

'Allāme-i zu-funūn-ı devrân
Yektā-rev-i sâh-râh-ı iykân

85. Sultân-ı Cihāna şadr lâyıķ
Hem-mesreb ü hem-dil ü muvâfık

Ol verd-i hadîķa-i sa'âdet
Bu guldeki nukhet-i leṭâfet

Biri felek-i kemāle hürsîd
Biri meh-i pür-forûğ-ı te'yîd

Biri birinüñ karîn-i hâlî
Mânende-i Ferķadeyn-i 'ālî

Halk olalı olmamışdı kevneyn
Bunuñ gibi bir kıran-ı sa'deyn

90. تا کی خن از من یا بیم
مادر رقصه شد آ بیم

Ol sirzime-i la'în-i isrâk
Cumhûr-ı değâl-si'âr-ı nâ-pâk

Murdâr nihâd bed siristân
Aheâr kinîst-î küfr ü toğyân

Hayret-zedegân-ı ye's ü hirmân
Kârûre- sünenât-ı 'udvân

Hâr u has-ı mevce-i rezîlet
Pâmâl-ı kitâbet-i bezîmet

95. Kendîde-fem-i kelâm-ı nâ-hâk
Cirkâbe-fesân küfr-i muṭlak

Dîrîne huşûm-ı devlet ü dîn
Sâyeste-i şad-belâ-yı nefrîn

Yek-reng-i vifâk olan cemâhîr
Bâ-hem-sere cün kâîk hînzîr

Devri ise ke's-şabî fi'l-mehd
Maşdüka-i hālî nâkızu'l-ahd

Bed-siret u bed-nihād u bed-rūy
Bed-kār u bed-ictimā' u bed-hūy

100. Mānend-i büt-i kerih sūret
Mevzū'-ı kinise-i nuḡūset

Nā-dān-ı teb-āzminde-kirdār
Bī-tecrübe-i netice-i kār

Kejdüm-menisân-ı zehr-der-nîş
Ya'nî Venedik-i mefsedet-kîş

Cün eyledi nağz-ı ahd ü mîşâk
Sûr u şegâbile teldi âfâk

Biñ mekr ü firîb hîle-âmîz
Sād-kizb u durûğ fitne-engîz

105. Yoğ idi şebāt 'ahd u peymân
Kavlinde balıklar idi her ân

Kurduğı ağa balıkcı kâfir
Kendisi fütâde oldu âhır

Her dem idüp âstî-i pey-rû-puş
Olmısdı yem-i fesâdı pür-cûs

Deryâda görünce bir sefine
Gâret-ger olurdu müslimîne

Sevdā-ger olan gürûh-ı Islām
Mālıyla esîr olurdu nā-kām

110. Bulmuşdı taşalluṭı nihāyet
Hırsızlığı itmiş idi ‘ādet

Âhır tutulıp nuhufte kārı
Kesf oldu desāyis-i serārı

El-ḥāşıl idüp nîce cerāyim
İnkâr ile kurtulurdu dā'im

Aḫvāline vākıf oldu nā-gāh
Dustūr-ı daḳīka-dān u āgāh

Ḳaşd eyleyüp aḫz-ı intikāma
Dest urdu ḫusām-ı intizāma

115. Bir rûz-ı laṭîf-i dil-güşada
Bir vakt-ı sa'âdet-i ihtivāda

Şadrü'l-vüzerā vekîl-i muṭlaḳ
Ḥallāl-ı rumûz-ı sırr-ı muḳlaḳ

Dānende-i mûskilât-ı aḫkām
Bînende-i mâverā-yı ecrām

‘Unvân-ı sükûhet u vakārı
Lerzîş-dih-i şîr-i kûh-sārı

Hükmine nifāz ser-efgende
İdrâkine saḫş-ı ‘ilm bende

120. Devletle idüp perende-ārām
Ustāda piyāde rūya hūddām
121. Bu hasmet ü bu celādetle
Bu cevdet ü bu mehabetle
122. Oldı o yegāne-i şadāret
Ārāyis-i mesned-i hūkūmet
123. Fermānı bu yüzden oldı şādır
A^eda ola pīs-gāha hāzır
124. Mazhar ola . . let-i tūfūha
Bilyos gele mevķıf-ı hūzūra
125. İrsāl olunup bir iki serheng
Geldi Venedikliyān-ı bī-neng
126. Bilyos dinilen o fitne kāmı
Cāsūs-ı haber bir nihānı
127. Bildi neye uğradığın ammā
Virürdi ümmīd aña tēsellā
128. Cün teb-zede mūrte^eis vücūdı
Hem-reng-i hazān idi nümūdı
129. Her bir bün-i mūyıdı . . çekīde
Sīm-āb-ı şarak cū esk-i dīde
130. Cün mekne-i kinise ol nış
Dik dik olup oldı kalbi pūr-ııs

Cihre Ğalaṭa şanāyi'-inden
Bir şūret-i bed-numā-yı bī-ten

Pür-bīm u hīrās olup sitāde
Geh kâ'im olurdı geh fütāde

Mecnūn gibi hālṭ iderdi sözde
Āşār-ı edeb yoğ idi yūzde

Hic gördiği yok bu gūne hālet
Maḥv itdi vūcūdın mehābet

135. Kālbi nice olsun ārāmide
Çūn kâred be-üstühvān reside

Dil ceyneyerek çū hūk-ı kūh-hvār
Murdār idi üstühvān-ı güftār

Bir yire getürdiler ki pestī
İtmisdi sipihri zīr-i destī

Bir meclis idi kim ibn-i 'Ubād
Sāyān olsa 'abd-i mūnḳād

İrisdi hāzīz-i āsumāne
Belki sēr-i sidreye semā ne

140. Pīrāyesi 'ilm u faẓl u hikmet
Ārāyis-i fehm u 'aql u himmet

Şadrında nigīn Cenāb-ı Āşaf
Etbā'-ı kirām tururđı şaf şaf

142. Cün geldi hużūr-ı pür-kemāle
Resk eyler idi zebānı lāle
143. Te'sīr-i sevād-ı küfr ü inkār
Oldı aña sürme-rīz-i gıftār
144. Cün sabķasın aldı geldi rû-pest
Deryûze-ger idi kâse der-dest
145. Ol şadı-ı şudūr-ı bî-müdānî
Ol mazhar-ı sır kerem kânı
146. Mifzāl-ı Ebû 'Alî-fetānet
Hayrū'l-halefî seh-i velāyet
147. Uslûb-ı hakīm üzre evvel
Tevcîh^î hıtāb idüp tezelliül
148. Didî kî eyā gürûh-ı nâcîz
Ey lâyıķ-ı zahm-ı tîğ-ı ser-tîz
149. Zan eylemeñüz ki ola maķbûl
Bir şûret ile recâ vü mes'ûl
150. Bî-hûde taşaddî-i maķālât
Ma'nâyı müfîd olur mı heyhât
151. Ma'lûmñuz olsun ey hüd-ārâ
Yokdur söze ihtimāl işğa
152. Bi'l-cümle bilindi mâcerâñuz
Deryâdaki vaż'-ı nâ-be-câñuz

Zāhir olıcak nuhufte-aḥvāl
Mümkin midür istimā'-ı aḳvāl

. Min ba'd ḳabūl olur mı ā'zār
Inkāra mecāl ḳor mı iḳrār

155. Yād eylemeñüz güzeste 'ahdi
Bī-şubhe budur zamān-ı Mehdī

. Bu vaḳte ḳıyās olur mı eslāf
Beñzer mi ğadīre ḳulzum-ı şāf

. Guncisk ile bir olur mı şāhbāz
Sīre nice kūrbe ola dem-sāz

. Mihr eyleyicek zuhūr olur güm
Dāmān-ı hafāda sem'-i encüm

. Olmaz hazefe guher ḳıyāsı
Yokdur meh-i şibhe zer-mesası

160. Beñzer mi ya Ḥaḳḳa merd-i mübīn
Sālūse yāḥūd velī-i kāmīl

Insān egerci cümle yeksān
Yüz biñde birisi kāmīl insān

Āḥır iderek o güm-rehāne
Şad serzeniş-i hūner-verāne

İtdi o ḥakīm ḥikmet-āyīn
Naḳzine iḳāmet-i berāhin

Semsîr-i edille-i hıttâbı
 Kât' eyledi gerden-i cevâbı

165. İlzâm becâ-zîy-i 'adûya
 Sed çekdi zebân-ı güft-û -güyâ

Oldı o cebîn be-hâk-ı hasyet
 Leb-h'âr-ı te'ssuf-i nedâmet

Pür-pîç u ham oldı kalb-i tengi
 Mânende-i perçem-i Frengî

Eydî-i füsûs itdi taşfîk
 Ucdı reme-i hamâm-ı tevfîk

İtdi o gayûr-ı mesned-i dâd
 Ol fırka-ı sūmı t'ard u ib'âd

170. Emr eyledi tâ ki ola maḥbûs
 Bilyôs ile ol gurûh-ı menḥûs

E32a. P116b. R100a. Y103b.

II
MENKABE-I TUBBA^c (x)

Fe'iliātün Fe'iliātün Fe'iliün
v v - - v v - - v v -

1. Eyleyüp serh-i Buhārīde 'ayān
'Aynī-i fāzıl ider böyle beyān

Olmuş idi seh-i iklīm-i Yemen
Tubb^c-i şāf-dil u pāk-beden

Olup tūbā^c ile esyā^cı kesīr
Nām-ı Tubba^cle olundu tevķīr

Şoñra kim olsa o mülke sultān
Aña 'abb^c didiler hāķ-ı cihān

5. Ba'zılar aña nebīdür didiler
Bulmadı līk tahāķķuk bu haber

İtdiler hātm-ı rūsūldan zīrā
Şihhatin bu haberün istinbā

Bilmezem diyü idüp hūsn-i hiṭāb
Virdi aşhāba sa'ādetle cevāb

Bin sene evvel idi bi'selden
Oldı īmān ile kalbi rūşen

- . Kavme teklīf idicek Islāmı
Red idüp bilmediler ikrāmı

(x) II ve Y de bu mesnevi yoktur. Pādīşāh-ı Yemen der-Evṣāl-ı Melike-i Tūbbā^c Tamāz olmanışdur
P. V ve Y nüshalarında başlık yoktur.

... 5. tahāķķuk: tahāķ V.Y.

Dā'ima hāzır idi rātibe-cū
Hidmetinde yüz otuz biñ atlu

Hem dahı pīs-rev olmuşdı aña
Cumleden başka onuç biñ eulemā

Ne yire eylese tahrik-i rikāb
Bile eyler idi eazm u sitāb

Gest-i aqtā'-ı bilād eyler idi
Purşis-i hāl-i 'ibād eyler idi

25. Cust u cūda idi her eṭrāfı
Tā're 'āyāya ide inşāfı

İtdi cūn ber nasak tarz-ı kadīm
Kaşd-ı gul-gest-i reh-i her iklīm

Eyledi seyr iderek şubh ile sām
Mekkenüñ sâhasına darb-ı hıyām

Kavm-i sehr itmeyicek istikbāl
Gâzaba geldi o şâhib-i iqbāl

Eyledi vesvese-i dīv-i macmū
Aña ilkā-yı hayālāt--ı vahīm

30. Kalbine geldi bu niyyet bî-bāk
Beyti tahrib ide ehlin ihlāk

Nāgehān esdi nesīm-i cillet
Hâşıl oldu aña zâf-ı niyyet

Bağteten ‘ārīza-i tākāt-gāh
Kāmeti şihhatini itdi du-tāh

‘Uzv-ı ‘uzv-ı bedeni süst oldu
Hāne-i kalbi kederle tıldı

Müteferrik olup eczā-yı beden
Murte‘is oldu ser-ā-pa beden

35. İtdi bu zelzele-i şū‘ı mizāc
Gurfe-i cismini vakf-ı tārāc

Tār u mār oldu havās-ı hamsi
Bilmedi nerm ile saht lemsi

Nereden geldüğünü itmedi derk
Aña az kalmıs idi irise merk

Niyyeti hayra gerek insānuñ
Olmaya . masharası seytānuñ

39. Mū‘minuñ niyyeti a‘mālinden
Hayrdur didi resūl-i zū‘l-men

Niyyet-i pākīdūr ehl-i hālūñ
‘İllet-i gā‘ıyesi a‘mālūñ

Oldı mesrūt-ı şurūt-ı niyyāt
Şavm ile Hacc u şalāt ile zekāt

‘Aksi de böyledür olmaz maqbūl
Niyyete olsa ‘amel nā-mevşūl

Kim ki temyîz ider ol dergâhı
İrisür aña belâ nâgâhı

Beyt-i Hâkdur o revâk-ı pür-nûr
Tâklar menkabe-i ebrû-yı hûr

45. Devrine şehper-i Cibrîl — nıttâk
‘Ars ile olsa n'ola tâtâk-be-tâtâk

Oldı eîrâf-ı harîminde kıbâb
Kulzum-ı rahmet-i Rahmâna hîbâb

Kuhl-ves hâki virür dîdeye zeyn
Hacerü'l-Esvedi ekhâlu'l-‘ayn

O siyeh hâme-i müşg . âşârı
Zulf-i hûr anuñ olur hem-târı

Cesme-i mihriñ olaydı âbı
Benzedürdüm aña zer . mîz-âbı

50. Ka‘bedür hâl-ı ruh-efnûz-ı melek
Nokta-i merkez-i pergâr-ı felek

Zemzemin eyledi Feyyâz-ı Kadîr
Dür-i beyzâ-yı Cinândan takâtîr

Kaîresi âb-ı ruh-ı her Hâcı
Kevgere hânde ider emvâcı

‘Arafâtıdur anuñ tûde-i râh
Reh-nümâ-yı ‘urefâ-yı bi'llâh

Nağd-ı 'iṣyāna virtüp anda revāc
Tuhfe-i mağfîret olur huccāc

55. Mervenuñ sa'ıyı Şafā-yı cāvîd
'Umrenuñ zevkî ider 'ömri mezîd

Pür-seref olsa n'ola hacr-i 'azîm
K'oldılar cāy-geh-i İbrahîm

Oldı mānend-i cemāl-ı maḥbûb
Dāhil-i halka-i āgûs-ı kulûb

İremez vaşlına her perde-bîrûn
Tā'ifîdur anuñ eşhâb-ı derûn

Sân-ı beyt oldı egerci erfa'
Mu'minuñ kalbidür andan evsa'

60. Kaşd-ı hedmi sebep-i zillet ola
Keşr-i kalb eylemenuñ hâli n'ola

.. Kalb kim âyîne-i vahdetdür
Mazhar-ı sırr-ı ulûhiyyetdür

.. Kalbi maşnû'-ı yed-i kudret bil
'Anberîn hâl-ı ruh-ı fiṭrat bil

.. Yoğ idi ka'beden âşâr-ı nuḳûs
Kalb-i âdem idi mescûd-ı sūrûs

.. Hâciyân gerçi anuñ 'ussâkı
Ka'be erbâb-ı diluñ mustâkı

65. Zinhār 'āqıl iseñ eyle hāzer
İtmeden keşr-i dil-i pāk gūher

Kalb-i mū'min ki olup beyt-i Hudā
Sa'ıy kıl itmege ma'mūr dilā

Eyleme 'unf ile hic kese hiṭāb
Tatlu dille vire gör aña cevāb

Buldu el-kıṣṣa tezāyud-i halecān
Bulmadı def'ine hūzzāk'ı imkān

Nabẓı bī-cunbūs u bergeste-mecāl
İdebilsün mi ṭabīb istidlāl

70. Kimi sekte didi kimi devvār
Çekdiler pīs-i dü āh-ı dıvār

Lā-'ilāc olup eṭibbā-yı hikem
Oldılar ser-be-girībān nedem

'İlm-i Rıṣṭo hikem-i Cālīnos
Oldı sermāye-i neng u nāmūs

Gördiler maṭlebe yok rāh-ı vuṣūl
Cānib-i āhāra meyl itdi 'uḳūl

Bildiler bu marāz-ı rūḥānī
Görinür 'ārızā-i cismānī

75. Çāre yok ṭıbb ile tedbīr olmaz
Buña te'sīr-i 'aḳākīr olmaz

67. Eyleme 'unf ile hic kese: Hic kese eyleme 'unf ile P,V,Y. 75. Bu beyit V nüshasında yoktur.

76. Geldiler bir yere m̄anend-i niḫāk
İstisāreyle idüp istinḫāk
77. Eyleyüp hāvan-ı hāḫırda rakīk
Saḫk-ı cezā-yı tedābīr-i rahīk
78. İtdiler her biri kim oldu lebīb
Mufredāt-ı kelimātı terkīb
79. Sözlerin ya'ni idüp bin yire cem'e
Oldılar bezm-i tevākufda cū sem'e
80. İttifāk ile olup ehl-i 'ulūm
'Āzīm-i meclis-i sāh-ı merķūm
81. Idüp izhār ḥabāyā-yı umūr
Oldılar rū-be-reh-i 'izz-i ḥużūr
82. Didiler ey melik-i 'adl āyīn
Ḥalefū's-şıdk-ı şāhān-ı pīsīn
83. Nesne yok tab-ı serīfūnde senūn
Ḥaḫ maşūn eyleye ḡamdan bedenūn
84. Şühemüz kalmadı ber-mūcīb-i fen
Bu 'arāzdur degül emrāz-ı beden
85. Saḫş-ı 'aḫluḫla idüp istīnās
Bezm-i dilde ide gör cem'-i ḥavās
86. Mesveret eyleyüp anlarla tāmām
Kıl me'ālī emelūn isti'lām

Reg-i nabẓ-ı dilüñi eyle hemān
Zīb-i sebbābe-i dest-i iykān

Nazar it ẓalbe virür mi ‘illet
Fikr-i derd-āverzūlm u nahvet

Var ise hāṭıra-i mekr u fesād
Eyle pīrāmen-i dilden ib‘ād

90. Pür-kelef olduğıcün ẓurs-ı ẓamer
Olmada selle-i hūr nice haver

Olmasa saht u siyeh-dil āhen
Zahm-ı sūhan ile cekmezdi miḥen

91. İftirās olmağla ‘ādet-i sīr
Teb-i miḥnetle olur der-zincīr

92. Seng-dem olmasa kār-ı esyāf
Yeri olmazdı tenk-nāy-ı ẓelāf

Oldı ser-geste-i darb-ı siccīl
Leşker-i Ebrehe-i şāhib-i fīl

93. Nās ger ḥayyirola yāhūd dūn
Olur a‘māli ile mecziyyūn

94. Böyledür kār-ı cihān bi-kem u bīs
Bulur itdūğini miḡl-i dervīs

95. Līk ‘aciz ile olan ser-be-zemīn
Eylese āh-ı te‘essüfle enīn

İtse de cirk-i gûneh tab'a eger
Ka'tre-i esk-i nodâmetle gider

Virse endîşe-i bed kalbe ğubâr
Pâk ider mişkâla-i istiğfâr

100. Çekme ğam lutf-ı Ilâhî çokdur
Der-i ma'kûs degül red yokdur

Sen hemân eyle hulûş ile rucû'
'Afv-ı Bârî bulur elbette vukû'

Bu siyâk uzre idüp nice kelâm
Virdiler sözlerine husn-i hitâm

Kıfl-ı gencîne-i der-beste-i râz
Oldı miftâh-ı teyakkuzla cu bâz

104. Hâtıra itdi huşûr ol sâ'at
Ka'beye itdûgi su'-i niyyet

105. Eyledi cûk-ı girîbân-ı niyâz
Nitekim mahrem-i sâh-râh-ı mecâz

Oldı giryân pesîmân olarak
Dest , her-dâste-i da'vet-i Hâk

Cihre fersûde-i mihrâb-ı recâ
Olıcak muntazır-ı lutf-ı Hudâ

Oldı derhâl suveydâ-yı derûn
Hâceru'l-Esved pâkinde nümûn

104. Ka'beye itdûgi su'-i niyyet: Nitekim mahrem-i sen-râh-ı mecâz V.Y.

105. Bu beyit V nüshasında yoktur

Nūr ile kalbi olup māl-ā-māl
Döndi mănende-i fânūs-ı hayāl

110. Geldi mihrāb-ı sa'âdetden o dem
Kāse-i cesmine mā'-ı Zemzem

Kaṭre-rîz eyleyicek mîlgānı
İtdi leb-rîz guher dāmānı

Girye 'aynına gelüp mevc-i yûsr
Virdi dest-i nigehe sübḥa-i dîrr

Kubbe-i cef-i dimāğa bî-had
Aşdı kandîl-i furûzân-ı hîred

Garḳ-ı nūr oldu derûn-ı sîne
Gitdi zulmât-ı gam-i dirîne

115. Başladı olmağa cismi bî-reyb
Mâverâ-yı serâ-perde-i gayb

Maṭla'-ı cāna cû sems-i âfâḳ
Eyleyüp mihr-i maḥabbet isrâḳ

Şubḥ-ı taḥkîḳ-i sadâḳat leme'ât
İtdi ref'-ı seb-i târ-ı sübehât

Olıcaḳ âyîne-ves sînesi bî-şâf
Kalmadı zerre kadar jeng-i hilâf

Eyledi da'vet ebnâ-yı beled
H'ân-ı na'mây çekildi bî-had

120. Bun-i mîh eyleyüp ebrûsını hem
Eyledi na'îl-çe-i keşş-i kâdem

Kûse-i cümletme-i züvvâre
Bağladı riste gibi nazẓâre

Surdi ruhsârını hâk-ı hareme
Devlet el virdi o şâhib-kereme

Secde itmeklûgi rif'at bildi
Zilleti tâc-ı sa'âdet bildi

Zeyl-i pûsîde-i Beytu'llâhı
Kıldı ser-bend-i külâh-ı sâhı

125. Bu idi sebķ iden ol selefi
Idüp ilbâs o beytü's-serefi

Her sene itmek idi 'âdet aña
Yeñiden Beyt-i 'Atîķi iksâ

Ba'd-ı tetmîm mürâ'ât-ı harem
Yeşribuñ cânibine dikdi 'alem

Görđi bir vâdî-i fîrûzec-fam
Eyledi faşş-ı nigîn-i ârâm

Hûb idi şahñ-ı zümür-rüd-fâmı
Yok idi anda medîne nâmı

130. Eşba'ı Hıẓr idi her berg-i giyâ
Itmede sūy-ı cinâna imâ

Oyle 'ālī idi nahlistānı
Sidreye irmis idi ağşānı

İltifāt-ı secer u āb-ı revān
Mā'-ı tesnīm ile bāğ-i Rıdvān

Hāki musg idi gül-āb enhārı
Şanki cennetden olurdı cārī

Rūh-bahs öyle revayihla zemīn
Resk iderdi aña Firdevs-i Berrīn

135. Cem' olup bir yire geldi 'ulemā
Didiler kim kalur uzbunda sehā

Bundadur sāh-ı rūsūl meskeni hem
Seref-i hicret-i sāh-ı hātem

Geliser āhır vaqt içre rasūl
Umaruz kim bulavuz aña vuşūl

Aña Mahmūd u Muhammeddür nām
Kim ki imān getürür oldı humām

Cunki isitdi melik-i Tubbā'anı
Kendüye kıldı kabūl imānı

140. Toğmadan eyledi Islāmı kabūl
Anı medh eyledi eşhāb-ı Resūl

Koydı ol vādī-i Yeşribde dila
Ummet olmağ ile bir hüccet aña

E37a. P122b. V115b. Y106b.

Olur âğâz-ı Nevâ rūḥa ġidā
Dinlese ‘āsık-ı bî-berg u nevā

10. Işfahān olsa murabba‘-beste
Cār-bāğ iere olur gül-deste

Olur ey zāhid bî-tāb u mezāk
Mūsikīden mütelezziz ‘Ussāk

Pür-şafā itdi maḳām-ı Hūzı
Havza-i kalb-i ġumūm-endūzı

İder olduḳça dü-beyt āvāze
Köhne ebyātı Beyātī tāze

Maḳamāt itse Humāyūnda qarār
Görinür bāl-i Humā mūsikār

15. Muṭrib itdüḳçe Nāḥāvendi şürūr
Būy-ı te‘şiri virür nağme-i ‘ūd

Dezm-ğāh iere mey-i savt-ı ‘Acem
Kās-ı tanbūrı ider sāğar-ı Cem

Hem ‘Acem hūb u ‘Asīranīde hūb
Besteler anda ser-ā-pā mergūb

Bi’l-ṭab‘ zemzeme-i Kürdīden
Naz ider nerm qarārın işiden

Gûş olunduķca ‘Asîrân-ı Nevâ
Sevķ olur dilde nevâ-nev peydâ

20. Kıl ‘Araẓbâr ile ‘aşķı inhâ
‘Araẓbâr olmasun ol sûha dilâ

İdemez ‘aşķı nühüfle dil-izâr
Ney gibi nâlesin eyler izhâr

İtse Gerdâniyeden yâr âgâz
Şarılur boynına bâzû-yı niyâz

- Demlenüp feyz-i Baba Tâhirden
Nâyı itdi nefes oğlı neyzen

- İtse tahrîr dūgâh ile nağam
İki telliye döner sakķ-ı kalem

25. Ger muğannî ide âheng-i Şabâ
Dûha-i dilde olur ğonce-ğüsâ

Olsa ol sūh müberķa- ruhsâr
Dem-i Nev-rûz acılur zülf-i nigâr

Câr-ğâh oldu hûs-âyende maķâm
Her murabbâf olur anuñla be-nâm

- Rekb olup kâfile-sâlâr-ı havâs
Yürtür anuñla kaķâr-ı enfâs

Nağme kim beslemedür Kūçekden
Oldı bir naʿra ile perde-siken

30. Ger Huseynîyi bileydi zühhād
Ġayrı itmezdi Yezidāne ʿinād

Nağme-i vech-i Huseynî bā-Necīd
Seyyīd-i kavme virür hālet-i vecd

Leb-i dil-ber müterennim oldı
Gul-ʿizār mütebessim oldı

Zīr u bāmla nağam-ı zīr-kesīd
Virdi rāmīs-gere şad sevk-i cedīd

İtse āheng Horāsān dil-ber
Ādemi sāl-ı hīrāsān eyler

35. Būselik nağmesin itdi cānān
Ağzını öpecegüm geldi hemān

Būselik ile ʿAsīrān idicek
Sevk ile rakşa gelür heft felek

Buzurg āgāza idince cānān
Buzurg u küçuki eyler hayrān

Türkī darb ile Mağām-ı ʿArabān
Beste olsa urılur bu dil u cān

Zîr-gû olsa da muṭrib meṣelâ
Zirgûle ider anı bâlâ

40. Naḡamât ile idüp ʿazm-ı Hıṣār
Oldı dil sūr-ı nesâṭa dizdār

. Reh-i taḥkîkde bî-ḳayd-ı mecâz
Haddi-i nâḳa-i çeng oldı Hicâz

. Dinlegil . . bezmde şavt-ı ğazâl
Zelli terk ile reh-i zâhid-i ğazâl

. Mûsikî râḥatü'l-ervâḥ oldı
Rûḥ her ḳalîb u esbâḥ oldı

. Ḳıl o perçemle siyeh-mest-i âvâz
Bezm-i meyde iderek ey seh-i nâz

45. O dem ʿUssâḳı Muḥayyer eyle
Nâ'il it zevḳi olursa neyle

. Ger muḥayyerde idersin cānâ
Bûselikden gelür ʿussâḳa şadâ

Fikri zî-efgen olup ḳaşd itmez
Asḡı toḡdı miyāndan gitmez

Şavt-ı dil-kes-ves acıḳ gitme göñül
Urtulice gerek âheng-i duḡul

49. Itme dil-dāra Muḥayyerde niyāz
Çıkmasun Sünbüleye cāk āvāz
50. Itmesün nāle ~~o~~güne ‘Ussāk
K’ istihārıyla dola şām u ‘Irāk
51. Bir muḥālif nağam ile ne ‘Irāk
Pur olur kungüre-i seb‘-i tıbāk
52. Kisi sultān-ı ‘Irāk olsa bile
Istihār āfet olur cān u dile
53. Itme feryād u fiğān ey dil-i zār
Itse de kāküline Beste nigār
54. Nağme Uslūb-ı Segāh ile ider
Gūsdan hūsa irüp cāna eşer
55. Şanma kim ḥusn-i şadā ḥālīdūr
Māye-i cāzibe-i ḥālīdūr
56. Zāhidā Kārcıgar eylerken sāz
Kır çıkar var ki gör anda āvāz
57. Gūdek-i nağmeye āvāz-ı Hüzzām
Perder, rabṭ ile ider sedd u ḥarām
58. Nağme alçaklığı ko ey zāhid
Eve-i ma‘nādan olur her vārid

59. Nereden geldügin idrāk eyle
Ta'ni қо sāmī'añı pāk eyle
60. Hüsn-i şavt ile bulur ehl-i dilān
Cezbeten min cezebātu'r-rahman
61. Sālik-i merḥale-i aşka hemīn
Nağmedür bedrīka-i rāh-ı yakīn
62. İtdi sāz-ı kalem-i nādire-kār
SĀMĪ'yā nağme-i temmetle qarār

E41b. H102b. P121a. V119b. Y101b.

IV

TAKRİR-İ DİVÂN-I MAHTŪMÎ VAHİD (x)

Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

v v - - v - v - v v -

1. Şāneke'llāh zihī ṭabī'at-pāk
Bihterīn gevher-i yem-i idrāk

Perniyān-bāf. kār-gāh-ı suhan
Nev-tırāz-ı kumās ṭarz-ı kuhen

Miz-bān-ı revāhil-i takrīr
Reh-nümā-yı kavāfil-i ta'bīr

Mū-sikāf-ı daḳīqa-i efkār
Ṭab'-ı bārīki cūn miyāne-i yār

5. Sā'ir-i nūkte-senc pāk-menis
Şandalī-zīb-i mesned-i dānis

Sözi maḳbūl ṭab'-ı sulṭānī
Bezle-gūyende-i ğazel-h'vānı

Tūṭı-i sükkerin zebān-ı beyān
Bülbül-i sūh-lehce-i 'irfān

Menḳıbet-h'vān-ı pādisāhīdūr
Maḥrem-i pāy-ıtaḥt-ı cāhīdūr

Enderūnī ḥazīne aḡası
Şāh-ı dehrūn kafesde pebgāası

(x). Meḡnevī der-Sitāyis-i Sī'r ü İnşā-yı Vahīd Serhengī Devlet-Me'āl-ı Pādīşāhī II, Meḡnevī der-Sitāyis-i Sī'r ü İnşā-yı Vahīd der-Eḡnā-yı Serhengī der-Devlet- me-āl-ı Pādīşāhī P.V. Meḡnevī der-Sitāyis-i Sī'r ü İnşā-yı Maḥ tūmī Vahīd Esnā-yı Serhengī R. Meḡnevī der-Sitāyis-i Sī'r ü İnşā-yı Vahīd Serhengī Pādīşāhı Y.

IV. 2. Nev-tırāz: nev-tırās H.P.R.V.Y. 7. Sükkerin: sekkerin E.R./ Beyān: miyān E. 8. Bu beyit R nushasında yoktur.

10. Dāne-çīn-i saḳāṭa-i keremi

Dem-kes-hāne perveriḥaremi

Yeke-tāz-ı fezā-yı dānis u dīd

Nīze-bāz-ı yerā'e ya'nī Vahīd

Şafder ṭab'ı acdı ser-tā-ser

Yeñiden bir zemīn-tāze eşer

Bu hūnerlerle sāh-ı cem'i serheng

Farkına lāyık itse vāz'-ı celeng

Böyle serheng-i bī-naẓīre sezā

Şorguç olmak serinde perr-i Hūmā

15. Elde cevḡān sīmī-sekl-i hilāl

Belde zerrīn niṭāḳı hāle-miṣāl

Hāmesinūñ vahīd-i Īrānı

'Acemī bende-i sebaḳ-hānı

Būy-ı gül-ḡoncadur sözinde me'āl

Lafz-ı rengini bāde nes'e-hayāl

Sāhidān-ı nūkāt-ı rengini

Şūver-i kārı hāne vü çini

Oldı tertīb idince dīvānı

Fevc-i ma'nī şufūf-ı dīvānı

20. Naẓm u tensīḳ idüp ālā-yı nūkāt

Yüridi cuft u hem-çinān-ı ebyāt

Nazm-ı tahmīs ile o nādire-fen
Besli yazdı hamīs-i ma'niden

Zūr-ı dest ile Hüsrev-i Ustād
‘Asr-ı mi‘sārın idemez inşād

Şāhib-i hamse ise Hüsrev eger
Bir Muhammesle tab‘ı anı yener

Ger mu‘asserde itse ‘arz-ı hüner
Āferīn-gūy olur ‘ukūl-ı ‘aser

25. Oldı destinde deste-i aqlām
Kānavāt-ı mecāzī-i ilhām

Maṭla‘-ı pāki cūy-bār-ı behist
Cānibeyn benefse-zār-ı behist

Nā-senīde nesīde-i ğarrā
Nusha-i dil-firīb u müsteḡnā

Kilki oldukça nağme-rīz-i du beyt
Cevelāna gelür revān-ı kümeyt

Oldı her beyt-i hūs-terīn-i āġāz
İki telli gibi terennüm-sāz

30. Pūsis-i tevriyeyle her bir harf
Huld-ı ma‘nāda kāşırātu’t-tarf

Mışra‘ında kināye vü ibhām
Müje-i yārdan nühuftē kelām

Äsinâ lafzı sūh u ra'cādur
Anda bigāne varsa ma'nādur

Mufred u Kıt'a ger Rubā'idur
İsti'ārâtı ihtirā'idur

Gayruñ es'ār-ı müste'arından
Kaṭre yok nazm-ı āb-dārından

35. Olsa kilki sezā dem-i insād
Cār bālis nisīn-i isti'dād

Rūh-bahs-ı suhan . rubā'isi
Carh-ı ma'nāda hem-ser-i elsi

Kalemi beñzedi rubā'ide
Cıka dört kaslı dil-rubā'ide

Nazm-ı rengini cümleden mümtāz
Kondı vakf-ı murabba'ı i'cāz

Bahr-ı es'āra Husrev u mazmūn
Şaldı cifte zavraḡ-ı mevzūn

40. Ğarḡa-i sekl-i müdde'āya hemān
Süllem-i cār-pāye-i bürhān

Ṭab'-ı mīnā-yı cār-bāḡ-ı kemāl
Nuṭḡ-ı rengini kulḡul-ı mey-i āl

Zevḡ-ı nazm-ı müseddes-i hūbī
Sehd-i ses-hāne-zīb-i yā şūbı

III

TERTİB-I MAĞAMÂT-I MÜŞİKÎ (x)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

v v - - v v - - v v -

1. İbtidâ Râst ile buldı nîzâm
Elif-i evvel-i tertîb-i mağâm

Şânîyen oldı Revâhî Hâvî
Feyz-i te'sîri be-ķavl-i râvî

Penc-gâh ile idüp istînâs
Zevķ-i bî-gâye bulur penc-i havâs

Muķrib-ı hâme ider şad-cevelân
Semt-i Nikrîz gidince raķşân

5. Idicek e'azm-ı reh-i Nisâbûr
Oldı seh-râh nağam-ı naķş-ı suķûr

Zühre ile nağamât-ı Mâhûr
Kızdırup defni mâhuñ tef-i hûr

Ider işgâ-yı şadâ-yı Zâvîl
İlûzn u endûhı gönûlden zâ'îl

Nağme-i Selmek ile şubh u mesâ
Silmek ister dili mir'ât-âsâ

(x). İbtidâ-ı Müşikî-ı Mağamât II, P ve V nüshasında başlık yoktur. R nüshasında bu mesnevi yoktur. Der-Beyân-ı Mağamât-ı Müşikî V.

4. Muķrib-ı hâme ider şad-cevelân: Semt-i Nikrîze idüp vaż'-ı kadem II, P, V, Y. / Semt-i Nikrîz gidince raķşân: be güriz eyledi İhtidâ-ı kadem II, P, V, Y. 5. Nağam: nefes II, P, V, Y.

. Naẓmıdır cār-sū-yı cins-i cinās
Bulunur anda gūne gūne libās

. Tuḥaf-ı teng tengi ḥāvīdūr
Tevriye mahmil dū ḥāvīdūr

45. Āb-ı rūy-ı suḥan kaşīdeleri
Vaşf-ı sâhīde muntazam güheri

Nice seh tâc-dâr-ı mülkü'l-cihân
Kâdr-dân-ı suḥan-verân-ı zamân

Ḥazret-i pâdisâh-ı Kısra-dâd
Revnaķ-ârâ-yı taht-ı rüşd ü sedâd

Pâdisâh-ı yegâne zıll-ı ilâh
Câ-nişîn-i Nebiyy-i 'ars-penâh

. Şâhib-i tâc ü taht ü tîğ ü kalem
Bayḫara-bezm ü Keykübâd-‘alem

50. Zübde-i dūdman-ı ‘Oşmânî
Mefḫar-ı Ḥânedân-ı Orḫânî

. Sehiyâr-ı zamân Ḥân-ı Ahmed
Râyet-efrâz sevk ü sermed

Bendegân-ı ḥarîm-i ikbâlî
Güher-i ‘ilm ü fa’l ile mâlî

Âsitânında oldu pâ ber câ
Feve feve ma‘ârif-i se’vâ

Kimi haṭṭāṭ u kimisi sā'ir
Hāşılı ma'rîfetsizi nâdir

55. Kaṅkî devletde var bu gûne şeref
İste târîh u iste vâz'-ı selef

Kâmil ü hurde-bîn ü mûy-sikâf
'Âkıd u nûkte-dân pür-işâf

Gelmedi böyle şâh-ı 'adl-âyîn
Cümle ma'lûm-ı kışşa-i pîşîn

İde Haḳ zâtını cü beyt-i kaşîd
Maṭla'-ı şâh-nâme-i te'yîd

Hâr u has-ves olup 'adûsı zelîl
Ola emvâc-ı 'ömri bahr-ı tavîl

60. Nâzım-ı şâh-beyt-i levh-i 'ulûm
İde divân-ı devletin manzûm

Zevkden bir dem olmaya hâlî
Müstezâd ola nazm-ı ikbâlî

Bâ-huşûş oldu şimdi bende-i hâş
Dergehinde: Vahîd-i pür-ihlâş

Haḳ budur kim nazîri oldu 'adîm
K'ola bir böyle silk-i dürr-i nazîm

Su'ârâ-yı zamāneden 'âlî
Ṭab'-ı pāk sūtûde aqvâlî

65. Zâti başdurdı sühret (u) nâmı
Aña vehbî bu rütbe-i SÂMÎ

‘Alî ma‘llâh kasem be-naẓm-ı kadîm
İderüm aña gerdemüm teslîm

Geçdi hep sâ‘irân-ı âfâkı
Diyicek ğayrı kalmadı bâķî

E 43a. H28b. P28a. R26a. V227b. Y26a.

Ş A R K I L A R V E M U R A B B A

Ş A R K I

I

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

I

Güzeller iere mümtâz-ı cihānum ser-bülendümsin
 Musellem tarz u tavrı dilber-i 'âlem-pesendümsin
 Gûñul hâlin bilür sūh-ı zarîf-i seh-levendümsin
 Benüm sen nūr-ı çeşmüm yâr-ı cānumsın efendümsin

II

Lebūñ emsem toyunca güzlerüm sürsem o ruhsāra
 Şafā virse semīm-i zulf-i müsgīnūñ dil-i zāra
 Miyānuñ ceksem āgūsa sözüm bu olsa hem-vāra
 Benüm sen nūr-ı çeşmüm yâr-ı cānum efendümsin

III

Cemālūñ 'âlem-ārā taleatuñ bî-misl u hemtādur
 Tenāsüb hep yerinde kad u kāmetde temāşādur
 Hayālūñ dîdede her dem gamuñ kalbümde peydādur
 Benüm sen nūr-ı çeşmüm yâr-ı cānumsın efendümsin

IV

Amān bilmez mi çeşmūñ her nefesde cāna kār eyler
 Teğāfüller girisme gānzeler mestāne cūnbisler
 Ne var bir kerre de zālīm nigāh-ı merḥamet göster
 Benüm sen nūr-ı çeşmüm yâr-ı cānumsın efendümsin

V

Vişāl ummīd ider ḥasret çeker SĀMĪ niçe demdür
 Gel ey āhū-nigāhum kaçma gūñlūm saña mahremdür
 Gūzüm üzre yerūñ var cilve-gāhuñ şahın-ı sinemdür
 Benüm sen nūr-ı çeşmüm yâr-ı cānumsın efendümsin

E140a. H99b. P111b. V105b. Y97b.

Ş A R K I

2

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün

I

Fezâ-yı dil-gulsâdur şahñ-ı zîbâdur ferañ-zâdur
 Şafâlar ile Sa'd-âbâda gel sevkettü hünkârum
 'Aceb ra'na 'aceb zîbâ 'aceb cây-ı temâsâdur
 Şafâlar ile Sa'd-âbâda gel sevkettü hünkârum

II

Akarşu havz-ı memlû kaşr-ı dil-cû şahñ-ı anber bû
 Letâfet uzre el-hağ her taraf cây-ı şafâdur bû
 Nazar-gâh-ı sehensâh olmağa sâyestedür her sū
 Şafâlar ile Sa'd-âbâda gel sevkettü hünkârum

III

Sarayburnı Besiktaş Uskudâr u Kaşr-ı Tersâne
 Cihân bâğında yokdur gerçi bunlar gibi sâhâne
 Velî ğayr-ı mükerrerdür bu tarh-ı pâdisâhâne
 Şafâlar ile Sa'd-âbâda gel sevkettü hünkârum

IV

Olup mânend-i gul tab'-ı serîfuñ hurrem u hūs-ter
 Hemise cılve-gâh-ı devletüñ olsun şafâ-güster
 Du'â idüp bunı bulbul gibi SÂMÎ kuluñ söyler
 Şafâlar ile Sa'd-âbâda gel sevkettü hünkârum
 E140a. II98b. P110b. V104b. Y96b.

Ş A R K I

3

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

I

Göñul yakdı cerāğ-ı 'aşk-ı sem'-i rûy-ı âlûnden
 Dil-i seydâ tolasdı pence-i mihr-i cemâluñden
 N'ola bir âh ile tāk-ı sipihri eylesem sūzān
 Terahhūm itmeduñ gitdukçe dūr oldum vişâluñden

II

'Aceb mi rûz u seb eflāka irse âh u efgānum
 Taḥammul itmez oldu intizāra bu dil u cānum
 Hīrāmān ol temāsā-gāhına çık bir kerre sulṭānum
 Kıyāmetler kopar gel kāmēt-i serv - i 'tidāluñden

III

Nedür ol zulf-i 'anber-bār ile ol gerdem-i kāfūr
 Görülmis mi o sīmin sāk ile ol sâ'id-i billūr
 Sürülmis mest-i seker-h'āb-ı nāz ol dīde-i maḥmūr
 Hele mir'āta bak ḥusnuñ çıkar mı gör ḥayāluñden

IV

Dirīgā olmadı bir kez mūsā'id tālī'u derūn
 Umar dūsdükce cesm-i iltifātūñ bu dil-i meftūn
 Uyup ağıyāra itme SĀMĪ-i ḥasret-kesi maḥzūn
 Başup ey seh-süvārum geçme lutf it pāymāluñden
 El40b. H99a. H111a. V105a. Y97a.

Ş A R K I

4

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'iliātūn Fā'iliātūn Fā'iliātūn Fā'iliātūn

I

Hicr-i ruhsârûnla âlesler bıraķduñ cānuma
 Dāğlar yaķdum ġamuñla sīne-i sūzānuma
 Hāşılı kār eyledi ʿaşķuñ dil-i nālānuma
 Vec̣hi var yansam yaķılsam ʿaşķ ile sulṭānuma

II

Bir ḥarāret var ki dilde idemem serḥ u beyān
 Her nefes carḥ-ı siyāh itmekdedür āh u fiğān
 El-āmān dostüm cinār-āsā ṭolaşdum el-amān
 Vec̣hi var yansam yaķılsam ʿaşķ ile sulṭānuma

III

Söylesem rāz-ı derūnum ḥalḫı her an ağladur
 Derdümü izhār idersem ʿāleme kan ağladur
 Bağduğumca rūyuna ey mihr-i tābān ağladur
 Vec̣hi var yansam yaķılsam ʿaşķ ile sulṭānuma

IV

Hayli demlerdür çıķup şalınmaduñ ey serv-ķad
 SÂMÎ-i zāra ider misin bu cevri tā ebed
 Bâri bir gez rūyuñ göster hemān bâri meded
 Vec̣hi var yansam yaķılsam ʿaşķ ile sulṭānuma

H140b. H100.a. H112a. V106a. Y97b.

4. I Sūzānuma: ʿurṭānuma H.P.V.1. III bu demde sadece I numarasında var.

IV Serv: ʿare H.P.V.1. Bâri bir gez rūyuñ göster hemān bâri meded:

ʿare sūmā: III yazmada. Bâri: mirdūne. meded: H.P.V.1.

Ş A R K I

5

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

I

Muferrih dâfi'-i ğam dil-ğusâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd
 Meserret-bahs-ı cân : râhat-fezâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd
 Cihânda mişli yok 'ibret-nümâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd
 Mülûkâne 'aceb cây-ı şafâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd

II

Temâsâ-gâh-ı 'âlem Yûsufistân-ı zamândur bu
 Cihân içinde haqqâ kim nümûdâr-ı cinândur bu
 Degûldur köhne vâdî tâze tarh-ı dil-sitândur bu
 Mülûkâne 'aceb cây-ı şafâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd

III

N'ola her bâğ-ı resk-i câr- bâğ-ı Işfahân olsa
 Yedi iklîme şıyt-ı istîhârı dâsitân olsa
 Hümâ-yı devlete her kâşrı lâ'ik âsiyân olsa
 Mülûkâne 'aceb cây-ı şafâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd

IV

Kemîne bir ğubârın ol fezâ-yı cennet-âsânûñ
 Degismem SÂMÎyâ iklîmine Irân u Turanûñ
 Hudâ eksikligiñ göstermesün Sultân-ı devranûñ
 Mülûkâne 'aceb cây-ı şafâdur şahñ-ı Sa'd-âbâd

E141a. H98a. P110a. V104b. Y97b.

Ş A R K I

6

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

I

Temâsâña toyulmaz bir 'aceb meh-pâresin cânâ
 Güzelsin bî-bedelsin hüsni ile mümtâz-ı 'âlemsin
 Olur seyr eyleyenler bir bakışda 'âşık-ı seydâ
 Güzelsin bî-bedelsin hüsni ile mümtâz-ı 'âlemsin

II

Gören hüsnuñ olur 'âşık isiden ve görmeyen meftûn
 Meleklerden perîlerden fûrûğ tal'atum efzûn
 Cemâluñ hak bu kim ögmis yer itmîs Hâlık-ı bî-çûn
 Güzelsin bî-bedelsin hüsni ile mümtâz-ı 'âlemsin

III

Tulûc idüp o gün kim mihr-i ruhsâruñ 'ayân oldu
 Gûñul bî-cârenuñ hiç şorma ahvâlin yamân oldu
 Nice tâkât getirsün hüsnuñ âsûb-ı cihân oldu
 Güzelsin bî-bedelsin hüsni ile mümtâz-ı 'âlemsin

IV

Hirâmân olduđuñca seyr idüp ol tarz-ı refîârı
 Olur biñ cân ile dil zulfuñ elbet giriftârı
 Mahabbet itmek kâbil midür hiç 'ömrüñ vâri
 Güzelsin bî-bedelsin hüsni ile mümtâz-ı 'âlemsin

V

Meded ferdâya şalma ber-murâd it kalb-ı nâ-kâmı
 Ele mir'ât alup bak kor mı hüsnuñ dilde ârâmı
 Sen inşâf it nice âh itmesün şabr eylesün SÂMÎ
 Güzelsin bî-bedelsin hüsni ile mümtâz-ı 'âlemsin

H99b. P111b. V105a. Y97a.

İLÂHÎ (x)

- v - - / - v - - / - v -

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

I

Kalmasun dilde hayâl-i mâsivâ
 Yâ ilâhî 'aşk-ı pâkûñle senûñ
 Olsun endîsem vişâluñ dâ'imâ
 Yâ ilâhî 'aşk-ı pâkûñle senûñ

II

Cümle esyâda tecelluñ nûrî var
 Bu mezâhirde zühûruñ âsikâr
 Ru'yete cân u dile vir iktidâr
 Yâ ilâhî 'aşk-ı pâkûñle senûñ

III

Cümle sey fânî vü vechuñ lâ-yezâl
 كل حتى مالک dūr buña dāl
 Eyledi her seyle dil seyr-i cemâl
 Yâ ilâhî 'aşk-ı pâkûñle senûñ

IV

Yandı cân u zâr-ı nâr-ı firķate
 Bizde ise yok tahammul hasrete
 Rōma firķate irisdür vuşlata
 Yâ ilâhî 'aşk-ı pâkûñle senûñ

V

Varlığını cümle nâ-bûd eyledüm
 Varlığum yoklukda mevcûd eyledüm
 Mâsivâdan kaç-ı maşşûd eyledüm
 Yâ İlâhî aşk-ı pâkûñle senüñ

VI

SÂMÎ-i dil-haste olmışdur ğarîb
 Derde dermân ilmege sensin tabîb
 Eyle aña serbet-i vaşluñ naşîb
 Yâ İlâhî aşk-ı pâkûñle senüñ
 E11b. H2b. P2b. R1b. V1b. Y2a.

N A Z I M L A R

1.

--v / -v-v / v--v / -v-
 Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Seh-bâzlar sikâr-ı ğurâb oldu 'âkıbet
 Mânend-i bûm hâne-harâb oldu 'âkıbet
2. Yek-laḥza hōd-nümâyi-i pā.der=rikāb
 Ehl-i ğurūr berķ-i sitāb oldu 'âkıbet

E142a. P114b. V108a. Y99a.

2.

v-v- / vv-- / v-v- / vv-
 Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

1. Göñul siṭâbdadur pūye-gāh-ı ğuşşada ḥayf
 Kümeyt-i tîz-rev-i cāmle yetismez keyf
2. Şaḳın şaḳın nigeḥi mest-i h'āb-ı sengīndür
 Bile fesân-zededür ḥançer-i müjeyle o seyf

E143a. H101a. P114a. V107b. Y99a.

3.

--v / -v-v / v--v / -v-
 Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Yek-reng bin-î evc-i ḥazîz ol ṭaleb budur
 Sebnem ile telâķi-i mihre sebeb budur
2. Ol mû-miyānı seyre żarîfāne nazrayı
 Kıl der-pes-i ḳafesce-i müjgān edeb budur

E143a. H100a. P113a. R97a. V106b. Y98a.

4

-- v / v -- v / v -- v / v --

Mef'ûlu Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

1. Pur-sûz olıcağ gerdisi mînâ-yı niyâzuñ
Âtes saçılur kaçrelerinden mey-i nâzuñ
2. Diğkatle nigâh eyle kim eskâl-ı haqîkat
'Aks-efgen-i âyînesidür deyr-i mecâzuñ

E 143a. H100b. P113b. R96b. V106b. Y98a.

5

-- v / - v - v / v -- v / - v -

Mef'ûlu Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1. Nûs eyledükçe cām-ı mey-i âbgîneden
Dil zevrak-ı kadehle geçer âbgîneden
2. Râz-ı dile olur suhan-ı âtesîn delîl
Su'le zuhûr ider ser-i genc-i defîneden

E142b. H100b. P113b. R96b. V107a. Y98b.

6

v v -- / v v -- / v v -- / v v -

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

1. Mağvolur çünki vücûduñ gider işneyniyet
SÂMÎâ 'âlem-i keşretde görürsin vahdet
2. Subhesiz bil ki Ene'l-İlâh dimesi Maşûruñ
Oldı kalbinde nümâyân hemân bu hâlet

E142b.

K I T ' A L A R

1

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Me1ā'11ūn Me1ā'11ūn Me1ā'11ūn Me1ā'11ūn

1. Bu kâşr-ı pür-şafā bir sūh-ı müstešnāya beñzer kim
 Revān olduqça ābî selsebil-i dīl-nisīninden
2. Olup hūylerde tār-ı nes'e-i cām-ı meserrelden
 Le1āfet meve meve-i isvedür cīn-i cebīninden
 B142b. H101b. P115a. R97b. V108b. Y99b.

2

v v - - / v v - - / v v -
 Fe'itātūn Fe'itātūn Fe'itātūn

1. Ğarḡa-i zulmine isler geceyor
 Cümleten ḡalḡa ulasdı renci
2. Gizlice iṭdı ṭaşakdan Eāfir
 Hencū dest-i marāz-ı efrenci

R97b. V108b. Y99b.

3

v v - - / v - v - / v v -
 Fe'îlâtun Meîâ'ilün Fe'îlün

1. Kâr-ı ağılāmda Haṭīb oğlu
 Hemcū Yahyā Ibn-i Edhemdür
2. Faẓl-ı var gerçi kim elif bāda
 Lîk bu echel-i dād-ı a'lemdür
 P115a. R97b. V108b. Y99b.

4

v v - - / v - v - / v v -
 Fe'îlâtun Meîâ'ilün Fe'îlün

1. Yâ İlāhî bu tuiḥfe mecmū'a
 Ser-be-ser dolduğın naşib eyle
2. Haṭṭ-ı dilberle zulf-i yār gibi
 Dil-firîb olduğın naşib eyle
 R97b.

5

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Meîâ'ilün Fe'îlâtun Meîâ'ilün Fe'îlün

1. Zihî belā-yı beled maḳdemi o şahşuñ kim
 Nuḥṣeti sebeb-i keşret-i ribā oldu
2. Vucūd-ı sāhid-i devlet ne pāk idi evvel
 Dirîğ simdi Frengîye mübtelā oldu

P114b. R97b. V108a. Y99b.

6

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Meḫā'ilūn Fe'ilātūn Meḫā'ilūn Fe'ilūn

1. Çalındı zīr-i kelīm-i riyādan ṭabl-ı umūr
Belürmedi nağamāt-ı ḥaḫiyyet-i ruṣvet

2. Karār-gāhı maḫām-ı Rehāvīdūr simdi
Fireng (u) Cīn uşūline bestedūr devlet
P115b. R97b. V108a. Y99b.

7

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Kibriyā-yı saḫvetuñ iy cāhil-i nādān-nevāz
Kendi zu'mınca berāyı maşlahat derkārdur

2. Līk fikr itseñ girān-cism u girān-cān olduĝın
Felm iderdūk ḥalkā-i evzā'uñ ne gūne bārdur
H101b. P114b. R97b. V108a. Y99b.

8

- - v / - v - v / v - - v / - v -

Meḫ'ūlu Fā'ilātū Meḫā'ilū Fā'ilūn

1. Hatmiyyet-i nübūvvet sārīc . beyān ider
Unvān-ṭırāz-ı faẓl-ı iduĝın sīve-i selef

2. Gerdūn ceker uşūle saḫın darb-ı dest ile
Bezm-i şafādayum diyu germe göĝüs çu def

E.143b. H101b. P114b. R97a. V107b. Y99a.

--v / -v-v / v--v / -v-
 Meṣ'ūlū Fā'ilātū Meṣ'īlū Fā'ilūn

1. Meclisde muṣḥaf-ı rūḥ-ı 'Osmānı dūn gice
 Būs itmege teveccūh iderken raḳīb-i dūn

2. Ol gul-izār geldi didi لا يسمي
 Ben būs idup didum الا المظهرون

E144b. H101b. P114b. R97a. V108a. Y99a.

10

VE LEHU (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meîâ'îllîn Meîâ'îllîn Meîâ'îllîn Meîâ'îllîn

1. İlâhî eyle Sultân-ı Cihanı dâ'imâ manşûr
 'Adû-yı devletin maḳḫûr idüp bi'l-cümle el-ḥâşıl

2. Bu 'âlî feth için SÂMÎ bu da tārîḥ-i bālâdur
 Kılup fermân Revânı aldı Sultân Aḥmed-i 'âdil

میلوب فرمان رانی الی سلطان امد عادل

E90b. H62a. P71a. R63a. V68a. Y63b

sene 1137 (xx)

1. Manşûr: mestûr E.

(xx): R nüshasında tarih 1131 dir.

11

TĀRĪḤ-I DIGER VEFĀT-I SEHZĀDE SULTĀN MUḤAMMED (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meīā'īlun Meīā'īlun Meīā'īlun Meīā'īlun

1. Dirīgā zübde-i sehzeādegān Sultān MuḤammed Hān
 Bekā gūlzārına gildi cihān mātende ḥālā
2. Muḥammā-gūne olmışdu nāzīr aḥsen ile tārīḥ
 Nihāi-i saltanatdan ḥayf kopdı bir gül-i zībā.

نهال سلطنتوں میں قوی ہوئی بر محل زریبا

V76a.

Sene 1170

RÜBÄTLER

1

1. Sözdür olan ârâyiş-i mecmû'a-i cûd
2. Sözdün düzilür du mışra'-ı bûd u ne-bûd
3. Söz olsama Kâf u Nûn ile cılve-nûmâ
4. Gelmezdi kâ'inâta âşâr-ı vücûd

1. Mef'ûlu Mefâ'ilu Mefâ'ilu Fa'ûl
 2. Mef'ûlu Mefâ'ilun Mefâ'ilu fa'ûl
 3. Mef'ûlu Mefâ'ilun Mefâ'ilu fa'ûl
 4. Mef'ûlu Mefâ'ilun Mefâ'ilu fa'ûl
- E141b H101a. P114a. R96a. V107b.

2

1. Allahdan özge yok hakikatde Kelîm
2. Mü'min bunu bi'z-zarûre eyler teslîm
3. Eflâk muharriki yed-i kudretken
4. Pek zâhirdur durûğ-ı ehl-i tencîm

1. Mef'ûlun Fâ'ilun Mefâ'ilu Fa'ûl
 2. Mef'ûlu Mefâ'ilun Mefâ'ilun Fa'
 3. Mef'ûlu Mefâ'ilun Mefâ'ilun Fa'
 4. Mef'ûlun Fâ'ilun Mefâ'ilun Fa'
- E141b. H100a. P113a. R96a. V106b. Y98a.

3

1. Ey nahvet-i cāh ile olan gūse-nisīn
2. Ebrūda girihle tā-be-key cīn-i cebīn
3. Āhīr felek ebrūvānuñ eyler gözün aç
4. Cūn na'le-i zīr-i kefs-i idbāra karīn

Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilu fa'ūl

E142b. H100b. P113b. R96a. V106b. Y98a.

4

1. Bāķīnūñ idüp meşreb-i 'aşrı Uzre
2. Tāk-ı kalemī hūse-i eş'ārı bedīd
3. Cūn neş'e-i tāze mey-i köhne henüz
4. Ma'nā-yı kuhen lafz u ibārāt cedīd

Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilu fa'ūl

E142b. H101b. P114b. R97a. V107b. Y99a.

5

1. Rûyında görüp sebz hat-ı ma'sûkî
2. Pâ-zehr ile yâd ilmeyelim Fârûkî
3. Her zâhid-i mâr hilkatûn körliğine
4. Ey dil görelüm zümür-rûd-i meshûkî

1. Mef'ûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlûn Pa'
 2. Mef'ûlû mefâ'îlû Mefâ'îlûn Pa'
 3. Mef'ûlû Mefâ'îlûn Mefâ'îlû Pa'ûl
 4. Mef'ûlû Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Pa'
- E.142b, H100b, P113b, R96b, V106b, Y98a.

6

1. Dil cesmüne nice ola hem-râz der-şakab
2. Her gûsede nigâh-ı suhan-sâz der-şakab
3. Bîm-i nîgeh ile zülfüne cân atdı murg-ı dil
4. Bir âsiyâna döndi ki seh-bâz der-şakab

1. Mef'ûlû Fâ'îlâtû Mefâ'îlû Fâ'îlûn

E.142b.

7

1. Ol şūh-ı cihān baña dirīg yād oldu
2. Gōñlūm ğam endūha ile nā-sād oldu
3. Ma'mūre-i dil seng-i cefādan hayfa
4. Kāsāne-i būm-mişāl her-. bād oldu

1. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
 2. Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilun Fa'
 3. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
 4. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
- E143a. H101a. P114a. R97a. V107b. Y99a.

8

1. Bir āfet-i dil-firībe mestūn oldum
2. Semsīr-i cefā ile ciger-hūn oldum
3. Zincīr . bkrden firāk itdi beni
4. Pehnā-yı feżā-yı ğamda mecnūn oldum

1. mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
 2. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
 3. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilu Fa'ūl
 4. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
- E142b. H100b. P113b. R96b. V107a. Y98b.

9

1. Mehcūrī-i cān itmede ey sūh-ı cihān
2. Hem-vāre nuḳūd esk-i çeşm-i rīzān
3. Hūnābe-fesānī-i dil-i pūr-ḡam ile
4. Muḡgānlarum oldı sāh-sār-ı mercān

1. Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilu Fa'ūl
 2. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
 3. Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilu Fa'ol
 4. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilun Fa'
- H101a. H101a. P114a. P96b. V107a. Y98b.

10

1. İmsak-ı vefā 'ādeti bir māye-i nūr
2. Virdi dile rūze-i cefāsiyla futūr
3. Şām-ı haṭ-ı nev gelince öpdürdi lebin
4. Hemgām-ı ḡurūb eyledük zevḳ-i futūr

1. Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilu Fa'ūl
 2. Mef'ūlu Mefā'ilu Mefā'ilu Fa'ūl
 3. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'ilu Fa'ūl
 4. Mef'ūlu Mefā'ilun mefā'ilu Fa'ūl
- E143b. H101a. P114a. R96b. V107a. Y98b.

11

- 1.İşhak-ı gûnûl saña olaldan müştāk
- 2.Bir oldı şadā vü nālemüzle āfāk
- 3.Şeb tā-be-seher itmede fāyık feryād
- 4.Ber-pāy ile mānend-i murğ-ı İşhak

- 1.Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilün Fa'
 - 2.Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilün Fa'
 - 3.Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'
 - 4.Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilün Fa'
- H100b. P113b. R96a. V106b.

12

- 1.Ol şāhib-i kibr ü nahvet ü bağz u haşed
- 2.Kim maḳdemidür belā-yı her Mısr u beled
- 3.Fir'avn ile hem-zebān ü da'vī-yi ḡalat
- 4.İblīs ile şāyeste-i nefrīn-i ebed

- 1.Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilü Fa'ül
 - 2.Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilü Fa'ül
 - 3.Mef'ülü Mefā'ilün Mefā'ilü Fa'ül
 - 4.Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fa'ül
- P114a. V107a. Y98b.

13

1. Tedbīr u taṣarrufda o kec-re'y-i rekīk
2. Mervān-ı lāmāruñ hulkı cū murde-rīk
3. Her kārda kedhüdā-yi murdārı ile
4. Mānende-i haṣṣatīn-i her oldı serīk

1. Mef'ūlu Mefā'īlu Mefā'īlu Fa'ūl
2. Mef'ūlu Mefā'īlun Mefā'īlu Fa'ūl
3. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'īlu Fa'ūl
4. Mef'ūlu Mefā'ilun Mefā'īlu Fa'ūl

P114a. V107a. Y98b.

14

عارفكه نكه بر سمن ربید كند
 در باغ فنا عشرت باوید كند
 صبر برك چمنكه سر برآرد در فاك
 انكشت اشارتی بنویسد كند

- v / v - - v / v - - v / v - -
 - v / v - - v / v - - v / v - -
 - / - - - v / - v - v / v - -
 - v / v - - v / - - - v / v - -

E142b. H101a. P113a. R96b. V107a Y98b.

15

TÂRİH-İ TUĞRÂ-Yİ ĞARRÂ RE'S-I MUHAMMED EFENDİ (x)

1. Memdûh-ı cihân münşi-i Vaşşâf-ı cenâb
- 2 Çekdi bu nisânı hemcu silk-i dürr-i nâb

3. SÂMÎ didüm aña böyle târîh-i laṭîf
- 4 Târḥ-ı kalem-i pâk-ı re'sü'l-küttâb

طرح نالم پال زمير الكتاب

E94b. H61a. V64a. Y60a.

sene 1139 (xx)

1. Mef'ûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlû Fa'ûl
2. Mef'ûlû Mefâ'îlûn Mefâ'îlûn Fa'ûl
3. Mef'ûlû Mefâ'îlûn Mefâ'îlû Fa'ûl
4. Mef'ûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlûn Fâ'

(x). Berâyi Tuğrâ E.

(xx). II ve V nüshalarında tarih 1135 olarak kaydedilmiş.

T A R I H L E R

I

TĀRĪḤ-I VEFĀT-I DUḤTERUM 'AFĪFE MERHŪM (X)

-- v - / -- v - / -- v - / -- v -

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

1. Şad āh o ma'şūma idince irci'î emrini gūs
Ḥāk icre oldu muḥtefî mānend-i genc-i defīn
2. Dusdi zemīne Ustūḥvānı cism-i nāz-ālūdınuñ
Bād-ı ḥazān ile perīsān oldu berg-i yāsemīn
3. Ḥaḳ rūḥ-ı pākin ğarḳa-i deryā-yı himmet eyledi
Tābūtıdur gūyā şadef-i nāzik teni durr-i şamīn
4. Āzurde eylerken vucūd-ı nāzikin nūr-ı nigāh
Simdi yatur ḥāk-ı siyāh icre o cism-i nāzenīn
5. Nāz u na'īm ile Ḥudā ol duḥter-i nāzendeyi
Ġilmān ile ide bihist-i tāvīdānda hem-nīsīn
6. Tārīḥ-i fevtin āh-ı bī-ḥad ile taḥrīr eyledüm
Ola 'Afife nev-'arūs-ı ḥacle 'Adn-ı berīn
اوله عتیقه نو عروسی هجله عدن برین
E'71a. H78a. R69b. V71a. Y70a.

Sene 1116

(x). Tārīḥ-i vefāt E. H nüshasında bu tarih yoktur. Tārīḥ-i Vefāt Duḥterüm 'Afīfe Merhūmcamlir P. Tārīḥ-i Vefāt-ı 'Afīfe R. Tārīḥ-i Vefāt-ı Duḥterüm 'Afīfe V.

II. 5. Nāzendeyi: nāzideni E. nāzen veli R. 6. Eyledüm: eylerüm E. R.

II.

TĀRĪH-ı ŞADR-ı RŪM (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1. **فمدا ثم ممدًا** ol yegāne fāzıl u dānā
 Yine şadr-ı mu'allāya serc-bahs-ı kudūm oldu
2. Edīb-i nukte-dān muşgil-kusā-yı bī-mūdānı kim
 Vucūd-ı bī-naẓīri iftiḥār-ı mülk-i Rūm oldu
3. 'Aceb mi ġālib olsa dehr envār-ı faẓiletle
 Bu mihr-i 'ālem-ārā ġayriler hemcün nücūm oldu
4. Du mışra'-ı dūr-i seh-beyt-i dīvān-ı sa'ādetdür
 Ḥarem-ġāh-ı refī'i maṭla'-ı nūr-ı 'ulūm oldu
5. Şabā nesr eyleyince nekhet-i peygām-ı tesrīfin
 Gurūh-ı ehl-i ṭab'a māye-i def'-i ġumūm oldu
6. Seh-i mülk-i ma'ārif mesned-ārā-yı suhen-dānı
 Ki āfāka du'ā-yı devleti de'vāb-ı rūsūm oldu
7. Didi tārīhini SĀMĪ senā-kārı meserretle
 Cenāb-ı 'Ārif-i bi'llāh müjde şadr-ı Rūm oldu
منا ب عارف بالله مترده صدر روم اولدی
 E72a. P57b. R50b. V54b. Y51b.

sene 1122 (xx)

(x). H nüshasında bu tarih yoktur. 'Ārif Efendi Ḥazretlerinin Şadr-ı Rūm Tārīhidür R, 'Ārif Efendi Ḥazretlerinin Şadr-ı Rūm olduğuna Tārīh P. 'Ārif Efendi Şadr-ı Rūm olduğu Tārīhi Y.

III. 4. Dür-i: düri R.

(xx). P nüshasında 1126 dir. R nüshasında tarih yok.

111

TÂRÎH-I GERDÜNE BERÂYI SULTÂN AHMED HÂN (X)

- - v / - v - v / v - - v / - v -
 Meî'ûlu Fâ'ilâtu Meîâ'ilü Fâ'ilün

1. Hân Ahmed-i yegâne sehensâh-ı baħr u ber
 Iskender-i zamâne hıdîv -ı cihân-penâh
2. Fermân idüp yapıldı bu Gerdüne-i laṭîf
 İtmâminı mübârek ide Hâzret-i İlâh
3. Gerdüne şanma taht-ı Süleymân-mişâl olur
 Bindükce fer u sevket ile aña pâdisâh
4. Zerrîn kafesleri iki yanında gūyiyâ
 Oldı Humâ lâne-i ikbâle cılve-gâh
5. Oldı ğusâyis der-i baht-ı' sehensâh
 İki ğusâde penceresi şâhid u gūvâh
6. Gerdün-ı saltanatdur o gerdüne-i laṭîf
 Gulmih-ı zer-fesâni n'ola olsa mihir u mâh
7. Perverdigâr-ı devlet u 'ömrin füzûn idüp
 Râhat ide içinde selâṭîn-i Cem-sipâh
8. Târîhine muvaffak olup SÂMÎ'yâ didüm
 Gerdüne-i muşannaṣ nev-tarh-ı pâdisâh
 E74a. H51b. P57a. R50a. V50b. Y46b.

sene 1122 (xx)

کردونه صنع نو طرح یادداشت

(x). Târîh-i Muḥrebe E. Gerdüne-i Ğarrâ Berâyi Sultân Ahmed Hân-ı Şâlis R.
 Târîh-i Gerdüne-i Sultân Ahmed-i Şâlis V.

VI. 7. Füzûn: -V, idüp füzûn Y.

(xx). E ve H de 1126, R de tarih yok. P ve V de 1132.

IV

TÂRİH-İ FETH-İ GURDÜS BERÂYI ŞEHİD 'ALİ PAŞA (X)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun

1. Hâzret-i Hân Ahmed-i Gâzî vezîr-i a'zamun
 Eyleyüp serdâr-ı taht-ı milket-i ma'mûreden
2. Moranuñ fethin murâd idüp o sultân-ı ğayûr
 Dûsmene bildürdi hâddin şavlet-i mevfüreden
3. Muşhaf-ı pâki ser-i kabr-ı Ebâ Eyyûbde
 Cün tefe'ul eylemişdür feth için her sūreden
4. Bu kerâmât-ı sehensâh-ı velâyet-pîsedür
 Zâhir oldu şimdi feth-i kal'a-i maşşûreden
5. Olıcak ğaltide ser a'dâ didüm târîhini
 Gurdösi aldı 'Ali Paşa eñ evvel Moradan
 کردوسی الدی علی پاشا ان اول مورودن
 E.74a. H52a. P58a. R51a. V55a. Y52a.
 sene 1127 (xx)

(x). Târîh-i Gurdös E.

VII. 1. A'zamuñ: a'zam E. 3. her: bir E.

(xx). R'de tarih yok.

V

TÂRİH-İ VİLÂDET-İ ŞEH-ZÂDE SULTÂN MUHAMMED HÂN İBN-İ SULTÂN
AHMED HÂN-İ SÂLIŞ (X)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Sehensâh-ı cihân Sultân Ahmed Hân Gâzî kim
Vücûd-ı bî-nazîri mülk-i dîne oldu pirâye
2. Yegâne pâdisâh-ı bahr u ber hâkân-ı 'adl-âver
Cihân-bân-ı muzaffer tâc-dâr-ı âsumân-pâye
3. Hîdîv-ı mesned-ârâ-yı mu'allâ hâne-i iqbâl
Ki taht-ı devletidur 'arş-ı a'lâ ile hem-sâye
4. Felek münkâd-ı fermânı zemîn memnûn-ı ihsânı
Muhaşşal sâmil oldu himmeti a'lâ vü ednâya
5. Kemâl-i kudretinden Hażret-i Hallâk-ı bî-hemtâ
'Inâyet kıl bir ferzend-i pâk ol sâh-ı dâniya
6. Cihâna geldi bir seh-zâde-i pâkîze-ahter kim
Kudûmı oldu revnağ-bağs-ı devlet carh-ı mînâya
7. O dem kim zîver-i gül-pîster mehd-i vücûd oldu
Meserret cûmbis-i nev virdi nüh-tâk-ı mu'allâyâ
8. Meh-i pür-nûr-ı burc nesl-i 'Osmânı ki lâyıkdur
Felek mehd-i şadef-kârı ola zühre aña dâye

(x). Berâyı Vilâdet-i Seh-zâde Muhammed Hân E. Târîh-i Vilâdet-i Merhûm u Mağfûr Cennet
Mekân Seh-zâde Sultân Muhammed Hân İbn-i Sultân Ahmed Hân H. Târîh-i Vilâdet-i Seh-zâde
Sultân 'Alî Paşa en Evvel Moradan P. Târîh-i Vilâdet-i Hażret-i Sultân Muhammed Hân V.

IX. 2. Cihân-bân: cihâniyân H.V. 3. a'lâ: vâlâ H.P R.V.Y. 4. himmeti: hem-ter E.

9. Cihāna müjdelər kim fāl-ı hayr-ı feth ü nuşretdür
Sa'âdetlerle dāru'n-naşrda tesrîfi dünyāya
10. Selâtinüñ 'aceb mi olsa ser-tâcı ki olmışdur
Şadev şulb-ı sehensâh-ı cihân ol dürr-i yektāya
11. Kenâr-ı masrık-ı iqbâlden hürsîd-ves toğdı
Furûğ-ı hüsni şubh-ı sâdmânî oldu gâbrâyâ
12. İlâhî pâdisâh-ı 'âlemi seh-zâdegâniyle
Mu'ammer eyyleyüp âfâka zâtın cyle pîrāye
13. Kudûreiden şafâ-yı bâlla mahfûz idüp yâ Rab
Derûnın gâbta-fermâ ide mir'ât-ı muşaffāya
14. Serîr-i saltanatda tûl-ı 'ömr ile idüp dâ'im
Ola gâlib hemise fırka-i ecnâd-ı a'dāyâ
15. Bi-hakk-ı nûr-ı pâk-ı Ahmed-i muhtâr luţfuñla
Koma bu intikâmı haşm-ı bed-kîş-i hod-ârāya
16. Idüp seh-zâde-i 'âlî nejâduñ 'ömrini efzûn
Ola mazhar : kudûmı sûre-i **یا انا نعین**
17. Hudâ tevfiķ idüp SÂMÎ du'â-güne didüm târîh
Sa'îd ola cenâb-ı Hân : Maḥmûd geldi dünyāya
سعید اوله مناب خان محمد سلوی دنیا به
E75a. H52a. P58a. R51a. V55b. Y52a.

sene 1129 (x)

VI

TÂRÎH-I VILÂDET SEHZÂDE SULTÂN MUŞTÂFA IBN-I SULTÂN
AHMED HÂN-I SÂLİŞ (X)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Me fâ ilûn Me fâ ilûn Me fâ ilûn Me fâ ilûn

1. Te'âla'llâh zihî âşâr-ı feyz-i müste'ânî kim
Zuhûrından cihâna nev-be-nev zevk u şafâ geldi
2. Açıldı gul gibi dil-beste-i endûh iken 'âlem
Gulistân-ı meserretten nesîm-i cân-fezâ geldi
3. Kârîru'l-'ayn-ı behcet eyledi carh-ı kühen-sâli
Bu sevķ u tâzeden çeşm-i cihâna rûsenâ geldi
4. Ne behcetdür bu kim şulb-ı cenâb-ı Hân Ahmedden
Vücûda böyle bir sehze-i sa'd-âşinâ geldi
5. Sa'âdetle olup tesrîf-sâz-ı 'âlem-i tekvîn
Serîr-i mesned-i i'zâze hûs geldi şafâ geldi
6. Cihâr eşdâf-ı 'unşûrdan bedîdâr olduğı hengâm
Kenâr-ı bahr-ı ikbâle dur-i 'âlem-bahâ geldi
7. Gelince lâne-i mehde o sâhbâz-ı Yed-i Kudret
Ru'ûs-ı bendegân-ı devlete zıll-ı humâ geldi
8. O pâkîze-guher çün zîb-i dihîm-i vücûd oldu
Merâyâ-yı kulûbe pertev-i nûr-ı Hudâ geldi
9. Hûlûşla muḳaddem muşḫaf-ı dilden tefe'ülde
Zuhûr-ı nuşret u fetḫe peyâm-ı dil-güsâ geldi

(X). Berâyı Vilâdet-i Sâhzâde Muşḫafa Hân E. sevkettü'Azametü' pādîsâlmımız Sultân
Muşḫafa Hân Efendimizün Vilâdet Târîhidür H.

X. 16 Zuhûrından cihâna nev-be-nev zevk u şafâ geldi: Cihâna nev-bâ-nev feyz-i
kudûm ile şafâ geldi R. ...

10. Vülūdından pey-ender-pey iki seh-zāde pākuñ
Dū sāhid şıdķ-ı fāl-ı hayra şimdi bī-merā geldi
11. Suḥanda ihtişār āb-ı güherdür sīr ü sekkerdür
Ko ıtnābı zamān-ı temme bi'l-hayr-ı duā geldi
12. Cenāb-ı pādisāh-ı āleme seh-zādegānīyle
Duāya basla kim şaf şaf surūsān-ı ulā geldi
13. İlāhī bahtın a-lā ömrin efzūn eyle kim dehre
Suā-ı āfilāb yūmn-i zātından ziyā geldi
14. Maşūn it dīde-i ḥussāddan āyīne-i ṭab'ın
Ki nūr-ı pertevinden çeşm-i cāna incilā geldi
15. Vücūdın ḥıfz idüp seh-zādegānīyle muammer kıl
Ki halka kaşd-ı terfīḥe ile luṭf-ı dā'imā geldi
16. Didum tārīḫini seh-zāde-i sa'ad, aḥteruñ SĀMĪ
Tevellūd eyleyüp āfāka sultān Muştafā geldi
مولد ابلیوب آناه سلطان مصطفى كلری
- E75a. H52b. P58b. R51b. V56a. Y52b.

sene 1129 (x)

13.bahtın: tahtın H,P,R,V.

(x). H,R ve Y de tarih yok.

VII

TÂRİH-İ VEFÂH KÜÇÜK MÜ'EMZİN CELEBİ (x)

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'îlâton Fe'îlâton Fe'îlâton Fe'îlûp

1. Meclis-ârâ-yı şafâ bülbül-i güzâr-ı tarâb
 Rind âlufte sebûk-rûh hûs-âyende makâm
2. Ahşenü'-ş-şavt-ı cihân ya'ni mü'ezzin celebi
 Kim virürdi neğamı sâmi'âya zevk-i tamâm
3. Nağmesi râhatu'l-ervâh kulûb-ı 'ussâk
 Dilde kalmazdı nevâsıyla nûhûfte âlâm
4. Büzürg ü kûcâgi dil-beste-i âvâzı idüp
 Dillere olms idi mâye-dih-i sevk u 'faram
5. H'âcc sâyân idi olmağla sâkirdi anuñ
 Hemcû def'ânâ sezâ halka-be-gûs olsa gûlâm
6. Mûsîkîde hele bir perdede üstâd idi kim
 Zühreye kâdir idi itmege ta'îlm-i makâm
7. Merdüm-i yektenedür nâdir idi mânendî
 Câr-gâh üzre sürûd ideli bu heft-cerâm
8. Devr-i uşûl ile ser-âğâz ideli mu'tırb-ı carh
 Gelmedi hûb nefes böyle mu'ammî-i be-nâm
9. Budurur 'âdet-i sâkî-i gâlaç-bahs-ı sipihr
 Gâh zehr-âbe virür geh sekerin serbet-i câm

(x). Belâyi Vefâh-ı Küçük Celebi H'âccde E. Târîh-î Vefâh Küçük Mü'ezzin Celebi
 Mecmûa P.Y.

1. Makâm: kelâm E.

10. Nakş-ı kânûn-ı felek böyledür eyler lâ-bûd
‘Omruñ âgâzını zîr-efgen-i mîzrab-ı hıtâm
11. Pîr-i ceng-i muhâlif nağamât-ı gerdûn
Sâz-kârında kımaz kimsenüñ âheng-i niğâm
12. Sîne cûn kâse-i şanbûr olur elbette tehî
Olup iskeste bu târ-ı nefes-i süst kıyâm
13. Şarşar-ı merg- esâsından ider berkende
Penbe-i cism bulur ise. ne kadar istihkâm
14. Hâşılı eyledi bir nehc-i beyân-ı pîsın
Dehrden bu dahı berçide bisât-ı ârâm
15. ‘İrci-i’ emri irince didi cân baş ucre
İtdi sevķ ile cemen şuffa-i Firdevse hırâm
16. Sâķi-i kevşer idüp rûhını sîr-âb-ı nesât
Ola ravzat-ı bihist icre kadeh-nûş-ı merâm
17. Yâ İlâhî be-ħaķ-ı ravzâ-i sultân-ı rusûl
Raħmetüñle ola ‘isret-gedesi dâr-ı selâm
18. Râstdur terk idicek şavt-ı segâh târîhi
Evc-i me’vâde Mu’ezzin Celebi bula maķâm
اوج ناواده مؤذن یلی بوله مقام
E77b. H68a. P77a. R68a. V70b. Y69a.

sene 1129 (x)

12. Elbette: kâse E. 18. Terk idicek şavt-ı segâh târîhi : terk-i segâh eyleyicek târîhi H,P,R,V,Y.

(x). H,V,R de tarih yok.

VIII

TÂRİH-İ VİLÂDET-İ ŞEHZÂDE SULTÂN SELİM İBN-İ SULTÂN AHMED HÂN (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

1. Li'llâhi'l-hamd itdi lu'f-ı Hâlık cân âferîn
 Âlem-i ma'nâdan izhâr-ı fuyûzât-ı 'amîm
2. Âsikâr oldu verâ-ı perde-i tahkîkden
 Levh-i mir'âtu's-şafâda pertev-i şunc-ı kadîm
3. Tengnâ-ı dilde gayrı kalmadı cây-ı ğumûmı
 K'eyledi fûşat-serâ-yı dehri pür-sevķ-i 'azîm
4. Âsumân encümle vakf-ı hande-i dendân-nümâ
 Mihr ü meh 'arz itmede yüz sevķ ile kûy-ı besîm
5. Nahl-ı devletde açıldı bir gül-i ra'nâya
 Esdi gulzâr-ı pür-ezhâr-ı mesiyyetden nesîm
6. Bezm-i hestîde olup ser-sîse pîrâ-yı zühûr
 Itdi ser-tâ-ser mesâm-ı 'âleme nesr-i semîm
7. Müjdeler âfâka carha dîdeler rûşen henûz
 Kim sipihr-i saltanatdan toĝdı bir nûr-ı cesîm
8. Tâc-dâr-ı saltanat sâhenseh-i 'âlî-nejâd
 Ma'adelet-mu'tâd u Kistrâ-dâd u Iskender-nedîm
9. Pâdisâh-ı muttakkî icrâ kün emr-i İlâh
 Bende-i fermân-ber-i âyât-ı Kur'ân-ı Kerîm

(x). Berâyı Şehzâde Selîm. E. Târîh-i Vîlâdet-i Şehzâde Sultân Selîm İbn-i Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis V. Y nüshasında başlık yok.

10. Cā-nisīn-i Muşṭafā Sultān-ı zıllu'llāh kim
Meş'al-i hukm ile rūsendür tarīk-ı mustakīm
11. Re'y u tedbīri muvāfıkdur Kitāb u Sünnete
Tarz u ṭavır dā'imā bār mūcib-i ser'-i kavīm
12. Mesned-ārā-yı hilāfet āb-ı rūy-ı saltanat
Rūḥ-baḥs-ı dīn u devlet şāhib-i ṭab'-ı selīm
13. Kār-dān-ı bī-mu'ādil 'ādil u pākīza-dil
Dāver-i kāmīl ḥıdīv.-i 'ākil-i sāh-ı ḥalīm
14. Ḥazret-i Ḥān Ahmed-i Ğāzī ki iḥsān eyledi
Aña bir seh-zāde-i sa'd-ı aḥter-i Ḥayy-ı Qadīm
15. Ma'den-i şulb şehensāhīden oldı āsikār
Gevher-i tābende-i devlet ki mānend-i 'adīm
16. Maḳdemoyle tāze cān buldı sipihr-i köhne-sāl
Kesb-i rūḥ itse n'ola bu feyẓle 'azm-i remīm
17. Olsa ser-tāc-ı selāṭīn zamān . sāyestedür
Ol yegāne güherüñ lālasıdur ḥān-ı Kırım
18. Şan derūn-ı hālede māh-ı cihān-ārā olur
Cilve-gāh-ı cismi oldukça muraşşae mehd-i sīm
19. Yā İlāhī serv-i zātı görmeyüp bād-ı ḥazān
Tūl-ı 'ömr ile ola perverde-i nāz u na'īm
20. Kıl Ḥabībuñ ḥürmetine da'vetüm yā Rab ḳabūl
Eylerüm ma'elūm-ı zātuñdur niyāzı 'an-şamīm

21. Eyle sultān Ahmedi şehzādegāniyle ma'en
Taht-ı devletde kemāl-ı pīr yā Rabbe'r-rahim.

22. Lafz u ma'na ile SĀMÎ bende tārīhin didi
Geldi kevne biñ yüz otuzda cenāb-ı şah Selīm

کلی کونه بله یوز اوکوزده جناب شاه سلیم

E 78a. H 53b. I 59b. R 52b. V 56b. Y 53b.

sene 1130 (x)

21. Ma'en: ile R.

(x). II ve V de tarih yok.

IX

TĀRĪH-İ DEFTER-DĀR HĀCİ MUŞTAFĀ EFENDİ (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Bāreke'llāh ol yegāne mefhar-ı erbāb-ı cūd
 Kim vekīl-i māl-ı sultān-ı cihān oldı henūz
2. Dā'ima manzūrı mazlūmān-ı zulmet-didegān
 K'olmada nūr-ı cerāğ-ı re'feti 'ālem-fürūz
3. Bir nazarda fehmi ider maqşūd-ı mā-fi'l-bālını
 Ehl-i hācet itse ref'-i ruḡada 'arz-ı rumūz
4. Eyler üşlūb-ı hākīm üzre bilā-cevr u sitem
 Pādisāh-ı dehr bī-sek ba'dezīn cem'-i künūz
5. Lābūd eyler cesme-sār-ı himmeti itfāya sa'y
 Gürse nā-kāmān-ı 'aşruñ kalb-i pūr-sūzın henūz
6. Cūybār-ı himmetinde āsumān kemter habāb
 Kulzum-ı cūdı' yanında heft-deryā mā'-ı kūz
7. Yā İlāhî tūl-ı 'ömr u devlet-i cāvīd ile
 Her sebi Kādır ola aña 'ıyd ola bi'l-cümle rūz

(x). Berāyı Defter-dār-suden E. Tārīh-ı Defter-dār el-Hācī Muştafā Efendi H.P.Y.
 Tārīh-ı Defterdār-ı 'Osmānī el-Hācī Muştafā Efendi R.

4. Bu beyit H.P.R.Y nüshalarında yoktur. 5. Himmeti: sefkati E./ Nā-kāmān:
 nāgehān R.Y.// pūr-sūzın: perveşinde R.Y. Henūz: söz V.Y. 7. Yā İlāhî tūl-ı
 'ömr u devlet-i cāvīd eyle: Eyler üşlūb-ı hākīm üzre bilā-cevr u sitem H.P.R.
 V.Y./ Her sebi Kādır ola aña 'ıyd ola bi'l-cümle rūz: Pādisāh-ı dehre bī-sekk
 ba'dezin cem'-i künūz H.P.R.V.Y.

8. Gūs idüp naşbın dil oldı nīze-bāzā kīlk-i sevk
İtmis iken sīnede rūmı-i ğamı vakf-ı rükūz
9. Defter-i sıkk-ı evvel dūsdı bir tārīh-i pāk
Şāniyen bir mışraʿ-ı pākīzede itdi bürüz.
10. Kim bu mışraʿdur ki SĀMĪ didi tārīhin o dem
Şāhibin şad-müjde cāy-ı defterī buldı henüz
صاحبی صدمتہ ہای دفتری بولدی صنور
- E.78a. H54a. P67a. R61a. V57a. Y54a.

sene 1130 (x)

8. Gūs idüp naşbın dil oldı nīze-bāzā kīlk-i sevk: Bāz-mağbā nīze-bāzā kīlk-i sevk oldı gönel H.P.R.V.Y. İtmis iken sīnede rūmı-i ğamı vakf-ı rükūz: Sīnesin-deremı-i ğam olms iken vakf-ı rükūz H.P.R.V.Y.

(x). H de tarih yok.

X.

BERĀYI TĀRĪH-I KITĀB-HĀNE-I ENDERŪN (x)

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Meḫā'ilūn Fe'ilātūn Meḫā'ilūn Fe'ilūn

1. Guzīn-i pādīshāhān-ı memālik-i āfāk
 Yegāne gevher-i ser-tāc-ı Āl-i 'Osmānī
2. Riyāz-ı saltānatuñ gul-nihāl-ı iḳbālī
 Sipihr-i ma'ḫeletuñ āfitāb-ı rahsānī
3. Vücūd-ı zıll-ı Hudāvend-i āsumān u zemīn
 Cemālī pertev-i hūrsīd-i şun'-ı Rabbānī
4. O bihterīn-i havākīn-i mülk-i 'ālem kim
 Musellēm oldı aña sevket-i cihān-bānī
5. Hudāygān-ı serīr-i kalem-rev-i sāhı
 Neḫāve-i halef-i dūdmān-ı Orhānī
6. Sūkuh-bahş-ı ekālīm-i seb' kim tutdı
 Cihānı debdebe-i heft-cūs-ı 'unvānı
7. Cenāb-ı Ḥazret-i sultān Ahmed-i Gāzī
 K'odur ḫalīfe-i ser'-ı Habīb-i Yezdānī
8. Diyānet-i 'Omer Ibn-i 'Azīz ile mevşūf
 Ebū 'Alīyi ider mahv-ı gıbṭa iz'ānı
9. Kitāb u Sunnete kavli tevāfuk uzre tamām
 Hişāl u sīmesi bër neḫc-i hük-m-i Kur'ānī

(x). Tārīḫ-i Kutub-hāne der-Serāy-ı Cedīd Sultān Ahmed Hān-ı Sālīs II, P, R, V. Tārīḫ-i Kutubhāne der-Serāy-ı Cedīd Sultān Ahmed Hān Y.

10. "Ulūm-ı dīn-i ahālī-i "ilm-e raġbet idup
Hemise "âdeti kesb-i rızâ-yı Rahmânî
11. Yapup hülûş ile bu dâr-ı "ilm-i ziybâyı
Cihâna eyledi nesr-i şafâ-yı rûhânî
12. Kitâb-hâne binâ itdi hasbeten li'llâh
Idup kemâl ile ta'zîm şer'-i subhânî
13. Huşâ binâ-yı muşanna' ki tarz-ı ma'tbû'ın
Olur görünce ta'accübde "aql hayrânî
14. Zihî revâķ-ı mu'allâ tıbâķ-ı bî-hemtâ
Ki resm-i dil-kesidür tarķ-ı tab'-ı sultânî
15. Cıdârı rif'at ile âsumâna hem-serdür
Metânet üzre esâsı raşîn bunyânî
16. Sezâ bu beyt-i kemâlün du mışra'-ı bâbı
Mu'asser eylese nüh-beyt-i carh-ı gerdânî
17. Hazînedür hucûrâtı fûnûn-ı şettâya.
Mişâl-ı kenz-i dil-i "âlimân-ı haķķânî
18. Ser-i melâ'ike âsmâna efser olur
O kubbeler kim irismiş sipihre haytânî
19. Çu hâne-i dil-i nûrânî-i veliyu'llâh
Furûġ-ı sems-i "ulûm itdi mahz-ı nûrânî
20. Bu gûne bir eşer-i dil-peżîre Hâzret-i Hâķ
Muvaffaķ eyledi ol pâdisâh-ı zî-şânî

18. efser olur: hem-serdür E./ irismiş: sems E. ire sems H.

21. Serây-ı pāk-ı hümāyında eyledi insā.
Bu cāy-gāh-ı ʿulūm-ı saʿādet erkānı
22. Be-hürmet-i şuhūf-ı enbiyā vü çār-kitāb
Be-haqq-ı ʿilm-i serīf u be-vahy-ı subhānī
23. Be-nūr-ı zāt-ı cenāb-ı Muhammed ʿArabī
Be-ʿilm-i Fıkh u Hadīs u be-sırr-ı Furkānī
24. Serīr-i devlet u iqbālde müʿeyyed idüp
Muʿammer eyle llāhī o sâh-ı devrānı
25. Binā-yı sevketi maʿmūr olup safalarla:
Halelden ola maşûn intizām-ı dīvānı
26. Kemāl-ı şihhat ile şāhzédeğānıyla:
Ola maqām-ı hilāfetde pīr-i nūrānī
27. Tamām olunca kitāb-hāne SĀMÎ-i bende
Ser-i tefekkürine çekdi cün girībānı
27. Duʿā tarīķi ile rāst dūşdi tārīķi
Mubārek ola bu dārū'l-kitāb-ı sultānī
مبارک اوله بو دارالکتاب سلطانى
E79b. H55b. F61b. R54a. V58b. Y55a.

sene 1131 (x)

22. enbiyā vü çār kitāb: çār kitāb u enbiyā R.

(x). R de 1132

XL

TÂRİH-I KAŞR-I NEV-BUNYÂD (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün

1. Cenâb-ı Hâzret-i sultân-ı 'âlem Hân Ahmed kim
Der-i devlet-me'âbı resk-i carh-ı çārūmîn oldu
2. İdüp bu mesned-i pākizenlūn bunyādını fermân
Yapıldı hâk bu kim ber taht-ı zibâ-şeh-nişîn oldu
3. Nigâh-ı iltifâta vâkı'â muhtâc imis böyle
Bu mevzî'e kim nesîmen-gâh-ı sâh-ı kām-bîn oldu
4. Te'âla'llâh zihî evreng-i matbû'e-ı hilâfet kim
Maḥal-i dil-şüşâ tarh-ı cedîd-i nâzenîn oldu
5. 'Aceb mi olsa mi'mâr-ı hîred meftûn u hayrânî
Ki nev'icâd-ı tab'e-ı schriyâr-ı hurde-bîn oldu
6. Sezâdur cilve-gâh-ı pâdisâh-ı nâm-dâr olsa
Muşanna' tarh ile mânend-i faşş-ı nigîn oldu
7. Rusûm-ı nâziki ser-levhâ-i dîvân-ı Sevketdür
Leîâfetle yapılmis şâh-beyt-i nev-zemîn oldu
8. Musîr-i pîş-gâh-ı manzarıdur sâhâ-i iḳbâl
Esâs-ı nerdübânı şahın-ı Firdevs-i berrîn oldu
9. Mücellâ câmlardan portev-i nâks-ı nigârından
Su'â-ı sems-i tâbân sermle ser-der zemîn oldu

(x). Târîh E. Târîh-i Kaşr-ı Nev-bunyân Y.

XVII. 4. Bu beyit H.P.R.S nüshalarında yok.

9. Mücellâ: müceddâ E.

10. O pervāz-ı müsebbek turra-i bām-ı laṭīfnde
Miṣl-i sāne-i gisū-nevāz-ı hūr-i ʿīn oldu
11. Hümāyūn şuffa-i şadru'ş-şudūrı saltanatdur bu
Müferriḥ-i bī-bedel maḳşūre-i devlet-ḳarīn oldu
12. Bu ḳaşrı ile yâ Rab dâ'imā ma'mūr u âbâdan
Ki sulṭān-ı cihân anda sa'âdetle mekīn oldu
13. Derūnında kemāl-ı pīr ola sehzâdegāniyle
Ki zât-ı pâki dehre luṭf-ı Rabbü'l-âlemīn oldu
14. Mu'ammer ola tûl-ı ʿömr ile zevḳ u meserretle
Seb u rûz itdiğim Ḥakdan bu da'vât-i guzīn oldu
15. Taşavvur eyle iken bi'l-bedûhe vaḳt-ı itmâmın
Bu mışra' zīb-i nevk-i hāme-i feyż-âferīn oldu
16. Didi târīhini ʿabd-ı ḥaḳīr-i dergehi SÂMÎ
Maḳâm-ı sâh-ı ʿâlf cāy-gāh-ı dil-nisīn oldu
مقام شاه عالی بایکاه دلشین ادیری
- E:82a, H59b, P68a, R60b, V65b, Y61a.

sene 1133

XII

TÂRİH-İ HİTÂN (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Cenâb-ı şadr-ı a'zam ya'ni İbrâhîm Paşa kim
 Odur devletle hâlâ pâdisâh-ı 'âleme dâmâd
2. Sa'âdetle Hîtân mîr-i mahdûmın idüp taşmîm
 Edâ itdi Muhammed sünnetin ol mefhar-ı emcâd
3. Bahâne eyleyüp sūr-ı Hîtânı mesreb-i cûdı
 Geturdi baħr-ı luṭfin cûşa ol merd-i kerem-mu'tâd
4. Olup âyîn-i İbrâhîm Halîlu'llâh ile 'âmil
 Hâbîb-i Kibriyânın eyledi rûḥ-ı serîfin yâd
5. Sütûde-menḳabet ferzend-i zî-sânı Muhammed Big
 Kim odur ğonca-i nâz u na'îm gûlsen-i es'âd
6. Virildi sünnet-i pâk ile ziyet şadr-ı ta'zîme
 Ki rûz-ı 'ıyd-ı adḥâ idi ol ğün zübde-i a'yâd
7. Tarâ'etle olup ser-sîse-pîrâ bezm-i devletde
 Gul-i ṭab'ın ḡusâde ide her dem Ḥayy-ı bî-endâd
8. Maşûn ide haṭâdan cism-i nâz-âlûdını Mevlâ
 İṣâbet itmeye zahm-ı nigâh-ı dîde-i ḥussâd
9. Cenâb-ı vâlid-i vâlâ-nejâd ile mâ'en yâ Rab
 Kemâl-i pîr ola ol mîr-i şâhib rûsd u isti'dâd

(x). Târîḥ-i Hîtân: Muhammed Big İbn-i İbrâhîm Paşa Ḥâzretleri H.P.Y.
 Târîḥ-i Hîtân: Muhammed Big İbn-i Dâmâd: Şehensâhî İbrâhîm Paşa R.
 Târîḥ-i Hîtân: Muhammed Big İbn-i İbrâhîm Paşa Y.

10. Dem-i sūr-ı Hītānında hezārān sūz u behçetle:
Seb-i endīsede itdum cerāğ-ı hāmeyi iykād
11. Ziyā virdi derūna SĀMīyā nūr-ı besāretle
Idup bu mışra‘ı ilhām-ı Rabbānīden istimdād
12. Gelüp ‘ıyduñ ikinci rüz-ı işneyni didum tārīh
Muhammed Bēg olundı yūmn ile sūnnet Mūbārek bād
محمد بن ادریس بن اید ملکت مبارک باد
E,82b, H60a. P68b. R60b. V65b. Y61b.

sene 1133

XIII

TÂRİH-I HATÎ-I MUHAMMED KETHUDÂ İBRÂHİM PAŞA (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Metâ'ilün Metâ'ilün Metâ'ilün Metâ'ilün

1. Semiyî-i fahr-ı 'âlem Hâzret-i Âga-yı zî-sân kim
 Odur 'izzetle hâlâ kethudâ-yı şadr-ı 'âlî-çâh
2. Muhammed nâm-ı pâki bir vücûd-ı muhteremdür kim
 Cihân evşâf-ı zâtın eylemisdür zîver-i efvâh
3. Kerîmu't-ţab'-ı pür-himmet hayr-h'ah-ı velî-ni'met
 Guzîn-i fırka-i a'yan-ı devlet mefhar-ı esbâh
4. Hulûk u dil-nevâz u merhamet-sâz u kerem-perver
 Melâk-haşlet sultûde-menkabet şâhib-i dil-âgâh
5. İdüp zâtında isti'dâd-ı küllî olduğın idrâk
 Vezîr-i a'zam İbrâhîm Paşa-yı felek-dergâh
6. Hazine-dâr u dâmâd eylemişdi kendüye evvel
 Kemâl-ı şıdk ile ma'lûmı idi hîdmeti her gâh
7. Karîn-i lutf u cûdı eyleyüp olmuşdı hem-vâre
 Hâzarda 'abd-ı maqbûlı seferde bende-i hem-râh
8. Bu def'a dahı itdi kethudâ-yı devlet u ikbâl
 Dahı a'lâ merâtible mükerrem eyleye Allâh
9. Boyınca hil'atıdur kethudâlık cûn kim olmuşdı
 Mukaddem libâsı kadd-ı isti'dâdına kûtâh

(x). Târîh-i Hatî-i Muhammed Kethudâ E. H nüshasında bu Tarih yok,
 V nüshasında başlık yok.

10. İdüp irsāl-ı lihye rûz-ı naşbında sa'âdetle
Cemâli muşhafında husn-i hatm oldu bi-hamdî'llâh
11. 'İzârı oldu sekl-i mustedîr vech-i pâk ile
Kenâr-ı ebrde mihr u miyân hâlede cûn mâh
12. Cenâb-ı Hâk Te'âlâ SÂMÎyâ 'ömrin füzûn itsun
Şafâlarla ola ikbâlde bâr vefk-i hâtır-h'âh
13. Kalem ref'-i ser-engust-i isâret itdi târîhe
Hatî'-ı nev oldu levh-i husne gûyâ medd-i bi'smi'llâh
خط نو اولدی لوح منه کویا مد باسم الله
- E.83a. P.57b. R.50b. V.55a. Y.51b.

sene 1133 (x)

XLV

TĀRĪḤ-I BERĀYI SA'D-ĀBĀD (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Dāver-i 'ālem seh-i a'zam hūdīv-ı muhtesem
Kisver-i dehrūn yegāne pādisāh-ı emcedi
2. Hāzret-i Hān Ahmed-i sālīs ki fer u sevketi
Söhret-i Iskender u Dārāy-ı güm-nām eyledi
3. Āl-ı 'Osmānuh güzide tēc-dār-ı serveri
Devlet u dīnuh sehensāh-ı mu'allā-mesnedi
4. Oyle bir sultān-ı zī-sāndur ki 'aql-ı rüsd ile
Āferīnişden, bəri mişli cihāna gelmedi
5. Pādisāhān-ı ser-efrāzān-baḥr u ber sezā
Olsalar kem-ter ḡulāmpāy-ı taht-ı sermedi
6. Saltānat da'vasına 'ahdında kim kādır anuñ
Yāfeş ile Nūḥa dekdür devlet-i ced-ber-cedi
7. Ol hūdāvend-i mühendis-ṭab'-ı Felāṭūn-hıred
K'oldı cāmīe cümle isti-dādı zāt-ı evḥadı
8. İltifāta şahn-ı Kāḡız-hāneyi gürdi maḥal
Ol temāsā-gāha iqbāl itdi ṭab'-ı ersedi
9. Devr-i 'adlinde kulūb-ı sâ'irān-ves dā'imā
Her maḥalluñ cūn ki ma'mūr olmasaydı maḥşadı

(x). Tārīḥ-i Kaşr-ı Sultān Ahmed der-Sa'd-ābād II, P, R, V, Y.

10. Böyle bir v d  deg l s yeste kim metr k ola
Sen u  b d olduğun  ab -ı ser fi istedi
11.   af-ı D m d' Ibr h m Pasaya o dem
Resmini tefh m idup te'sisi emrin söyledi
12. Sa y idup b r-m cib-i ferm n o  adr-ı b -naz r
Oyle  ar  itd rdi kim   lemde bir ferd itmedi
13. H r  u  afr itd rdi bir nehri miy n n  ıldı sed
Eyledi mebn  du- av  üzre bu  a r-ı m fredi
14. Böyle bir  a r-ı mu anna la iki  av -ı keb r
Cennete döndürdi  a    kim bu c y-ı es adi
15. Seyr iden mermer s t nlarla bu  a r-ı dil-keçi
Y d idermi dil-ber-i seng n-dil-i mevz n- adi
16. Fulke-i zerr n efser-z b-i sak ı  afit b
Atlas-ı  ar  olsa l y  dur  um s-ı ma  adi
17. P dis ha H   m b rek eylesün b ny d n 
Ola hem-v ra f z n  ays u  af -y   r  adi
18. S M y  g   eyleyüp tekm lini t r h içün
Di  at eylerken be-  n n-ı h   b-ı ebcedi
19. R st geldi söyledüm bu m  ra -ı ta s n ile
Resmi n zik  a r-ı Sa d- b d sult n Al medi
رسي ناز و نهر بعد اباد سلطان احمد
E83b. H61a. P70a. R58a. V62b. Y59a.

sene 1134 (x)

11. Söyledi: eyledi E. 13 Sed: bend E.

(x). H, R ve Y de tarih yok.

XV

TÂRİH-I SA'D-ÂBÂD (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Sehensâh-ı mu'azzam tâc-dâr-ı kişver-i âlem
 Sikender-taht u Dârâ-baht u Husrev raht u Kistrâ-dâd
2. Cenâb-ı pâdisâh-ı baht u ber Hân . Ahmed-i Sâlis
 Kim oldı emrine ser-cümle sâhân-ı cihân münkâd
3. O sâhenseh-i heft-iqlîm kim kisver-i devlete
 Selâtin-i 'izâmı dergehinde itdi isti'âd
4. Hudâvend-i hîred-câker cihân-bân-ı Ferîdün-fer
 Şeh-i rûsen-guher revnağ-dih-i dihîm-i isti'dâd
5. Penâh-ı dîn u devlet muhtedâ-yı fırka-i Ummet
 Rehîn-i cûd u himmet yekke-tâz-ı mesned-i ecdâd
6. Cihân-dâver bihîn hâkân çarh evreng mihr-efser
 Hûner-ver pâdisâh-ı bî-nazîr u mekrûmet-mu'tâd
7. Gubâr-ı âsitânı kimyâ-bahs-ı sa'âdetdür
 Kemîne gird-i râh-ı kuhl-i cesm-i zümre-i imâd
8. Hazîz-i südde-i rif'at-me'âbı -evc-i istiklâl
 Kenâr-ı âsitânı bâlis-i âsâyis-i efrâd
9. O sâhenseh ki virmişdür aña Hallâk-ı bî-hemtâ
 Kemâl-ı rûsd u idrâk u vaqâr 'aql u isti'dâd

(x). Târîh-i Diger Berâyi Sultân Ahmed Hân der-Sa'd-âbâd H.P.V.Y. Târîh-i Kaşr-ı Dil-İrâ der Sa'd-âbâd-ı Ferah-fezâ R.

XXI 5. penâh: binâ P.Y./ Yektâ-tâz: tekye-sâz H.P.R.Y. Yekke-sâz V.

10. Mişāl-ı sîr u sekker fıtrâtı hilm ile âgiste
Nezâfette sirist-i pâkni Hâk eylemis icâd
11. Sümâr olmak ne mümkün tab'-ı derrâkindeki fıtnat
Nihâdında kemâlâtı degüldür kâbil-i ta'dâd
12. Huşûşa tarh-ı bunyâd eylemekde tab'-ı cālâkı
Hâkîmâne mühendis-pîse-i eslâfdan müzdâd
13. Ne itmis tarh-ı ustâdâne-i tab'-ı humâyûnı
Bilür bu kaşr-ı zibâyı temâsâ eyleyen ustâd
14. Aceb zîbende resm-i dil-kes oldu pâdisâhâne
Muferrîh şahn-ı Kâğız-hânede bu kaşr-ı nev-bunyâd
15. Ne cânı var nuķûs-ı tâķını resm eyleye Mânî
Ne kâdir kıl kalemle itmege taşvîr anı Bihzâd
16. Bu kaşruñ var ise cennetde bilmem sibh u mânendi
Hele dünyâda nâ-mümkindür itmek mislini insâd
17. Süleymân tahtıdur kim câr-ejder pâsbân olmış
Karîb olmak ne mümkün aña keyd-i dîde-i hussâd
18. N'ola dil dükse her bir lûlesi havzına dâ'im
Lisân-ı hâlîle olmakda gûyîyâ mübârek bâd
19. Sehensâh-ı cihân tûl-ı ömr ile şafâlarla
Derûnında ide Hallâķ-ı âlem dâ'imâ dil-sâd

20. Dem-i tekmi'l u itmāmında ilhām-ı ilāhīden
İderken mışra'ı tārīhinuñ insādın istiḥdād
21. Bu ikki mışra'ıñ her biri oldı ey SĀMĪ
İdince mışra'ı sānīye evvel mışra'ı imdād
22. Ferah-zā ḳaṣr-ı Sa'd-ābād-ı sultān Aḥmed-i 'ādil
Bu nev ḳaṣr ola Sultān Aḥmeduñ tarḫ ile sa'd-ābād
بونوهر اوله سلطان احمد له طرح ايله سعد آباد
E84a. H59. P66a. R58. V63a. Y59b.

sene 1134 (x)

20. 20. Dem-i: didüm H,R,V,Y./ İstimdād: istiḥlām V.

(x) H ve R de tarih yok.

XVI

TÂRİH-İ VEFÂT KERÎMEMUZ ZULEYHÂ (x)

v - - - / v - - - / v - -
 Metâ'îlün Metâ'îlün Fe'ûlun

1. 'Aceb kimdür ki bir hâl üzre dâ'im
Şanur bâķī ḡalur dār-ı fenāyı
2. Gerek bāy u gedā ger merd u zendür
Ḳoyup gildi cihān-ı bî-vefāyı
3. Degüldür kimseye bâķī bu 'ālem
Bulur 'uḡbāya 'azm iden beḡāyı
4. İden rāḡat bu dünyāda oldur kim
Musāvi 'ad'ide ḡamla şafāyı
5. Felek hāk ile yeksān itdi seyr it
O ziybā duḡter-ı hūrī-likāyı
6. O nev-res-ḡoncayı āzurde itdi
Urup dest-i eccl hār-ı cefāyı
7. Yeri zīr-i ṡurāb olur egerçi
Maḡām itdi bihist-i cān-fezāyı
8. Vefāt itdükde hātif didi tārīḡ
Zuleyḡanuñ ola Firdevs cāyı
زلیخان اول فردوسی جایی

E85a. P78a. R69a. V77b. Y70a.

sene 1134 (xx)

(x). Tārīḡ-i Vefāt E. H nüshasında bu siir yoktur. Tārīḡ-i Vefāt Kerîmemüz Zuleyḡâ Nerḡūme P.R. Tārīḡ-i vefāt

6. Āzurde: āzāde P.V.Y. 7. Bu beyit V ve Y nüshalarında yok.
kerîmemüz Zuleyḡa Ḳadın V.

(xx) R.V.Y nüshalarında tarih belirtilmemiş.

XVII
TARİH-i TIFLİS (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün

1. Sehensâh-ı cihāngīr u hıdīv -ı masrık u mağrīb
Ki te'shīr-i şadā-yı sevketi 'ālem-şumūl oldu
2. Cenāb-ı Hāzret-i Sultān Ahmed kim rikābında
Peresterān-ı Özbek ü Hind ü Moğol oldu
3. Vücūd-ı pīsvā-yı dāverān-ı ehl-i sünnetdür
Hemise kārı hubb-ı cār-ı yārān-ı Resūl oldu
4. Seh-i Kudüs ü Medīne kisve-pūs-ı ka'be-i 'ulyā
Nevāziş-gār-ı Ehl-i Beyt evlād-ı betūl oldu
5. Zamānında hilāfet rütbesin da'vāya kim kādır
Serāfetle kademle cümleden aşı-ı uşūl oldu
6. Fūrūğ-ı rāyeti yanında güm-nām-ı 'ademdür hep
Selātin-i diğer encüm bu sems-i bī-ufūl oldu
7. Tulū'-ı kevkeb-i ikbāline sāhid yeter cüm kim
Sümūt-ı sarğa tūl-ı himmeti vakf-ı müşūl oldu
8. O sâh-ı rub'-ı meskūn eyleyüp teshīr Tiflīsi
Rikāb-ı Gürciyān der-ı tavk-ı teslīm ü kabūl oldu
9. نمدا هم صدا himmet dādār-ı 'ālem ile
O yerler pāy-ı ehl-i sünnete cāy-ı vūşūl oldu

10. Bulup sultân-ı dînuñ leskeri kuvvet-i sa'âdetle
Revâfîz cümleten pesmânde-i za'f u nuhûl oldu
11. Budur umîdumuz Hallâk-ı nuşret-bağş-ı âlemden
Ki luîfî mü'mine bî-nihâyet u huşûl oldu
12. Ola zamm mülk-i 'Osmâniyeye mevrûş olan büldân
Bu hâlet hâşılı meczûm-ı erbâb-ı 'uķûl oldu
13. Hudâ sâhensâh-ı âfâķı manşûr ide kim dâ'im
Derinde ceys-i himmet fevc-der-fevc duhûl oldu
14. Mu'ammer ide zâtın dâ'imâ maķhûr ola haşmı
Ki 'adl ile cihân âsûde-i ğarb u nuķûl oldu
15. O dem kim bu nuvîd-i memleket-pîrây-ı nuşretten
Şamah-ı rûş-ı dil dürc-i le'âli-i nukûl oldu
16. Hezârân ğamd idüp tebrîk ile SÂMÎ didüm târîh
Alup Tiflîsi Sultân Aĥmed a'edâsı melûl oldu
الرب تفضلي سلطان احمد اعداسي ملول ادلری
E105b.

XVlll

TÂRİH-I FETH-I BELDE-I TIFLİS (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fâ'illātun Fâ'illātun Fâ'illātun Fâ'illātun

1. Pādīsāh-ı rub'-ı meskūn sehrīyār-ı Sarğ u Ğarb
 Hāzret-i Sultān Ahmed Hān mülūkuñ ersedi
2. Fenn-i isti'dāda olsa feylesōf-ı kāmilūñ
 Bū 'Alīdūr mekteb-i zihinde tıfl-i ebcedi
3. Hükūm-rān-ı Rūm u Rey Sultān-ı A'cam u 'Arab
 Zāt-ı zī-sān ile fahr eyler hilāfet mesnedi
4. Rāfīzīyla Gurci hınzırı hıyānet eyleyüp
 Hayr u serri bilmeyüp fehmi itmedi nīg u bedi
5. Hāzret-i Sultān Selīm Hān u Süleymāndan beri
 Sīrvān iqlīmine kimse ta'addī itmedi
6. Ğayret itdi ol sehensāh-ı Süleymān-ıktidār
 Māliku'l-mulke tazarru' kıldı nuşret istedi
7. Zīver-i hūsn-i kabūl oldu du'āsı 'ākıbet
 İrdi dergāh-ı İlāhīde huşūle maqşadı
8. Bāreke'llāh kuvve-i baht ile ol sultān-ı dīn
 Himmet itdi rūh-ı ecdādını ihyā eyledi
9. Böyle bir 'Anka-yı Kāf-ı himmetuñ çok mı eger
 Kabza-i teshīre olsa rub'-ı meskūnı yedi

(x). Berāyı Tiflīs E.Tārīh-i Feth-i Belde-i Tiflīs Zamān-ı Sultān Ahmed Hān P.R.Y.
 Tārīh-i Feth-i Belde-i Tiflīs Sultān Ahmed Hān-ı Sālīs V.

10. Mihr u mäh olduḡca pertev-bahs-ı eflāk u zemīn
Tev'em olsun nūr-ı tevfiḡ ile baht-ı es'edi

11. Cār-ı yār imdād idup SĀMĪ didum tārīḥini
Belde-i Tiflīsī aldı emr-i Sulṭān Aḥmedi

بلده تقيلى آلدی امر سلطان احمدی

E86a. H63b. P72b. R64a. V69b. Y65a.

sene 1135 (x)

XLX
TĀRĪḤ-I FETH-I NAHCIVĀN (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

1. Dāver-i 'ālem seh-i sunnī Emīru'l-mü'minīn
Pādisāh-ı Sark u Ğarb Iskender-i gerdūn-cenāb
2. Pīsvā-yı Ehl-i Sunnet mefhar-ı dīn ü düvel
Kāmil-i pāk-i'tikād ü Hüsrev-i devlet-me'āb
3. Bēr-güzīn-i dūdmān-ı Devlet-i 'Osmāniyān
Durr-i ser-tāc-ı selāṭīn-i 'izām-ı kām-yāb
4. Hāzret-i Sultān Ahmed bin Mehmed Hān kim
Bendegān-ı dergehīdūr Bēhmen u Afrasyāb
5. 'Akl u isti'dād u taqvā vü şelāh ile 'ālem
Himmet ü sevkette memdūh gürūh-ı seyh u sāb
6. Bū Bekir Sıdk u 'Omer-inşāf zu'n-nūreyn-ḥilm
Sīr-i Hāk-şavlet hudāvend-i velāyet-intisāb
7. Ol sehensāh-ı hümāyūn-baht-ı kisver-ḥīr kim
Ṭab'ıdur rūḥ-ı laṭīf Murtazadan feyz-yāb
8. Mihr-i 'adli saltānat burcından isrāk ideli
Husn-i tedbīrine yokdur zerre kār-ı nā-şavāb
9. Bir sū'āla yer kımaz gerdan-keşān-ı 'āleme
Naşş-ı kâṭı'-ves zebān-ı tīgıdur hāzır-cevāb

(x). Berāyı Nahcivān E. Tārīḥ-i Feth-i Nahcivān der-Zamān-ı Sultān
Ahmed Hān V.Y. 7. Ṭab'ıdur: ṭab'ına H.P.R.V.Y.

10. Esse cöllerde nesīm-i ʿadli germ-ūlfet olup
Āhūvān eyler ser-i sīr-i neri bālin-i hʿāb
11. Oyle virdi ittihād ezdāda mümkindür k'ola
Hakka-i fird-āb-ı yem tennūrapūr-sūz-ı kebāb
12. Saltanat daʿvāsını iden mulūk-ı nev-ẓuhūr
Nıce kâbildür k'ola şeh-süvāra hem-rikāb
13. Şadr-ı vālā-yı hilāfetde āşıl u kām-rān
Hazret-i Fārūka oldı ʿadl ile nāʿib-menāb
14. Rütbede Tahmāsb ile . Mīr Maḥmūd. . Ibn-i Veys
Birisi har-bendesidür birisi der-bān-ı bāb
15. Bāʿiḡ-i āsāyis-i ʿālem zamān-ı devleti
Şulhla buldı ʿimāret bu kühen dār-ı harāb
16. Şuʿle şaldı ser-be-ser āfāka nār-ı heybeti
Mū der-ātes gibi aʿdā oldı vaḡf-ı pīc u tāb
17. Simdi ez-cümle melāʿin u revāfız defʿine
Her taraftan kıldı irsāl cünūd-ı bī-hisāb
18. Siʿa kim ʿādetleridür buḡz-ı Eshāb-ı Kirām
Siyyema. Şiddıkaya Şeyḥayna . taʿn-ı nā-şavāb
19. Hāşe Li'llāh kim ola anlarda hubb-ı Ehl-i Beyt
Hāk-sār-ı kahr ola yā Rab be-hakḡ-ı Bū Turāb
20. Cār-yāruñ hürmetine kıl Hudāya anları
Cūs-ı deryā-yı hezīmetle ḡarīḡ-i izḡırāb

21. Bu durur Umîdümüz İrânı yekser feth idur
Ne Revân kalur ne Tebrîz u Herât olur harâb
22. Râfiîden ahz ider hep mülket-i mevrûgesin
Rûz u seb budur du'âmuz eyle yâ Rab müste'âb
23. Zülmet-i ilhâd u rafz-ı mahv u nâ-bud eyleyup
Nûr-bahs ola fûrûğ-ı râyeti cûn âfitâb
24. Mesned-i devletde tûl-ı 'ömr ile te'yîd ide
Devr ide bîr-vefk-i dil-hvâhı sipihr-i ruh-ķıbâb
25. Naḥcivân teshîrini iḥsân iden Ḥayy-ı Naşîr
Lutf ide sâ'ir kalâ'ına ķarîben feth-i tâb
26. SÂMÎyâ tebsîr birle feth-i târîhin didum
Naḥcivânı aldı Sultân Ahmed-i 'âlî-cenâb
تغیوانی الادی سلطان احمد عالی جناب
E86b. H61a. P65b. R26a. V67a. Y62b.

sene 1135 (x)

XX

TÂRİH-İ VEZÂRET-İ MUHAMMED BEG İBN-İ İBRÂHİM PASA (X)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Mesned-ârâ-yı şadâret-zîb-i taht-i saltanat
Dâver-i şâhib- kerâmet pâdişâh-ı bî-naẓîr
2. Hâzret-i Sultân Ahmed Hân-ı Şâliḡ kim anuñ
Dergeh-i vâlâsıdır sâhân-ı âfâķa mæşîr
3. Âfitâb-ı revnaķ-efrûz-ı sipihr-i 'izz ü sân
Kim fûrûḡ-ı re'y ü tedbîr ile 'âlem müstenîr
4. Her umûr-ı nuḡbe-i kânûn 'aķl-ı dūr-bîn
Emr ü fermânı medâr-ı gerdiş-i carh-ı eşîr
5. Her kimûñ tab'ında isti'dâd-ı aşl-ı fehmi ide
O sehensâh-ı cihân-pîrâye-i gerdûn-ı serîr
6. Rütbesin terfî' idüp iķbâl ile iclâl ile
Eyler elbet himmet-i sâhânesi luṭf-ı keşîr
7. Simdi ez-cümle görüp zâtında istiḡkâķını
Bir vücûd-ı nâzenîni eyledi şadr-ı müşîr
8. Şadr-ı 'âlî-sânınuñ ferzend-i vâlâ-rütbesin
Kıldı lebs-i hil'at-ı iķbâl ile pirâye-gîr
9. Âşaf-ı dâmâd-ı zî-sânı vekîl-i muṭlaķı
Şadr-ı a'zam ya'ni İbrâhîm Pasa-yı delîr

(X). Berâvî Tûlî Âlî-şadeniMuhammed Kelhudâ E.

10. Zâtıdur pîrāye-i ser-i mesned rûsd u sedād
K'oldı tedbîr ile dehrüñ kâr-ı dıŝvâr-ı yesîr
12. Cunki kavı-ı mu'teberdür'el-veled sırr-ı ebîh'
Mîr-i maḥdûm-ı celîlu'l-ḳadrini itdi vezîr
13. Hîl'at-ı cāh-ı vezāret ḳaddine sâyestedür
Kim âŝâletle odur el-ḥaḳ Vezîr Ibn-i vezîr
14. Vâlid-i rûsen-zamîr ile mu'ammer olalar
Kesb-i envâr eyledükce mîhrden mâh-ı münîr
15. Biri birinden mişâl-ı Ferḳadanı dūr olmasun
Göstere Ḥaḳ Şadr-ı A'zam Ḥazretine anı pîr
16. SÂMÎyâ budur du'â-yı ḥayrumuz her rûz u seb
Cismini âfâtdan maḥfûz ide Ḥayy u Ḳadîr
17. Sevḳ ile carḥ atsa ger tâcın sezâ târîḥ iclûn
Oldı devletle Muḥammed Beg Vezîr Ibn-i vezîr

اولدی دولته محمد بله وزیر ابنی وزیر

E87b. H60b. P69a. R61a. V66a. Y62a.

sene 1136 (x)

XXI

KAŞİDE VE TÂRİH-I FETHİ-I HEMEDÂN ZAMÂN-I SULTÂN
AHMED HÂN-I ŞALİŞ (x)

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe ilatun Fe ilatun Fe ilatun Fe illun

1. Dâver-i a'zam u efhem seh-i hürsîd-âlem:
Mesned-efrûz-şâsem Husrev-i b. cemsîd-nisân
2. Cā-nisîn-i hulefâ mâlik-i semsîr-i gazâ
Râyet-efrâz-ı veğâ şaf-siken kal'a-sitân
3. Mazhar-ı lutf-ı Hudâ Hazret-i Sultân Ahmed
Memleket-gîr-i mu'eyyed ser-i sâhân-ı cihân
4. Heft-ıklîm yedi bahra güher-pâş-ı kerem
Kâfîdan Kâfa kefi kâfi lutf u ihsân
5. O hudâvend-i mu'azzam ki Hudâ-yı mute'âl
Eylemis dergehini sâh-reh-i kehf-i âmân
6. Hükûm-ferma-yı 'Arab pâdişâh-ı Rûm u 'Acem
Râmdur emrine ser-cümle havâkîn-i zamân
7. Tiğ-ı ser-tîzi a'dâyı perîsân kılıcı
Husn-i tedbîri cihânasebeb-i emn u âmân
8. Boyadı kana kızılbaşların kellelerin
Bahır-ı hûn uzre habâb oldu ser-i sûrh-seran

(x). Berâyi Hemedân E. Kaşide ve Târîh-i Feth-i Hemedân Zamân-ı Sultân
Ahmed Hân P.R.Y.

9. Hâbbezâ şavlet-i sîrâne-i sâhânsâhî
K'eyledi sî'â-ı merdârı perîsân cû segân
10. Bâreke'llâh ne kerâmet ne ma'habbetdür kim
Taht-gâhında iken ol seh-i iklîm-sitân
11. Yüz konak râh-ı ba'ide idup irsâl-ı cuyûs
Darb-ı destî ile vîrân ola mülk-i îrân
12. Hâk bu kim Âşaf-ı Dâmâd Birâhîm Paşa.
İtdi bu kârda çok temsiyet-i bî-pâyân
13. Hayr-h'âhâne velî ni'metine hidmet idup
Rûz[u] seb ilmedi tedbîrde ka't'â nokşân
14. Idup âmâde mühimmat levâzım ne ise
Kılmadı şarf tedârikde tesâmuh bir ân
15. Hâşılı böyle gerek iste vekîl-i mu'tlak
Kim şadâkatla idup hidmet sâh-ı devrân
16. Eyleyüp sâh-ı cihân ile mu'ammer zâtın
İde tedbîrinâ takdîre muvâfık Yezdân
17. Düşmen-i devleti hem-vâra olup nuşret-yâb
Haşm-ı bed-kârları ola rehîn-i hazelan
18. Kâfîzî ref'ine cûn kim o seh-i âfâkuñ
Eyledi himmet-i sâhânesi dilde heyecân
19. Bendesi vâlî-i Bağdâdi idup ser-'asker
İtdi ser-hadde yakîn yerleri fethe fermân

20. Sa'ey idüp ol dağı bær-mücib-i emr-i 'ālī
Oldı bu maşlahat itmāmına dāmen-be-miyān
21. Evvelā ḥaṣn-ı ḥaṣīn Hemedānı şardı
İtdi maḥṣūr anı cūn hāle-i māh-ı tābān
22. Ceys-i encūm 'adedi sūnnī-i pākize-nihād
Bürç-ı bārūlarını aldılar ortaya hemān
23. Hānumān-sūz-ı Refāfız olaraq her sūdan
Urdılar top tūfenk ḥumbara-i su'e-le-fesān
24. Yandı nār-ı gāzab Ḥaḳḳa teberrāyiler
Gūyiyā cūnd-sūrūs eyledi recm-i seytān
25. Himmət-i sāh-ı cihān-gīr-i Ferīdūn-ferā ile
Sehl' müddetde zūhūr eyledi feth-i Hemedān
26. Nīce nuşretlere maḫhar olup ol dāver-i dīn
Müteyemmin ola bu feth-i Celīlū'l-'unvān
27. Feth-i Tebrīz u Revānı dağı idüp teshīl
'An-ḳarīb eyleye Allāhu Te'āla İḥsān
28. Devlet ü 'ömrini efzūn ide Ḥaḳ 'Azze ve Cell
Ola evḳātı meserretle hemīse gūzerān
29. Gūs idince ḥaber-i feth ü fütūḥı SĀMĪ
Sevḳle mıṣra'ı tārīḫi olurken cūyān
30. Geldi tebsīr ile Ucler didiler tārīḫin
Hemedān belḫesin aldı 'Acemūn Ahmed Hān
همدان بلدة من بلاد مصر تان
E88a. H62b. P71b. R63a. V68b. Y64a.
sene 1137

XXII

BERĀYI TĀRĪH-I VILĀDET-I SULTĀN NU‘MĀN (x).

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Meiā‘īlūn Meiā‘īlūn Meiā‘īlūn Meiā‘īlūn

1. Yegāne pādisāh-ı heft-kisver -i Hüsrev-i a‘del
Ki nām-ı zīb-i levh-i menkabetdür carh-ı nüh-ıāķa
2. Cenāb-ı Hażret-i Hān Ahmed-i ‘ādil kim evşāfı
Yazılmışdur cihānda cümle mevcūd olan āfāķa
3. Hudā şazze ve cell bir sāh-zāde eyledi ihsān
Dür-i pākize-ves ol dāver-i zībēnde-aḥlāķa
4. Sipihr-i saltanatdan toĝdı bir nūr-ı mücessem kim
Tulū‘-ı āfitāb-āsā ziyā-balḥs oldu āfāķa
5. Zihī seh-zāde-i ‘ālī-guher kim pertev-i ḥusni
Olur gālib furūĝ-ı mihr-i pür-envār-ı isrāķa
6. ‘Izārı verd-i ruhsār-ı sa‘ādetdür ki ruhsārı
Muşābih lāle-i Nu‘mān Sultān berrāķa
7. Olup pīrāye silk-i tūl-i ‘ömr-i gevher-i zātı
Hemise revnaķ-efrāz ola genc-i ḥıfz-ı Hallāķa
8. Didüm tebsīr birle SĀMĪyā tārīḥ-i mevlūdin
Cihāna müjdeler seh-zāde Nu‘mān geldi āfāķa

مهمانه مزده لر شهرزاده نعمان كلدی آنا قه

F88b. H53a. P59a. R52a. V56b. Y53a.

sene 1135 (xx).

(x). Tārīḥ-i Vilādet seh-zāde Sultān Nu‘mān İbn-i Sultān Ahmed Hān-ı Şālīs
H.R.V. Tārīḥ-i Vilādet seh-zāde Sultān Nu‘mān İbn-i Sultān Ahmed Hān P.V.

XXIX. A‘del: ‘ādil H,P,R,V,Y.

(xx). R nüshasında tarih yok.

XXIII

TĀRĪH-I KAŞR-I DİL-ĀRĀ CEBECİ KETHUDĀSİ AĞANUN (x)

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Meḥā'ilūn Fe'ilātun Meḥā'ilūn Fe'ilūn

1. Bihīn-i seyr-i Cebeci Kethudāsı Ağa kim
 Odur ocaga viren pertev-i ziyā hālā
2. Resīd u zābiṭ u kār, azmude-i āfākī
 Şalāḥ u eiffet ile oldı söhret-i dünyā
3. Bu kaşr-ı pāki bu bağ-ı laṭīfī yapdurdı
 Şudūr idüp aña fermān lāzımu'l-icrā
4. Egerci kaşr ile pırdür fezā-yı Sa'd-ābād
 Velī bu kâh-ı bulend oldı ḥayli müsteşnā
5. Güzel nesīmen-i pākizedür maḥallinde
 Muḥammer ide şafā ile şāhibin Mevlā
6. Tamām olunca bu nev'e dinildi tārīḥ
 Mufeerriḥ oldı bu kaşr-ı muşanna'u vālā

شرح اولدی بو شعر صنع و والا

E88b. P68a. R60a. V65a. Y61a.

sene 1135

(x). Berāyi Kaşr E. H de bu tarih yok. Tārīḥ-i Kaşr-ı Nev-Minyān Y.

XXX. 5. Bu beyit R nüshasında yok. 6. Vālā: a'lā E.

XXIV

TĀRĪH-İ VİLĀDET-İ SEH-ZĀDE SULTĀN İBRĀHĪM İBN-İ SULTĀN
AĦMED HĀN-İ SĀLIŞ (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Hezārān müjdelər kim genc-i eltāf-ı ilāhiden
Numāyān oldu bir dürr-i cihān-pīrāye-i ta'zīm
2. Yine 'ālemde bir nūr-ı mücessem toğdı mihr-āsā
Sipih-r-i saltānatdan oldu pertev-dād-ı heft-ıqlīm
3. Tevellüd eyleyüb şulb-ı Cenāb-ı Hān-ı Aĥmeden
Celīlu'l-Ķadr bir ferzend-i şāhib-efser u dihim
4. Sehenseh-zāde-i 'ālī-neseb hürsīd-i aĥter kim
Şureyyādur aña āvīze-i gūhvāre-i tekrīm
5. Degül cürm-i kamer sır-ı meşķiikbāli içün eyler
'Utārid simdiden āmāde levh-i mekteb-i ta'lim
6. O dem kim zīver-i gul-pister mehd-i vücūd oldu
Cihāna ser-be-ser feyz-i nesāṭı eyledi ta'mīm
7. Gelince mesned-i nāz u na'ime kıldı dūs-ā-dūs
Der-āgūs itmege 'izz ü u sa'ādet birbirin taķdīr
8. Hemise tūl-ı 'ömr ile vücūdın Ḥāzret-i Allāh
Maşūn ide ḥaṭālardan be-hakķ-ı Süre-i Ha Mīm
9. Dahı seh-zādegānile Cenāb-ı dāver-i dehrūn
Ḥudāsilkü'l-le'alidevletini eyleye tanzīm

(x). Berāyı Vilādet E. Tārīh-ı Seh-zāde Sultān İbrāhīm İbn-ı Sultān Aĥmed
Hān P,R,Y.

XXXI. 6. Ser-be-ser: ser-te-ser P,V,Y.

(xx). E nüshasında tarih yok.

10. Seref-baḥs-ı velūd olduḡda şad.sevḡ ile ey SĀMĪ
 Iderken levḥ-i dilde şûret-iendişeyi terkîm

11. Duʿâ idup didum bu mîşraʿ-ı kimyâ ile târîḥ
 Vucûda geldi yâ Rab pîr ola Seh-zâde Ibrâhîm

و بوده کلدی یارب پیر اوله شهنشده ایرا هییم

E89a. H54b. P60b. R53b. V58a. Y54b.

sene 1135 (x)

11. E ve E nüshalarında bu beyit yoktur.

(xx) E nüshasında tarih yok.

XXV

TÂRİH-İ FETH-İ KAL'Â-I REVÂN (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meîâ' ilün Meîâ' ilün Meîâ' ilün Meîâ' ilün

1. Yine bir feth-i 'âli âsikâr oldu mübârek bād
 Zuhûr-ı mu'cizât-ı mefhar-ı 'âlem Muhammedle
2. Ta'âla'llâh 'aceb nuşret 'aceb feth-i cezîl oldu
 Kemâl-ı himmet-i Han Ahmed İbn-i Muhammedle
3. Alındı hışn-ı vâlâ-yı Revân ya'nî Revâfızdan
 Hücûm-ı lesker sâhenseh-i Cemsîd-ı mesnedle
4. Fuzûn eyle ilâhî 'ömrini ikbâlini dâ'im
 Ki 'âlem emn u râhat buldı ol sâh-ı mü'eyyedle
5. Hemîse ey dîn u devleti ma'mûr u âbâdan
 O sultân-ı humâyûn-baht o sehensân-ı emcedle
6. Nüvîd-i fethin ol hışn-ı mu'allânun isitdukde
 Hayâl eyler iken târîh-i pâkin sevķ-i bî-hadla
7. Cenâb-ı câr-ı yâruñ feyzi ile iki mışrae-da
 Muvaffak oldu tab'um câr-ı târîh-i ser-âmedle
8. İki târîh olup her mışrae-ı pâkîze evvel
 Kalem ızhâr-ı şan'at eyledi bu beyt-i es'adla
9. Muqaddem mışrae-uñ şânîsi ile noktasuz harfi
 Kesirsiz târîh oldu şarf-ı fikr-i tab'-ı erşedle

(x). Muayenne Târîh-i Revân E. Târîh-i Feth-i Kal'â-ı Revân Vakt-ı Sultân
 Hân-ı Sâlis E. Târîh-i Feth-i Kal'â-ı Revân Sultân Ahmed-i Sâlis P.
 Târîh-i Feth-i Revân Sultân Ahmed Hân-ı Sâlis V. Târîh-i Feth-i Kal'â-ı
 Revân Zamân-ı Sultân Ahmed Hân Y.

8. Şan'at: heft E, H.R.

10. Du mışra'ıñ hurûf-ı cevherîsin cem'idup hâme
Yine târîh-i zîbâ oldu feyz-i vâkt-ı es'adla
11. Bu beyt-i dil-gusâdur kim ider SÂMÎ kulu ithâf
Ebu'l-feth-i zamân ol pâdisâh-ı şâhib-i 'adle
12. Revân-ı pâk-ı aşhâb oldu memnûn cümleten ey dil
Revân alındı a'lâ himmet-i Sultân Ahmedle
روان آندى اعلاصت سلطان احمدله
- E:90a. H62a. P70b. R62b. V67b.. Y63b

sene 1137

XXVI

TĀRĪH-İ DİĞER FETH-İ REVĀN FĀTİH SULTĀN
AHMED HĀN-İ SĀLİŞ (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

1. Seh-i kisver-ğusā sultān-ı bī-hemtā kim itmisdür
Hilāfet sırrını Hāk tā-biye tab'-ı resīdinde
2. Cenāb-ı sâh-ı âlem Hâzret-i Hân Ahmed-i Gâzi
Ki husrevler der-i cūdında oldu luṭf. Umīdinde
3. Sehensâh-ı mu'azzam kim degüldür ferr u sevkette
Cem u Kāvus u Dārā rütbe-i 'abd-ı 'abīdinde
4. Bulend-eyvân-ı tāk 'adline beñzedi fi'l-cumle
Şebât olsaydı ger Iskender sedd-i sedīdinde
5. O deñlu dest-i 'adli cekdi haşma tîğ-ı Fārūkı
Ki ğayrı kalmadı tākāt-ı dil saht-ı 'anīdinde
6. Teberrâyiler mahv itdi bīm-i şadme-i kahrı
Ne cānı var zuhūra sâh-ı güm-râh-ı pelīdinde
7. Mecālī kalmadı ārāma hiç zâf-ı felâketle
Kızılbasuñ re's-i ceys-i merdūd-ı tarīdinde
8. Zebūn olup Revānın eyledi teslīm āhır kār
Bir ism-i bī-hemtā kaldı cism-i nâ-bedīdinde
9. Revān hışnı yine oldu naşīb lesker-i Islām
Hudā ma'mūr ide sâhensehuñ 'adl-ı sa'īdinde

(x). Ve lehli E. Tārīh-i Diğer der-feth-i Revān Fātiḥ Sultān Ahmed Hân
P.R. Tārīh-i Diğer der-Feth-i Revān Y.

XXXV. 7. Felâketle: felâketde E, V. 8 Olup: oldu E. /bī-hemtā: nâ-nüsemā Y.
9. 'Adl: 'ahd E, R.

10. Muḥaṣṣal eyledi şāhenseh-i āfāk-ı aşhābuñ
Revān-ı pākize ḥōsnūd bu feth-i cedīdinde
11. Su'āl itdum didi SĀMĪ bu nev'e dūşdi bir tārīḥ
Revān alındı Sultān Aḥmeduñ 'aşr-ı sa'īdinde
ردان اندری سلطان احمدن عصر سعیدنی
- E90b. H62b. P71a. R63a. V68a. Y63b.

sene 1137

XXVII

TÂRİH-I BUNYÂD-I DÂRU'D-ÐARB-HÂNE (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. MULûkuñ nâm-dârı 'âlemuñ sâh-ı zafer-kârı
 Ki zâtın eylemiş Bâri güzîn-i devlet-i ecdâd
2. Cihân mulkine vâriş Hâzret-i Hân Ahmed-i Şâliş
 Nizâm-ı kevne bâ'ış Cem-câh-ı Kusrâ-dâd
3. O sâhensâh-ı 'adl-âyîn-i evreng-i sa'âdet kim
 'Adâlet-pîsedür 'ahdinde gerdûn-ı sitem-mu'tâd
4. Hudâvend-i Sikender-câker u Dârâ-celâdet kim
 Tenezzul eylemez itmeğlige Dârâyı isti'bâd
5. Ne gûne kâbiliyyet var ise hep zâtında peydâdur
 Vucûdın eylemiş Hâk nûşâ-i kübrâ-yı isti'dâd
6. O sultân-ı cihân kim bendegân-ı âsitânında
 Kimin vâlî-i Mısr eyler kimisin hâkîm-i Bağdâd
7. Eyâletler ki hâlâ kulların ta'yîn idup zabta
 Selefde oldu cây-ı saltanat bîr-vech-i istidâd
8. Hemedân Gence Tiflîs u Revân Sirvân u Tebrîzuñ
 Ahâlîsiyle İrân mulki yekşer emrine münkâd
9. Huşûşa Yeşrib u Baḥada hükmin eyleyüp icrâ
 İder inşâfı rûḥ-ı pâkini peygamberuñ dil-sâd

(x). Târiḥ-i Ðarb-hâne E. Târiḥ-i Bunyâd-ı Dâru'd-Ðarb H.P.R.Y.

XXXV . 5. Bu beyit sadece E nüshasında vardır.

10. Maḳāmı pest olur elbet ḥazīẓ-i āsitānında
Ne deñlu itse mīr zūmre-i Afgāniyān feryād
11. Menābir ḥuṭbe-i ezḳār-ı nāmile felek-pāye
Derāhim buldı naḳs-ı sikkesinden ʿizzet-i müzdād
12. Uruldı sikkesi kişver-be-kisver rüy-ı dünyāya
Duʿā-yı ḥuṭbesin her memleketde itdiler evrād
13. Şumār olmaḳ ne mümkün naḳd-ı dāru'd-ḍarb-ı iḥsānı
Sihāb u necmle carḥ aḳce dökse idemez taʿdīd
14. Netīce sikkeyi mermerde kazdı farṭ-ı himmetle
O ḥāḳān-ı humāyūn-baḥt o sāhenseh-i bī-endād
15. Zamān-ı devlet-i āsāyis efzā-yı saʿīdinden
Yapıldı ḳalmadı ʿālemde bir cāy-ı ḥarāb-ābād
16. Ḳıbāb-ı āsumāna eyledi peyveste ez-cümle
Bu dāru'd-ḍarb-ı valā ṭāḳ-ı raʿnāyı idup bunyād
17. Vekīl-i muṭlaḳ u dāmādı İbrāhīm Paşa kim
Esāsında o dem fermān idince itmege insād
18. O da fikr-i metīn u diḳḳat reʿy-i rezīniyle
Idup bu kāruñ itmāmında bezl-i vusʿu isti-dād
19. Bu resm-i dil-nisīn u ṭarḥ-ı ʿālī uzre yapdurdı
O destūr-ı mühendis-ṭabʿ o dānā-yı kerem-muʿtād
20. Teʿāla'llāh ʿaceb bunyān-ı merşūş oldu sāhāne
Ki mişlin yapmağa ḳādir deguldür şad-hezār Ustād

10. Ne deñlu itse mīr zūmre-i Afgāniyān feryād; Derāhim buldı naḳs-ı sikkesinden ʿizzet-i müzdād V.Y. 11. Bu beyit Y nüshasında yok. 20. Mişlin: mişlūñ

21. Mureffeh tarz-ı matbū' u şafā-bahs-ı dil-ārāsı
Kim eylerse nazẓāre hāṭırı ğamdan olur āzād
22. Safaḳ tār u nuḳūd-ı sīm u zer necm-i dirahsāndur
O ṭāḳ u kubbeler gūyā burūc-ı āsumān-bunyād
23. Olur hūrsīd u māhuñ ictimā'-ı burc-ı vaḥīdi
Derūnında zer-i berrāḳ u sīm oldukça pertev-dād
24. Irisdi tāc-dārı kubbessinūñ tāc-dār itdi
Ser-efrāz eyledi carḥı bunyād bihīn icād
25. Mu'ammer eyleyüp sultān-ı dehri ṭūl-ı 'ömr ile
Cenāb-ı Ḥaẓret-i Ḥallāḳ-i Bī-hemtā-yı bī-ezdād
26. Muşeyyed eyleye ṭāḳ-ı bülend eyvān-ı iḳbāluñ
Ola vīrāne-i hıẓlān-ı ḳulūb-ı dūşmān-ı ḥussād
27. Dem-i tekmīl u itmāmında ol bunyān-ı 'ālīnuñ
İderken ḥāme ilhām Cenāb-ı Ḥaḳdan istimdād
28. O dem tāriḥe SĀMĪ böyle dūşdi mışra'-ı yektā
Yapıldı sikke-gāh-ı Āl-ı 'Oşmānı mubārek bād
یادى سکه آل عثمانى باره باد
E'91a. H57a. P63a. R55b. V60a. Y56b.

XXVII

TÂRİH-I BUNYÂD-I OṬA-I TEBERDÂRÂN DER-SÂRÂY-I
‘ATİK SULTÂNİ (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün

1. Niẓāmu'l-mülk-i ‘âlem şadr-ı zî-sân şāhib-i devlet
Ki dergāh-ı refī‘inde e‘ālî çihre fersādur
2. Vekīl-i muṭlaḳ u dāmād-ı Sultān Ahmed-i Gāzî
Ki zāt-ı bî-naẓîri mu‘tenā-yı dîn u dünyādur
3. Vezîr-i bî-müdānîdur hudāvend-i mu‘azzamdur
Melik-hûy-ı mükerremdur Felâṭûn-re'y u dānādur
4. Cemāl-ı şāhid-i idrākine ‘aḳl u hîred meftûn
Derûn-ı pâki mir‘ât-ı Sikenderden mücellādur
5. O derd-i bî-hazân-ı gul-sitân-ı devlet aşlında
Teberdârân ocağından sükufte zāt-ı yektādur
6. Ocaḳdan su‘lelendi mes‘âl-i seh-râh-ı iḳbālî
Ezelden reh-bâr-i güm-kerde rāhân-ı temennādur
7. Tûlû‘-ı evvelinden kevkeb-i iclālinuñ ḥālā
Furûḡ-ı seb-çerāḡ-ı himmeti günden hüveydādur
8. Ocaḳ ḥalkın cerāḡ itmis idi yekser şem‘-i iḳbālî
Anuñcün mûm olup kulluḳda herkes şimdi ber-pādur
9. Degul el-ḥaḳ ocaḳlı maẓhar-ı envār-ı iḥsânı
Ṭoyurdu ‘âlem-i ḥalkı ‘aṭāsı ḥvân-ı yaḡmādur

(x). Târiḥ-i Teberdârân Oṭalarına Eski Sarâyda E. II nüshasında bu tarih yoktur.
Târiḥ-i Dünyâd-ı oṭa-ı Teberdârân der-Sarây-ı Atîḳ Sultânî P.R.V. Târiḥ-i
Dünyâd-ı oṭa-ı Teberdârân Berây-ı ‘Atîḳ Sultân Y.

XXXVII. 3. E nüshasında bu beyit yok. 9. El-ḥaḳ: ancak P.V.Y.

10. Bu hengāme gelince ta o demden ol kerem-kāruñ
Semāhat de'bi himmet 'ādeti cūdı mülheyyādur
11. Cibillīdūr aña luṭf u kerem ḥaḳḳa cibillīdūr
Selhāyadur aña cūd u kerem el-ḥaḳ selhāyadur
12. Muḥaṣṣal gelmemisdūr böyle şāḥib-cūd āfāḳa
Vücūd-ı pāk-i bī-mānendi maḥz-ı luṭf-ı Mevlādur
13. Emānet saña yā Rabbī emānet zāt-ı memdūḥı
Haṭālardan vücūdın şaḳla yā Allāh yā Kādir
14. O şadr-ı kām-rām kim sīme-i müstahseni cün kim
Tebedārāna dā'im u re'feti bī-ḥadd ü aḥşādur
15. Olup mi'mār-ı capūk-dest-i cūd u himmeti, derkār
Bu def'a dahı luṭfı anlaruñ ḥaḳḳında peydādur
16. Harīḳuñ isti'ālī baḡteten tākāt-güzār oldı
Ocaḳ erbābınuñ farı-ı ḥāsarı āsikārdur
17. Mukāfāt itdi cūş-ı mevc baḥr-ı luṭf ile ḥaḳḳa
Ki nār-ı guşşayı ḥāṭırlarından kaşdı itfādur
18. Muvaffaḳ oldı bünyād itmege bu meymenet-gāhı
Anuñ her kārda bī-sek mu'ini. İlaḳ Tec'ālādur
19. Virüp Eski Sarāya tāze revnaḳ Āşaf-ı devrān
Bu vālā cāy-gāhı yapdı kim bī-miṣl-i u hemtādur

16. Isti'ālī: istiḡālī P. isti'ālī Y. 18. Meymenet-gāhı: meymenet-kānı:
P.R.V.

20. Bu hayr-ı pāk u bu zībā eṣerle nām-ı nigūsi
Eger mezkūr olursa ḥasre dek sāyān u aḥrādur
21. Bu ra'nā ṭarḥ-ı dil-kesle bu nāzik resm ile simdi
Oṭa dinmekliṣ sāyeste bir cāy-ı dil-ārādur
22. Bunuñ gibi nice āṣāra Ḥaḳ tevfiḳ ide zātın
Ki dā'im niyyet-i pākīzesi ta'mīr-i dūnyādur
23. Hudā būnyān-ı cāhın eyleye ma'mūr u ābādan
Ki hem-vāra der-i devlet-me'ābı ḥalka melcādur
24. Idince gūṣ tekmiḥlin didüm tārīhin ey SĀMĪ
Bu ṭarḥ-ı pāk-ı nev-būnyād-ı İbrāhīm Paşadur
بو طرح پاک نو بنياد ابراهيم پاشا در
E92a. P63b. R56b. V61a. Y57a.

sene 1138 (x)

XXIX

BERĀYI CĀMİ^e-İ NEVSEHİR (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

1. Āşaf-ı Hān Ahmed Gāzi Vezīr-i bī-naẓīr
Kim refāh-ı kevne bacīşdur vücūd-ı nāfi^e i
2. Hāẓret-i sāhensehuñ dāmād u şadr-ı A'zamı
Zill-ı Yezdānuñ cerāğ-ı pūr-fürüg-ı sāṭı^e i
3. Şāhibu'l-hayrāt İbrāhīm Paşa kim odur
Āsumān birr-i vücūduñ āfitāb-ı lāmi^e i
4. Ser-firāz-ı ser-firāzān-ı himem şāhib-ı kerem
Kim odur āyāt-ı zer moncuğ-ı luṭfuñ rāfi^e i
5. Cekdi pīs-i bahle Iskender gibi sedd-i sedīd
Sark u Ğarbi tutdı āvāz-ı 'aṭā-yı şāyi^e i
6. Sīn u ābād itmedür dünyāyı kaşdı dā'imā
'Ālemuñ āsāyisidür fikr-i ṭab^e-ı bāri^e i
7. Kārīhep celbe kılup hayr u 'adl ü dād olup
Hic 'abeş bir fi^ele yokdur naqd-ı vaḳt-ı zāyi^e i
8. Kalmadı yapılmaduğ 'ahdinde ber-cāy-ı harāb
Her biri ma'mūr idup te'sīr-i mecm-i ṭāli^e i
9. Şimdi ez-climle ādip manẓūr-ı cesm-i iltifāt
Nevsehirde eyledi insā bu ra'nā cāmi^e i

(x). Tārīḫ-i Cāmi^e-i serīf der-Nevsehir-i Dil-ārā Bünyād-ı İbrāhīm Paşa H.P.V.
Tārīḫ-i Cāmi^e-i serīf der-Nevsehir Bünyād-ı İbrāhīm Paşa Y.

XXVIII. 7. Olup: olur P.V.Y./Zāyi^e i: zāni i P.V.Y.

10. Mense-i pāk-ı vücdı olmağ ile ol maḥal
Eyledi seḥr-i mu'azzam gör bu feyż-i şāni-i
11. Medrese Cāmi' imāret 'aynlar bunyād idup
Kıldı ḥayret ile şādān rūḥ-ı pāk-i sārī-i
12. Bu eşerden olsalar aña n'ola ervāḥ ile
Mālik u Ḥanbel Imām-ı A'zam Imām-ı Sāfi-i
13. Dāreke'llāh ma'bed-i pākize tarḥ-ı dil-nişīn
Kim melā'ikdur anuñ ki geh var idi geh rāci-i
14. Idup amed-sud sürüşān-ı İlāhī dem-be-dem
Feyż-yāb eyler kulüb-ı mü'minin t̄āyi-i
15. Secde itdükce muşalliler şalāt-ı hamsede
Raḥmet-i Ḥaḥdur der-i devlet-me'ābı k̄āri-i
16. Olıcaḥ säh-ı menārında mü'ezzin 'andelīb
Gul gibi eyler sükuftē gūs-ı kalb-ı sāmī-i
17. Minberidur gerdēn-i ḥurā-ı 'l-yuñ heykeli
Kubbesidur nuḥ-sipihruñ t̄āc-ı fark-ı t̄ālī-i
18. Omrin efzūn eyleyup tevfiḳuñi ide refīk
Ḥasre dek bākī k̄ala yā Rab bu ḥayr-ı nāfi-i
19. Gūs idup itmāmını tārīḥin eylerken sü'āl
Virdi bu mışra' ile t̄ab'um cevāb-ı k̄āṭi-i
20. Resm-i 'Osmaniyle SĀMĪ söyledum tārīḥ o dem
Cāmi' u'n-nūr oldı İbrāhīm Paşa Cāmi-i
E93a. H57b. P64b. R57a. V61b. Y58a.

sene 1138

جامع التوادری ایراصم باشا هاسی

14. Kulüb: glrüh E. /T̄āyi-i: t̄ālī-i E. 15. Devlet-me'ābı: t̄ā'at-me'ābı
H,P,R,V,Y.
19. Sü'āl: ḥisāb E.

XXX.

TÂRİH-I TECDİD-I TEKYE-I HİMMET-ZÂDE (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Bâreke'llâh hânkâh-ı Hâcî Bayrâm-ı Velî
 Kim anuñ kuṭb olduğundan yokdur aṣlâ istibâh
2. Maḡhar-ı fezy-i ṭarîkı Şeyḡ Himmet Ḥazreti
 Bu maḡâmı eylemisdi cây-ı ezḡâr-ı İlâh
3. 'Âlem-i Ḳuddûse idince rıḡlet ol pîr-i 'azîz
 Oldı ferzend-i necîbi câ-nisîn-i hânkâh
4. Ol vücûd-ı pâk-ı müsteḡna daḡı nice sinin
 Bu maḡalde sâlikânı eyleyup pür-istibâh
5. Ğarḡ-ı envâr-ı tecellî eyledi irsâd ile
 Dillerinden mäsivâ zulmetlerin itdi tebâh
6. Seyr-i lâhût eyleyup bu 'Âlem-i Näsûtdan
 İdicek anlar daḡı mülk-i bekâyâ 'azm-ı râh
7. Oldı müstahlef aña maḡdûm 'âlî-gevheri
 Mihr-i luṭfından idup kesb-i ziyâ mânend-i mäh
8. Feyz-i pîrân-ı ṭarîkat nûr-ı sırr-ı vâlidî
 Oldı zâtında 'ayân cûn âfitâb-ı ṣubḡ-gâh
9. Ya'ni memdûḡ's-siyer Şeyḡ ibn-i 'Abdü's-Şamedî
 'Ârif-i bi'llâh dānâ-yı faẓîlet dest-gâh

(x). B nüshasında bu tarih yok. Târîḡ-i Tekye-i Himmet-zade P.R. Târîḡ-i Tekye-i Himmet Efendi V. Târîḡ-i Tekye-i Himmet Efendi-zâde Y.

10. Eyleyüp tecdîd esâsından bu vâlâ Tekyeyi
Eyledi taḥsîn u sâbâs aña ehl-i faqr u câh
11. Hâk budur kim resm-i pâk-ı dil-nisîn u bî-naẓîr
Kaşr-ı cennetden nümüne oldı bu tevḥîd-gâh
12. Oyle nûḥâniyeti var kim olur envâra ğarķ
Secde-gâhında idenler şıdķ ile vaz'-ı cibâh
13. Mehbut-ı nûr-ı tecellîdûr gûşâde revzeni
Sâye şalmısdur aña bâl-ı surûşân-ı İlâh
14. Fi'l-meşel bir verd-i ra'na-yı nihâl-ı 'aşkdur
Kim felek itse sezâdur zîb-i destâr-ı kûlâh
15. Mevrid-i sevķ u şafâdur medḥal-ı feyz u 'aṭâ
Mudde'âya iki bâb-ı dil-gûşâsıdur gûvâh
16. Sevķ u zevķ u vecd-i ḥâl ile şafâ-yı kalb ile
Tûl-ı 'ömr ile mu'ammer ide bânîsin İlâh
17. SÂMÎyâ târiḥi dısdı ibtidâ itmâmdan
Himmet-i 'âlî ile yapıldı zîbâ. Tekye-gâh
مست عالی ایله یاپلدى زیبا کلبه کا.
E93b. P67a. R59a.

sene 1139

XXXI

TÂRİH-I VİLÂDET-I SEHZÂDE SEYFE'D-DÎN İBN-I
SULTÂN AHMED HÂN (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1. Mu'azzam pâdisâh-ı mesned-ârâ-yı cihân-gîrî
Ki zât-ı bî-naẓîrî oldı revnağ-baḥs-ı mülk-i dîn
2. Yegâne gevher-i ser-tâc nesl-i Âl-i 'Osmanî
Sezâ-vâr-ı hilâfet âb-ı rûy-ı devlet-i pîşîn
3. Mulûkuñ ser-firâzı Ḥazret-i Hân Ahmed Gâzî
Kim Iskenderle Dârâ görse dârâtın ider taḥsîn
4. Olup cezm-i hîredle dâd-güster cumle âfâķa
Ser-â-ser virdi âsâyis o sâhenseh-i 'adl-âyîn
5. Uyutdı 'âlemi olup nêsîm-i 'adli râḥat-baḥs
Ider âhu-bere şimdi ser-i sîr-i neri bâlin
6. 'Aceb sultân-ı 'âdil dâver-i zî-sân-ı 'âķıldur
Ki cüz' î himmeti eyler cihândan fitneyi teskîn
7. Hudâ bir dem cûda göstermesun taḥt-ı sa'âdetden
Ki zâtında serîr-i dîn u devlet oldı bâ-temkîn
8. Cihân ṭurdukça ṭursun ṭûl-ı 'ömr ile şafâlarla
Be-nûr-ı fahr-ı 'âlem nâşırı Allâh ola âmîn
9. Cihâna geldi bir sehzâde-i sa'd-aḥteri ḥâlâ
Ki virdi fer u behcet maḥdemi dehre cû ferverdin

(x). Târîḥ Berâyi Vilâdet-i Seyfe'd-dîn E. Târîḥ-i Vilâdet-i Sehzâde Seyfe'd-dîn İbn-i
Sultân Ahmed Hân-ı Sâliḥ H,V.

XLII. 2. Nesl-i mülk-i R. 9. Ferverdin: fûrûzdın H,P,V.

10. Güşāde eyledi hātırları gulzār-ı 'ālemde
Nesīm-i müjde-i tesrīfi māned-i gul-i nesrīn
11. Zihī seh-zāde-i 'ālī-neseb kim oldı mehdinde
Muraşşaa cevherin āvīzeler cūn hūse-i pervīn
12. Eger cuft olsa ithāf eyler idi dāye-i gerdūn
Hilālīn itmege dū-pāre-i guhvāre-i sīmīn
13. Muammer eyleye seh-zāde-i vālā güherle
Hudāvend-i cihānı Hāzret-i Hallāk mā u tīn
14. O gevherle olup hem-vāra derc-i hıfz-ı bārīde
İde silku'l-le'ālī devlet-i sāhenseh-i tezyīn
15. Didum gūs eyleyince SĀMīyā tārīh-i mīlādın
Cenāb-ı Hān-ı Aḥmedden vücdı buldı Seyfe'd-dīn
مناپ خان احمدن و بودی بولدی سبقت الدین
E94b. E55a. P61a. R54a. V58a. Y54b.

sene 1139 (x)

12. Hilālīn: hilālī P,R,V,Y.

(x). Tārīh P,Y de 1140, R de 1133, V de 1130 olarak yazılmış.

XXXII

TÂRİH-İ FEHT-İ BELDE-İ TIFLİS (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Pâdisâh-ı bahr u ber İskender-ü kisver-sitân
 Vâriş-i vâlâ-nejâdı devlet-i ced-ber-cedüñ
2. Hazret-i Hân-ı Ahmed-i Gâzi-i Şâliş kim olur
 Hâk-ı pâyi tâc-ı ikbâlî mülûk-ı emcedüñ
3. Kâse-i deryûze itse efserin fağfûr-ı Cîn
 Âsitânında sezâ ol sâh-ı gerdûn-mesnedüñ
4. Tâc-dâr-ı memleket-pîrâye kim dergâhıdur
 Ma'lla'ı hürsîd-i âlem-tâb taht-ı sermedüñ
5. Fitne vü âsûbı ser-la-ser cihândan ref' idüp
 Virdi hükmin hak budur kim taht-gâh-ı es'aduñ
6. Li'llâhi'l-İhamd oldu tedbîr ile âsâyes-pezîr
 Âhd-ı inşâfında âlem ol hıdıve-ı erseduñ
7. Astîyi sefkâtî ceng uzre tercih eyleyüp
 İmtiyâzun halka bildürdi yine nîg u bedüñ
8. Simdi ez-clümle niyâz-ı şulhını idüp kabûl
 Geedi cürm-i şâbıkından fırka-i bed-makşûduñ
9. Olıcak Afgâniyâne lutf idüp feryâd-res
 Oldılar âsûde seyfinden seh-i Cem-makşaduñ

(x). Berâyi Şulh E. Târîh Berâyi Şulh Esref Hân-ı Afgânî P.V. Târîh-i Berâyi Şulh Esref Hân-ı Afgâniyân R.Y.

XLIII. 6. Li'llâhi'l-İhamd: Hamdu'l-İhamd E.

10. Hâk haṭâlardan emîn itsün vücûd-ı pâkini
Tûl-ı ʿömr ile o sâhensâh-ı ʿâlî-mesnedüñ
11. Şulh-ı Esref-hâne târîh oldu eylerken hisâb
SÂMîyâ mîşraʿı bu beyt-i pâk-i mufredüñ
12. ʿArv ile, cürmüñ kabûl itduñ niyâz-ı bî-haddüñ
Olduñ esref şulh idüp mahkûmî Sultân Ahmedüñ
اولاد اشرف صالح ایدوب محکوم سلطان احمد
E95a. H64a. P72b. R64b. V69b. Y65a.

sene 1140

XXXIII

TĀRĪH-I BUNYĀD-SUDEN-İBĀB-I CEBE-HĀNE (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. Mulūk-i 'ālemūn ser-tācı Sultān Ahmed-i Gāzī
 Ki gārd-i āsitānı ba'is-i zīb oldı sāhāne
2. O sāha sevkēt-āyīn-i cihān-bān-ı mu'azzam kim
 Seref virdi vücūdı hānedān-ı Āl-i 'Osmāna
3. Hudāvend-i 'adālet-kūs ü sāhensāh-ı hayr-endīs
 Ki mazhardur cemi' kārda tevfiķ-i Yezdāna
4. 'Aceb tevfiķ-i Hākdur kim vekīl-i muṭlaķ olmışdur
 O ālī-bahta İbrāhīm Pasa gibi ferzāne
5. Vezīr-i a'zam-ı bī-miṣl. dāmād-ı kerem-kārı
 Ki zātı mesned-ārā-yı haşemdür 'izz ü 'irfāne
6. Zamānında açıldı herkesuñ ebvāb-ı maṣṣūdı
 Kalem destinde miftāh oldı kuṭl-ı genc-i ihsāna
7. Murādı dā'imā ma'mūrī-i bunyān-ı devletdür
 Yapıldı himmet ile çok bīķā' u kaşr-ı kāsāne
8. Bu dergāh-ı refī'ūñ şimdi bunyādın idüp fermān
 Güzel ta'mīr ü tecdīd oldı haṭṭa kim mulūkāne
9. Cebeci kullaruñ sultān-ı dehrūñ eyledi taṭyīb
 Şatarlarsa ceble sāyestedur emṣāl u aḫrāna

(x). Derāyı Bāb-ı Cebe-hāne E. II nüshasında bu tarih yok.

XLIV. 1. Ba'is-i zīb: zīb-i bī-cān P,R,V,Y. 5. 'irfāna: rıdvāna P,V,Y.

10. Ocağ erbābınıñ buldı gusāyis-i bāb-ı āmāli
Muşādif dısdı dest-i iltifāt şadr-ı zī-sāna
11. Bakılsa vākı'ā muhtāc imiş tecdīde seyr eyle
Ne revnağ virdi āmedsüd gehsāh-rāh-ı dīvāna
12. Muṭallā' semseler zer fülkeler gul-mih-ı renginler
Virur haclet sipihr-i pur-nucūm u mihr-i raḥsāna
13. Açıldıḡca bu nev bāb-ı mu'allānuñ du-mıṣrā'ı
Ola her demde mūskil mūnkesif düstūr-ı devrāna
14. Olup devlet-serāy-ı ḡadr u sānı murtefi' dā'im
Resīde ola ser-ṭāḡ-ı bulend eyvān-ı Keyvāna
15. Vucūdın Ḥaḡ ḡaṭālardan idup maḥfūz-ı hem-vāra
Melaz itsun der-i devlet-me'ābın kām-cūyāna
16. Idup tesmīr sāk-ı ihtimām insād-ı tārīḡe
Ḳalem k'olmısdı ser-germ-i itā'at emr u fermāna
17. Görüp ārāyis-i tecdīdini SĀMĪ didüm tārīḡ
Mukellef bāb-ı nevle buldı zīb el-ḡaḡ Cebe-ḡāne
كلن باب نوله بولدى زيب الحق به فانه
E95b. P67b. R59b. V64b. Y60b.

XXXIV

TÂRİH-İ VEFÂT EL-HÂCİ MUŞTAFÂ EFENDİ (x)

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Me'â'ilün Fe'ilâtun Me'â'ilün Fe'ilün

1. Güzîn-i ehl-i düvel Muştafa Efendi kim
 Penâh idinmis idi dergihin gedâ ile bây
2. Re'îs ü defterî saḳḳ-ı evvel olmis idi
 Muḳademâ o vücūd-ı serîf-i bî-hemtây
3. Henûz Defter Emîni iken debîr-i ecel
 Vücūd-ı levhine cekdi haṭṭ-ı 'adem ey vây
4. Kadir-sinâs u ehîbbâ-nevâz u himmet-sâz
 Vahîd-i 'aşr idi o ser-cfrâz şâhib-rey
5. Yerâ'ası ḳaşabü's-seḳḳ: faẓlî mahrez idi
 Olup kitâbet u insâda ṭab'ı gûy-rûbây
6. Muvâfıḳ-ı revîs-i ḥikmet idi reftârı
 Yoḡ idi râh-ı kemâlâtta aña hem-pây
7. Netîce münḥaşır olmisdi saḡsına nev'î
 Bulunmaz idi o vâdide 'âḳil u dâñây
8. Olunca gûs-zedi اربعى الى ريل
 Ḥumâ-yı rûḥı semâvâta oldı bâl-gusây
9. Teveccüh eyledi füşḥat-serây-ı 'uḳbâya
 Kî şıḳdı cânını bu teng-nây-ı guşşâ-fezây

Târîḥ-i Vefât E. Târîḥ-i Vefât E. Hâcî Muştafa Efendi Merhûm H.P. Y
 nüshasında bu târîḥ yok.

II. 4. Himmet-sâz: râḡat-sâz E. 5. Ḳaşabü's-seḳḳ: Ḳubṭü's-seḳḳ. V.

D. 12/51

re:Peor Ayet:12

10. İçurdi tã ki aña bir siyâh kãse felek
Sarâb-ı telh-i gulû-gîr merg-i cân-fersây
11. Revân-ı pãkine cennetde sãķi-î kevser
Tolı tolı şuna cãm-ı tahûr-ı feyz-numây
12. Idup vücûdını evsâh-ı cürminden süste
Ėarîķ-i lücce-i rahmet ide cenâb-ı Hudây
13. Mûzîķ-ı kabrin idup ravzâ-i cinân Allâh
Ide şefâ'ata maẓhar Habib-i her dü-serây
14. Vefât idince du'â-güne dısdı bir târîh
Hudâ cinânı ide Muştafâ Efendiye cãy
مداد جناني ابد. مصطفیٰ افندي بهاي
- E96b. H68b. P77b. R54a. V75a. V69b.

sene 1141 (x)

13. Idup: ide E. / Cinânı Allâh: Cenâb-ı Allâh E.
(x) E nüshasında tarih 1142 dir.

XXXV

TÂRİH-I CESME DER-KURB-I SERÂY-I CEDÎD-BURÛCA TAẖMÎN (x)

-- v - / -- v - / -- v - / -- v -

MÜstef'illün Mustef'illün MÜstef'illün MÜstef'illün

1. Şad-bāreke'llāh şad bāreke'llāh ol seh-i pür-cūda kim
Desti cihānı eyledi mustağrak-ı baħr-ı 'atā
2. Ol pādīşāh-ı baħr u ber hākan-ı Iskender-eşer
Şāhib-livā-yı mu'teber sāhensāh-ı fermān-revā
3. 'Adl ũ kerāmet menba'ı sems-i velāyet maṭla'ı
Dergāhınuñ her mışra'ı şehbāl-ı Şimurğ u Hümā
4. Sultān Ahmed bin Muhammed ibn-i İbrāhīm Hān
Āb-ı rūḥ-ı 'Osmāniyān durr-i yem-i cūd u şehā
5. Ecdādı ervāhını sād itdi o sultān-ı cevād
Ḥayr-ı müberrātı ziyād oldı selefinden bī-merā
6. Buldı şuyın dīn u düvel mīzān-ı 'adl ile güzel
Sīrāb olur her bir maḥal luṭf ile pür-nesv u nemā
7. Iskender-āsā evvelā idup kemerlerde binā
Sed ile kıldı cem'-i mā ol dāver-i kışver-guşā
8. Cūs idup İstānbula āb oldı ricāli kām-yāb
Sultān-ı dine seyh u sāb itmekdedür ḥayr-ı du'ā
9. Yā seħr-i pāk-ı Uskudār olmaz mı reşk her diyār
İn'ām-ı luṭf-ı seħriyār idup aña icrā-yı mā

(x). Berāyı Cesme-i Bāb-ı Humāyūn E. Tārīh-i Cesme der-Kurb-ı Serāy-ı
Cedīd Burūca Taẖmīn olunmuşdur H,P,Y.

10. Her sūda kıldı āsikār nīce ‘uyūn-ı hūs-guvār
Şāhilde hōd ol cesme-sār āyīne-i ‘ālem-nūmā
11. Hāk ‘ömrini efzūn ide qalbin şafā-meshūn ide
Āfātdan me‘mūn ide sâh-ı cihânı dâ‘imā
12. Āşār-ı hayrı dem-be-dem itmekde halkı muğtenem
Simdi bu cāy-ı muhterem oldı ‘aceb cāy-ı şafā
13. Me‘mūr-ı hukm-i muhkemi olup vezīr-i a‘zamı
Ya‘nī vekīl-i ekremi dāmādı İbrāhīm Pasa
14. Bu cāyı ābādan idüñ icrāsını fermān idüñ
Bir ‘ayn-ı nev-būnyād idüñ kim olmaya mānend aña
15. Idup o da şarf-ı himem şu yirine harc dārem
Yapıldı az müddetde hem bu cesme-i feyz-āşinā
16. Oldukca cārī rüz u seb lūlesi olmaz ‘aceb
Hızır u Sikender tesne-leb olursa ger sāğar aña
17. Bu ‘ayna ey şāfī-derūn destüñi Kevşer gibi şun
Her kaṭre-i şafvet-nūmūn olmaḡda zīrā cān-fezā
18. Hākḡā kim oldı bī-naẓīr bu cesme-sār-ı dil-peẓīr
Bānīsine ecr-i keşīr ihsān ide Bārī Hudā
19. Bāb-ı Humāyūna ḡarīb devlet-serāya virdi zīb
Ma‘mūr ide Hayy-ı mūcib bu hayrı tā rüz-ı cezā
20. Tārīḡi ger ilhām ola ṭab‘-ı humāyūna n'ola
Pīrāyedur İstānbūla bu ṭarḡ-ı Sultān binā

14. Nev-būnyād: nev-būnyān E. 15. Az: ol E.

21. İdüp seh-i ferhunde-fâl insâd-ı târîhin hayâl
Bu mışraʿ-ı sırîn-meʿâl oldu seref-baḥs-ı revâ
22. SÂMÎ be-âyât-ı kâdîm itmâm dūrûḡ Allâh ʿalîm
Sâhid yeter ṭabʿ-ı selîm budur meʿâl-î müdde-â
23. Kâdir midür insâdına tanzîrinuñ icâdına
Sâʿirleruñ Ustâdına levḥ u kalem iste şalâ
24. Olup sehensâh-ı cihân hayrâ; muvaffak her zamân
İde müʾeyyed kâm-rân Hallâk-ı Bî-cün u Çirâ
25. Ser-tâc olan târîḥ için bu mışraʿ-ı pākizedür
Aç besmeleyle iç suyu Hân. Ahmede eyle duʿâ
آج بسمله ایچ صوبی خان احمد ایل دعا
E.97a. H56a. P62a. R55a. V59b. Y56a

sene 1143

XXXVI

TÂRİH-I CÂMÎ'-I SERİF MUHAMMED KETHUDÂ DER-KAŞABA-I CİNÂRCIK (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Kethudâ Beg Hazret-i hem-nâm-ı Fahrü'l-Enbiyâ
 Kim odur dâmâd-ı şadr-ı kâm-rân u kâm-bîn
2. Ya'ni şadr-ı A'zam İbrâhîm kim felek
 Dergeh-i ikbâlin itdi kıble-gâh-ı vâridin
3. Cumletü'l-Mülk-i umûrî hayr-h'âh-ı devleti
 Oldı bir zât-ı hîred-mend u resîd-i hurde-bîn
4. Temsiyetde âşaf-ı zî-sâna zât-ı bî-naẓîr
 Devlet u dîne vücdı luṭf-ı Rabbu'l-âlemin
5. Kârı hayrât u müberrât itmedür dâ'im anuñ
 Bezl-i ihsân ile âlem olmada râhat-karîn.
6. Sâhlar şaldı dıraht-ı sâye-dâr-ı himmeti
 Oldılar halk-ı cihân tahtında âsâyis-guzîn
7. Eyleyüp insâ Cınârcık da bu vâlâ câmi'-i
 Ol maḥalli eyleyüp reşk-âver-i huld-ı berîn
8. Eyledi bunyâd o âlî-kadr-ı memdûhu's-siyer
 Bu 'ibâdet-gâh-ı zîbâyı reh-i Ḥakda metîn
9. Hasbeten 'lî'llah bu ma'bed-i pâki binâ
 Feyz-yâb-ı insirâh oldı kulûb-ı mü'mînin

(x). Berâyı Câmî'-i Cınârcık E. II nüshasında bu tarih yok.

XLIX. 7. Eyleyüp: eyledi P,V,Y.

10. Bir müferrih cāy-ı pür-escārda cennet gibi
Oldı bu cāmi' feraḥ-baḥs-ı kılûb-ı sâcidîn
11. Oyle rûḥa niyyeti var kim olur envāra ḡarḳ
Secde-gāhında ḥulûṣ ile iden vaz'-ı cebîn
12. Gūyiyâ mevzûn menâri oldı engüst-i melek
Bu münevver beyt-i Ḥaḳ yanında cûn faṣṣ-ı nigîn
13. Maṭla'-ı ḥûrsîd-i raḥmetdür kûsâde revzeni
Mehbûṭ-ı nûr-ı sa'âdetdür o saḳf-ı nâzenîn
14. Ḥaḳ te'âlâ eyleye bânî-i şâḥib-ı ḥayrını
Tûl-ı 'ömr ile mu'ammer şadr-ı devletde mekîn
15. Nîce âşâra muvaffaḳ eyleyüp bunuñ gibi
Devlet-i dâreyn ile aña 'aṭâ Ḥayy-ı Mu'în
16. SÂMÎyâ târîḥ-i itmâmın diḍum tekbîr ile
Câmi'-i nûrânî-i pâkize-ṭarḥ-ı dil-nisîn

جامع نورانی پاکیزہ طبع و نشین

E97b. P65a. R57b. V62a. Y58b.

XXXVII

TÂRİH-I DİĞER CULŪS-I HÂZRET-I HÂN MAİMŪD (x)

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

1. Hamd-ı bî-hadî yine Allāhu 'Azîmü's-sāna
 Ser-te-ser kıldı cihāna kerem ü rahmet-i cūd
2. Hikmet ü kudretini halka nümāyān itdi
 'Azm-i sānını bildürdi o Hallāk-ı Vedūd
3. Oldı bir demde pes-i perde-i takdîrinden
 Şûret-i kahr-ı Celāl içre Cemālî meshūd
4. Buldı behcetle cilā āyine kevn ü mekân
 Zülmet-i ğuşşa vü ğam itmis iken jeng-ālūd
5. 'Adl ile devlet ü dîn buldı nizām-ı tāze
 Olup āfākdan āşār-ı mezālîm nâ-būd
6. Eyledi ya'ni Hudā 'azze ve cell sevkette
 O cihân-dāver-i bî-mişli seh-i dād-nümün
7. Pāye-i taht-ı mu'allā-yı sehensāhiye
 Kıldı bir vakt-ı mübārekde sa'ādetde şu'ūd
8. Mesned-i saltanata itdügi sâ'at tesrîf
 'Ālem ü 'ālemyān oldı ser-ā-ser hoşnūd
9. Toldı dünyāya saf-ender-saf olup ceyş-i sürūr
 Idicek tahta cülûs ol seh-i ferhunde-cünūd

(x). Târih-i Culûs-ı Humāyûn E.

L. 1. Ser-te-ser: ser-be-ser E. 9. Toldı: tutdı H,P,R,V,Y.

10. Bāreke'llāh ne kerāmet ne sa'ādetdür bu
 Āsikār oldu kudūm ile cemī'-i maḳṣūd
11. Eyleyüp feth u fütūh ile zamānın hös-ḥāl
 Maḳdemin eyleye Allāhu Te'ālā mes'ūd
12. Nice biñ kīseye bir günde güşāyiş virdi
 Eyledi kullarına bezl-i 'aṭāyā-yı nuḳūd
13. Isidilmis degül eslāf-ı kirāmında daḥi
 Böyle bir lutf-ı 'amīm ũ kerem-i nā-ma'dūd
14. Ğayret-i saltanat u himmet sāhensāhı
 Hāşılı böyle olur ancak olursa mevcūd
15. Tūl-ı 'ömr ile idüp taht-ı hilāfetde muḳīm
 Ide a'dāsını maḳhūr u müdemmer ma'būd
16. Cüst u cū eyler iken gūs-ı dile ey SĀMĪ
 Haber-i vaḳt-ı hümāyūn culūs itdi vürūd
17. Didi tārīhi çıkup biri ricālū'llāhuñ
 Çok sükūr Hāḳḳa culūs eyledi Sultān Maḥmūd
 ہون شکر فکہ بلو می ایلدی سلطان محمود
 E98b. H65b. P74a. R65b. V72b. Y66b.

sene 1143

XXXVIII

TÂRİH-İ VEZÂRET-İ HAKÎM BAŞI-ZÂDE 'ALİ PASA (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün

1. Ser-efrâz-ı seref-bahsâ-yı taht-ı Âl-i 'Osmânî
 Hudâvend-i mu'azzam tâc-dâr-ı memleket-pîrâ
2. Cihân-bân-ı memâlik şevket-i Dârâ vü Iskender
 Musahhardur ser-â-ser emr-i 'âlî-sânına dünyâ
3. Şehensâh-ı serîr-efrâz-ı iklîm-i 'adâlet kim
 Muvaffak eyledi tedbîrini takdîrine Mevlâ
4. O dem kim tâlî' oldu masrîk 'izz ü sa'âdetden
 Su'â-ı 'adl u dâdî dehri pîr-nûr itdi ser-tâ-pâ
5. Merâyâ-yı kulûbe gârd-i gâmdan incilâ geldi
 Cihândan zulmet-i zulm in'idâma tutdı yûz hâlâ
6. Cenâb-ı Hân Maḥmûd Ibn-i Sultân Muştafâ k'oldı
 Sipihr-i ma'deletde âfitâb-ı burc-ı isti'lâ
7. Ta'azzuz eyledi nâmı gibi zât-ı hümâyûnı
 Olup silkü'l-le'âl-i salṭanatda gevher-i yektâ
8. O sultânü's-selatîn-i 'avâķib-bîn-i kâr-â-kâr
 Vezîr-i şâbıkuñ cûn ḥukm-i 'adlin eyledi icrâ
9. Taşavvur eyler iken Hâzret-i Hâķķa teveccühle
 Munâsib Şadr-ı a'zam itmege kimdür diyü âyâ

(x). Târîḥ-î Şadâret 'Alî Başî Hakîm Paşa-zâde E.

LII. 2. Memâlik: Sikender P.R.V.Y. 4. Tâli' oldu: tâli' P.R.V.Y. 5. Cihândan: cihâna E.

10. Sûrusân-ı İlâhî kıldı gûs-ı kalbine ilhâm
Olup mulhem o sâhensâh-ı şâhib-himmet-i vâlâ
11. Vucûh ile sezâ-yı mihr-i iqbâl olduğın bildi
Semiyy-ı sır-i Hâk ser-asker-i Tebrîz 'Ali Paşa
12. Getürdi eyleyüp Tebrîzden da'vet sa'âdetle
Yed-i iclâline mühr-i serîfi eyledi i'tâ
13. Murâd uzre vekîl-i muṭlaḳın buldı mubârek bād
Henüz el pâdisâh-ı ḳadr-dân 'âḳil u dānâ
14. Muşîr-i bî-naẓîr şadr-ı kübrâ-yı vekâlet kim
Olur semsîr u hâme kârger. destinde bî-pervâ
15. O düstûr-ı Aliyyü's-şanpur-cûd u semâhat kim
Vucûdın eylemisdür Ḥazret-i Hallâk-ı bî-heṁtâ
16. 'Adâletle şehâvetle fetânetle secâ'atle
Büzürcimîhr ü Hatem Bu'Aliyy-i mihribân-sîmâ
17. Vezîr-i şâf-ıynnet Âşaf-ı ğayret-kes-i devlet
Muzeyyel nâm-ı rûsvet kâm-rân-ı şadr-ı istiğnâ
18. Şafâ-yı ṭab' u tûl-ı 'ömr ile mahfûz idup zâtın
Ḥudâ a'dâ-yı bed-h'âhın ide nâ-bûd u nâ-peydâ
19. Idince gûs tesrîf-i ḳudûmın şadr-ı kübrâya
Eyâ şâhib-nigîn-i kâm-bîn-i mesned-i 'ulyâ

16. Sîmâ: heycâ H,P,R,V,Y.İdüp: ide E. 19. Kübrâya: kübrâyı V. /
nigîn-ı kâm-bîn: nûkhet-gâhında P,V,Y.nigâh-gâhında R.

20. Alup deste kalem SÂMÎ-i muhlis^cabd-ı dergāhuñ
Du^cā ile sürüp yüz hāk-ı pāye eyledi inhā
21. Hemīse devletüñ mes^cūd kılsun Hāk didüm tārīh
Vekīl-i pādīshāhī oldı mühr ile ‘Ali Paşa
وکیل پادشاهی اداری مهر ایله علی پاشا
E100b. H66a. P64b. R66a. V73a. Y67a.

sene 1144

20. Du^cā ile: Bu va^cdeyle H,P,R,V,Y. .
21. Hemīse: Mektūb-i H,P,R,V,Y.

XXXIX

TÂRİH-I VEFÂT-I MONLA AHMED (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

1. İrci-î emri irüp dâr-ı fenâda nâgehân
 'Azm-ı 'uqbâ itdi o ma'sûm pâkize-sirist
 2. Eyledi mecmû'a-i 'ömrin perîsân rûzgâr
 Levh-i hâlinde bu vech Uzreymis el-hağ ser-nüvist
 3. Dest-i rahmet 'anber u kâfûr ile tahmîr idüp
 Bûy-ı Cennet nesr ide kabrinde hâk ú seng ü hîşt
 4. 'Azîm-i bâlâ olinca didi târihin melâk
 Yâ ilâhî ola Ahmed bülbül-i verd-i bihist
 يا الهى اوده احمد بلبل ورد بهشت
- P78b. R69b. V71a. Y70b.

sene 1131

(x). E ve H nüshalarında bu tarih yoktur. Târîh-i Vefât-ı Monlâ 'Alî nîñ Oğlı Merhûm Ahmed P.

LIV. 2. El-hağ: ancak V.Y./ ser-nüvist: her nev beyt R. 4. Bu beyit V nüshasında yok.

XL

TĀRĪḤ-I VEFĀT-I MONLA MUŞTAFĀ (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
 Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

1. Hayf bir tāze nihāli bāğ-ı 'ālemde yine
 Eyledi uftāde hāh-ı şarşar-ı bād-ı fenā
2. Gūş-ı cāndan irci'î emrini ıŝğā eyleyüp
 Terk idüp dār-ı fenāyı eyledi 'azm-ı beķā
3. Gūş idüp fevtin taḥassürle didüm tārīḥın
 Cennet-i 'Adn ola yā Rab cılve-gāh-ı Muştafā
 بهشت عدن اودله يارب جلدوگاه مصطفى
 P78b. R69b. V71a. Y70b.

(x). E ve H nüshalarında bu tarih yok. Tārīḥ-i Vefāt-ı Monla 'Alinūñ
 Oğl: merhūm P. Tārīḥ-i Monla Ahmed R.

XL1

TÂRİH-I DİGER VEFÂT-I SEHZÂDE SULTÂN MUHAMMED (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

1. Zübde-i sehzâdegân Sultân Muhammed şad-dırîğ
 Terk-i tâc u taht ile zevkîn cihân-ârânuñ
2. 'Azm idince 'Adne mâtem eyledi ehl-i cihân
 Eyleye yâ Rab şafâsın ol bihişt- enhârınuñ
3. Devletin rûkn-irakîbi idi hûsn u hulk ile
 Cümleten erkân-ı devlet mâ'il-i eṭvârınuñ
4. Didi târîhin nazîr emedd an hûzn ile
 Yek gul zibâsı kopdı saltanat- gül-zârınuñ
 به گل زیبای تویدی سلطنت کلزارینو

V75b.

sene 1170

(x). Bu tarih sadece V nüshasında vardır.

XIII

TÂRİH-İ VEFÂT HİMMET EFENDİ-ZÂDE 'ABDU'LLÂH EFENDİ (X)

v v - - / v v - - / v v - - / v v - -
 Fa'ilâtun Fa'ilâtun Fa'ilâtun Fa'ilün

1. Vâ'iz-i cāmi'-i matbû'-ı Süleymāniyye
 Fāzıl-ı nādire-dān Himmet Efendî-zāde
2. Vāşıl-ı sırr-ı Hüdā Hāzret-i seyh 'Abdu'llāh
 Mürsid-i kāmil u himmet-res her uftāde
3. Pertev-i süm'adan āyine-i hāli hālī
 Beyt-i ma'mūr-ı dili naqs-ı şivādan sāde
4. Hüsni takrîrine dil-beste Hüseyn-i Vâ'iz
 'Ārif-i Cāmī mey-i şohbetine dil-dāde
5. Ulfet-i halkda yek-reng idi mānend-i seref
 Rāst-gülükda tekellüfden olup āzāde
6. Lâubālī idi aḥbāb ile şūretde velī
 Maḥrem-i encūmen-i vahdet idi ma'nāde
7. Pîr-i rûsen-dil u şāhib-nefes ü şaf-demûn
 Hāşılı mişl u nazîri yoğ idi dünyāda
8. Feyz-yāb olmağ içün mürde-dilān-ı mürde
 Dem-i cān-bahsı hayāt-āver idi ihyāda

(x). Berāyı Vefāt-ı Himmet-zāde E, Tārîh-i Vefāt-ı Himmet-zāde Seyh
 'Abdu'llah Efendi V, Tārîh-i Vefāt-Kucek Muezzin Çelebi Merhûm Y.

9. Nā-gehān ‘āzim olup rūḥ-ı serīf-i ‘arṣa
Atlas-ı carḥ-ı berīn oldu aña seccāde
10. Göçdi yā Hū diyerek ḥankāh-ı: ‘ālemden
Menzilin zāviye-i cennet ide ‘uqbāda
11. Dem-i fevtinde kederle didi SĀMĪ tārīḥ
Kursī-i ‘Adnī maḥām eyledi Himmet-zāde
کرسى عدلى مقام ايلدى همت زاده
E71a. H68a. P76b. R68a. V70a. Y69a.

sene 1123 (xx)

10. ‘Ālemden: ‘ālemdē H,P,V,Y./ zāviye: cāyuña H,P,V,Y, cāy-gīr R.

(xx). P de 1122 R de 1142

L U G A Z L A R

1

v v - - / v - v - / v v -

Fe'îlâtun Mefâ'ilûn Fe'îlûn

1. Nedür ol turfe saḥṣ-ı lâğēr ten
Hic şakınmaz gözini budakdan
2. Bî-muḥābā uçup gezer her bār
Tāze pūr-tāb ider semender-vār
3. Bir ocaḳ-zādedür bihîn sîmā
Dā'imā āsinā-yı bāy u gedā
4. Basta şayf u sitā taḳar sūnbul
Āsumānı bālādur ol şengül
5. Pīs sihābında itse reftārı
Kefsden pāyın eylemez 'ārī
6. Pīs u tāb anı söyle olmışdur
Ayağı bir cuḳurda ḳalmışdur
7. Velī cirk-i riyādan olsa ḥarāb
İtdürürler o saḥṣa nūs-ı sarāb
8. Gāh sācid gehī ḳıyām-āver
Ekşeri nev-civān imāma uyar
9. Bu luğaz sırrın añlayan cānuñ
Āferīn tab'-ı pākine anuñ

E 141b.P112b. R99b. V110a. Y102b.

2(x)

- v - - / - v - - / - v -

Fâ'ilātun Fâ'ilātun Fâ'ilūn

1. Ol ne seydür ki anuñ sekli 'acīb
Cānı var hem cānı yok emr-i ğarīb
2. İsmiñ harfi sekizdür bī-gumān
Nısfı cār ammā ki uc söyler zebān
3. Güksine bir kaç hadeng urmıs felek
Zāhrine varmıs ucu yokdur yelek
4. Elsiz ayaksız kırı tendür hemān
Laḥmı yok baksañ şayılur ustuhān
5. Perdesi var sāz-ves bir turfe sey:
Līk ne ṭanbūr u ne kânūn u ney
6. Elde tutar kadrini bilen kisi
Gice gündüz ulfeti olur isi
7. Ekşeri bālā-nisīn-i i'tibār
Pest olur gāhice hem nālān u zār
8. Gicelerde hırkaya bas çeker
Sīnesini cāk ider vaqt-ı seher
9. Bu luğaz hallini söyler herkese
Kūh-ı kāf ile varan mülk-i fese
El41b. P112b. R99b. V110b. Y103a.

(x) V nüshasında "Bizim zannımız keman olmak gerekdür.
Lakin pek tahakkuk idemedük" şeklinde bir kayıt var.

M U A M M A

I(x)

- v - - / - v - - / - v -

Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilün

1. Ol ne fellāh-ı cihāndur kim gezer
 ẖangı schre uğrasa bağrın ezer
2. Ehl-i diller şordılar hālin nedür
 Gezdüğün gurbetde ahvālin nedür
3. Didi bir dem tahtum olmışdı Yemen
 Simdi fağfūr iline düşdüm neden

V75b.

I(x) Bu mu'amma sadece V nüshasında vardır.

M A T L A ' L A R

1

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Görüp şelāşe-i cāmı mey-i mürevvâkdan
Yağar çerāfı göñül üç fenârlı zevrağdan
E144a. P115a. R98a. V108b. Y99b.

2

- v - - / - v - - / - v -

Eksigini tutmağa mâhuñ felek
Döndi terâzû ile tâ şubha dek
E144a. H102a. P115b. R98a. V109a. Y100a.

3

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Tokundukda leb-i nazẓāra ol la'l-i seker-hande
Mujem cūb-ı nebāta döndi dīdem sīse-i kande
E143b. H102a. P115b. R98a. V109a. Y100a.

4

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fâ'ilātun Fâ'ilātun Fâ'ilātun Fâ'ilün

Menzil aldurdı hadeng-i müjeye ey kası yâ
Haṭṭuñ toz koparan dinse bu vech ile sezâ
E144a. P115a. R98a. V108b. Y99b.

5

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilun

Suḥanum bedrağa-i rāh-ı kemāl oldu baña
Kalemüm sem'-i sebistān-ı hayāl oldu baña

E.144b. H102a. P116a. V109b. Y100b.

1 Şelāşe: silsile E. Yağar: yağa E. 3. Tokundukda: dokundukda H,P,R,V,Y./
Nazẓāra: nazẓārem P,V,Y.

6

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -

Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Bir kara kullukcı yaqdı sīneme dāğ-ı siyāh
 Hāne-i kalbūm tutuşmısdur ocağdan şimdi āh
 El44b. H102a. P115b. R98b. V109a. Y100a.

7

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

Ayaqlandurdu rāh-ı ğamda qalmısken dil-i seydā
 Kemiyet cāmla geldi yetisdi nes'e-i şahbā
 El44b. H102a. P115b. R98b. V109a. Y100a.

8

v v - - / v - v - / v v - -

Fe'ilātun Mefā'ilūn Fe'ilūn

Dilleri bende itdi her tārı
 Oldı zulfun esīr-i bāzārı
 El45a.

9

v v - - / v v - - / v v - - / v v - -

Fa'ilātun Fa'ilātun Fa'ilātun Fa'ilūn

Cümle esyā nümāyān durur nūr-. şıfat
 Hem şıfat āyīnesinde görünür ma'nī-i zāt
 El45a.

10

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

Gel ey şūfī içüp cām-ı tahūrı selb it evrākı
 Bu qudsīler maqāmıdur komazlar bunda nā-pākı
 H102a. R98a. V108b.

11

v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Sen hemān eyle hūlūş ile rüccū
 'Afv-ı Bārī bulur elbette vuķū
 H102a. R98a. V109a. Y100a.

12

- - v / - v - v / v - - v / - v -

Mefcūlū Fā'ilātu Mefā'ilū Fā'ilun

Serdār olunca hūsne o mīr-i serīr-i nāz
 Bayrağdār oğlı oldı 'alem-dār-ı yekke-tāz
 H102a. P115b. R98a. V109a. Y100a.

13

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

Tekellūf ber-ıaraf rāḥat-dih ferm-iltifātdadur
 Olur yek-reng-i şūret bunda her kes cāmekāndur bu
 H102b. R98b. V109b. Y100b.

14

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Mefā'ilūn Fe'ilātun Mefā'ilūn Fe'ilūn

Miṣāl-i tūṭī-i seker-leb-i suhan-perver
 Semā'-ı nāṭıka-i şoḥbetūn gözümde uçar
 H102a. P116a. R98b. V109b. Y100b.

15

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Dün itdi pīr-i muḡān duḡter-i rezi ikrār
 Faķīre yine anuñ va'de-i giryesi var
 P115b. R98b. V109a. Y100a.

16

Be-nām-ı Dervîş Muşâ

v - v - / v v - - / v - v - / v v -

Mefâ'ilün Fe'ilâtun Mefâ'ilün Fe'ilün

Olur futâdeleruñ kârı cümle nâle vü âh
 Ruḥuñda ol meh-i tâmuñ belürse ḥaṭṭ-ı siyâh
 P116b. R99a. V110a. Y101a.

17

Be-nām-ı Receb

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ararken dūr dişuñ mânendi bir lû'lü-i ḥaşa'l-ḥaş
 Çu rûy-ı bûs-ı bütün deryânuñ altun olsa ğavvâş
 P116b. R99a. V110a. Y101a.

18

Be-Nām

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Tîġı vü tîri ḥişâr-ı bedene varınca
 Burc-ı dilde oturur her biri miqdârınca
 P116b. R99a. V110a. Y101a.

19

Be-Nām-ı Bākī

- v - - / - v - - / - v -

Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Ātes-i ruhsār-ı gülden irdi tāb
 Oldı cāna bāğda bülbul kebāb
 P117a. R99a. V110a. Y101a.

20

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Cām-ı mīnādan içup bir iki uç kaṭre sarāb
 Şoñra devr itdi al uzre sākī-i vālā-cenāb
 P115b. V109a. Y100a.

21

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Leb-i peymāne ide pençe-i dil uzre çu devr
 Kır iki kaṭre aña bāde sipihr-i pür-çevr
 P116a. V109b. Y100b.

22 (x)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

Meṭāli'edür kulūb-ı nükte-sāncān-ı suhan-pīrā
 Cemāli oldı gūyā āfitāb-ı ālem-i ma'nā

19. Be-nām-ı Bākī P.Y, be-nām: R.

(x). Bu beyitten 116. betite kadar olan matla'lar
 sadece matbu divande bulunmaktadır.

23

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn

Celālî cānibin terk it ne lâzım basuḡa ğavġā
 Cemālî semtin evḥasa pek mülāyimdūr saḡa yerā

24

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn

Dil öğretmek olurmıs tūtīye mir'āt ile ḥaḡḡā
 Cemālî eylemisdūr murg-i ṭab'-ı pāki gūyā

25

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn Meḥā'ilūn

Mu'ammāyı gecüp kendin ve ger nādān-ı bī-pervā
 Bu ṭarz ile yine bir av çıkarsak ister ol ḥōdrā

26

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun

Būse-cūya olıcaḡ sīb-i zaḡan virse baḡa
 Ḳarnamaz ṭavḡ-ı ceḡeye leblerūḡ ile i'ṭā

27

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Surh haftân giyup ağıyâr ile gördüm tenhâ
Kızılı çıkdı o sîmîn bedenüñ vâ hayfâ

28

- v - - / - v - - / - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilun

Zevrak-ı cāmı meded virmeñ baña
Bendeñüz cekdüm қо тұrsun sâkiyâ

29

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

'Aks-i cānāneye hem-dem olayum dir sâhâ
Baksam âyīneye 'aksüm girtü dönmez ağılâ

30

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Qays virse serine lâne-i murğân-ı hevâ
Hep basımızdadur ol lbîhûde: eyler sekvâ

31

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Yedi iklîme nazar şalmadadur çeşmi dilâ
 Sefer-ender-vağan itmekdedür kalbe nemâ

32

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Ḳarsu varsam ben o hürsîde diye iken tenhâ
 Arduma dūsdi hemân sâyem o dem bî-pervâ

33

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Kendüsi olduğıcün ol şanemüñ ehl-i edeb
 Veznle söyledür âsıklarına sözleri hep

34

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilatun Fâ'ilün

Dönse mânend-i dölâb itse aceb mi iẓtırâb
 Taşı taş uzre komak lâzımı idi esbâb

35

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Ser-i kūyından ırağ itmek için kıldı karīb
 Ādeme gör nīce meger eyler imis dīv-i raķīb

36

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Gözleyüp itdi o carh hūsn-i ehibbāya ğāzab
 Eşk-i bārānluğıma iste budur simdi sebeb

37

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Nīce biñ zer şaķladı ceybine diyü nüh-kıbbāb
 Mıhrden tās giydürüp başına eylerler 'azāb

38

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Nīce olsun dil-i uftādeye 'aşkında sekīb
 O koyun kuzusın āğūs ide çoban raķīb

39

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Seni ser-defter-i hûbân diyU yazmıs kitâb
 Kimsenüñ alnına yazılma ayâ mihr cenâb

40

v v - - / v v - - / v v - - / - v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Her ne dinürse eger vaşf-ı civānda mergûb
 Sözü yatımında gerek lîk eğilürse maḥbûb

41

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Tîr-ves toğrılık itseñ yine itmez ragbet
 Cilesizdür o kâsı yâı ile olmaz ulfet

42

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Me'â'ilün Me'â'ilün Me'â'ilün Me'â'ilün

Kemânın aldı desté ḥadden efzûn cekdi ol âfet
 Yine bir toz ḳoparmaḳdur murâd-ı dil-rubâ elbet

43

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ılātun Fe'ılātun Fe'ılātun Fe'ilün

Dehen-i yāre didüm hoşka-i la'l-i yāķūt
 Ağzınuñ ölçüsini aldı hemān yetdi sukūt

44

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ılātun Fe'ılātun Fe'ılātun Fe'ilün

Ne belā gūs oluna ğayr-ı dilinden işāret
 Cānā minnet yārüm ağızla iderse da'vet

45

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilün

Yāl u bāl-i yārı aña itse bī-hūde nefes
 Bal demekle ağzuñı tatlu olur şanma 'abeş

46

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ılātun Fe'ılātun Fe'ılātun Fe'ilün

Virme ser-riste yeter saña bu söz pend-i naşūh
 Seni ağyār yapar 'āleme ey ruhları yūh

47

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Bezmi itse eksiliklerle n'ola diḍdār telh
 Bāgda elbette hām olsa olur eṣmār telh

48

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Mefā'ilūn Fe'ilātun Mefā'ilūn Fe'ilūn

Ruhında hāl görüp ṭavḳ-ı ehem oldu bulend
 Gedā-yı dil 'aceb yıldıza atarsa kemend

49

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Didum uftāde-i 'aşkı ki olur mı izād
 Düşse baḡlu didi ol seh-i mulk-i bīdād

50

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Şūret-i yāri hayāl itmedeyüm ben nā-sād
 Bir daḡi deste nice hāmesin alsun Bihzād

51

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ılātun Fe'ılātun Fe'ılātun Fe'ilün

Bu da bir başka hüner diyu olur mı ta'dād
 Cıkara naqsını her gürdügi şahsuñ Bizād

52

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilün

Intizār itdüm bu seb. icre olunca bamdād
 Cıkmadı hürsüdüm ayā oldu mı vaqt-ı tenād

53

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilün

N'ola dehānın emsem o la'ı-i guher lezīz
 Cem' olur mūra meges olduğıcün sukker lezīz

54

- - v / - v - v / v - - v / - v -
 Mef'ūlu Fā'ilātu Mefā'ilū Fā'ilün

Āh ile cūnbis itse 'aceb imiten-i nizār
 Cūb deprenür mi esmese 'ālemde rūzgār

55

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Görmedi te'şirni çok ağıdı hemcün cūybār
Gözyasın gözden gönülden bırakur 'ussāk-ı zār

56

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Cigerüm bisdi diyü göz yasın itdüm izhār
Şu koyma pismis aşı didi o sūh-ı ğaddār

57

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

Anı t̄ah-ı dilüm yandurdu gönüm yakdı ol dilber
Dil u dilber ikisi hem-dem olduğda yakışmışlar

58

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Halka-ves kāmetuñi cevır ile pür-pis eyler
O bası pek kası yā sūha kiris ceksek eger

59

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Güle hem-demligin 'ayb itmesün gulsende sunbuller
 Konusmasında nitsünler nihâl-ı gulde bûlbuller

60

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün
 v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Ġayra nâzır olamam baña ruḥuñ kâfîdur
 Yüzüğüñ göster sîmi âyineden sâfîdur

61

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Hevâdan nem kâpar zan itmesün mir'ât-ı rûsen-ger
 O sūḥa yüz yüze geldigine şerm eyledi dirler

62

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Ele âyîne alan olsa eger Iskender
 Âhen u senge hiç el mi uzadurdu berber

63

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Varsa mey-hâneye kim varını ifsâda virür
 Nakd-ı cümmini alup muğbeceler bâde virür

64

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Dime ekdâr-ı derûn yâda anı bâde olur
 Ey gül-i efsûnla câklun o harâm-zâde olur

65

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Me'lâ'ilün Me'lâ'ilün Me'lâ'ilün Me'lâ'ilün

Tevâzu' ehli'dür sâğar ayâğın bûs ider bekler
 Şurâhî ser-kes olduğıcun âhır ser-fürû eyler

66

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Bize sâkı lebün emdür de dilün tâbını gör
 Dursun ol duhter-ı rez didüğün erbâbını gör

67

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Mefā'ilūn Fe'ilātun Mefā'ilūn Fe'ilūn

O tuzlu lebler ile gerçi kim piyāze çeker
 Kebāb idüp dil-i mecrūhı sīh-ı nāza çeker

68

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Geçmiyor kūce-i hūsninde anuñ sīm ile zer
 Hic degul cāna şatar hūsnî metā'ın dilber

69

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Ṭoğrı özlülerden olsa cihān icre menār
 Şer-firāz olmağlığa kōr mıydı anı rūzgār

70

- - v / - v - v / v - - v / - v -
 Mef'ūlū Fā'ilātu Mefā'ilū Fā'ilūn

Faşl-ı sitāda böyle hevā Ḥaḳ 'aṭāsıdur
 Kırtası münşî destuñe al yaz hevāsıdur

71

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Yār koynında bulup 'āsıķın itdi āzār
 Bulduğın söyle ki başladı sūh-ı ğaddār

72

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

Burūdet dāfi' oldı beynümüzde deyicek dilber
 Hemāndem postın cismüm içre cān u dil u qarār

73

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilâtun Fā'ilâtun Fā'ilâtun Fā'ilün

Çekse humlar ğayriler kimse dimez serhōs olur
 Bendenüz çeksem eger dirler ne deryā-nūs olur

74

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Tārını riste idup kesmekes itme zinhār
 Yanar ātesdür o hürsīd tolaşma yūri var

75

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Geçdigiün bendesinden geçdi vaqt-ı hüsn-i yâr
Geç geçenden sen daği ey 'âsîk-ı bî-câre vār

76

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Gelmez âgûşa virürken varını 'ussâk-ı zâr
Yok bahâsına raķib eyler miyânın der-kenâr

77

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün

Hîrâm eyle giyüp haftân ala dirse bî-diller
Kad-i bâlâñı âl ile temâşâ itmek isterler

78

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün Meîâ'ilün

Vefâ adlu civānuñ destin almış destine ağıyâr
Bu tarz ile vafâdārum dimek ister o şîrîn-kār..

79

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Derleyüp nâz ile evzâ'-ı maḥcûbâne ger
Dil sikârına şacar meydân-ı 'aşka dâneler

80

- - v / v - - v / v - - v / v - -
Me'ûlû Me'â'ilû Me'â'ilû Fâ'ilün

Tutmazken o âhû-revisi silsile-i zer
Haṭ geldi diyû şimdi anı kılla yederler

81

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Kilk müyındur müjeñ mir'âta taşvîrin yazar
Bu'l-'acebdür bu ki 'aks añlar anı ehl-i naẓar

82

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Bî-vefâ olmazdı elbet ceybüm eylerdi maḥarr
Âdemî sekliyle meskûk olmasaydı sîm ü zer

83

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilün

N'ola mā'il ise taḥṣīl-i dīnār itmege dilber
 Ki tıfıl iken anuñ kefine eyler naḳs-ı zer-māder

84

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilün

Her varan şoyınmada bir nev-heves divānedür
 Güyiya hammāmlar sehr içre Bektaş-hānedur

85

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilün

Tıfl-ı newres disem ol ḳasları yāsın söyler
 Haṭṭın aḥsām o döner zulf-i du-tāsın söyler

86

- - v / - v - v / v - - v / - v -
 Me'ūlū Fā'ilālu Me'ā'ilū Fā'ilun

Aluftegān-ı sehr dem-ā-dem şarāb içer
 Zāhid gecüp rakīb-i siyeh-rū ḥarāb içer

87

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Dehânın nağme-perdâz eyledükde itdüm istifsâr
Şorarsañ bu maqâmı Bûselikdür didi ol dil-dâr

88

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Tıfl-ı haqqâña didüm çekme faqr yâynı vâ
Er olan etmegi taşdan çıkarur didi o yâr

89

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Civân-ı dârzi için sañne dir yolsuz edebsizdür
Güzel hil'at bicer fûssâkına ammâ kesimsizdür

90

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Istikâmet idemez başına kaķsañ şad-bâr
Ekşeri uğrılık ile geçinür hep bihâr

91

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Resimden bağlamış çeşmânüm zan itmesün eller
O seh bir gözi bağlı hibredür şayd u sikâr ister

92

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'illün

Ne olur kâ'il-i nazẓâreye harf u guftâr
Kapusın kapa almış ol sūhı aġyâr

93

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Bile sürür it rakibi kanda gitse ol nigâr
It süri anca kızan pendine itmiş i'tibâr

94

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Hidmet-i yâri rakîbân birbirine diseler
Gūyiyâ it ite ve it kuyruġına emr ider

95

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

Bendesin geçse n'ola dâd erine gammâz-ı har
 Bu meşeldür cânı acıyan esek atı geçer

96

- - v / - v - v / v - - v / - v -
 Mef'ûlû Fâ'ilâtu Mefâ'ilû Fâ'ilun

Zinhâr inanma hâtırımız dirse sendedür
 Dilden degül maḥabbet-i cânân dehendedür

97

- v - - / - v - - / - v - - / - v -
 Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilûn

Sâ'ati maḥbûbe sâ'at gösterüp bir fitne-bâz
 Sâ'atiyle va'de-i vaşl eylemiş ol mest-i nâz

98

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilûn

Esk-rîz olsa n'ola cesm-i ser-â-pâ perhîz
 Dökilür kaṭreleri sāḡar olunca leb-rîz

99

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

İtmege bâ'is urur zulfini tâ böyle dırâz
Kurtara cāh-ı zākandan dili ol bende-nevâz

100

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilâtun Fe'ilün

Ne disem rûyına te'vîl idüp añlar ma'kûs
Ne 'aceb âyîneci yâr ile olduk me'nûs

101

- v - - / - v - - / - v - - / - v -

Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilâtun Fâ'ilün

Âsitānuñ bendesi olmağlığı kıldum heves
El bentüm ayak senüñ ey sâķī-i 'İsī-nefes

102

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Şalıncaķ seyrine 'azm itmiş 'ussâķı alındırmıs
Nihāl-ı nev-resüm yanınca ağyârı şalındırmıs

103

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

Didūm pīr-i muḡāna sāḡī dir ḥum içre mey bitmis
 Didi kim ḡalduruñ ayaḡını küstāḡlık itmis

104

v - v - / v v - - / v - v - / v v -
 Mefā'ilūn Fe'ilātun Mefā'ilūn Fa'ūlun

Göñulde oldı ḡayāli dahi cū naḡs-ı Fıṣṣ
 Kitāb-ı Ḥusn u Dil oldı faḡīre ders-i ḡuṣṣ

105

v v - - / v - v - / v v -
 Fe'ilātun Mefā'ilūn Fe'ilūn

Sürüyüp eyledūm ḡuzūruña 'arż
 Yok ne dinsūn miyānuña bi'l-farż

106

v v - - / v v - - / v v - - / v v -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Manṣīb-ı 'işveden 'azl oldı diyu itme ḡalaṡ
 Ḥusni te'yīdine çıḡmısdur o meh-rūnuñ ḡaṡ

107

vv-- / vv-- / vv-- / vv--
 Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Bahs-ı bālā-yı dirāz itmek olur vakt-ı ziyāe
 Servden kaddinūn ielāline var mı nizāe

108

-v-- / -v-- / -v-- / -v--
 Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

Bağladı havf eyleyip vurdunda bāzum üzre dāg
 Didüm ey meh-rū ne korkarsın baña dāg usti bāg

109

vv-- / vv-- / vv-- / vv--
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Bī-peder gelmese zōr ile olunmaz teklīf
 İhtiyār ile gelür meclise ol rind-i zarīf

110

vv-- / vv-- / vv-- / vv--
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Ne sitemler ceker ağıyardan ol şūh-ı zarīf
 Geçmiş var gibi evzāe ideyor aña harīf

111

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün

Bilürken gül 'izârum Bûselikden hâz ider ' Uşşāk
O Şeh-nâz îledür ey h'âcc Gerdâniyeden alçak

112

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlâtun Fe'îlün

'Arz-ı dînâr idüp ol sūha didi mankara bak
Altun adını .bakır eyledi şūfî almak

113

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün

Derûnın yakmağı nâr-ı sitem ağıyâr-ı bed-kâruñ
Baña isletdi idi sem'-ı bezmi dün gice yâruñ

114

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -

Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün Meîâ'îlün

Cefâsın çekmege âdem gerek sâ'atci dildâruñ
Demirdendür çekilmez yâyı ol sūh-ı cefâ-kâruñ

115

Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilūn

v v - - v v - - v v - - v v -

Tā-be-key zūlfūñü medḥ eyleyüm egüp bükerek
 Hōş gelür vaşf-ı kadūñ bendene söz toḡru gerek

116

v v - - / v v - - / v v - - / v v -

Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilātūn Fe'ilūn

Ṭolaşur pāyı gürüp şevketini dādāruñ
 Dili tutulsa n'ola düşmen-i bed-kirdāruñ

117

دو برن غنچه رعناست لعل کلفامشر
 نهان بهار و وفا در نهان دشنامشر

E.144b. P113b. R.98a. V.109a. Y100a.

118

یا رب این مجموعه رنگینی هو مشت
 یعتزان باشد هو کلهای بهشت

E.145a. H102b. P114b. R6b. V110a. Y100b.

119

بنام یال تو یا رب بریده سامی
 سود نزیده عالم هو نسخه سامی

E145a. H102b. P114b. R98b. V110a. Y101a.

120

گرفتم نیمه از لب بدندان
 دهانم از دهان شد کوسرانسان

P116a. R99a. Y.101a.

121

ساقی هو بر گرفت میرا
 دایم شنود از عصر ز صرا

R6b.

M U F R E D L E R

1

v v - - / v v - - / v v - - / v v - -
 Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilātun Fe'ilūn

Tīr-i müjgānuñ ile .āh-ı derūndur şanma
 Toz kıopardı yine menzil-geh-i dilde tīrūñ
 E144b. H102b. P116a. R99a. V109b. Y100b.

2

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

Vücūduñ mahv idup Manşūr-ves hestīden ey 'ārif
 Temāsā eyle sırr-ı vahdeti mir'āt-ı keşretiden
 E145a.

3

v v - - / v - v - / v v - -
 Fe'ilātun Mefā'ilūn Fe'ilūn

Peste ikrām iden olur bālā
 Feleguñ arza iltiyāmı gibi
 P115b. V109a.

4

Be-nām-ı Mūsā

v v - - / v - v - / v v - -
 Fe'ilātun Mefā'ilūn Fe'ilūn

Şeşdér-i Kābe oldu ārāyiş
 Fikr-i zulf ile ol meh-i tāmın
 E.143b, P116b. R99a. V110a. Y101a.

5

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

Bend-i salvarın çözüp öpsem kes ner mi n'ola
Yarma seftālūsı bāg-ı vuşlatuñ ġāyet lezīz

6

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

'Ars-ı a'cyān-ı ma'āniden vürūd eyler suhan
Aña ta'zīma yerā'a secde-yi iş'ār ider

7

VE LEHU (x)

- v - - / - v - - / - v - - / - v - -
Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilātun Fā'ilūn

1. SĀMĪyā didum o dem tārīhini taḥsīn eyle
Cāmi'ū'n-nūr oldı İbrāhīm Paşa Cāmi'i

جامع النور اولدی ابراهيم پاشا جامع
E.94a:

sene 1139

8 (x)

DİGER

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. Tamām itdükde bābın oldı bu mışra^c-dahı tārīh.
 Yine ra^cna yapıldı bāb-ı ziybā-yı Cebe-hāne

بینه رعنا پاپلادی باب زریبا بیه خانه

E 96a.

sene 1132

9

DİGER (xx)

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn Mefā'īlūn

1. Tevāfuk itdi tekmil binā-yı bābına tārīh
 Müzeyyen ıarh-ı vālā oldı bu bāb-ı Cebe-hāne

فرین طهرج والا ادلای بو باب بیه خانه

E 96a.

sene 1132

10

v - - - / v - - - / v - - - / v - - -
 Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn Mefā' ilūn

1. Du'ā idup didūm bu miṣra^c-ī yektā ile tārīḥ
 Vucūda geldi yā Rab pīr ola seh-zāde Ibrāhīm

و عبوده نگلدى يا رب پير اوله سهزاده ابراهيم
 E.87b.

Sene 1136

11

شهر بخفته نكبر و بر شاخ قرار
 سر منصور زها مينكه بردار بود

E144b. P114a. R6b. V109b. Y100b.

12

همان چو مرشدم از شيمه شكته بردان
 اگر چو آبله صد شيمه ام براه شكته

E144b. P114a. V109b. Y100b.

13

ترقى سلوك معنوى در نتي صورت
 مقام اوج زير پرده هاى ساز ميناسد

E144b. P114a. R98b. V109b. Y100b.

14

مبات نيت در اين بارگاه شيمه اُلى
 زيل كشايش ستانكه هراب شد

H102b. P115a. R99a. V109a. Y100b.

SONUC

Arpaemînzâde Sâmi Efendi'nin Hayatı. eserleri ve Divânının Tenkidli Metni'ni ihtiva eden bu çalışmamızdan çıkardığımız sonuçları şu şekilde özetleyebiliriz:

1. Arpaeminîzâde Sâmi Efendi İstanbul'da doğmuş ve bütün hayatını devlet hizmetinde geçirmiştir. Hâcegân-ı Divân-ı Humâyûn adı verilen ve Osmanlı'da önemli devlet işlerinin görüldüğü kurumda sırasıyla Arpaemîni Katipliği, Küçük Evkaf Muhasebeciliği, Sehremiligi, Mevfukatilik, Piyade Mukabeleciliği ve Vakanüvislik görevlerini üstlenmiştir.

2. Divan şiirinin son devrini idrak eden Sâmi Efendi bu önemli devlet hizmetlerinin dışında Hat sanatı ve Müzik ile de ilgilenmiş bunların yanı sıra mükemmel denilebilecek mürettep bir Divan ile önemli sairlerimiz arasında katılmıştır.

3. Sâmi Efendi'nin edebi kişiliği ile ilgili olarak hem kendi dönemindeki Tezkireciler tarafından hem de sonraki münekkidler-özellikle Tanzimatçıları-tarafından hakkında bir takım değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmamızın edebi kişiliğine dair kısmında da görüleceği üzere bu yargılarda bir takım zıtlıklara tesadüf edilir. Bazıları onu oldukça başarılı bulmalarına mukabil bazıları da anlaşılmaz ve sıkıcı bulmuşlardır. Kanaatimize göre bu yargı farklılıkları, Sâmi'nin bir bütün olarak ele alınmamasından ileri gelmektedir. Eserlerine sathi bir bakışla her iki değerlendirmeyi de haklı çıkaracak

hususlar görülebilir. Fakat divanının bir bütün halinde değerlendirilmesinden sonra Sâmî'yi başarılı sairlerimiz arasına koymakta tereddüde düşmeye gerek olmadığı anlaşılr.

4. Sâmî hakkında değişik hükümler verilmesinin bize göre asıl sebebi Sâmî'de Divan siirinin son asrını idrak etmesi hasebiyle, kendi döneminden önceki tarzlar ile kendi döneminde ortaya çıkan tarzla siirler yazması ve bunların haricinde Divan siirinin genel klasik kaide-lerine de sıkı sıkıya bağlı olmasıdır. Nitekim, Sâmî'de 17. asırda ortaya çıkan Sebk-i Hindî tarzının ve Nabî'de zirveye ulaşan Hikemî tarzı görebiliriz. Aynı zamanda Sâbit (17. yüzyıl) ile en güzel örneğini bulmakla beraber 18. asırda hızlanan mahallileşme akımındanda etkilenmiştir. Fakat Sâmî'nin asıl hüviyetini Divan siirinin klasik dili ve Uslubuna bağlılığı oluşturur. İşte Sâmî'deki bu değişik özellikler, edebi kişiliğini de değişik tarzda yorumlanmasına yol açmıştır.

5. Sâmî asıl hünerini gazel tarzında göstermekle beraber diğer Divan sairleriyle kıyaslandığında 139 gazel gibi az bir sayı ile karsımıza çıkar. O halde çok Kaside, Tarih ve Matla'larında siir sayısını yükseltmiştir. Özellikle 18. asrın genel özelliğinin bir yansıması olarak, devrinde meydana gelen hemen her önemli hadiseye bir tarih düşürmüştür. En çok tarih yazan sairler arasındadır. Hikemî tarzı da daha çok matla'larında kullanmıştır.

6. Sâmi siirlerinde tasavvufa yer vermekle beraber, hakiki mutasavvuf sairler arasında değildir. Tasavvuf onun siirine daha çok malzeme olarak girmistir. Kendisinin Mevlevi olduğuna dair bazı kaynaklarda bilgi verilmekle beraber buna dair açık delilleri bulmak mümkün değildir. Mevlevi redifli siirler yazması ve bazı siirlerinde mevlevileri övmesi, mevlevilikten de uzak olmadığını gösterir.

7. Sâmi kendisinde önceki sairlerden etkilenerек onlara bir çok nazire yazmakla beraber, sanatına kendi şahsi damgasını vurmuş ve kendisinden sonraki sairlere hatta Tanzimatçılardan Namık Kemâl'e tesir etmiş Sinâsi tarafından siirine nazire dahi yapılmıştır.

8. Arpaeminizâde Sâmi, Divan siirinin birinci sınıf olarak nitelendirilen sairlerin gölgesinde kalmış olmakla beraber hazırlamış olduğumuz bu divandan ve eserine dair değerlendirmelerimizden çıkardığımız neticeye göre, kendisine biraz haksız davranılmıştır. Gerçi kendisini hakkıyla öven tezkireciler var olmakla beraber gene de edebiyat tarihlerinde bir kaç cümle ile geçistirilmekten kurtulamamıştır. Bu çalışma ile edebiyatımızda gerçek cephesiyle yerini alacağını umuyoruz.

Dilcin Cen, Divan Siirinde Gazel, Türk Dili Dergisi, Türk Siiri Özel Sayısı II (Divan Siiri) sayı: 415-417 TDK Ankara 1986.

Fatin, Hatinetu'l-Es'ar, İstanbul 1271.

Gibb, E.J., A History of Ottoman Poetry, London 1900 C III.

Gölpınarlı Abdülbaki, Mevlanadan Sonra Mevlevilik, Inkılap ve Aka Kitabevleri, İstanbul 1983

Güngör Seyna, Hadikatu's-Süeda, Fuzuli, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. No: 673 Ankara 1987

Ipekten Haluk, Naili, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1986
" ", Eski Türk Edebiyatında Nazım Sekilleri, Birlik Yay. Anka 1985

Ismail Bellig, Nuhbetu'l-Asar Lı-Zeylî Zubtetu'l Esar (Haz. Abdülkerim Abdulkadiroğlu) Ankara 1985.

İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Katoloğu, İstanbul, 1943.

Karacan, Turgut, Bosnalı Alaaddin Sabit, Divan, Cumhuriyet Univ.Yay. No:37, Sivas, 1991.

Kavakçı, Yusuf Ziya, İslam Araştırmalarında Usul, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara 1982.

Kelabazı, Ta'arruf (Haz. Süleyman Uludağ), Dergah Yay. İstanbul 1979.

Kocatürk, Vasfi Mahir , Türk Edebiyatı Tarihi, Edebiyat Yayınevi, Ankara 1964.

Kubra, Necmuddin, Tasavvufi Hayat, (Haz. Mustafa Kara) Dergah Yay. İstanbul, 1980.

Levend Ağah Sırrı Türk Edebiyatı Tarihi, T.T.K Yay. No. 1163, Ankara 1963.

" ", Divan Edebiyatı, Kelimeler, Remizler, Mazmunlar, Enderun Yay., İstanbul 1984.

Lewis, Bernard, Modern Türkiye'nin Doğusu, Türk Tarih Kurumu Basınevi, Ankara 1991.

Mazıoğlu, Esibe, Nedim, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. Ankara 1988.

Mengi, Mine, Divan Siirinde Hikem-i Tarzın Büyük Temsilcisi Nabi, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, sayı: 18, Ankara 1991.

Muallim Naci, Lugat-ı Naci, Çağrı Yay. İstanbul 1978.

Muallim Naci, Istılahatı-ı Edebiyye (Haz. Alendar Yalcın, Abdulkadir Hayber), Akabe Yayınları, Ankara 1981.

Mustakim-zâde, Süleymân Sâadedin, Tuhfe-i Hattatın , İstanbul Devlet Matbaası, İstanbul 1928.

Onay, Ahmet Talat, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 1982.

Oztuna, Yılmaz, Osmanlı Tarihi, Faisal Finans Kurumu Yay., İstanbul 1986.

" " , Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Yay., No: 1163, Ankara 1990.

Pala, Iskender, Ansiklopedik Divan Siiri Sözlüğü, Akcağ Yay., Ankara, 1991.

Raniz, Adab-ı Zurefa, Ün. Kütüphanesi, TY 91, İstanbul.

Show, Stanford, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, E Yay., İstanbul 1982.

Sakıp, Mustafa Dede, Sefine-i Nefise-i Mevleviye, Matbaa-i Vehbiyye, İstanbul, 1283.

Salim. Salim Tezkiresi, İstanbul, 1315.

Sani, Senseddin, Kamusu'l-A'lam, C.IV, Mihran Matbası İstanbul, 1311.

Seyhi, Mehmed, Sakayık-ı Numaniye ve Zeyilleri, Vekayıu'l-Fuzala (Nesre Haz. Abdulkadir Özcan), Çağrı Yay., İstanbul 1988.

Süreyya, Mehmed, Sicill-i Osmânî, C.IV, İstanbul, 1311.

Tanpınar, Ahmed Handi, 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi, Çağlayan Basınevi, İstanbul 1976.

Tarlan, Ali Nihad, Edebiyat Meseleleri, Otügen Yay., İstanbul 1981.

Timurtas, Faruk Kadri, Tarih İçinde Türk Edebiyatı, Vilayet Yay., İstanbul 1981

Tuman, K.Nâilî, Tuhfe-i Naili, Milli Kütüphane, y2.B. Bo:611, C.II.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yay., İstanbul 1979

Uzunçarsılı, İsmail Hakkı, Osmanlı Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basınevi, Ankara 1983.

Unver, İsmail, Arap Harfli Metinlerin Cevrilisinde Karşılaşılan Yanlıslıklar, Türk Dili, sayı 483/ Mart 1992 Ankara.

Wellek, R., Warren A. Edebiyat Bilimin Temelleri Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1983.

Yetis, Kazım, Namık Kemal'in Türk Dili ve Edebiyatı Üzerine Görüşleri ve Yazıları, Edebiyat Fakùltesi Basımevi İstanbul 1979.

Yirmi Sekiz Mehmed Celebi. Sefâretnâme, Tercüman Yay., İstanbul, 1980.

İNDEKS

A

A. Warren 126
 Abdülhak Hamid, 59
 Adem (Peygamber), 468
 Adıvar A. Adnan 6
 Afrasyab. 54
 Ahmed Paşa (Şair) 105
 Ali (Hz. Ali) 44,105,159,199,218,592
 Ali Şir Nevaiyi 95
 Aristo 53,167,195,199,211,263,290
 Asaf (Vezir) 54,60,167,188,208,211,216,228,236,243,245,256,
 293,304,306,319,494
 Ateş Ahmed 126
 Attar (Feriduddin) 247
 Ayan Hüseyin 26
 Azak 2

B

Bağdad 606
 Bağdadlı Ruhı 24,109
 Baki 23,97,100,551
 Baltacı Mehmed Paşa 17,18,49,98,105,181,190
 Bedrettin Aynı 6
 Behmen 54,55,58,158
 Bermeki 53,55,211,263
 Bernard Lewis 3
 Bihzad 154,584,653,654
 Budin 1

C

Calinos 53
 Cebrail 36,37,141,146,251
 Cemaleddin 8,11
 Cemşid 55,56,150,162,193,314,322,425
 Cengiz 56,561
 Camte de Bonneval 4
 Copernic 4

Ç

Çin 225

D

Dahhak 53
 Dâmâd İbrahim Paşa 2,5,6,17,18,19,25,32,150,221,225,233,254,
 260,271,297,300,304,306,583,597,607,625
 Dârâ 56,57,223,262,264,284,303,606
 Dâvûd (Peygamber) 36,42,43,142
 Dürri 18

E

Ebrehe 477
 Ebû Bekir(Hz) 44,540

Edirne 53,276
 Eflatun 51,52,167,211,243,290,582
 Enderunlu 96,193
 Erivan 2
 Eymen 41
 Eyyüb (Hz.) 561

F

Fatin 11,87
 Feridun 57,584,598
 Ferid Kam 91
 Fitnat Hanım 85
 Firdevsi 52,205,242
 Fuzûlî 25,105

G

Galile 4
 Gence 2,596
 Gibb E.J 92,97
 Gördos 32

H

Hallâc-ı Mansur 8,48,144,400
 Hanifzâde 15
 Hâtem 56,57
 Havva(Hz.) 468
 Hekimpaşa-zade 23,50,631
 Hemedan 2
 Herat 593
 Hızır 41,42,234,235,453,459
 Husrev 57,58,158,303,525

İ

İbn-i Kemâl 121
 İbn-i Sinâ 53,199,263,290,500
 İbrâhim Edhem 256
 İbrâhim (Peygamber) 40,59,578
 İmâm-ı Azam 613
 İmâm-ı Hanbel 613
 İmâm-ı Malik 613
 İmâm-ı Şafi 613
 İran 2,54,84,535,593,606
 İsa (Peygamber) 43,197,227,286,368,397,448
 İsfahan 307
 İskender 42,56,58,59,161,184,190,191,212,302,473,591,656
 İzzet Molla 88,114

K

Kadı Burhaneddin 105
 Kâmî 89
 Karlofça 1,2
 Karun 59,448
 Kâtib Çelebi 4

L

Lem'i 88
 Leonord da Vinci 88

M

Macaristan 1,2
 Mahtûmî 333,51,523
 Makedonya 58
 Mânî 56,584
 Mehdi 501
 Mehmed Tahir 9,90
 Mehmed Süreyya 8,11
 Meryem (Hz.) 41,227,337,466
 Mevlânâ 449
 Michel Angelo 5
 Mora 2,32,295,491,561
 Muallim Nâcî 17,20,87
 Musa (Peygamber) 36,41,42,142,464,466
 Münif 88
 Müstakim-zâde Süleymân 9,121,129

N

Nâbî 23,51,84,85,88,89,95,97,98,101,111,112,121,382
 Nadir Han 15
 Nahcivan 23
 Naili 23,84,87,109
 Namık Kemal 20,21,87,88,89,95,102,105,106,107
 Nazım (Yahya) 29,52,88,97,110,355,429
 Necati 23,100
 Nedim 7,31,51,85,86,97,101,105,112
 Nef'i 20,50,85,87,262
 Nemrut 59
 Nesîmî 105
 Neşâtî 84,101
 Nevi 23
 Nevres-i Kadîm 31
 Nihad Sami Banarlı 94
 Nişancı Mustafa Paşa 17,24
 Nuh (Peygamber) 325
 Nuşirvan 59,512

O

Osmân (Hz.) 218

Ö

Ömer (Hz.) 44,159,218,604

P

Paris 6
 Pasarofça 2
 Patrona Halil 2
 Polonya 1
 Prut 1

R

Râşid 51,85,407
 Rochefort 3
 Rüstem 55,60,193,206
 R.Wellek 126

S

Sâbit 85,97
 Sait Çelebi 6
 Sâlim 8
 Sanani 48,137
 Seyyid Vehbî 85,99
 Stanford Show 86
 Subhi 15
 Sultan Ahmed III 1,2,6,17,18,25,31,49,54,56,156,
 161,168,174,204,250,284,285,298,302,560,
 562,568,569,585,589,596,603,604,616,618
 Sultân Beyâzid II 5
 Sultân Mahmud I 18,26,482,548,563,635
 Sultân Osman II 50
 Sultân Süleyman (Kanuni) 1,576
 Sultân Selim (Yavuz) 576
 Süleymân (Peygamber) 43,54,169,293

Ş

Şehîd Ali Paşa 2,17,18,32,50,196,204,210,289,294,561
 Şâhnâme 56
 Şemseddin Sâmî 8,10
 Şevket 17,113,576
 Şeyh Gâlib 23,29,84,101,105
 Şînasî 114,119

T

Tanpınar Ahmed Hamdi 23,84,90,91,100
 Tarhan Ali Nihad 84,90,91
 Tebriz 606
 Tehemten 60
 Topal Osman Paşa 4,15,50
 Turan 535

U

Urfî 17,52,113

Ü

Üsküdar 4

V

Venedik 2,3,26
 Viyana 1,11

Y

Yahya Kemâl 106,107
 Yakub (Peygamber) 40
 Yenişehirli Avni 114
 Yirmisekiz Said Mehmed Efendi 5,6
 Yûsuf (Peygamber) 37,40,41,61,136,140,147

Z

Zenta 1
 Zülkarneyn 58
 Ziyâ Paşa 24,87,88,93